SAYI: 12 HAZİRAN 1988 1500 TL(KDV'li) YURTDIŞI: 6 DM

MÜTAREKE BASINI



TOPLUMSAL KURTULUŞ

TEORİK-PRATİK SOSYALİST DERGİ



1970 AYRICALIĞINDA 15-16 HAZİRAN
İlhan Akalın

LENİN'İN SİYASAL VASİYETİ
Nikolay Buharin

"Başbakanı Red Kid Okuyan Bir Ülkede..."
İlhami Soysal ile söyleşi

İşçi Sınıfının Devrimci Rolü Üzerine
Haluk Yurtsever

içindekiler

1 Bu Sayımız

2 Eylülizm Çözümsüzlüğünü Yaşıyor

3 Demokrasi Güçleri Şampiyonu Demirel Yalan Söylüyor mu?

3 Sargın ve Yağcı: İki Solumsu Politikacının Yargılanması

4 Öğrenci Hareketinde 28 Nisan 1988

6 Cezaevlerinde "Muhafaza" Sorun mu Oluyor?

7 İşçi Sınıfının Devrimci Rolü Üzerine
Haluk Yurtsever

15 Bir Tutuklanmanın Öyküsü
İ.A.

17 "Başbakanı Red Kid Okuyan Bir Ülkede Bu Kadar Gazete Tirajı Çoktur Bile
İhami Soysal ile söyleşi

22 1 Mayıs 1987 ve 1 Mayıs 1988 Notlar

23 Pen Klübü Kürt Merkezi Kurdu

24 1970 Ayrıcalığında 15-16 Haziran
İlhan Akalın

31 Saçak Grubu: Berktay ve Perinçek Ayrı Düşünüyorlar

27 Yalçın Küçük'ün DGM'de İki Davası Sonuçlandı

28 Frankfurt'ta 1 Mayıs

Sovyetler Sorumlu Davrandılar Güvenilirliklerini Gösterdiler 29

İkisi Gecikmiş Beş Eleştiri Yazısı 30
Yalçın Küçük

Taşkışla'da Sınav ve Bahar 38
Bilgesu Erenus

İşkence ve İşkencede Hekimin Rolü 42
İldeniz Kurtulan

Buharin ve Sosyalizm 44

17 Mayıs ve Dörtler Eylemi 53

Kutup Yıldızı 56
Remzi Küçükertan

İstiklal Mahkemeleri Yargılamaları (1925-1927) 58
Hüsnü Öndül

THKP ve PKK 61

Irak Baas Rejiminin Vahşeti ve Sol Basının Duyarsızlığı 63
Lokman Polat

Kapak:
Ömer Ülkenciler

Sahibi: Dönem Yayıncılık AŞ Y.K. Başkanı **Bilgesu Erenus**

Genel Yayın Yönetmeni **İlhan Akalın**

Yazışleri Müdürü **Feleınez Ak**

Sorumlu Yazışleri Müdürü **İlhan Akalın**

MERKEZ: Konur Sok. 73/9 Ankara Tel: 125 93 78 ● **İstanbul Büro**: Cemal Nadir Sok Akşam Han Kat:2 Cağaloğlu TEL: 512 73 93
AVRUPA TEMSİLCİSİ: Haluk Yurtsever, Postfach 710825 5000 KÖLN 71 B. Almanya Tel: 70 36 72
DANİMARKA İrtibat Bürosu: Fadıl Ölmez, Bellingevej 128/B 5250 ODENSE SV Tel: 96 15 62
BASKI: MAYA MATBAACILIK YAYINCILIK LTD ŞTİ TEL: 125 25 95 ● **DAĞITIM** HÜRRİYET Holding AŞ ● **DİZGİ**: Gül ve Gül

ABONE KOŞULLARI: Yurtiçi Yıllık 15.000 TL Posta Çeki No 28 155-7
Yurtdışı Yıllık 60 DM Dönem Yayıncılık AŞ Döviz Tevdiat Hesap No. 1380 İş Bankası Akay Şubesi
(Yurtdışı aboneleri ederi İŞ Bankası ya da muhabir banka şubeleri aracılığı ile gönderilmelidir)

Bu Sayımız

Bir yılı doldurmanın mutluluğunu yaşarken, üzerimizde var olan baskıların artması bu mutluluğu azaltmıyor. Aksine baskılar arttıkça yaptıklarımızın doğru olduğuna inancımız tazeleniyor.

Onbirinci sayımızın toplatılmasını ve Yazı İşleri Müdürümüz Felemez Ak'ın akıl almaz biçimde tutuklanışını, yasaklama ve tutuklama kararı alanlar açısından talihsizlik olarak görüyorum. Yaptığı işten gurur duyan Felemez Ak, cezaevinden "cezadan korkmuyorum" diye yazıyor. Derginin künyesinde ismi yine kazılı. Ayrıca ben de Sorumlu Yazı İşleri Müdürlüğünü üstleniyorum; Felemez'e destek oluyorum.

Geçen sayımızda yapmam gereken bir açıklamayı gecikmiş de olsa duyurmak istiyorum. Dergimizde uzun süre İşletme Müdürlüğü görevini başarıyla sürdüren değerli arkadaşımız Hasan Akgüç, yeni bir işte çalışmaya başlamak üzere görevinden ayrıldı. Dostluğumuzun aynı sıcaklıkla süreceğine inanıyoruz. Ayrıca, dergimize başka alanlarda da katkısının süreceğini umuyor, ummanın ötesinde bekliyoruz.

Bu sayımız da sıkıntılı bağlandı. Hangi yazının girmeyeceği konusunda karar vermek kadar zor iş hatırlamıyorum. Urfa Kapalı Cezaevinden yazan Mustafa Karasu'nun bir sayfalık yazısına özenle "Yaşamak Direnmektir" başlığını koyduktan sonra, dergide yer almayışının bana verdiği üzüntüyü tanımlayamıyorum.

Kürşat Cevahir'in Suriye'den gönderdiği Afganistan yazısı, H. Kaya Eker arkadaşımızın "Sosyalizm, İktidar Mücadelesidir" başlıklı yazısına da yer veremedik. Reyman Eray'ın kısa ancak tartışma açacak müzik eleştirisini, ayrıca Fransa'daki son seçimlerde Fransız Komünist Partisinin gücü ve faşist Le Pen hareketi hakkında Fransız Komünist Partisi organı Révolution Dergisi'nde yayınlanan iki yazıyı da sizlere sunamadık. Bunları gelecek sayımıza ayırmak zorunda kaldık. Buna karşın Buharin'in, Lenin'in beşinci ölüm yıldönümünde yaptığı ve Socéalism: Theory and Practice Dergisi'nin Mayıs 1988 sayısında İngilizce olarak yayımlanan yazısının çevirisini İstanbul Büromuzdan İlkmut Yarkın'ın çevirisiyle sunuyoruz. Önüne kısa yorumumuzu koyuyoruz.

Haluk Yurtsever arkadaşımızın "İşçi Sınıfının Devrimci Rolü Üzerine" başlıklı yazısını, günümüz sorunlarına bakışta değerli bir inceleme olarak değerlendiriyoruz.

Türkiye'de habere ve olaya dayalı fıkra türünün başlatıcısı olarak gördüğümüz İlhami Soysal ile, bu sayı konu edindiğimiz basın üzerine söyleşi yaptık. Uzun yılları içine alan bir gazetecilik deneyimi ile basının geçmişi, bugününü ve geleceğini değerlendiriyor.

Hüsnü Öndül arkadaşımız, bu defa daha önce süreceğini duyurduğumuz Kemalizm'in Siyasal Davalarından İstiklal Mahkemeleri Yargılamalarını konu almış. İncelemelerinin süreceğini duyuruyoruz.

İkinci yılımızda buluşmak umuduyla...

EYLÜLİZM ÇÖZÜMSÜZLÜĞÜNÜ YAŞIYOR

Evren'in Trabzon'da uslu durulmazsa askerin yeniden geleceğini söylemesi üzerine Türkiye demokrasiyi önce kaybetti ve sonra buldu.

Demokrasinin iki büyük kahramanından Demirel, Çankaya'da Evren'le görüşlükten sonra "tatmin oldum" dedi. İnönü ise Evren ile anlaştığını açıkladı.

Askerin geleceğinden endişelenen Nokta ve Tempo dergileri ağır toplara başvurdular ve demeçler alarak demokrasi düşmanlarını geri püskürttüler.

Eylül Darbesi'nin sekizinci yılında darbenin lideri Evren, varılan noktadan hoşnut olmadığını dile getirdi ve Silahlı Kuvvetleri yeniden kurtarıcı ilan etti. Muhalefetin iki lideri varılan noktadan çok memnun görünerek Evren'in sözlerine şiddetli tepki gösterdiler. Daha sonra Çankaya'da Evren'le buluşan İnönü ve Demirel, tatmin olduklarını ve Evren'in demokrasiye inandığına inandıklarını açıkladılar.

Evren Trabzon'da "Türkiye, arzu edilmemesine rağmen aynı noktalara tekrar dönerse oradan kurtaracak olan yine silahlı kuvvetlerdir" deyince, kısa bir süre, Türkiye'de ortalık karıştı ve yerini demokrasiye bağlılık ayinlerine bıraktı. Demirel, Evren'in bu sözleri üzerine, demokrasiye bağlı olduğunu gösterdi ve "Sayın Evren 12 Eylül lideri mi, yoksa Cumhurbaşkanı olarak mı konuşuyor?" diye sordu ve Evren'den "Ben Cumhurbaşkanıyım" cevabını aldı. Evren aynı zamanda Eylül'ün sorumluluğunu taşıdığını ve böyle konuşacağını açıkladı.

İHTİYARLAR DEMOKRASİSİNDE BİR MEHMET KEMAL

Demirel'i sevenler çoğalıyor ve insanlar yaşlandıkça Demirel'in tadına varıyor. Mehmet Kemal, şunları yazıyor: "Geçende Gökkuşağı Dergisi'nde Dr. Selçuk Erez'in demokrasi üstüne düşüncelerini okuyordum. Gerçekten demokrasiyi en ince yerinden yakalamıştı." Doktor Erez, Gökkuşağı'nda ince demokrasiyi keşfedip Mehmet Kemal'i mutlu ederken, İnönü'nün gençliğinde diktatör ve yaşlanınca demokrat olduğunu yazıyor, Mehmet Kemal bu büyük keşfe bakarak seviniyor ve şunları yazıyor: "Süleyman Demirel'e bakıyorum, kendinden beklenmeyecek kadar demokratlaşıyor. Yalnız demokratlaşmakta geç kaldı. Bugün değil başbakan olduğu yıllarda demokrat olsaydı çok kazanırdık." Böylece Demirel'in çok geç demokrat olmasına biraz üzülüyor.

Demokrasi bir yaşlılar rejimi oluyor: Eski diktatörler ve solcular, yaşlanınca demokrat oluyorlar. Mehmet Kemal mışıl mışıl bunu yazıyor ve şunları ekliyor: "Demokrasinin bir yaşam biçimi olduğunu gene gerçek solcular ispatlıyor. Bakın demokrasinin ve demokrasi savaşımının azıcık ucu görününce iki demokrat insan yurda döndüler: Haydar Kutlu ve Nihat Sargın." Böylece solcular, demokrasinin ucu görününce ülkeye dönerek, solculuktan ayrılıp demokrat olarak en iyi demokrat olduklarını ve çok tutarlı sayıldıklarını ispatlıyorlar. Mehmet Kemal ihtiyarlar demokrasisini yazıyor.

DEMEÇLERİN UCU İLE DEMOKRASİYİ SAVUNMA

Evren'in sözleri "azıtmayın, uslu durun, yoksa asker gelecek" biçiminde anlaşıldı. Eylül Darbesi yaktı, yıktı, can aldı; hiçbir temelli sorunu çözemedi. Darbelerin Evren söylediği için değil bu demokratik sistem içinde hiçbir sorunun çözülmediği için geldiğini anlamayan Türkiye solcuları, Evren'in demeciyle demokrasinin tehdit edildiğini düşünerek demeçlerle tehlikeyi kovmaya çalıştılar.

Abdullah Baştürk açık konuştu ve "olmaz öyle şey" dedi. Rakibi ve dostu "ben öyle bir şeyi ağzıma almak istemiyorum" dedi. Halil Tunç da "böyle bir kelimeyi dahi telaffuz etmek istemiyorum" buyurdu. Tarık Buğra "olmaz" diyordu. Herkes "tuh tuh" diyerek şeytan kovuyordu. Erdal Öz, "sanmıyorum" diyerek daha bilimsel konuştu. Ayla Kutlu, ülkesinin insanlarına güvendiğini ve ihtilal olmayacağını haber veriyordu.

Erdal İnönü "olmaz, olmaz" diyerek karşı çıkıyor ve Anayasa Profesörü Bahri Savcı, "olmaz, çünkü olamaz" diyerek büyük bir bilimsel açıklamada bulunuyor. Bir başka Anayasa Profesörü Mümtaz Sosyal da "bence olmaz" diyerek otoritesini koyuyor. Bütün bu olmazlara Albay Alparslan Türkeş "Türkiye'de yarın ne olacağı belli olmaz" diyerek bir karşılık veriyor.

EYLÜL İFLAS EDİYOR

Ankara'nın eski Sıkıyönetim Komutanı Recep Ergün ihtilal olup olmayacağı sorusuna "bana sormamış olun" cevabını veriyor. Eylül'ün Bakanı İlhan Evliyaoğlu ise bu soruya "yapmayın" diyerek karşılık veriyor ve artık bakanlık sırasını savdığını düşünerek darbe istemiyor. 12 Mart'ın komutanı Muhsin Batur'un cevabı ise "niye olsun,neden olsun?" maka-

mın da çıkıyor. Eylül, insanlarını da, demokrasi sorununu da magazinleştiriyor.

Evren'in çıkışı da, verilen cevaplar da Eylül darbesiyle birlikte Türkiye'de demokrasi tartışmasının da iflas ettiğini gösteriyor. Darbeye son derece yüzeysel bakıldığı ortaya çıkıyor. Demokrasi, bir ihtiyarlar rejimi olarak kaprisli bir dul kadına benzetiliyor. Kimse reel ücretlerin sekiz yılda yüzde elliden fazla gerilediği, enflasyonun yüzde altmışlara çıktığı, ödemeler dengesinin zorlandığı, insanların geçimlik ücretlerini kazanabilmek için mesaiden çıktıklarında boyacılık, cam siliciliği, şoförlük türünden işler peşinde koştuğu bir ülkede demokrasinin nasıl yaşatılacağını tartışmıyor.

Eylül, bir iflasın ilanıdır. Şimdi Eylül'ün iflası ilan ediliyor.

Her iflas, yeni bir takım isimlerin ipliğini de pazara çıkarıyor.

DEMOKRASİ GÜÇLERİ ŞAMPİYONU DEMİREL YALAN SÖYLÜYOR MU?

Erol Simavi, anılarında, Demirel'in mason olduğunu açıklayınca ortalık yeniden karıştı.

Kör ölür badem gözlü olur.

Uzlaşmacılar için Demirel, ölmeden badem gözlü oldu.

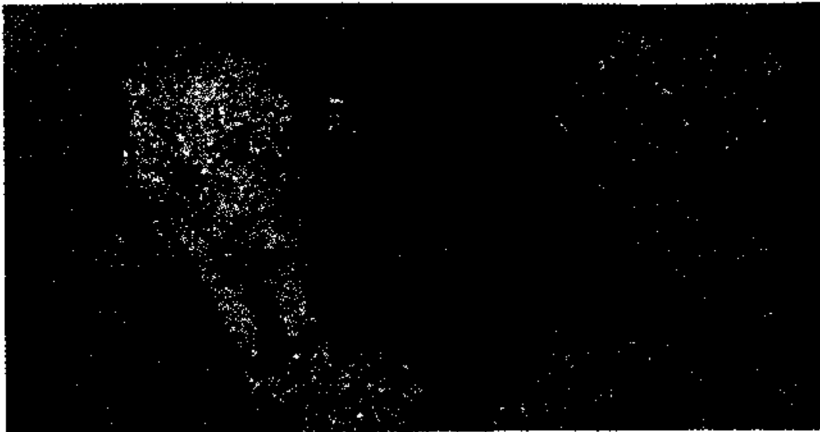
Her topalın bir kör alıcısı olur.

Uzlaşmacılar, Demirel'in kapısını demokrasi için kâbe yaptılar.

Süleyman Demirel, 1964 yılında, büyük sermaye tarafından AP'nin başına oturtulurken rakibi Sadettin Bilgiç ve taraftarları, Demirel'in mason olduğunu gösteren belge sundular. Sol basın bunu kullandı. Demirel, yabancı petrollerin ünlü adamı büyük mason Necdet Egeran'dan karşı belge aldı ve kongreye sundu.

29 Kasım 1964 tarihli Cumhuriyet, Kongre'de Demirel'in şu konuşmasını birinci sayfadan veriyor: "Ben mason değilim ve sabah kahvaltısına Kuran-ı Kerim okumadan oturmayan bir ailenin çocuğuyum." 5 Mayıs 1988 tarihli Milliyet, "Bugün de söylüyor musunuz, mason değilim diyor musunuz?" diye sorunca, mahcup Demirel, "Ben o tartışmaya girmem" demekle yetiniyor. Mason Cemiyeti'ne giriyor ve "girmedim" diyor. Şimdi demokrasi cephesinde İnönü ile birlikte liderlik sevdasına düşüyor.

Demokrasi güçlerine kutlu ve mutlu olsun.



Demirel ve Bilgiç Demokrasi Duasında

Sargın ve Yağcı

İKİ SOLUMSU POLİTİKACININ YARGILANMASI

Bir yandan, rejimin ezik solcuları toplama masası şefi Adnan Kahveci'nin sözüne güvenerek ve diğer yandan da yanlış hesaplara bağlanarak Türkiye'ye gelen TİP Genel Sekreteri Nihat Sargın ile TKP Genel Sekreteri Nabi Yağcı'nın yargılanmalarına Haziran ayının ilk günlerinde başlanıyor. Yargılamaların hukuk ve politik açıdan önemsiz geçeceği ancak yargılananlar kadar yargılayanlar için de önemli bir sorun yaratacağı anlaşılıyor.

Ankara DGM Savcısı Nusret Demiral ve yardımcıları tarafından hazırlanan iddianamenin mantığı son derece basit görünüyor: TİP ve TKP, askeri ve sivil yargıtayın kesinleşmiş kararlarına göre gizli siyasal örgütlerdir ve mahkum olmuşlardır. Sargın ve Yagcı, bu iki örgütün genel sekreteri olduklarını ve böylece faaliyet sürdürdüklerini kabul etmektedir. Bu durumda, her ikisinin de, önceki mahkumiyetlere göre mahkum olmaları gerekmektedir. İddianame bu mantık üzerine kuruludur ve bundan başka da önemli bir sorun görünmemektedir.

İSİMLER VE PARTİZAN GRUBU

İddianameye göre Nihat Sargın'ın verdiği TİP yönetici isimleri, 1987 sonunda ölen Behice Boran'dan başka Can Açıkgöz, Osman Sakalsız, Zeki Kılıç, Neşet Kocabıyıkoğlu ve Abdurrahman Atalay'dır. Sargın, Eylül 1980 tarihinde parti yöneticisi olan ve yurt dışında bulunan Yalçın Cerit, Yavuz Ünal, Gündüz Mutluay ve diğerlerinin TİP'ten

ihraç edildiklerini kabul ediyor ve bunların isimlerini TİP yöneticisi olarak vermiyor. TİP cephesinden dava tek sanıklı olarak açılıyor.

İddianame'nin verdiği izlenim Nabi Yağcı'nın pek çok isimden söz ettiğidir; fakat, TKP cephesinden sanıklar, "Partizan Kliği" olarak bilinen ve 1970 yılında TİP içinde bir muhalefet merkezi olmak üzere kısa bir süre çıkarılan Partizan Dergisi'nin kadrosunu oluşturmaktadır. Partizan Grubu'ndan Adil Demirci, Cihan Şenoğuz, Sıtkı Coşkun'un kardeşi Atilla Coşkun ve diğerleri, TKP tarafının sanıklarını veriyor.

SOLUMSU POLİTİKACILAR

İddianamede yer alan ve yurt dışında her iki parti adına yapılan açıklamalar, TİP ve TKP'nin artık değil bir komünist hareketi, değil bir sosyalist veya sol partiyi temsil etmek, ancak tümüyle, solumsu bir dernek düzeyine indiklerini gösteriyor. Bir davada Türkiye'den iki sosyalist politikacı değil, iki solumsu eski politikacı yargılanıyor.

Böyle bir durum bazı pratik ve hukuk sorunları yaratıyor. Nabi Yağcı için sorun daha basit görünüyor: Türkiye sol politikasında bir hiç olan Yağcı'nın tek katkısı 1970 yıllarında DİSK'e tepeden inme genel sekreter yardımcısı yapılan Aydın Meriç ve yine tepeden inme daire başkanı Sıtkı Coşkun ile birlikte DİSK'in CHP'ye peşkeş çekilmesindedir. DİSK içinde TİP'li, TSİP'li, Kurtuluşçu, Dev Yolcu, ve her türlü sosyalist ve devrimcinin tasfiye edilmesinde en büyük sorumluluk Meriç, Coşkun ile birlikte Nabi Yağcı'ya düşüyor.

Sargın'ın durumu ise ayrıdır. Olumlu olumsuz Türkiye solunda uzun bir geçmişi bulunuyor ve 1970 yıllarında DİSK'in CHP'lileştirilmesine ve Meriç, Coşkun, Yağcı üçlüsünün oyunlarına karşı mücadele ediyor. Ancak şimdi bütün bu mücadeleleri bırakmış, aynı çizgiye gelmiş durumdadır.

ŞEVKET YILMAZ HEYECANI VE YARGILANMA

İddianeme'ye eklenen belgeler, hem TİP'in ve hem de TKP'nin yurt dışındaki azalan yöneticileri, en çok Şevket Yılmaz'ın açıklamalarından heyecan duyu-yorlar. İşçi kesimi içinde hem Boran ve Sargın ve hem de Yağcı, bütün ümitlerini Yılmaz'ın ma-nevralarına bağlıyorlar.

ANAP'la iş tutup, Refah Partisi ve DYP dahil bütün partileri destekliyorlar. Artık "ileri demok-rasi" sözünü bile ağızlarına almı-yorlar ve ölüm ilanlarını "barış, silahsızlanma, demokrasi" ola-rak veriyorlar. Bütün bunlar, ar-tık TİP ve TKP'nin 1940 yıl-larında Tahran Konferansı'ndan sonra kendisini feshederek der-nekleşen Amerikan Komünist Partisi örneğinde olduğu gibi hümanist, barıştan yana, demok-rat haklar için imza toplayan ve panel yapan derneklere dönüştüklerini gösteriyor.

Türkiye'de şimdi de, bu tür dernekler bulunuyor. Bunlar varken, askeri ve sivil yargıtay kararlarına bağlı kalınarak bu iki solumsu politikacıyı mahkum etmemek gerekiyor. Artık hiç bir açıklaması sosyalizmle ilgili olmayan bu iki politikacıyı, bir zamanlar yöneticisi oldukları ve şimdi de facto ortadan kalkan TİP ve TKP adına mahkum et-menin hiç bir dayanağı kalmıyor. Rejim, önündeki bu açmazı, çöz-mek durumundadır.

SOLUMSU POLİTİKACILAR VE DERNEKLEŞEN HAREKETLER

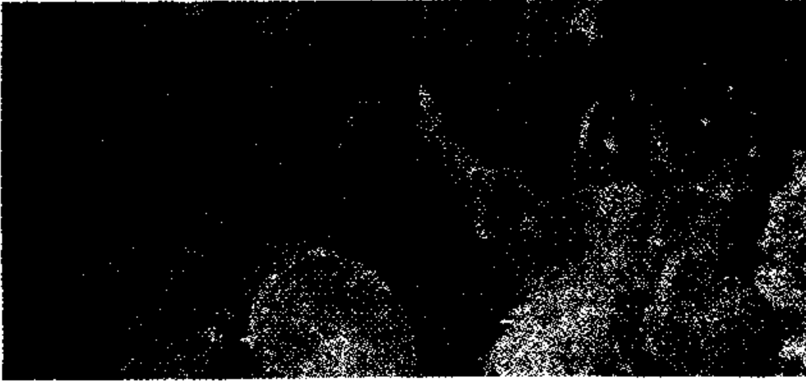
Haziran ayı başındaki yargılama Türkiye solu için de yeni açıklıklar getiriyor: Sol, artık açık kapıyı zorlamaktan vazgeçmelidir. TİP ve TKP, ister bir arada ve isterse ayrı ayrı, sol çizgide hiçbir iddia ve inandırıcılığın sahibi görünmüyor. Üstelik tüm açıklamalara karşın gelişen devrimci sosyalist hareket, TİP ve TKP yandaşı tabanı da etkiliyor; bu etkileme hem ilan edilen birleşmenin önüne sorunlar çıkarıyor ve hem de TİP ve TKP merkez takımını daha çok etkisizleştiriyor.

Sol politikada sapmalar etkili oldukları ölçüde önemlidir. TİP ve TKP hem etkisizliği seçmiştir ve hem de etkisizleşiyorlar. Böyle bir durumda devrimci hareketin TİP ve TKP'yi sürekli hedef seçmesi, ancak bir hedef saptırması olabilir. Bu haliyde TİP ve TKP'yi Tayad veya İnsan Hakları gibi yararlı girişimler saymak, dünya barışı için yayın yapmasını ve imza toplamasını olumlu karşılamak gerekiyor.

ÖGRENCİ HAREKETİNDE 28 NİSAN 1988

En ufak tepkilerinde polis copu ve gözaltılarla karşılanan, sürekli "potansiyel tehlike" olarak görülen üniversite öğrencileri üzerindeki baskılar giderek pervasızca denilebilecek boyutlara ulaşıyor.

28 Nisan'da İstanbul Üniversitesinde bir sivil polisin Zülal Sarı isimli bir kız öğrenciye sözle sarkıntılık etmesi sonucunda gelişen öğrencilerin tepkisinde rektörün odası bir süre işgal ediliyor, daha sonra 158 öğrenci



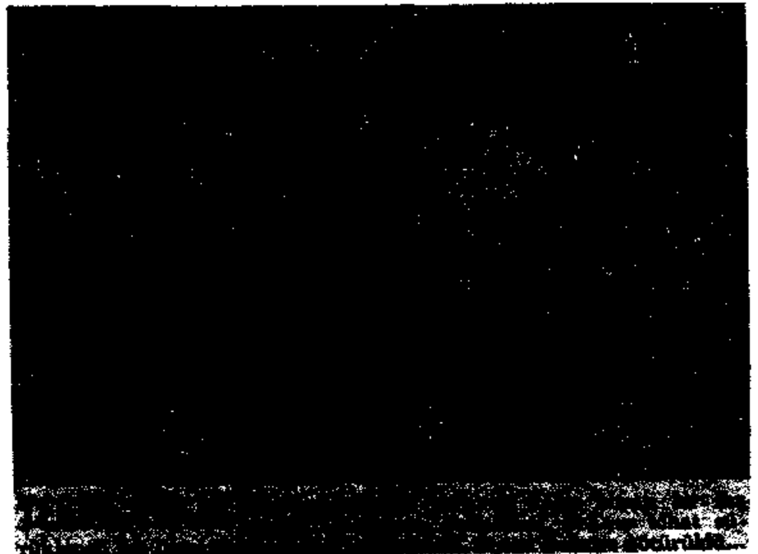
gözaltına alınıyordu. Olayların oluşu içerisindeki gelişmeler, yaklaşımları ele veren ifadeler polis ve üniversite idaresinin öğrencilere bakışını ortaya koyuyor, öğrencilerin üzerindeki baskının boyutlarını gösteriyordu. Öte yandan öğrencilerin birikmiş tepkilerini polise ve idareye karşı en açık biçimlerde ortaya koymaları sözkonusuydu. Bu boyutuyla da 12 Eylül sonrasında hem kitlesel katılım açısından hem de kazandığı biçimler açısından öğrencilerin ekonomik-demokratik hakları için ve YÖK'e karşı, polis baskılarına karşı mücadelelerinde 28 Nisan'daki olayları bir dönüm noktası, birikmiş tepkilerin tepe noktası olarak görmek yanlış olmayacaktır.

Ertesi gün ise İstanbul Üniversitesinden Cağaloğlu'na doğru yürüyen öğrenciler polisçe coplanıyor, bir kısmı gözaltına alınıyordu. Bu arada bazı gazeteciler de coplanıyordu. Yine de bir kısım basınımız kendilerine 12 Eylül öncesini çağrıştıran bu görüntüleri dehşetengiz başlıklarıyla duyurmaktan geri kalmıyordu. Onlar zaten oldum olası bu "masum görünümlü öğrenci hareketleri" arkasındaki "kirli emelleri" bilirlerdi.

Olayların oluşumu içinde polisin, birtakım üniversite yöneticilerinin bazı sözlerini sadece aktarmak bile bakış açılarını çok net ortaya koyuyor. Kendisine sivil polis tarafından laf atılan Zühal Sarı SBF dekanı Cumhur Erman'a durumu ilettiğinde "durumu idare etmesi" tavsiyesiyle karşılaşıyor. Şöyle diyor dekan: "Kızım polisler de genç sizler de gençsiniz. Hepinizin kanı kaynıyor. Olayı büyütmeyin. İdare edin." Daha sonra çevik kuvvetin gözaltına almak için öğrencileri tartakladığı sırada "kanı kaynayan" bir polis "Bu akşam şenlik var. Güzelleri alın. Çirkinleri bırakın". şeklinde arkadaşlarına sesleniyor. Yine bu aktarılan sözlerin yeraldığı 29 Nisan tarihli Cumhuriyet gazetesinde olayları değerlendiren İstanbul Emniyet Müdürü Ünal Erkan şöyle söylüyor: "... Eğer varsa hakaret eden polisi gösterirsin. Hakkında işlem yaparım. Kaldı ki, bizim üniversitede bir tek resmi polisimiz olmadığını herkes bilir. Bu iddia tamamen polisimizi yıpratmak için ortaya atılmıştır." Böylece Ünal Erkan sivil polislerin tavırlarını üstlenmiyordu.

Daha sonra değerlendirmeler geliştirildi. MGK'nın isteği doğrultusunda yapılan toplantıda Gençlik ve Spor Bakanı Hasan Celal Güzel öğrenci olaylarının arkasında binde üçlük bir orana sahip öğrenci derneklerinin, onların da arkasında illegal örgütlerin, özellikle Dev-Sol'un bulunduğunu açıklıyordu. Artık öğrenci derneklerinin kurulamaması için ne kadar yasal-yasal olmayan engel varsa bunlar da yeterli görülmüyor, kapatılmaları gerektiği açıkça ifade ediliyordu. Yasa yeniden düzenlenmeli, dernek dediğin % 50'lik çoğunluğa sahip olmalı, binde üçlük "mihrakları" dışarda bırakmalı, öğrenci-polis-idare elele sorunlara çözümler aramalıydı. 1968 kuşağının hayatının her döneminde itidalli ve sağduyulu kalabilmiş nadir örneklerinden olan bakan Güzel kendi deneyimlerinden edindiklerini dillendirme fırsatını buluyordu.

Eğer öğrencileri "karıştıranlar" binde üçlük bir azınlık ve onların arkasındaki illegal örgütlerse öğrenci kitlesine bu kadar "ilgi" neden? Hiçbir gözenek bırakmamacasına tüm doğal hak arama yollarının tıkama çabalarını nasıl yorumlayabiliriz? Bu, en doğal insani taleplerin dile getirilmesine "illegal" yaftası yapıştırma anlamına gelmez mi? Durum öyle gösteriyor ki, öğrenciler artık sadece "kaplumbağaları kurtarma derneği" türünden derneklere üye olurlarsa baskılardan kurtulabilecekler.



CEZAEVLERİNDE "MUHAFAZA" SORUN MU OLUYOR

Metris firarı sonrasında 12 Eylül'ün sağlam, kuş uçurmaz meşhur E tipi cezaevlerine duyulan güven kısmen sarsılmıştı. Bundan bir süre sonra yetkililerce Aydın Cezaevinde 51 metrelik bir tünelin ortaya çıkarılmış olduğunun açıklanması, tünel kazılması, kaçılması imkansız cezaevinin bulunamayacağı, insan iradesinin koşulları zorlamada sınırsız yaratıcılığa sahip olduğunu ortaya koyuyordu. Bu nedenle Bayındırlık Bakanı ile Adalet Bakanı birbirlerini yalanlayan açıklamalar yapıyordu. Adalet Bakanı Bayındırlık Bakanlığının daha önce bu cezaevine ilişkin "tünel kazılamaz" raporu verdiğini ve dolayısıyla bu raporun asılsız çıktığını, Bayındırlık Bakanı ise cezaevi yönetiminin güvenlik ihmali olduğunu iddia ediyordu. Bir bakan toprağın tabakla alınabilecek kadar yumuşak olduğunu, bu olayın etüt edilmediğini iddia ederken diğeri durumun böyle olmadığını içeriye "demir testere" sokulmuş olabileceğini, ancak böylece demir hasırın kesilebileceğini ileri sürüyordu.

Bütün bunların ötesinde tünelin ortaya çıkarılması ve sonrasındaki gelişmeler yer yer dikkat çekici görünüyor. Olayın gelişimi hakkında net açıklamalar yapılmadığı da bir gerçek.

Önce PKK'lı hükümlülerin kaldığı koğuşta isyan girişimi olduğu, isyanla birlikte yangın da çıkarıldığı, yangın çıkarılan koğuşta bir tünelin ortaya çıkarıldığı şeklinde bir açıklama basında yeraldı. Cezaevi dışında ziyaretçilerin de bulunduğu bir günde meydana gelen bu olaylar sırasında dışarıdan cezaevine yaklaşmaya çalışanlar için "vur emri" verildiği açıklandı. Sonrasında Aydın Cumhuriyet Savcısı, vali yardımcısı olayla ilgili bir açıklama yapmıyor, böylece olayın ayrıntıları, gelişimi bir türlü öğrenilemiyordu. Bir anlamda cezaevinin dış dünyayla ilişkisi kopuyordu.

Durum böyle olunca basına aktarılan kadarıyla net bir fikir edinmek mümkün olmuyor ve bazı yazılanlar mantık sınırını zorluyor. Tünel kazarak kaçmak isteyen insanlar niye aynı koğuşta isyan girişiminde bulunsunlar ve yangın çıkarsınlar? Bunları "anlamak" pek mümkün görünmüyor.

Diğer yandan bu tip gelişmelerin cezaevi koşullarının tutuklu ve hükümlüler aleyhine değiştirilmesi için bahane edilmesi sözkonusu. Adalet Bakanı tünelin ortaya çıkarılması sonrasında Hürriyet'e yaptığı açıklamada kendilerinin tutuklu ve hükümlülere karşı "muhafaza mı edeceğiz yoksa merhamet mi?" ikilemiyle karşı karşıya olduklarını söylüyordu. "Merhamet" ve "muhafaza"nın bir arada olamayacağını bir anlamda açıklamış oluyordu. Böylece "Merhametten maraz doğar" sözünün ruhuna uygun tavırların sinyalleri veriliyordu.

Diğer cezaevlerindeki gelişmeler de hiç içaçıcı gözükmüyor. Türkiye'de yasaların bir yönüyle katılığı hep söylenir, bilinir. Diğer yönüyle de uygulayıcıların elinde, muhataplarının aleyhine uygulanması yönünden aşırı bir "esnekliğe" sahip olduğunu da teslim etmek gerekiyor. Cezaevleri yönetmeliği de tam böyle görünüyor. Tektip elbise uygulamasının kaldırıldığı en yetkili ağızlardan ifade ediliyor, oysa birçok cezaevinde halen tektip uygulaması devam ediyor. Yine yasaklamaların olmadığı söylenirken limon yasağından başlayarak bir dizi yasaklar sürüp gidiyor. Bu da cezaevi yönetmeliğinin ne kadar "yoruma açık" bir esnekliğe sahip olduğunu gösteriyor.

Son örnek Diyarbakır askeri cezaevinin sivilleştirilmesiyle ilgili uygulama oldu. Sivilleşmeyle birlikte daha önce ölümler pahasına kazanılan hakların yeni yöneticileri bağlamayacağı ifade edilince tutuklular yeni bir açlık grevine başladı. Ailelerin de katılımıyla sürdürülen açlık grevi 6. gününde anlaşmayla sonuçlandı.

Bütün bunlar cezaevilerinde ölümler pahasına, açlık grevleri pahasına kazanılan hakların yönetmeliklere yazılı metinler haline getirilmesinin bile yöneticilerin uygulamaları açısından ne derece "bağlayıcı" görüldüklerini ortaya koyuyor. Hiçbir kazanılmış hakkın sürekliliğinin garantisi olmadığı, tutuklu ve hükümlülerin cezaevi koşullarına direnmesinin yaşamlarının ayrılmaz bir parçası haline geldiği somut bir gerçeklik olarak görünüyor.

YALÇIN KÜÇÜK'ÜN YURTDIŞINA ÇIKIŞI ENGELLENİYOR

Almanya'da çeşitli üniversitelerde konferans vermek için davet edilen Yalçın Küçük'ün yurtdışına çıkışı engelleniyor. Son olarak İstanbul DGM'de propogandasından beraat eden Yalçın Küçük'ün pasaport almasına engel kalmamıştı. Fakat son duruşmada beraat isteyen savcının, sonradan beraat kararını temyiz ettiği öğrenildi. Savcının temyiz istemi, davanın devam etmesi anlamına geliyor ve böylece Yalçın Küçük'ün pasaport alması önleniyor.

İŞÇİ SINIFININ DEVRİMCİ ROLÜ ÜZERİNE

Haluk YURTSEVER

Marksizmin, marksist tarih ve toplum teorisinin temelinde sınıf savaşımı var.

En başta tarih, sınıf savaşımları tarihidir. İkincisi, devrimci sürecin sonul amacı olan sınıfların kaldırılması da ancak sınıf savaşımı ile gerçekleşecek bir hedeftir. Sosyalizme ve komünist topluma geçişin motoru, sürükleyici gücü, kapitalist toplumun sürmesinden hiçbir özel çıkarı olmayan, tersine en gerçek çıkarı sınıf egemenliğinin kaldırılmasını gerektiren işçi sınıfıdır.

Marksizmin, bu temel görüşleri bugün çeşitli yönlerden gelen ağır bir saldırı altındadır. Saldırı yeni değil. Marksizmin doğuşu ile başlayan bir tarihi var.

Bugünün özelliği, yeni argümanlarla çeşitlenmiş olarak gelmesidir. Sınıf savaşımının tarihin dinamiği olmaktan çıktığını, işçi sınıfının sosyalizme geçişin önder-yürütücü gücü olma özelliğini yitirdiğini ileri süren görüşler karşımıza yenilikçi, hatta "devrimci" kılıklarda çıkıyor, yeni olgu ve sorunları kurcalıyorlar. Buna ek olarak, devrimci marksizmin yeni durumlara uygun yeni teorik açılımlar üretmekteki eksiklikleri de bu görüşlerin belli bir etki ve kafa karışıklığı yaratmalarına elverişli koşullar hazırlıyor. Bu yüzden, sınıf teorisini yadsıyan görüşlerin dünya çapındaki hangi gelişme ve olgulardan beslendiklerine bakmak, hem sorunu daha iyi kavramak, hem de yanlış görüşleri eleştirebilmekde önemli bir halka oluyor.

Tüm olgu ve gelişmeleri sıralamanın zorunluğu ve her sıralamanın zorunlu olarak taşıyacağı eksiklikler akılda tutularak şunlar söylenebilir:

1) Dünyada ilk sosyalist devrim, kapitalizmin çok geliştiği ülkelerde değil, az gelişmiş bir ülkede; işçi sınıfının zengin deney birikimine ve büyük sayılara sahip olduğu ülkelerde değil; bu sınıfın genç ve büyük köylü kitleleriyle kuşatılmış olduğu bir ülkede, Rusya'da gerçekleşmiştir.

2) Rus devrimi, Marks, Engels ve Lenin'in öngördüklerinin tersine Avrupa ya da dünya devrimleri ile tamamlanmamıştır. Avrupa devriminin düşmesi; hem Ekim devriminin dünya devrimine büyümemesi gibi çok önemli sonuçları olan bir kesintiye; hem de bunun sonucu olarak, ilk sosyalist ülkedeki sosyalist kuruculukta ve yeni toplumun sosyalist örgütlenmesinde sancılı süreçler yaşanmasına yol açmıştır. Sovyetler Birliği'nde proletarya diktatörlüğünün ve sosyalizmin kuruluşu çağ açıcı ve evrensel boyutta bir kazanımdır; ama dünya çapındaki sınıf ilişkileri açısından dünya işçi sınıfının kesimsel bir kazanımıdır.

3) Ekim devriminden sonraki devrimlerin hiçbiri, bir işçi devrimi, ya da işçi sınıfının hegemonyasında toplumsal devrim olarak gerçekleşmemiştir. Çin, Küba, Vietnam, Nikaragua devrimlerinde temel toplumsal güç köylülüktür.

4) Yaşadığı krizlere ve karşısında güçlü bir sosyalist ülkeler topluluğunun varlığına rağmen, emperyalist-kapitalist dünyada savaştan sonra üretici güçlerde hızlı bir gelişme gerçekleşmiş, bir "refah" dönemine girilmiştir. Emperyalist-kapitalist sistemin henüz rezervlerini tüketmediği, emekle sermaye arasındaki uzlaşmaz karşıtlığı geçici olarak yumuşatacak reformlar yapma kapasitesine sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Gelişmiş kapitalist ülkelerde görece uzun süren barışçıl dönem, işçi sınıfı hareketinin militanlığında da bir düşmeye yol açmıştır.

5) Bilim ve teknikteki gelişmeler, sanayide rasyonelleşme ve otomasyon tekniklerinin kullanılması, bir yandan insanla makina arasındaki rekabeti artırırken, işgücünün içeriğinde de değişikliklere yol açmış; kafa emeğinin üretim sürecindeki rolü artmış, "beyaz yakalı" işçilerin sayısı hızla büyümüştür. Bu, işçi sınıfının bileşimindeki değişiklikler konusunu güncelleştirmiştir.

6) Bir nükleer savaş tehlikesi olasılığı, çevre kirliliği gibi yeni; açlık, ırkçılık, insan hakları, gibi eski ve "global" denilen sorunların varlığı. Bunlar da, genel insanlık sorunlarının "sınıflar üstü", "dar ve sınıfsal olmayan" bir bakışla ele alınması gerektiği görüşlerini güçlendirmiştir.

7) Dünya komünist hareketinin evrim çizgisi ve bugünkü durumu da, bu konuya olumsuz katkılar yapmıştır.

Avrupa'da faşizm döneminde işçi sınıfı önderliğinde bir devrim tezi geri çekilerek, anti-faşist bağlaşık ve iktidar hedefleri benimsenmiş, işçi sınıfının sosyalist iktidar perspektifinin gölgelenmesinde bu taktiğin teorileştirilmesinin ve strateji düzeyine çıkarılmasının payı olmuştur.

Sosyalist ülkelerin dış siyasetlerinin "kardeş" partiler tarafından kendi ülkelerine "uyarlanması da", sınıf savaşımı yerine reformlar yoluyla adım adım ilerleyerek devrimsiz ve barışçıl bir yoldan sosyalizme (ya da onun ilk basamağına) varılabileceği hayallerinin uyanması

sonucunu doğurmuştur.

Bu ve benzer gelişmelerden güç alarak formüle edilen tezlere gelince. Bunlar da şöyle özetlenebilir:

1) İşçi sınıfı, devrimci değildir; devrimci bir hareket doğurmamıştır; tersine ekonomist-reformist bir hareket doğurmuştur.

2) İşçi sınıfının yoksullaşması teorisi yanlıştır; yaşam tarafından doğrulanmamıştır. Gelişmiş kapitalist ülkelerde işçi sınıfı yoksullaşmıyor; artık zincirlerinden başka yitireceği bir çok şeye sahiptir.

3) Emek sürecinde fiziksel enerji kullanımı gittikçe azalıyor, işçi artık kapitalizmin ilk aşamalarında olduğu gibi "yük hayvanı" değildir. Daha az fiziksel enerji harcıyor ve yarattığı değerden daha fazla pay alıyor. Üretimdeki toplumsallaşma, büyük anonim ortaklıkların oluşması, kapitalist patronun üretim sürecinde artık değere doğrudan el koyma, üretimi planlama ve denetleme işlevlerini patronun kişiliğinden uzaklaştırarak büyük bir bürokratik aygıta devretmiştir. Bu nedenle, nefret ve öfke özel hedefini yitiriyor; eşitsizlik ve kölelik gizleniyor.

4) Bilimsel teknik gelişmelerin sonucu olarak hem işçi sayısında mutlak azalma vardır; hem de "beyaz yakalı" denilen kesimler artık işçi sınıfının içinde değildir. Sonuç olarak kapitalist ülkelerde işçi sınıfı azalıyor, orta sınıflar ise çoğalıyor.

5) Tekelci aşamada emek-sermaye çelişkisi belirleyici olmaktan çıkmıştır. Belirleyici olan, tekellerle halk arasındaki çelişkidir.

6) Gerçek sosyalist hareket sınıf temelinde değil, sınıflardan bağımsız olarak oluşturulabilir. Çünkü politik gücün oluşturulmasında esas rolü ideolojik-siyasal perspektifler oynar.

7) Maddi sınıf çıkarlarıyla siyaset arasında bir uyum ve paralellik söz konusu değildir. Sosyalizmin amacı sınıf konumlarından tanımlanan dar maddi çıkarların karşılanması olmayıp, sınıfları aşan evrensel insan ülküleridir.

8) Sosyalizm için savaşım, bir sınıf hareketi değil, "demokratik" savaşımın eşitsizlik ve baskıya karşı değişik direnişleri bir araya getiren çoğulculuğudur.

Yukarıdaki savlar, 1960'lardan bu yana, H. Marcuse, A. Gorz, N. Poulantsaz, E. Laclau, C. Wright Mills, E.O. Wright, R. Williams başta olmak üzere onlarca yazarın söylediklerinin kısa bir özetidir. Ayrıca, Öro-komünist belgeler de zengin bir kaynak oluşturuyorlar. (1)

Bu görüşlerin tümünü ya da önemli bir bölümünü teker teker ele alıp tartışmaya bu yazının boyutlarının yetmeyeceği açıktır. Seçme yapmak zorunluluğu var. Seçmeyi, akademik düzeyde kalan tezlerden çok, pratik siyaset üzerinde etkisi ve sonuçları olan görüşlerle ilgilenmek yönünde yapıyorum.

AVRUPA KOMÜNİZMİ: HALK BİRLİĞİ İÇİNDE ERİYEN İŞÇİ SINIFI

Bugün dünyada, işçi sınıfının devrimci misyonunun yadsındığı ve demokatisizmin yayıldığı merkezlerden biri Avrupa komünizmidir.

İşçi sınıfının devrimci rolünü "halkın birliği" kavramı içinde eriten anlayış ile, sosyalizme barışçıl geçiş stratejisi Avrupa komünizminin biri olmadan öteki düşünülemeyecek iki hareket noktasıdır.

Avrupa komünizmi, kapitalist sistemin temellerini sarsmayan, hatta onun istikrarını gözeten barışçı bir yoldan anti-tekel halk güçlerinin iktidarı alması, ülkenin "demokratik yenilenmesinin" gerçekleştirilmesi ve oradan da adım adım sosyalizme gidilmesi olarak özetlenebilecek bir görüş savunuyor. Savaşım yöntemleri, seçim parlamento, hedef tekellerin egemenliğinin sınırlandığı ileri demokrasi; bunları gerçekleştirecek güç ise bir "avuç" tekeller dışınaki tüm halktır.

Avrupa komünizminin çıkış noktalarından biri "dar sınıf bakış açısının" terkedilmesidir.

İkinci Dünya Savaşının hemen ardından, İtalyan Komünist Partisi Genel Sekreteri Palmio Togliatti şunları söylüyordu:

"Biz, içinde ...orta sınıfın da temsil edildiği bir partiyiz."

"Bizim komünist ya da sosyalist ilkeler üzerinde bir yeniden kuruluş (reconstruction) önermediğimiz açık olmalıdır. Belli sektörlerin yeterli olgunluğa erişmesine ve bir iki istisnasıyla bütün Avrupa'nın sosyalizm doğrultusunda ilerlemekte olduğunu bilmemize rağmen bir bütün olarak ülke böyle bir dönüşüme hazır değildir. Yapılması gereken, ekonominin zorunlu yeniden inşası, bir iki ayrıcalıklı grubun değil ulusun genel çıkarının akılda tutulması, eski gerici güçlerin, İtalyan yaşamında bir daha egemenlik ve iktidarı almalarına izin vermeyecek bir yeniden kuruluştur. Biz, bu nedenle, ekonomide ve ekonomik siyasette 'yeni yol' diyoruz. (2)

Togliatti'nin istediği açıklık sağlanıyor ve İKP tutulan yolda sürekli bir "ilerleme" kaydediyor. Parti, orta sınıfların gittikçe daha çok temsil edildikleri bir kimlik kazanırken, 1946'dan bu yana sosyalizm için daha da olgunlaşan koşullara rağmen, "sosyalist ilkeler temelindeki bir yeniden kuruculuğun" bir daha sözü edilmiyor. "Ulusun" ve "Ulusal ekonominin" çıkarlarını korumak için birlikte hareket edilmesi gereken güçlerin çerçevesi ise orta sınıflardan küçük bir tekelci azınlık dışındaki tüm sınıf ve katmanları kazanacak bir genişliğe açılıyor.

Neden sosyalizm önerilmiyor? Eğer bu ülkelerde de olmayacaksa nerede olacak?

Bu noktadan sonrasına E. Berlinguer "açıklık" getiriyor. Rus ve Çin devrimlerinin işçi-köylü bağlaşıklığı ile gerçekleştiğini, Vietnam ve Küba devrimlerinin ise, köylü devrimleri olarak başladıklarını, ama bütün devrimlerde başarının ortak ölçüsünün "yeterli genişlikte bir toplumsal bloka dayanmak" olduğunu söylüyor. (3) Anlamak ve hak vermek çok güç. 2 milyon üyeli partinin genel sekreteri bunları söylerken, Küba'da ve Vietnam'da da devrimci savaş başlatan Fidel'in ve Ho Şi Min'in çevresinde kaç kişi olduğunu unutarak konuşuyor.

"Şimdiye kadarki devrimlerin kapitalist ülkelerde gerçekleşmediğine bakarak, bundan gelişmiş ülkelerde saf bir işçi devrimi olacağı sonucunu çıkarmak doğru değildir." (4) diye devam ediyor. Saf bir işçi devrimi hiçbir ülke için beklenmemelidir; burada kalsa sorun yok. Burada kalmıyor:

"Bu *sorun (bağlaşık sorunu) Rusya'daki gibi işçi* köylü bağlaşıklığı ile de çözülemez, çünkü bu gibi ülkelerde (gelişmiş kapitalist ülkelerde) işçiler ve köylüler büyük çoğunluğu oluşturmazlar." (5) O halde "büyük çoğunluğu" oluşturmak için daha geniş güçlerle bağlaşıklık aranmalıdır!

Bu açıklamalarla, Rusya gibi işçi sınıfının sayıca oldukça küçük, köylülüğün ise "ezici" çoğunlukta olduğu bir ülkede sosyalist devrimin nasıl gerçekleştiği, öte yandan işçi sınıfının toplumun en kalabalık kesimini oluşturduğu kapitalist ülkelerde sosyalizm hedefinin neden *ertelendiği sorularının yanıtları verilmiş olmuyor.* Söz konusu ülkelerde sosyalist iktidar hedefinden geniş bir köylülük olmadığı için vazgeçildiği söylenmiş oluyor!

5 yıl sonra, İKP'nin Mart 1975'deki 14. Kongresinde okuduğu MK raporunda Berlinguer partinin stratejisini şu sözlerle açıklıyor:

"Biz, strateji terimini kullanmayı tercih ediyoruz ve bunu İtalya'yı krizden çıkarma, onu yenileme, demokrasiyi koruma ve geliştirme stratejisi anlamında kullanıyoruz. Bu strateji yalnız İKP için değil tüm ulus içindir." (6) Berlinguer mi konuşuyor, TBKP program tasarısını mı okuyoruz, ayırdetmek güç.

İşçi sınıfının kurtuluşu hedefi yerine kapitalist İtalya'yı kurtarmanın stratejisi çiziliyor. Uzlaşma bu temeldedir.

Uzlaşmanın nasıl olacağı konusunda da boşluk bırakılmıyor. Berlinguer devam ediyor:

"İşçi *sınıfı kendi ücret istemlerini belli bir sınır içinde* tutabilir, şu anda da gerçekten öyle yapıyor. Ama Hristiyan Demokratlar da kararlarını vermelidirler: Büyük sermaye, büyük mülkiyet de artık kendi payına düşeni ödemelidir." (7) Hıristiyan demokratlardan olmayacak bir şey istenmiş oluyor. Bu söylenenlerin, sosyal-demokrat sınıf uzlaşmacılığından hiçbir farkı yoktur.

Görünüşte çıkış noktası taktiklerle ilgilidir. İktidarı almak için gerekli gücün oluşturulması üzerinde duruluyor. Ama sonunda iktidar ve yeni toplumun iyice silikleşip hedef olmaktan çıktığı, komünist partisinin kapitalizm içinde ve onun tamamlayıcı bir parçası olarak kurumsallaşmasının gerçekleştiği bir durumla yüz yüze geliniyor. Taktiklerden başlayan sınıf uzlaşmacılığı sonunda ideo*lojik uzlaşmaya varıyor.* Şöyle:

"Biz bütün demokrasi ve halk güçlerini içine alan, onların kendilerini tanımlayan ve çevresinde örgütlendikleri farklı ideolojik köken ve siyasal gelenekleri hesaba katan bir geniş çoğunluk yaratılması gerektiğini söylemeye devam edeceğiz." (8) Farklı ideolojik görüşlerin "hesaba katılması" proleterya iktidarı hedefinden vazgeçimesini de içeriyor. Görünüşte işçi sınıfı halk birliğinin önderi vb. dir. Ama birliğe damgasını vuran, orta katmanların istemleridir. En geniş birlik içinde işçi sınıfının bağımsızlığı yok oluyor.

Aslında devrim ve sosyalizm misyonundan uzaklaşan Avrupa komünizmidir, işçi sınıfı değil!

İtalyan Komünist Partisi ile Fransız Komünist *Partisi'nin görüşleri arasında öze ilişkin ciddi bir fark* yoktur. Tarihlerinin ve geleneklerinin farklılığı, birinde katoliklerle, ötekinde sosyalistlerle bağlaşmaya daha *fazla vurgu biçiminde bir farklılık olarak kendini* gösteriyor. Ama çıkış noktaları ve evrimleri aynıdır. Birbirlerini tamamlıyorlar.

FKP, "Devlet tekelci kapitalizmi ve bilimsel teknik devrim çağında işçi sınıfının bileşiminde değişiklikler olduğunu" beyaz yakalılar sayıca artarken, mavi yakalı kol işçilerinin sayısının azaldığını, beyaz yakalıların maddi üretim yapmadıkları için işçi sayılamayacaklarını, dolayısıyla Fransa'da ve birçok kapitalist ülkede işçi sınıfının misyonunu tek başına yerine getiremeyecek kadar küçüldüğünü ileri sürerek "anti tekel bağlaşıklık" ve "ileri demokrasi" programlarını geliştirdi. "Büyük sermaye hükümetini, çok yönlü anti-tekel reformları *uygulayacak demokratik bir rejimle değiştirmeyi...*" (9) hedefliyor.

BEYAZ YAKALILAR

Fransız Komünist Partisi'nden, yeni solun bazı yazarlarına kadar geniş bir kesim, menecer, mühendis, büro görevlileri teknik eleman, öğretmen, araştırma görevlisi vb.leri kapsayan beyaz yakalı denilen ücretlilerin işçi sayılamayacaklarını söylüyorlar. Çünkü: 1) Beyaz yakalılar maddi üretim yapmıyorlar; işçi sınıfı ise yalnızca üretken emekçilerden oluşur, 2) Beyaz yakalıların aldıkları ücret kol işçilerinkinden fazladır, 3) Üretim sürecindeki işlevleri ve burjuva ideolojisinden etkilenmeye daha açık oluşlarıyla da işçi sınıfından farklı özellikler taşıyorlar. *Bunları söylüyorlar.*

Kafa emeği ile kol emeğini yaklaştıran yeni gelişmelerin karmaşık sorunlar yarattığı Lenin'in çok önceden gördüğü gibi, "Kapitalizm insan emeğinin tüm alanlarında büro ve meslek sahibi işçilerin sayısını dikkate değer bir hızla artırıyor ve entellektüeller için büyüyen bir talep yaratıyor. Bunlar ilişkileri, dünya görüşleri vb. ile kısmen burjuvaziye bağlanıyorlar, kısmen de kapitalizmin bağımsız pozisyonlarını ellerinden aldığı, onları ücretli işçi olmaya zorladığı ve yaşam standardını düşürmekle tehdit ettiği entellektüeller olarak işçi sınıfına bağlanarak öteki sınıflar arasında özel bir yer tutuyorlar." (10) Lenin'in vurgusu bağımsız meslek sahibi orta sınıf üyelerinin ücretlilere katılmasıyla ilgilidir. Bunlar, bugün beyaz *yakalı denilenlerin kaynaklarından birini* oluşturuyorlar. Öteki kaynak ise bizzat işçi sınıfı kökeninden gelen ücretlilerin, daha çok kafa emeği kullanarak beyaz yakalı kategorisine katılmalarıdır. Bu farkın atlanmaması gerekiyor. Ne olursa olsun, beyaz yakalıların "özel bir konumda" oldukları açıktır. Burada, beyaz yakalıları tümüyle işçi sınıfından çıkaran görüşlerle tartışılıyor.

Bu kez, işçi sınıfı tanımlamasında üretken olan olmayan emek ölçütü değil, üretim araçlarıyla ilişki ölçütü ayırdedicidir. Proletaryayı, kapitalist sınıftan ve küçük burjuvaziden ayıran işçi sınıfının üretim araçlarına sahip olmaması ve sahip olduğu tek meta olan işgücünü kapitaliste satmak zorunda kalmasıdır.

N. Poulantsaz üretim araçlarıyla ilişkiyi s... *tanımlamasında basit, yaratılmışçı (instrisic)* ve olums... bir ölçüt olarak değerlendiriyor. (11) Esas ölçü... üretken emek olduğunu, Marks'ın Kapita...

yayınlanmamış bir bölümü olan "**Üretim Sürecinin Doğrudan Sonuçları**"nda "Her üretken işçi ücretli emekçidir, ama her ücretli emekçi üretken işçi değildir." diyerek bunu anlattığını ileri sürüyor. Gerçekten de bu sözler Marks'a aittir. Ancak bundan, Marks'ın işçi sınıfından yalnızca üretken emekçiyi anladığını çıkarmak asılsız bir yakıştırmadır. İki nedenle: Birincisi, Marks üretken işçi kavramını fiilen maddi üretim yapanla sınırlamıyor. İkincisi, işçi sınıfını üretken emekçiye eşitlemiyor.

Marks şunları söylüyor:

"Kapitalist üretim biçiminin özelliği, farklı tiplerdeki emekleri birbirinden ayırması ve sonuç olarak, kafa ve kol emeğini de ayırarak... bu iki tip emeği farklı insanlara dağıtmasıdır. ... Fakat bu ayırma ... bu insanların her birinin sermaye ile ilişkisinin ... ücretli işçinin ilişkisi olduğu gerçeğini ... değiştirmez ... . Bu insanların toplamı ... emeklerini para sermaye ile değiştirirler ve sonuçta yalnız kendi ücretlerini yeniden üretmekle kalmazlar, buna ek olarak kapitalist için doğrudan artık değer üretirler." (12)

Kapital'de daha açık söylüyor:

"Üretken emek kullanmak için artık el ile çalışmanız da gerekmez, kollektif emekçinin bir parçası olmanız, onun yerine getireceği alt işlerden birini yapmanız yeterlidir." (13)

Beyaz yakalı işçileri, en azından bunların çok büyük bir bölümünü burjuvazi ya da "yeni küçük burjuvazi" içinde sayanlar, ekonomik düzeyde kullandıkları, "üretken emek" ölçütüne ek olarak (*) politik ve ideolojik ölçütler de ekliyorlar: Kafa emekçileri üretimde gözetim ve denetim işlevleri de üstlenmişlerdir, bu ve yaşam biçimleri, ideolojik koşullanmaları, onları burjuvaziye, daha çok da küçük burjuvaziye yaklaştırıyor!

Gerçekte beyaz yakalı işçiler, işçi sınıfının sınıf özelliklerini taşıyorlar. Beyaz yakalılardan küçük bir azınlığın üretimde planlama, gözetim ve artı değerin gerçekleştirilmesi gibi sermaye sınıfına ait işlevlerin yürütücüsü olmaları bu gerçeği değiştirmiyor. Yalnızca, beyaz yakalıların türdeş olmadığını, kendi içinde farklılaşan kesimler olduğunu anlatıyor.

Lenin'in sınıf tanımı şöyle:

"Sınıflar, tarihsel olarak belirlenmiş toplumsal üretim sistemi içinde tuttukları yere, üretim araçlarıyla ilişkilerine, emeğin toplumsal örgütlenmesinde oynadıkları role, toplumsal zenginlikten aldıkları payın miktarına ve alış yöntemine göre birbirinde ayrılan geniş insan gruplarıdır." (14)

Tanımdaki ekonomik toplumsal ölçütler sınıf belirlemesinde temeldir. Daha tam bir sınıf belirlemesi, ancak ekonomik sınıf ölçütlerinin zorunlu olarak yaratacağı ideolojik-siyasal biçimlenmeyle birlikte ve sınıf mücadelesi dinamiği içinde ele alınarak yapılabilir. Bu yazıda, esas tartışma o noktada döndüğü için, beyaz yakalı işçilerin durumu en başta ekonomik-toplumsal ölçütler düzeyinde ele alınıyor.

(*) E. Olin Wright Poulantsaz'ın "üretken emek" ölçütünü eleştirirken 1960 yılında ABD'de yapılan bir araştırmanın sonuçlarını "Üretken emek" ölçütüyle değerlendiriyor. Buna göre, işçi sınıfı Amerikan işgücünün (labour force) yalnızca yüzde 20 sini oluştururken, çalışan nüfusun yüzde 70'i yeni küçük burjuvazi oluyor."Üretken emek"ölçütünün işçi sınıfının toplumdaki sayısını ve önemini çok küçülteceğini bu sayılar iyi örneklendiriyor. Erik Olin Wright, Class, Crisis and the State, NLB 1978, s. 55.

Beyaz yakalılar, çok büyük çoğunluğuyla yaşamak için işgüçlerini kapitaliste satmak zorunda kalan ve satan, doğrudan ya da Marks'ın "kollektif emekçi" kavramı içinde dolaylı olarak artık değer üreten, sömürülen bir gruptur.

Üretim aracı sahibi değiller. Çeşidi ve değeri giderek artsa da tüketim araçları sahipliği üretim araçları sahipliğiyle aynı sonuçları doğurmuyor.

Toplumsal zenginlikten aldıkları pay ücret biçimindedir ve kendi ürettikleri değerin ancak bir bölümüdür. Pay alış biçimi kapitalist tarafından ödemedir.

Mühendis, teknik eleman, büro çalışanları, araştırma görevlileri eski ayrıcalıklı ve bireysel girişkenliğe dayanan konumlarını yitiriyorlar. Fabrika, ya da giderek bir fabrika görünümü kazanan büro ve araştırma üniteleri içinde belli ve sınırlı bir işi yapan görevliler durumuna geliyorlar.

Ücretli emeğin yabancılaşması bu kesimlerde daha da belirgindir.

Bilim ve teknikteki gelişmeler bu alanda paradoksal sonuçlara yol açıyor. Bir yandan işçinin eğitim düzeyi, buna bağlı olarak da emek sürecinde kafa emeği oranı yükseliyor. Eğitim görmüş nitelikli işçi, üretimin değişik alanlarında çalışabilecek bir durumdadır. Sürekli olarak aynı vidayı büken insan olmaktan uzaklaşıyor. Öte yandan, eskinin serbest meslekleri dar bir uzmanlık alanına hapsedilerek, bu meslek sahipleri uğraştığı işten başka herşeyden habersiz bir "fach Idiot", "aptal uzman" durumuna sokuluyor.

Beyaz yakalı işçilerin ücretleri gittikçe mavi yakalı işçilerinkine yaklaşıyor. Sürecin gelişme yönü çok açık bir biçimde bunu gösteriyor.

Sonuç olarak beyaz yakalı işçiler, ana gövdesiyle işçi sınıfının belli özellikler taşıyan bir parçasıdır.

"GLOBAL" İNSANLIK SORUNLARI

"Global" insanlık sorunları denilen, nükleer silahlanma ve savaş tehlikesi, çevre kirlenmesi, açlık ve yoksulluk, ırkçılık vb. sorunların varlığı da bazılarınca sınıf gerçeğinin ve sınıf mücadelesinin tarihsel olarak aşıldığı biçiminde yorumlanıyor.

Nükleer bir savaşın tüm insanlığın sonu olacağı, çevre kirlenmesinin sınıfına rengine bakmadan bütün insanların ve gelecek kuşakların sağlığını tehdit ettiği gibi doğru saptamalardan, bunların ancak sınıflar ve sistemler üstü bir anlayışla ele alınarak çözülebileceği yanlış görüşlerine varıyorlar.

Dünyanın her yerinde bu görüşlere çokça örnek bulunabilir. En iyisi fazla uzağa gitmeden bu tezlerin Türkiye'deki temsilcilerinden TBKP'nin Program Tasarısı'na başvurmak:

"Bilimsel teknik devrimin olabildiğince geliştiği, ekonomik faaliyetlerin uluslararasılaşmanın hızlandığı,

insanlığın karşısına sistem farkı tanımayan evrensel insanlık sorunlarının -global sorunların- dikildiği ve bunların en önemlisi olan barış sorununun tam anlamıyla yaşamsal bir önem kazandığı dünyamızda ulusların ve devletlerin yazgısı birbirine her zamankinden daha bağlı bir duruma gelmiştir." (15)

"Barıştan yana olan güçlerin, politik, ideolojik, ulusal ve dinsel ayrılıkların yanısıra, sınıf sınırlarını da aşan nesnel bir çıkar birliği vardır." (16) "Sistem farkı tanımayan evrensel insanlık sorunları", "sınıf sınırlarını aşan nesnel çıkar birliği"... Bu iki cümleden özellikle ikincisi sınıf savaşımının çok açık bir reddidir. Eğer "barıştan yana" olmak, politik, ideolojik, ulusal, dinsel ve sınıfsal farklılıklardan daha üst düzeyde bir nesnel çıkar birliği sağlıyorsa, o zaman marksizm de bir yanlışlıktır.

Sınıflı toplumda barış da savaş gibi ideolojik bir kavramdır. Nükleer bir savaşın önlenmesi için ideolojik-siyasal ve sınıfsal yaklaşımların bir yana bırakılmasının zorunlu olduğunu söylemek, emperyalizmin nükleer şantajına teslim olmak demektir. Oysa, nükleer silahlar ve savaş tehlikesi emperyalizmin saldırgan-savaşçı doğasının yol açtığı bir **sonuçtur**. Nükleer silahlardan önce savaşlar vardı ve bugün de dünyanın birçok yerinde nükleer silahların kullanılmadığı savaşlar vardır. Emperyalizm bir sistem olarak varlığını koruduğu sürece savaş tehlikesi ve savaşların kendisi ortadan kalkmayacaktır.

Sınıflı soplumda barış da savaş gibi ideolojik bir kavramdır. Nükleer bir savaşın önlenmesi için idelojik - siyasal ve sınıfsal yaklaşımların bir yana bırakılmasının zorunlu olduğunu söylemek, emperyalizmin nükleer şantajına teslim olmak demektir.

Nükleer bir savaşın, doğanın kirletilmesi ve doğal kaynakların kurutulmasının tüm insanların aleyhine olduğu tartışılamayacak kadar açık bir gerçektir. Ama aynı derecede açık olması gereken başka gerçekler de var: Bir kez, tüm insanlığın aleyhine olan bu gelişmeler gökten zembille inmedi. Bir gelişmenin, kardan başka amaç gözetmeyen kapitalist endüstrileşmenin ve endüstrinin militarize edilmesinin sonucudurlar. Bencil kapitalist çıkarların insanlığın genel çıkarlarıyla nasıl bir çelişki içinde olduğunu anlatıyorlar. İkincisi, basit ve düz mantıkla düşünüldüğünde bir insan olarak barıştan, çevrenin kirletilmediği bir dünyadan yana olması gereken kapitalistlerin, kendi özel çıkarlarını başa alan bireyci tutumlarında hiçbir değişiklik yoktur. Silahlanma kâr artırıcı, çevre kirlenmesini önleyecek teknikler maliyeti artırıcı ve kârları düşürücü oldukları sürece kapitalistlerin barışa vb. ikna edilebilecekleri düşüncesi boş bir kuruntudur. Nitekim böyle bir şey olmuyor. Tekeller yanaşmıyor. Ancak, işçi sınıfı ve emekçi halk kitleleri güçlü bir biçimde dayattıkları zaman kısmi iyileştirmeler sağlanabiliyor. Kalıcı çözüm ise, tekelci kapitalizmin ortadan kaldırılmasından geçiyor.

Evrensel insanlık sorunlarının tümü, sınıf savaşımı sorunlarıdır.

Dünya işçilerinin silahlanma ve savaştan hiçbir çıkarı yoktur. Tersine bunların yol açacağı sıkıntıların esas yükünü onlar çekiyor. Bir nükleer savaş tehlikesi herkes gibi onları da tehdit ediyor, ama ondan da önce silahlanmanın kendisi, endüstrinin militarizasyonu işçi sınıfının ekonomik haklarını kısıtlayıcı, iş ve yaşam koşullarını kötüleştirici bir işlev görüyor.

Çevre kirlenmesi, insan sağlığına aykırı koşullardaki kapitalist üretimle başladı. Fabrikalarda işçileri zehirleyen kimyasal artıklar şimdi bütün dünyayı kirletiyor. Kapitalizm dünya çapında yayıldıkça, dünya giderek büyük bir fabrikaya benziyor.

Bugün hala dünyanın havası en kirli, gürültülü ve gergin yıpratıcı ortamıyla insanın fiziksel ve ruhsal sağlığına en aykırı yerleri fabrikalardır. Zehirli gazlardan ve endüstrinin tehlikelerinden en çok etkilenen işçi sınıfıdır.

Dünya çapında üretim güçlerinin vardığı düzey, bilim ve teknikteki gelişmeler, çevre kirliliğini, dünyadaki açlığı ortadan kaldıracak olanakları da yaratmıştır. Üretim artıklarının, üretim sırasında çevreye saçılan zehirlerin arıtılmasının, daha bol enerji ve tarımsal üretimin, daha kısa çalışma saatlerinin maddi-teknik temelleri şimdiye dek hiç olmadığı ölçüde vardır. Bunlar, kârdan başka yasa tanımayan kapitalistlerin çekmecelerinde duruyor. Kapitalizm, üretim güçlerinin gelişmesine ayak bağı olduğu gibi, insanca yaşama ve çalışma koşullarının yaratılmasına da engel oluyor.

Yeşiller ve benzeri çevreci hareketler, bütün olumsuzlukların nedeni olarak teknolojiyi günah keçisi yapıyorlar. Daha az teknolojinin kullanıldığı, "doğal yaşama" dönmek diye özetlenecek ütopik ve gerici projeler savunuyorlar. Oysa, aynı teknoloji pek âlâ toplumun genel çıkarına kullanılabilir. Teknolojik gelişmeye karşı durularak sorunlardan gerçek bir çıkış yolu bulunamaz.

Gerçek çıkış yolu sosyalizmde işçi sınıfının devrimci yolundadır.

Bu, "global" sorunlara aşırı toptancı bir yanıt mı oluyor? Özellikle gelişmiş kapitalist ülkelerde barışçıl ortam sürdüğü ve bir toplumsal devrimin yakın bir gelecek için görünmediği düşünülürse, çıkış yolunun sosyalizm olduğunu söylemek bugün hiçbir şey yapmamak, pasifizme düşmek midir? Değildir! Çünkü, çıkış yolunu sosyalizm ve sınıf savaşımında aramak, en başta sahte yollardan kendini ayırmak ve tarihsel bir eğilim olarak kendi çözüm alternatifini canlı tutmaktır. İkincisi, barış, daha yaşanır bir çevre, açlığın yenilmesi vb. istemler, somut **savaşım** istemleridir. Geniş yığınları ilgilendiren somut istemler uğruna yürütülecek kavganın devrim ve sosyalizm savaşımının kaldıracı olarak önemli bir işlevi vardır. Önemli olan, bu savaşımın kapitalizmin kabul sınırları içine sıkıştırılmamasıdır. Toplumsal düzeni aşmayı hedefleyen bir savaşımın yan ürünü olacak iyileştirmelerin kazanım olduğu yadsınmıyor. Tarih insanlığın ilerlemesinde dönüm noktası olan bütün büyük

sıçramaların uzun bir mücadele pratiğinin ürünü olduğunu gösteriyor.

Ayrıca, işçi sınıfının insanlığın karşılaştığı sorunlara gerçek ve kalıcı yanıtlar getirecek programları, emekçi halkın işçi sınıfının önderliğindeki birliğinin de koşuludur. Eğer işçi sınıfının ya da işçi sınıfı adına hareket edenlerin böyle bir programı ve bunu gerçekleştirecek savaşkan bir çizgisi yoksa o zaman global sorunlar çevresindeki mücadelede öncülük burjuvaziye, onun değişik kesimlerine geçecek ve bugün olduğu gibi bu mücadele odakları düzen içi konumlara çekilecektir. **Sonuç olarak, global denilen sorunların varlığı, işçi sınıfının devrimci misyonunun bittiğini değil, tersine yeni görevlerle beslenerek daha da güçlendiğini gösteriyor.**

Bu bölümü bitirirken, yazı boyunca eleştirilen öro-komünist yolun öğretici serüveniyle ilgili birkaç şey söylemek yerinde olacak.

Avrupa komünizminin serüveni, çeşitli gerekçelerle işçi sınıfı yolundan uzaklaşmanın bu partileri birer reform partisi durumuna getirdiğini gösteriyor. Yalnız bunu da değil, devrim yolundan uzaklaşarak, kapitalist bir ülkede büyük ve meşru bir güç olma heveslerinin boşa çıktığını, her çeşidiyle burjuva güçlerin çözüm getirmeye, yanıtlamaya çalıştıkları düzen içi sorunlara çözümler önermenin bu partilere olan nesnel gereksinimi ortadan kaldırdığını gösteriyor. Öro-komünist partilerin kendi ölçüleriyle yapılacak bir değerlendirme bile, tam bir iflasa uğradıklarını kanıtlıyor. FKP'nin oyları on yıl içinde % 20 den, % 6'ya düştü. IKP'nin oyları % 5 geriledi. İspanya Komünist Partisinin üye sayısı on yıl içinde 240 binden 40 bine, oy oranı % 10'lardan % 3'lere düştü. Bu partilerin üçü de kendi ülkelerindeki muhalefet gücü olma özelliklerini yitiriyorlar. Fransa örneğinde, faşist partinin % 14 gibi bir oy yüzdesine tırmanması, FKP'nin düzenle bütünleşmesinin ve uyuşukluğunun sağ radikalizme geniş bir alan açtığını da gösteriyor.

İşçi sınıfının devrimci potansiyelini reddeden görüşlerin bir bölümünün gözden geçirilmesi, bunların hiçbirinin Marksist sınıf teorisindeki hiçbir temel önermeyi yerinden oynatmadığını gösteriyor. Buna rağmen, işçi sınıfının devrimci misyon ve potansiyelinin kaynağı ve sonuçları üstüne pozitif bir yaklaşımla biraz daha durmak gerekiyor.

Önce toplumsal pratiğin verilerine bakalım.

Yirminci yüzyıl, tarih sahnesinde işçi sınıfının başrolü oynadığı bir ayaklanma ve devrimler dönemidir. Dünya çapında önemli olaylara kısa bir bakış belleklerin tazelenmesine yardım edebilir:

1905 Rus Devrimi, 1916 İrlanda ayaklanması, 1917 Şubat-Ekim devrimleri, 1918 Almanya, Avusturya ve Finlandiya devrimci kabarmaları, 1919 Macaristan devrimi ve Sovyetlerin kurulması, aynı yıl Bavyera ve Slovakya'da Sovyet Cumhuriyetleri, 1920'de İtalya'da ülkeyi yerinden oynatan yaygın fabrika işgalleri, 1923 Bulgaristan anti-faşist direnişi, 1923 Hamburg ayaklanması, 1929 Berlin kanlı 1 Mayıs çatışmaları, 1931'de ispanya Kırallığına karşı devrim, 1934'de silahlı işçi gruplarının ayaklanma ve çatışmaları, 1934'de İspanya'da madenciler ayaklanması, 1934'de sonradan birleşik cepheye yol açan anti-faşist sokak çatışmaları, 1936 Londra "Cable Street" çatışmaları, 1936-9 İspanya İç Savaşı, uluslararası birliklerin kuruluşu, 1939-45 Avrupa'da anti-faşist direniş eylemlilikleri, 1944 ve 1946-9 Grek iç savaşları, 1945-1948 Doğu Avrupa'da halk demokrasilerinin kuruluşu, 1946-63 arası görece durgun geçen dönemde 225 milyon işçinin katıldığı grevler, 1967-9 İtalya'da büyük grev dalgası, 1968 Mayıs Fransa Olayları, 1960-70 arasında İspanya, İngiltere, Batı Almanya, Hollanda ve İsveç'te toplam 425 milyon işçinin katıldığı büyük grevler, 1973'de İngiltere'de muhafazakar hükümetin düşmesine yol açan madenciler grevi vb...

Bu olayların her biri, en yüksek biçimlerdeki sınıf mücadelesi örnekleridir ve bu olayların ayrımsız hepsinde işçi sınıfı başı çeken güçtür. Tartışılmayacak kadar açık.

İşçi sınıfının durumunu ve rolünü anlamakta önemli bir nokta daha var:

Sınıflı toplumların tarihi bize, aynı ekonomik toplumsal formasyon içinde toplumsal sınıfların temel yapılarını korumakla birlikte birçok değişikliğe uğradıklarını öğretiyor. Temel soru, bir sınıfın tanımını veren temel yapısal özelliğin değişip değişmediğidir. Bu işçi sınıfı açısından da böyledir. 19. yüzyılın işçisi ile bugünkü arasında büyük farklar var. Buna kimsenin itiraz olamaz. Ama, işçi sınıfının niteliksel bir değişikliğe uğradığını söyleyebilmek için onu işçi sınıfı yapan temel özelliği *ortadan kalktığını kanıtlamak zorunludur.* İşçi sınıfının temel, belirleyici özelliği meta üretiminin geçerli olduğu kapitalist toplumda, üretim araçlarından yoksunluğu ve işgücünü satmaya zorunlu olmasıdır. İşçi, işgücünü satarak kendisi ve ailesi için gerekli tüketim araçlarını sağlayacak bir ücret alır. Aldığı ücretten çok daha fazla değer yaratarak **sömürülür.** Bu koşulların değiştiğini kanıtlamadan, işçi sınıfının değiştiğini söylemenin hiçbir bilimsel yanı yoktur.

Bunlardan başka, işçi sınıfının devrimci misyonunun bilgi teorisinden, bilinç sorunundan ayrı düşünülemeyeceği akılda tutulmalıdır. Komünist Manifesto'nun yazıldığı tarih 1848'dir. Marksizmin Avrupa'da (dünyada değil!) kurumlaşmış bir eğilim olabilmesi 19. yüzyılın sonlarını bulmuştur. Dünya çapındaki yayılması ise 1917'den sonradır.(*) Bu süreler dünya tarihi için hiç de uzun sayıl-

(*) Marksizmin "bunalımı" konusunda koparılan büyük gürültünün fikir cephesi zayıftır. Dünya ve Türkiye solunun bir bunalımdan geçmekte olduğu ise doğrudur. Bunalımın kökünde Marksizmden uzaklaşma kadar dogmatik yorumlanmasının da rolu var. Dogmatizm ve revizyonizm biri ötekini besleyen düşman kardeşlerdir.

Lenin, Marksist teoriye nasıl yaklaşılması gerektiğini şu sözlerle anlatıyor:

"Bilginiz çerçevesinde doğru bulduğunuz böyle bir teoriyi temelsiz saldırı ve bozma çabalarına karşı savunmanız, sizin tüm eleştirilere düşman olmanızı gerektirmez. Biz Marks'ın teorisini bitmiş ve dokunulmaz bir şey olarak ele almıyoruz, tersine biz onun yalnızca eğer yaşamın yolunu izlemek istiyorlarsa sosyalistlerin bütün yönlerde gelişmek zorunda oldukları bilimin temel taşlarını koyduğuna inanıyoruz." Lenin, CW, C. 4, s. 211.

mayacak zaman dilimleridir ve marksizm, işçi sınıfının eylemlerine yol gösteren, dünya sorunlarına çözümler getiren bir siyasal akım olarak kendi gelişmesinin başlarındadır. Değişen dünya ile birlikte o da gelişip olgunlaşıyor.

İŞÇİ SINIFININ DEVRİMCİ POTANSİYELİNİN NESNELLİĞİ

En çok saldırıya uğrayan ve çeşitli yönlere doğru çekiştirilen bir konu olan işçi sınıfının devrimci rolünü tartışırken yapılması gereken işlerden biri, kargaşa ve yanılsama yaratan birkaç nokta üzerinde daha durarak belli bir açıklık sağlamaya çalışmaktır.

Bir kez, işçi sınıfının devrimci rolüne vurgu hiçbir biçimde kapitalist toplumda yaşayan bir birey olarak işçinin yüceltilmesi ve idealizasyonu olarak anlaşılmamalıdır. İşçi öteki insanlardan daha iyi, daha akıllı, daha cesur ya da daha insancıl değildir. Birçok durumda işçilerin gerici siyasetleri ve önderleri desteklediklerini, ilerici devrimci çizgilerden uzak durduklarını görmezlikten gelmenin, her yaptıklarında bir keramet aramanın gereği yoktur. Kapitalist toplumda herkes gibi işçiler de bencil duygu ve önyargılarına sahipler, öteki sınıftan insanlar kadar onlar da aldatılmaya yatkınlar. İşçinin devrim yoluna yatkınlığı üyesi olduğu sınıf kollektivitesinin yapısından geliyor. Kaldı ki, bir sınıfın üyesi olmak *da otomatik olarak o kişinin kendi sınıfının uzun erimli* çıkarlarını anlaması ve savunması anlamına gelmiyor. Şu ya da bu işçi, hatta tüm işçiler belli bir tarih anında sınıf çıkar ve amacını göremeseler bile işçi sınıfının tarihsel rolünden söz edilebiliyor. Neden? Çünkü bu rolün kaynağı, proletaryanın varlığının maddi koşulları açısından ne olduğu ve bu varoluşun tarihsel, nesnel bir dürtü olarak onu ne yapmaya zorladığındadır.

Ayrıca, işçi sınıfının tarihsel misyonu sınıf savaşımı pratiğinden ayrı ele alınamaz. Başka bir sınıfa karşı savaşmadan hiçbir sınıf kendi öz kimliğini bulamaz. Sınıf savaşımı siyasal savaşımdır. Ekonomik sınıf konumu ile bu konumun gerektirdiği siyasal eylem arasında doldurulması gereken bir açıklık var. Ancak bilinç ve örgütle doldurulabilir.

İkincisi, nesnel devrimci misyon "hemen devrim"e yol açmaz. "Proletarya devrimciyse neden devrim yapmıyor?" Bu sorunun yanıtı doğuştan devrimciliğin olmadığı, devrimin de, bizzat proletaryanın kendi devrimcileşme*sinin de tarihsel bir süreç* işi olduğudur. 1848 yenilgisinden sonra Marks ve Engels, Alman işçilerinin uzun bir devrimci gelişme yolundan tam olarak geçmeden iktidarı alamayacaklarını ve sınıf amaçlarını başaramayacaklarını söylüyor ve sonul zaferi kazanmak için Alman işçilerine sınıf çıkarlarının ne olduğu sonusunda kafalarını netleştirmelerini, bağımsız bir parti olarak örgütlenmelerini salık veriyorlar. (17) Dahası var. İşçi sınıfının devrimci misyonu eski sınıf devirmekle, siyasal bir devrimi gerçekleştirmekle sınırlı değildir. Yeni toplumda yönetici olacak, yeni toplumsal düzenin kurulmasına önderlik edecek olgunluğa da erişmesi gerekiyor. Komünistler Birliği'nin 15 Eylül 1850 tarihli oturumunda Marks bu fikri şöyle anlatıyor:

"Biz işçilere şunu söylüyoruz: 'onbeş, yirmi, elli yıldır içinden geçmekte olduğunuz iç savaşlar ve halk mücadeleleri yalnız koşulları değiştirmek için değildir, kendinizi değiştirmek ve politik yöneticiliğe uygun duruma getirmek içindir." (18)

Üçüncüsü, proletaryayı devrimc isyana ve yeni düzen kuruculuğuna zorlayan koşullar gibi, onu bu *rolünden geri çeken faktörler de nesneldir.* Emperyalist süper kârlarla sağlanan olanaklardan verilen kırıntılar işçi sınıfının bazı kesimlerinin burjuvalaşmasının koşullarını da yaratıyor. işçi aristokrasisi ve işçi bürokrasisi, özellikle gelişmiş kapitalist ülkelerde önemli bir engelleyici güç olabiliyor.

Ayrıca, işçi sınıfının tarihsel misyonu sınıf savaşımı pratiğinden ayrı ele alınamaz. Başka bir sınıfa karşı savaşmadan hiçbir sınıf kendi öz kimliğini bulamaz. Sınıf savaşımı siyasal savaşımdır. Ekonomik sınıf konumu ile bu konumun gerektirdiği siyasal eylem arasında doldurulması gereken bir açıklık var.

Özetle, işçi sınıfının devrimci potansiyeli gerçeğe dönüşmesi, sınıf savaşı içinde bir olgunlaşma süreci yaşanmasına, bilinç ve örgütlülüğün geliştirilmesine bağlı bir olanaktır.

Bu ön açıklamalardan sonra, işçi sınıfının devrimci misyonunu yaratan nesnel koşullara dönebiliriz:

1) İşçi sınıfı kapitalist üretimde temel bir rol oynuyor:

Kapitalizm, feodal toplumdaki zanaatkârın üretim araçlarından koparak mülksüzleşme ve işgücünü pazarda satmaya hazır özgür emekçi durumuna gelmesi sürecinde doğdu.

Sermaye ve meta olarak işgücü kapitalist üretimin biri olmadan öteki olmayacak iki temel öğesini oluşturuyorlar. Emek sermaye çelişkisinin toplumdaki öteki ayrımlardan daha temel bir rol oynamasının nedeni bu karşıtlığın toplum yaşamının en vazgeçilmez alanında, üretim sürecinde ortaya çıkmasıdır.

İşçi sınıfının tarihsel misyonu en başta üretim *sürecinde oynadığı temel rolden geliyor.* Bu *kilit rol* sürdükçe, işçi sınıfı kapitalist toplumun en temel karşıt gücü olma misyonunu taşıyacaktır.

Sanayide makinalaşma ve otomasyonun ilerlemesiyle birlikte işçi sınıfının üretimdeki yerini makinalara, robotlara bırakarak yok olacağı ve bugün böyle bir sürece gelindiği ileri sürülüyor. Üretimde giderek daha az canlı emek kullanıldığı doğrudur. Ancak, bu gelişmenin kapitalizm kapitalizm olmaya devam ettiği sürece, işçi sınıfını bir sınıf olarak yok etmesi mümkün değildir. Çünkü, "... eğer makinalaşmayla ücretli işçiler sınıfının tamamı ortadan kalksaydı, bu, ücretli emeksiz sermaye olmaktan çıkan sermaye için ne korkunç bir şey olurdu!"

(19) Teknoloji, kullanım değerleri üretmekte insan emeğinin yerini alabilir, ama değişim değeri üretemez. Japonya'da ileri örnekleri görüldüğü gibi bir fabrikadaki işlerin neredeyse tamamı robotlar tarafından yerine getirilebilir; ama hiçbir makina-robot bu fabrikada üretilen ürünleri satın almaya programlanamaz. Dolayısıyla, teknik gelişmeler ne olursa olsun kapitalizm ücretli emeği sömürmeden yapamaz. Canlı emek artık değerin kaynağı olmaya devam ediyor. Ve proletaryanın bir sınıf olarak ortadan kalkışı ancak kapitalizmin ölümüyle mümkündür.

Bir de, daha önce de değindiğim, işçi sınıfının artık tüketim toplumunun bütünleşmiş bir parçası olduğu ve varlığının koşullarını üretimdeki yerinden çok, tüketim olanaklarıyla belirlediği, dolayısıyla devrimci sınıf olmaktan çıktığı görüşleri var.

Oysa, "İşçi yaşamının büyük bölümünü üretim sürecinde geçirdiği için, üretim sürecinin koşulları, büyük ölçüde onun aktif yaşam sürecinin koşullarıdır." (20) Günlük yaşamın uyku dışındaki en uzun bölümlerinin fabrika cehenneminde geçirilmesinin, işe hazırlık ve gidiş geliş için harcanan zamanla birlikte bunun çok uzun bir zaman dilimi tutmasının işçi sınıfı üzerinde dışardaki tüketim olanaklarından çok daha önemli sonuçları vardır. **İşçi sınıfının varoluşunu tüketimin değil üretimin koşulları belirtiyor.**

2) İşçi sınıfı sömürülen ve çıkarı sömürüye son vermek olan bir sınıftır:

Üretim araçlarına sahip olan kapitalist sınıf, **neyin, nasıl** ve ne kadar üretileceğine **karar veren,** bu üretimi işgücünü **satın alarak,** kendi **denetiminde** yaptıran ve **artık değere el koyan** sınıftır. İşçi sınıfı, **üretim araçlarına sahip olmayan,** kendisinin ve ailesinin geçimi için **işgücünü satmaktan başka bir olanağı bulunmayan, artık değer üreten,** üretim sürecinde kapitalistin kararlaştırdığı işlemleri kapitalistin denetimi altında gerçekleştiren kimsedir. Kapitalistle işçinin çıkarları her düzeyde uzlaşmaz bir zıtlık içindedir.

İşçi sınıfının ekonomik olarak sömürülen sınıf olması nesnel devrimci potansiyelinin ikinci büyük kaynağıdır.

İşçi sınıfı sömürülen bir sınıf olarak kapitalizmle sürekli bir çatışma içindedir. Tarihsel olarak belirlenmiş, verili kültür düzeyine bağlı işgücü değeri modern kapitalizmde her zaman ücret artışlarından daha hızlı büyüyor. Ücretlerin yükseldiği durumda da, işgücünün değeri ile fiyatı arasındaki fark, yani işçi sınıfının toplumsal olarak belirlenmiş gereksinimi ile satın alma gücü arasındaki fark ücret artışlarından daha fazla büyüyor.

İşçi sınıfının çıkarı sömürünün, sömürü düzeninin kaldırılmasındadır.

"Proletarya, kendi yaşam koşullarını ortadan kaldırmadan kendini kurtaramaz. Bugünkü toplum yaşamının, kendi durumunda özetlenen tüm insanlık dışı koşullarını yok etmeden de kendi yaşam koşullarını ortadan kaldıramaz." (21)

İşçi sınıfını devrimci sınıf yapan kendi kesimsel çıkarları değildir. Marks "evrensel sınıf" diyor. Evrensel sınıf, verili tarih anında kendi çıkarları toplumun dönüşüm isteğine denk düşen sınıftır. Varoluşunun koşulları nedeniyle yalnızca proletarya evrensel sınıftır ve kapitalizme alternatif bir toplumsal program üretmeye yalnız bu sınıf yeteneklidir.

İşçi sınıfının çıkarları ve sınıfsal bakış açısı "dar" değil tüm toplumsal gelişmeyi kucaklayacak genişliktedir. "Dar sınıfsal bakış açısının" terkedilmesi gerektiğini söyleyenler işçi sınıfının evrensel sınıf niteliğini ya anlamamış ya da bilerek reddediyor olmalılar. İşçi sınıfının devrimci rolünün gençliğe vb. geçtiğini söyleyenler ise bilimsel sosyalizmden ütopik sosyalizme doğru geri bir adım atmış oluyorlar. (22)

3) İşçi sınıfının gücü

İşçi sınıfının koşulları, onu örgütlenmeye ve giderek daha homojen bir hareket yaratmaya yöneltmektedir. İşçiler örgütlenmeyi kapitalistlerden öğreniyorlar. Sermaye, kapitalistle işçiyi endüstrinin en kârlı biçimde işleyeceği büyük kentlerde toplayarak, proletaryanın gücünü kendisi ortaya çıkarıyor. Bugün endüstri, "bütün uluslarda çıkarları aynı olan bir sınıf, kendisi için ulusçuluğun çoktan öldüğü bir sınıf, eski dünyadan gerçekten kurtulmuş ve aynı zamanda ona karşı kavgaya tutuşmuş bir sınıf yarattı." (23) Sosyalist eylemin önderliğini yüklenecek olan bu sınıftır.

Sosyalizmin örgütsel güç kaynağı üretim araçlarının toplulaşmasında ve emeğin toplumsallaşmasında yatıyor. Kapitalist toplumda örgütlenip harekete geçtiğinde üretimi durduracak tek sınıf işçi sınıfıdır.

Bunun da ötesinde, işçi sınıfının örgütlü mücadelesi sürekli olarak burjuva kurumlarının ve fikirlerinin çerçevesini aşma eğilimi taşıyor. Üretimin toplumsal karakteri ile bunun sonuçlarına el koymanın özel karakteri arasındaki çelişki; kapitalizmin bu temel çelişkisi, pratik yaşamda mülkiyetin özel haklarıyla örgütlü işçi sınfının toplumsal uygulama istekleri arasındaki bir çatışma biçiminde ortaya çıkıyor. Sermaye bu çelişkiyi yumuşatmak için ödünler veriyor, toplumsal sorumluluk adına devlet müdahaleleri, toplumsal yardım fonları, parasız sağlık hizmetleri vb. Ama bunların bir sınırı var. İşçi sınıfı daha çok ve daha temel önemde istekler ileri sürdüğü oranda sınır zorlanıyor. Neyin nasıl üretileceğinde söz hakkı, ya da mülkiyetin dokunulmaz hakkı sayılan öteki alanlarda "işçi kontrolü" istemleri bu nedenle bugünkü sınıf çatışmasının önemli bir odağı oluyor. Bu istekler mantığı gereği burjuva çerçeveyi aşıyor.

4) İşçi sınıfının bağlaşıkları vardır:

Saf bir işçi devrimi olanaksızdır. İşçi sınıfının kendisiyle birlikte sömürülen ve ezilen bütün sınıf ve katmanları kurtuluşa götürecek evrensel bir sınıf olması, onun bir toplumsal devrimden çıkarı olan bütün toplum kesimleriyle bağlaşıklık kurma kapasitesini en gelişmiş kapitalist ülkede bile işçi sınıfının halkın çoğunluğunu oluşturmaktan uzak oluşu ise, bağlaşıklık gereksiniminin nesnelliğini gösterir.

Bir toplumsal devrimin gerçekleşmesi için işçi sınıfının toplumun çoğunluğunu oluşturması gerektiğini ileri süren Kautskyci görüşler hem politik çoğunluk kavramını aritmetik ölçütlere indirgeyerek çarpıttıkları,

hem de işçi sınıfının çoğunluğun çıkarlarını temsil yeteneğini gözden uzak tuttukları için yanlıştır.

Hiçbir sınıf, iktidarı çoğunlukla, ya da çoğunluk olduğu için almaz. Sosyalist devrimden önceki bütün devrimler azınlık devrimleridir, sosyalist devrim, bu kez çoğunluğun çıkarı için, ancak yine bir azınlık devrimidir. Toplumsal bir devrim için proletaryanın toplumda çoğunluk olacağı anı beklmemek gerekmiyor. Bu sınıfın nüfus içinde önemli bir yer tuttuğu ülkelerde toplumsal devrimin koşulları vardır. Proletaryanın hegemonyasında emekçi halkın birliği, halkın çoğunluğunu oluşturmaya yeterlidir.

Özetle işçi sınıfı üretimdeki kilit rolünde, sömürülmesinden ve sınıfsal çıkarlarının evrensel içeriğinden gelen tüm temel özelliklerini koruyor ve toplumsal devrimin taşıyıcısı bir sınıf olarak yeterli güç kaynak-larına sahip bulunuyor.

Bu yazıda işçi sınıfının devrimci misyonunun nesnelliği anlatılmaya çalışıldı. Misyonun tarihsel gerçekliğe dönüşmesinin ise, bilinç örgütlenme ve siyasetle ilgili bir dizi karmaşık koşulun bir araya gelmesine bağlı olduğu biliniyor.

Bunlar da bundan sonraki yazıların konusu oluyor.

1 Mayıs 1988

(1) Burada sıralanan görüşlerin daha kapsamlı anlatımı ve eleştirisi için Ellen Meiksins Wood'un **The Retreat From Class,** london 1986 kitabına; ayrıca Jack Woddis'in **New Teory of Revolution,** New York 1977 ve Ernest Mandel-George Novack'ın **The Revolutionary Potential of the Working Class,** New York, 1980 kitaplarına bakılabilir.

(2) Palmio Togliatti'nin 24 Eylül 1946 tarihli konuşması. Peter Lange and Maurizio Vanicelli, **The Communist Parties of Italy, France and Spain: Postwar Change and Continuity** , London 1981, s. 109.

(3) Agy, s. 115-116

(4) Agy

(5) Agy

(6) Agy., 118

(7) Agy., s. 118.

(8) Agy.

(9) Agy. 134

(10) Lenin, **Collected Works,** C. 4, s. 202

(11) N. Poulantsaz, **Classes in Contemporary Capitalism,** London 1979, s. 210.

(12) K. Marks, **Theories of Surplus Value, Selections** London 1951, s. 195-6

(13) K. Marks, **Capital,** C. 1, s. 476

(14) Lenin, agy. C. 29, s. 421

(15) TBKP Program Tasarısı, Düsseldorf, Tarihsiz. s. 8

(16) Agy, s. 10

(17) K. Marks-F. Engels, **Selected Works,** C. 1, s. 184-5.

(18) K. Marks- F. Engels, **Werke,** C. 8, s. 412, Aktaran: Hal Draper, **Karl Marx's Theory of Revolution,** C 11, s. 78, London 1978.

(19) K. Marks, **Selected Works,** C. I, s. 172.

(20) K. Marks, **Capital,** C. III, s. 86.

(21) K. Marks, **Kutsal Aile, Collected Works,** C. 4, s. 37.

(22) Ernest Mandel, agy. s. 18.

(23) K. Marks-F. Engels **Alman Ideolojisi, Selected Works,** C. 1, s. 61-62.

ANKARA MERKEZ CEZA EVİNDE TUTUKLU BULUNAN FELEMEZ AK'DAN MEKTUP VAR

BİR TUTUKLANMANIN ÖYKÜSÜ

İ.A.

Mayıs ayının ilk günlerinde dergimiz Toplum Kurtuluş'un 11 sayısı hakkında toplatma kararı verildi ve ifadesine başvurulmak üzere Yazı İşleri Müdürü Felemez Ak, Emniyet Basın Bürosuna çağrıldı.

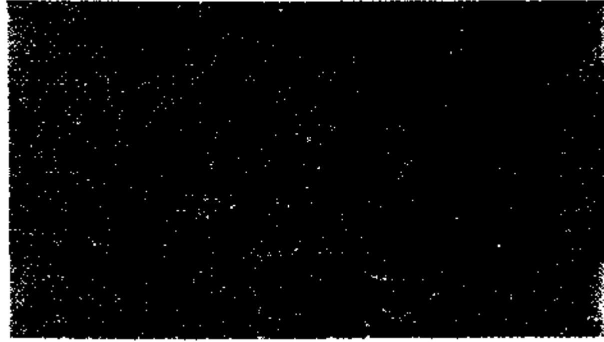
Bu durum ilk defa olmuyordu ve olağan karşılamıştık. Felemez Ak, Emniyet'e gitti ve bir süre sonra büroya döndü. Toplatma kararınını "Yaşamak Direnmektir" başlıklı Hasan Sönmez'e ait yazıdan kaynaklandığını söyledi. Ve aynı gün saat 14'de savcılıkta olmak üzere bürodan ayrıldı. Saat tam 17.30'da büroyu telefonla arayarak tutuklandığını söyledi. Durumun olağan olmadığını o anda anladık ve Hukuk Büromuzu arayarak durumu ilettik. Avukatlarımız da en az bizim kadar şaşırdılar. Hem mesai saati sona ermiş hem de hafta tatili başlamıştı. Bu nedenle üst mahkemeye başvuruyu ancak pazartesi günü yapıbilecektik. Felemez Ak ise, hafta tatilini Merkez Ceza Evi'nin tecridinde geçirecekti.



Pazartesi günü itirazımızın karara bağlanmadı. Olağanüstü durum ağırlaşıyor dedik. Ve itirazımızın reddedildiğini öğrenince Toplumsal Kurtuluş üzerindeki baskıların ağırlaşarak süreceği düşüncemiz doğrulanmış oldu.

Felemez Ak'dan 22 Mayıs tarihli mektup aldım. "İlhan Abi" diye başlıyor ve tutuklanış öyküsünü anlatıyor.

"Basın bürosundan, yanımda iki sivil polisle birlikte Ulus Büyük Adliye binasında bulunan basın savcılığına götürüldüm. Savcı yoktu. Bunun üzerine polisler 'bir saat bekler misin, saat 14'de mi gelirsin' dediler. Hatırlayacağınız gibi büroya geldim. Saat 14'de tekrar basın savcılığına gittim. Yanımda polis olmadığını gören savcı, fena halde sinirlendi ve bina içinda bulunan karakoldan iki polis çağırdı ve saat 16'da gelmek üzere çıkacağını ve bu saate kadar özaltında tutulmamı söyledi."



Emniyet Basın Bürosu polisleri olağan bir durum gibi davranıyorlar. Böyle durumlarda Yazı İşleri Müdürlerinin tutuklanması görülmüş şey değil çünkü. Gel gör ki, savcı bey onlar gibi düşünmüyor. Sinirleniyor ve sorgulamayı iki saat erteleyerek, Yaz İşleri Müdürünü iki saat gözaltına aldırtıyor. Sonra işlemler başlıyor ve sorgu hakimine çıkartılan Yazı İşleri Müdürümüz Felemez Ak tutuklanıyor.

Aynı günlerde İstanbul'da Uluslararası Basın Enstitüsü'nün genel kurulu yapılıyordu. Genel Kurul'a telgrafla durumu ilettim. Felemez Ak'ın tutuklanma haberi ise basında çok önemli yer almadı. Uluslararası düzeyde sorunlarının tartışıldığı basın, haksız yere bir yazı işleri müdürünün tutuklanmasına önem vermedi.

İstanbul'da bulunan dergimiz sahibi Bilgesu Erenus da durumu, yazılı bir açıklama ile Uluslararası Basın Enstitüsü'nün toplantısına iletmek için uğraş veriyordu. Bu uğraş sırasında İstanbul Büro'muz görevlisi Sacit Şen, polisce gözaltına alındı. Gözaltına alınışı da Sacit Şen'in kaleminden aktarıyorum. Basın bildirisini IPI genel kurulun yapıldığı otele götüren Sacit Şen şöyle diyor: "Otelde doğruca danışmaya gittim.Danışmadaki görevli salona giremeyeceğimi, istediğim biri varsa çağırabileceğini söyledi. Aklıma Cumhuriyet gazetesinden Tevfik Berber geldi. Görevliyi beklerken, yanımdan geçen yabancı basın mensubu iki-üç kişiye ingilizce metinden dağıttım. Cumhuriyet muhabiri İsmet Berkan'a basın açıklamamızın genel kurul başkanlığına nasıl iletebileceğini sorarken sivil giyimli polisler müdahale ettiler. Verdiğim zarfı muhabirin elinden aldılar. Bunların bildiri olduğunu, izinsiz dağıtalamayacağını söylediler. Bunun basın bildirisi olduğunu ve dağıtımı için iznin gerekmediğini böyledim.

Fakat polis nüfus cüzdanımı alarak bir süre beklettı. Bu arada Sabah gazetesinden olduğunu söyleyen bir muhabir metni okuyarak bunun yasal bir açıklama olduğunu, eğer gözaltına alma gibi bir durum olursa gazeteye haber vermemi söyledi. Polisler bir takım yerlerle görüştükten sonra tutanak tutmaya ve çantamı aramaya başladılar. Tam bu sırada Demirel ve DYP erkanı kalabalık bir gurup olarak içeri girince gazetecilerin tüm dikkati o yöne çevrildi. Bu ara tutanak tutuldu ve yanımda bulunan Edebiyat Dostları dergisi ve Yalçın Küçük'ün Sovyetler Birliğinde Sosyalizmin Kuruluşu adlı üç adet kitapı tutanağa bildiri ve broşür olarak geçirildi, beni bir ekip otosuyla Beyoğlu Emniyet Amirliğine götürdüler."

Geceyi gözaltında geçiren Sacit Şen, ertesi gün Asayiş Şubesine götürülerek fişleniyor. Fotoğrafı çekiliyor, parmak izi alınıyor. Sonra "Suç aleti" sayılan kitaplar geri verilerek bırakılıyor.

Sacit Şen şunları ekliyor:

"Bütün bu işlemler sırasında bir sürü nasihat verdiler. 'Sen temiz yüzlü bir çocuğa benziyorsun. Bak ne güzel okulu bitirmişsin. Başımıza emniyet amiri bile olabilirdin. Ne işin ver senin bu gibi işlerle. Sizi kullanıyorlar.' gibi nasihatlerin yanında 1. Şubedeki daha ileri giderek bizim gibilerin 'beyinlerini yıkayanlara' küfür ve hakaretler savurdu. 'Doğulu da değilsin, sizin oralardan böyle adamlar çıkmaz' diyerek hayretlerini ifade etti. "

Felemez Ak, Ankara Kapalı Ceza Evinde duruşmaya çıkacağı günü bekliyor. Mektubunda "cezadan korkmuyorum." diyor ve şöyle devam ediyor. "Bu sayıda yayımlanmak üzere yazı göndermeyi düşündüm. Ancak düşüncelerimi konu üzerinde toplayamadığımdan olmadı."

Son haberinde de , Ankara Merkez Ceza Evinde başlayacak olan açlık grevinin hazırlığı içinde olduklarını duyurdu.

Yürürlükteki yasalara göre yazı işleri müdürleri, sonuçta mahkum olsalar bile hapis yatmıyorlar, para cezası ödüyorlar. Bu durumda Yazı İşleri Müdürümüz Ak'ın tutuklanması bir yandan, dergimize gözdağı vermeyi ve diğer yandan da Hasan Sönmez'in yerine arkadaşımızı rehin almayı amaçlıyor. Bu amaçları anlıyoruz. Yılmayacağımızı da onların anlaması gerek.



Bir insanın kendisine önerilen "yıldız" sıfatını da reddettikten sonra "ben, "Merhaba Kör Kadı' diyen bir gazeteciyim" diyebilmesi son derece büyük bir mutluluk olmalıdır. İhami Soysal, bunu diyebiliyor; yargılanmak üzere çıkarıldığı yargıcın önünde"selam kör yargıç" demeyi bir yazı ahlakı yapmayı savunuyor. İlhami Soysal'ın bu özelliği olabilir; Askeri Darbeler, İlhami Soysal'ı mutlaka önce hapse atıyor ve sonra yargıçlarının önüne çıkarıyor.
Okumaya düşkünlüğüyle ünlüdür. Türkiye'de habere ve olaya dayalı fıkra türünün başlatıcısıdır. Bu türü şimdi Uğur Mumcu sürdürüyor. Hergün bir yol gösteren ve bir hüküm veren fıkra yazarı yerine, somut olgulardan hareketle bir mücadeleci gazeteciliği temsil ediyor.
Büyük Doğu'da çalıştı. Yön'ün başyazarlarından birisi oldu. Akşam'ın tirajının en yüksek olduğu bir zamanda Ankara temsilciliğini yaptı. Uzun yılları içine alan bir gazetecilik deneyimi ile basının geçmişini, bugününü ve geleceğini değerlendiriyor.

İlhami Soysal ile Söyleşi

"BAŞBAKANI RED KİD OKUYAN BİR ÜLKEDE BU KADAR GAZETE TİRAJI ÇOKTUR BİLE"

Nice ünlü gazeteci bilirim, kendi yazdığını ve gazete başlıklarını, bir de kitapların ön sözleri ya da tanıtım yazıları dışında başka bir şey okumaz.

Sansür kalksa da gazeteler aynısını yapar.

Basın teknolojisine yapılan yatırım, bırakın gazeteciye yapılanı, başka hiçbir alanda yapılmadı.

Basını sembolleştiren kalem işareti eskidi Telefon, bilgisayar, faks olabilir. Kelepçe de olur.

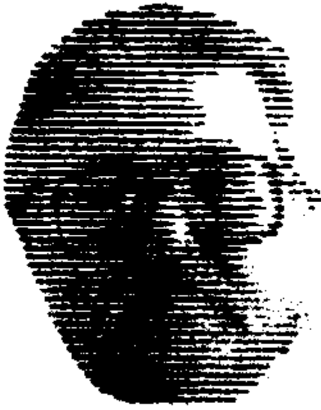
T.K.: Genellikle Cumhuriyet ve Tercüman Gazetelerinin başlıklarında büyük benzeşimler görülüyor, bunu nasıl açıklarsınız?

İ. Soysal: İtiraf edeyim ki, son zamlardan sonra alabildiğim gazete sayısı üçe kadar düştü. Bu bakımdan uzunca bir süredir Tercüman'ı düzenli görüp okuyamıyorum. Oysa, haberciliğine çok önem verdiğim Yavuz Donat gibi bir yazarı da vardır ve Tercüman ülkemizin belirli bir kesiminin görüşlerini öğrenebilmek için dikkatle izlenmesi gereken bir gazetedir. Ne var ki, dediğim gibi aşağı yukarı bir yıla yakın süredir sürekli okuyabildiğim bir gazete değil. Ancak haftada iki üç kez görebiliyorum ve bu görüşlerde de haber başlıklarının Cumhuriyet'inkilerle sık sık benzeştiğinin pek ayırdına varamadım. Gerçekten söylediğiniz gibi bir benzeşme varsa bunu da çok fazla yadırgamamak gerekir. Bence önemli olan haber ya da başlık değil, okuyucuya yön vermek savındaki yorumdur. Bu iki gazetenin yorumlarında fazla bir benzerlik olabileceğini sanmıyorum.

T.K.: Toplam gazete tirajı 3,5 milyona çıktıktan sonra geriledi ve Sabah gazetesinin yayın hayatına girmesinden önceki düzeye indi. Bundan sonraki gelişmeler nasıl olur?

İ.Soysal: Ben Türkiye'deki sayısal verilere, istatistiklere pek fazla güvenemem. Basının toplam tirajının bir ara 3,5 milyona vardığını ilk sizden duyuyorum. Okuduklarımdan, basının konuşmak olanağı bulduğum kimi yöneticilerinden çıkarabildiğim kadarıyla, toplam basın tirajı hiç bir zaman üç milyonu aşmadı. Şimdiye değin hep 2 ya da 2,5 milyon lafı edilmiştir. Bir de bu tiraj söz-

cüğünü açıklığa kavuşturmak gerek. Tiraj ne? Basılan gazete sayısı mı, fiilen satılan gazete sayısı mı? Bu iki şey birbirine karıştırılıyor sürekli. Önemli olan, sanırım sizin de söylemek istediğiniz fiili satış rakamı... Aslında, bu satış rakamı dahi çok sağlıklı bir tanım değil ya o ayrı hikaye. Öyle satışlar var ki, satın alınan gazeteler okunmak, aydınlanmak, dünyadan haberdar olmak için alınmıyor. Kupon kesmek için ya da satışa destek olsun diye kimi gazeteler alınıyor ve bu alışlar da fiili satış içinde gösteriliyor. Yani işin aslına bakarsanız fiili satış da bir yerde gazete tirajını gösteren kesin bir gösterge değil. Benim zaman zaman rastladığım, tanığı olduğum tipler var, aynı gazeteden üç beş tane birden alıyor, katılacağı çekiliş sayısını artırmaya çalışıyor. Tıpkı birkaç piyango bileti alır gibi. Böyle satılmış gazeteyi nasıl olur da çok okunuyor diye değerlendirebilirsiniz? Bir de şimdilerde de oluyor mu bilemiyorum ama, geçmiş dönemlerden anımsarım, kimi iktidarlar ve kimi kuruluşlar bir ay, bir yıl ya da şu kadar süreyle desteklemek istedikleri bir gazeteden on bin, yirmi bin tane birden alır, bunu yandaşlarına dağıtma külfetine de katlanamadıklarından bir süre sonra hurdacılara devrederlerdi. Mesela bir aralık, Falih Rıfkı Atay'ın çıkardığı bir gazete, Atay sonradan bu gazeteyi devredip de çekildiğinde tirajı düşünce kimi kuruluşlarınca böyle aylarca ve yıllarca onbinlerce gazete toptan alınarak yaşatılmak istendiydi.



Şimdi geleyim asıl sorunuzun yanıtına; Türkiye'de gazete tirajları artmıyor ve tersine azalıyor. Bu doğru bir saptama. 53-55 milyonluk bir Türkiye'de, -sahi ülkemizin kesin nüfusu nedir bilen var mı?- iki ya da iki buçuk milyon gazete satılması acı bir gerçek. Bunun daha da acısı, bu sayının da giderek düşmesi. Deniyor ki okuyup yazma bilen insan sayısı artıyor ama gazete satış sayısı düşüyor. Elbette bunun bir çok nedeni var ve bu nedenlerden biri de, yiyecek ekmeğe güç para yetiştiren insanın azıcık lüks sayılacak gazeteye para ayırmakta giderek zorlanması. Ama iş bu kadarla da bitmiyor. Başka bir gerçek var. O da eğitim sistemimizin, okuma yazma öğrettiği insanlara okuma alışkanlığı kazandırmaması. Evinde gazete okunduğunu görmemiş, evinde kitaplık görmemiş bir çocuk okuma yazma öğrenirse niye gazete alıp okusun, niye kitap okusun? Bir ülkenin Başbakanı bile Red Kid okumaya bayıldığını söylüyorsa, sıradan okuma yazma öğrenmiş insan da televizyon seyriyle yetinir. Televizyon gibi çağdaş bir iletişim aracında, çağdışı karagöz gösterisi ya da o düzeyde gösteriler sunulan bir ülkede başka ne beklenir?

Lafı belki gene uzattık ama şunu söyleyeyim: Türkiye'de bu eğitim sistemiyle daha uzunca bir süre tirajlar artmaz. Gazeteler de gazeteciliğin yanı sıra her boyaya boyanırlar ve içlerinden sırtı kalınları ayakta kalmayı, üstelik etkili olmayı da sürdürürler.

T.K.: Sabah Gazetesi'ni nasıl değerlendiriyorsunuz?

İ.Soysal: Sabah gazetesine gelince: Bu gazetenin basın dünyasına girmesi benim gördüğüm kadarıyla en çok Günaydın ve Tan'ı sarstı. Bulvar'ı nakavt etti, bunların tümünden de tiraj çaldı, Hürriyet'i de rahatsız etti. Vaktiyle Babıalide Erol ve Haldun Simavi kardeşler en büyük satışlı gazete benimki olacak diye yarışırlardı. Yani aile içi bir yarışma vardı, şimdi bu yarışa Sabah da katıldı ve Günaydın'ı eski iddialı durumundan geri plana itti. Tabii Sabah'ı tek bir gazete diye düşünmemek gerekir. Sabah'ın ardında İzmir'de ve Ege'de yarım yüzyıl basın tekelini elinde tutmuş Yeni Asır ve Bilgin ailesi var. Simavi ailesi vaktiyle Bilgin ailesinin Ege yöresindeki basın tekelini yıkmak için çok uğraşmışlar ve zaman zaman da bu tekeli zorlamışlardı. Şimdi İzmirliler-aslında Selanikliler-, İstanbul piyasasında ve Türkiye çapında Simavi ailesinden öç alıyorlar.

T.K.: Bir dönemin en ünlü gazetecisisiniz ve "habere dayalı fıkra" türünün başlatıcısı oldunuz. Günümüzde fıkra yazarlığının durumu nedir ve gazete tirajını etkiliyor mu?

İ. Soysal: "Bir dönemin en ünlü gazetecisisiniz" bence abartılmış bir iltifat. Doğrudur, 1960-1970 arasının ünlüce gazetecilerinden biriydim. Ama o dönemde en azından benim kadar ünlü iki yazar Çetin Altan ve İlhan Selçuk ile etkinliği hiç tartışma kabul etmez iki de çok ünlü gazeteci vardı: Abdi İpekçi ve Doğan Avcıoğlu. Kuşkusuz daha başkaları da vardı ama en ünlü deyince başta bu dört adı saymak gerekir sanırım. Habere dayalı fıkra türünün başlatıcılığına gelince; ben, kendimi aradan şunca yıl geçti, yazar saymam. Yani yazdıklarımın edebiyata, yazı sanatının inceliklerine dayanan bir yanı yotur. Ben "Merhaba kör kadı" diyen bir gazeteciyim. Yazdıklarıma makale ve fıkra demek bile doğru değildir, haber-yorum karması bir kırma yazı türüdür bu. Sanırım bu türün öncülerindenim. Sebebi de çok açık: Ben o dönemde Türkiye'nin etkin gazetelerinden biri olan Akşam gazetesinin Ankara Temsilcisiydim. Yani başkent istihbaratını yönetiyordum. Bunun yanı sıra uzun bir süre Akşam gazetesinin imzasız başyazılarını yazdım. Gazetenin yönetiminde söz sahibi oldum. Ama salt haber izleyiciliği ve izleticiliği ile imzasız başyazı yazmak bana yetmiyordu. "Görünüş" başlığıyla sıcak ve günlük haberlere dayalı yorum yazıları yazmaya başladım. Ara başlıklarla ve oldukça hırçın bir üslupla yazılan bu yazılar o yıllarda oldukça sevildi ve sanırım bir süre de etkili oldu.

Gelelim sorunuzun ikinci bölümüne:

Fıkra yazarları gazete tirajlarını etkiler mi?

Eskiden etkilediğini söylerlerdi. Ben gazeteciliğe başladığım 1950'lerde -hatta biraz daha da önce-, gazeteler; başyazarlarının adıyla anılırdı: Ahmet Emin'in (Yal-



ve yazar var: Nurettin Artam'dan Aka Gündüz'e, Nefii Cevat Ulunay'dan Selami İzzet Sedes'e...

Bu bir konuşma olmayıp da arşiv taraması yapabilseydik daha nice ad sayılabilir. Gazete sütunlarında 1940'lardan başlayarak adları görünmüş Aziz Nesin, Necip Fazıl, Nadir Nadi gibiler, 1950'lerden sonra adını duyurmuş Metin Toker gibiler de var tabii... Benim basına girdiğim yıllarda Peyami Sefa Cumhuriyet'ten ayrılıp da sanırım Yeni Sabah'a geçtiğinde bir süre herkes sandı ki Cumhuriyet'in tirajı düşecek. Aradan zaman geçti pek bir değişiklik olmadı. Çünkü her halükarda boşalan yer dolduruluyordu. Çok ünlü olduğu bir dönemde Çetin Altan Milliyet'ten ayrılmak durumunda bırakıldı, Milliyet batmadı. Ayni biçimde bir takım fıkra yazarları en ünlü dönemlerinde çalıştıkları gazetelerden ayrılıp başka gazetelere geçtiler ama ardlarından pek fazla okuyucu götüremediler. Bu iş günümüzde ise iyice tavsadı. Elbette okuyucu bir gazetede hergün okumaya alıştığı bir yazarın birden çok olmasını yadırgıyor ama, bu gazetelere çok geniş ölçüde yansımıyor. Tercüman'dan son olarak Ahmet Kabaklı ayrıldı, o kesimin çok okunan bir yazarıdır, Tercüman batmadı, Kabaklı'nın gittiği gazete battı. Yani, diyeceğim o ki günümüzde falan ya da filan yazarın gazetesini bırakması büyük bir dalgalanma yaratmıyor. Bunu yazarların etkisizleşmesi diye mi yorumlamalı, yoksa gazetelerin kabuk değiştirmesi ve gazete okuyucusunun yazara değil gazete çizgisine şartlanması mı? Bilemiyorum. Belki bunun bir istisnası yaşandı. 12 Mart 1971 sonrasında Cumhuriyet gazetesinde bir yönetim değişikliği oldu. Başta Nadir Nadi, gazetenin pek çok yazar ve çalışanı gazeteyi bıraktılar. Tiraj yüzde elliden de fazla düştü. Ama bu da tek yazarın ayrılması değil bir ekip ayrılmasıydı.

man) Vatan'ı, Ali Naci'nin (Karacan) Milliyet'i, Hüseyin Cahit'in (Yalçın) Tanin'i, Necmeddin Sadık'ın (Sadak) Akşam'ı, Selim Ragıp'ın (Emeç) Son Posta'sı, Yunus Nadi'nin Cumhuriyet'i gibi... O dönemler ünlü başyazarlar dönemiydi ve gazete okuyucuları anımsarım, "bakalım bugün Ahmen Emin ne yazmış?", ya da "Falih Rıfkı ne diyor?" diye gazete alırlardı. Basın tarihimiz bilinirse, daha önce de Tercüman-ı Hakikat'ten beri de bu iş böyledir. Şinasi, Ahmit Mithat, Namık Kemal, Velit Ebüzziya falan hep gazeteleriyle özdeşleşmiş başyazarlardır. Hepsi de gazeticiliği meslek edinmiş kişilerdir. Sonra giderek bu gelenek kırıldı. Örneğin basın piyasasına gazeteci olmayan Safa Kılıçlıoğlu Yeni Sabah gazetesiyle girdi. Ondan önce Halil Lütfi Dördüncü var, Tan gazetesiyle. Bu gazetelerde başyazarlar gene önemliydi ama artık Halil Lütfi'nin Tan'ı deniyor, başyazıları Zekeriya Sertel yazıyor, onun yanı sıra önemli fıkra yazarlarının da adı ediliyordu. Yeni Sabah'da da başyazar-patron ayırtmı vardı. Kılıçlıoğlu'nun bırakın gazete yazısı yazmasını, bir mektup yazdığından bile kuşkuluyum. O, yetenekli bir iş adamıydı, Halil Lütfi de öyle. Cihat Baban Tercüman gazetesine başyazar olduğunda, şimdi adını bile unuttuğum o gazetenin patronu da basın dışında bir iş adamı, sanırım bir maden işletmecisiydi. İşte fıkra yazarları böylesi dönemlerde sivrilmeye ve etkin olmaya başladılar. Örneğin Naci Sadullah, Peyami Safa, Abidin Daver, Va-La Nurettin, Burhan Felek falan. Sonra sonra, hem başyazar hem gazete sahibi olanlar azalmaya başladı. İşi salt başyazı yazmak olan gazeticiler geldi. Elbette bunda parti gazetelerinin de rolü oldu. Örneğin Ulus gazetesinde Falih Rıfkı Atay, Hüseyin Cahit Yalçın, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Zafer'de Mümtaz Faik Fenik, Kuvvet ve Kudret'te Nureddin Ardıçoğlu, Zaman'da Nusret Safa Coşkun gibi. Bedii Faik, Doğan Nadi, Şinasi Nahit falan da bu ara dönemin fıkra yazarları olarak sivrildiler. Derken Çetin Altan, İlhan Selçuk, Refik Erduran, Tekin Erer, Abdi İpekçi, Bülent Ecevit, Mehmet Şevket Eygi, Sadun Tanju, Emil Galip Sandalcı, Özcan Ergüder ve benim de aralarında bulunduğum kuşak geldi. Kuşkusuz arada adlarını anmayı unuttuğum daha pek çok gazeteci

T.K.: Gazetelerde kuşaklar arası bir "muharrir" karşılaştırması yapar mısınız?

A) F. Rıfkı - Hüseyin Cahit

B) Çetin Altan - İlhami Soysal

C) Uğur Mumcu - Mehmet Barlas -Hasan Cemal

D) Kültür- Yetişme , Gazete sahipliği

İ. Soysal: Bu kadar şematik bir karşılaştırma yapmak zor. Ancak şunu söyleyeyim. Bizde ilk gazeteciler genellikle edebiyattan gelmişlerdir. Şinasi de böyledir, Namık Kemal de, Ebüzziya da Ahmet Mithat Efendi de.

Şimdi, Falih Rıfkı ve Hüseyin Cahit diyoruz, yahut diyorsunuz. İkisinin de kökenine bakınız, ikisinin de Türk edebiyatında şöyle ya da böyle bir yerleri var. Falih Rıfkı'nın üzerinden şu kadar yıl geldi geçti. Arayıp okuyun, yazdıkları bugün bile herhangi bir edebiyat kitabında yer alacak güzellikte düz yazılardır. Hüseyin Cahit derseniz, Edebiyat-ı Cedide'nin bir usta polemikçisi. Kültür bakımından hangisi hangisinden daha üstündür derseniz, ben bu konuda uzman değilim. Yetişme tarzları derseniz, söyledim edebiyattan geliyorlar. İttihat Terakki okulunda politika öğrenmişler, biri biraz daha ön-

ce biri biraz daha geç ama ikisi de aynı ekolün insanları.

Çetin Altan'la kendi karşılaştırmamı izin verin yapmayayım. Bilirim ki, sonuç benim aleyhimedir. Açık söyleyeyim, ben Falih Rıfkı Atay'dan sonra günümüzde Çetin Altan'ı, Türk dilinin en iyi yazan kişisi sayarım. Son zamanlardaki görüşlerine katılırsınız katılmazsınız o ayrı bir hikaye. Falih Rıfkı için de aynı şey söz konusu. Görüşlerden, inanışlardan, kavgadan söz etmiyorum, yazarlık kumaşından söz ediyorum. Başta da söyledim ben yazar değil gazeteciyim. Gazete yazısı yazarım sadece. Marifetim bu kadardır eğer marifetse.

Mumcu, Barlas ve Hasan Cemal... Üçü de aynı kuşağın, bizden sonraki kuşağın yazarları. Bir kere yetişme koşulları bizden çok daha iyi. Ben tek parti sultası döneminde, demokrasinin adının bile edilmesinin suç sayıldığı bir dönemde yetiştim. Bu arkadaşlar demokrasi kuşakları. Haa demokrasi tam ve kamil miydi o ayrı bir konu ama hiç değilse onların döneminde demokrasi özlemini dile getirmek eskisi kadar korkunç bir şey değil. Birşey daha söyleyeyim. Ben bir gaze-teciler toplantısında hakemliğime baş vurulduğunda, "ama bilin ki arkadaşlar ben sosyalistim yansızlığımı ona göre değerlendirererek beni hakem yapın" diyecekken "sosyalistim" sözü ağzımdan çıktığında, bir uğultu halinde "estağfurullah ağabey" sözleri karşısında donup kalmıştım. Bu anlattığım öyle çok eski bir şey de değil. 1960 sonları ya da 1961 başlarında İstanbul'da Türkiye Gazeteciler Sendikaları Federasyonu'nun bir toplantısında...

T.K.: Ataç'ın ünlü bir yazar için söylediği "Okur-Yazar" değil, sadece "yazardır" dediği gibi günümüzün başyazarlarına ne denir? "Okur-yazar" ya da "okur" veya "yazar" mı?

İ.Soysal: Bu konuyu salt başyazarlara özgü bir durum diye ele almayın. Tüm gazeticilere yaygınlaştıralım. Maalesef, halkımızın çoğunluğu gibi gazetecilerimizin çoğunluğu da okumuyor. Türkiye'de çok kişiye, köşeyi dönmek için okulda okudukları yetip de artıyor bile. Ben nice ünlü gazeteci bilirim, kendi yazdığını ve gazete başlıklarını, bir de kitapların ön sözleri ya da tanıtım yazıları dışında birşey okumaz. Adları edilen üç arkadaşımıza gelince: Bakın ben üçünün de çok okuyanlardan olduklarını biliyorum. Üçüyle de birlikte çalışmışlığım var. Dolayısıyla bu soruyu hangi amaçla sorduğunuzu çıkaramadım ama gene de cevap vereyim. Bunlar hem "okur", hem de "yazar", "okur-yazarlar"dır. Hem de iyi okurlar.

T.K.: Yılların saygın bir gazetecisi ve 1960'ların basın yıldızı olarak 1960'larda mı yoksa 1980'lerde mi gazeteci olmayı tercih ederdiniz?

İ.Soysal: Gazeteciliğin dışında bir şeyi hiç düşünüp düşlemedim ki. O gün de, bugün de, yarın da gazeteci olmayı yeğlerim. 1960'ların basın yıldızı olma lafını da sevmedim. Yukarıda da söyledim o yıllarda da her zaman olduğu gibi basında "güneşler" ve "aylar" vardı ve ben bu anlamda söylüyorsanız onların yanında "yıldız"dım.

T.K.: Günümüzde sansürden yakınılıyor. Bu olgu ortadan kaldırılsa gazeteler ne yapabilir?

İ. Soysal: Bugünkünden çok farklı birşey yapacaklarını sanmam.

T.K.: Teknolojiye yapılan yatırım gazeteciye yapılıyor mı. Buna bağlı olarak gazetecilik okullarından gelenlere yol ne oranda açık?

İ. Soysal: Türkiye'de basın teknolojisine yapılan yatırım bırakın gazeteciye yapılanı, başkaca hiç bir alanda yapılmadı. Türkiye bugün teknoloji bakımından salt ortadoğunun değil, Avrupa'nın ve Amerika'nın da önünde. Bu lafım fantazi falan da değil, gerçek. Hürriyet'in sahibi Erol Simavi bu söylediğimin tanıdığıdır. Çünkü bu sözler ona ait ve doğru.



Gazeteciye doğru dürüst yatırım yapılmıyor. Ama eski dönemin çay-simitle karnını doyuran, ancak davetlerde doğru dürüst yemek yiyebilen gazeteciler de yok ya da azaldı artık. Kapitalist ekonominin kuralları gereği iş iyice profesyonelleşti ve iyi kötü bir iş güvencesi de geldi. Tabii, bunları büyük gazeteler için söylüyorum.

Gazetecilik okullarından gelenlere gazetecilik yolu, bu işte yetenekli ve ısrarlı iseler kapalı değil. Bugün İstanbul ve Ankara basınında bilebildiğim kadarıyla gazetecilik okullarından gelmiş gazetecilerin oranı % 25'i geçti. Ama gazetecilik okulunu bitiren her insan gazeteci olur diye bir kural yok. Zaten gazetecilik okulları da salt gazeteci yetiştirmiyor, bu işin reklamcısı da var, programcısı da, televizyoncusu da, işletmecisi de, işsizi de başka iş tutanı da...

T.K.: Bugün gazeteler temelde, halkla ilişkilerini haberle mi, lotarya ile mi kuruyorlar?

İ. Soysal: Gazetesine göre değişiyor. Haberle kuran da var, lotarya ile kuran da, güzel karı kız bacağı sergileyerek kuranı da...

T.K.: Gazeteler giderek etkisizleşiyor mu?

İ. Soysal: Sanmıyorum. Kuşkusuz televizyonun yaygınlaşması habercilikte bir geri kalış getirdi ama, iktidarların basınla bunca çok uğraşmaları hiç eksilmediğine göre, yazılı basını etkisiz saymak olası değil.

T.K.: İstanbul basınında bir mülkiyet değişimi ile basının iki ya da üç sermaye grubunda toplanması bekleniyor, ne düşünüyorsunuz?

İ. Soysal: Bu öteden beri söylenegelen bir durumdur. Olabilir de. Özellikle son kağıt ve basın girdisi zamları basını gerçekten güç duruma soktu. Şayet dışardan büyük sermaye girmezse bu yıl sonuna kadar bazı gazeteler batabilir, kapanabilir. Asif Nadir adından söz ediliyor örneğin. Babıalinin üç-beş gazetesini birden satın alacak ve basında bir tekel kuracak deniyor. Olabilir! Ama Türkiye'de ihtimaller hesabı yapmak çok

güçtür. Bakarsınız hiç hesap edilmeyen bir küçücük gazete çıkar, basın tekellerine kafa tutar ve okuyucu toplar. Kaldı ki, Türkiye bir kapitalistleşme süreci yaşıyor. Sağlıklı sağlıksız! Ama yol o yol ! İngiltere'de, Almanya'da, Amerika'da basın ne yoldaysa Türkiye'de de eninde sonunda o yola girilecektir.

Kaldı ki, basının kabuk ve sermaye değiştirmesi yeni bir olgu değil. Bu iş çok uzun yıllardan beri böyle. Yukarıda anlattım, başyazar-gazete sahipleri dönemi vardı. *Bunun yerine sonradan iş adamı gazete sahipleri* gelmeye başladı. Bugün meslekten gazeteci gazete patronu sayısı üçü dördü geçmez. Cumhuriyet, Hürriyet, Günaydın, Sabah ve Yeni Asır sahipleri, yani Simavi'ler, Bilgin'ler ve Abalıoğlu'lar babadan ya da dededen gazeteci. Bunların içinde yazar gazeteci olan ise sadece Nadir Nadi. Sonra başka bir olgu daha. Basın vaktiyle kişilerin elindeydi. Şimdi aile şirketleri ve vakıfları da olsa, gene de üçlü beşli grupların elinde. Bu giderek daha çok şirketleşmeye yol açacaktır. Bundan kaçınılamaz. Çünkü artık bir gazete çıkarmak için üç arkadaşın 1500'er lira koyması ile yola çıkılamıyor. Tek bir gazete çıkarmak için bırakın milyonları, milyarlar bile



Hasan Cemal

yeterli olmaktan çıkıyor giderek...

T.K.: Bizde de Londra ve Newyork'ta olduğu gibi "pazar" sunday gazeteleri dönemine girilecek mi?

İ. Soysal: Niye girilmesin? Kağıt fiyatlarına şu son zamlar yapılmasaydı belki de şu günlerde girilmiş bile olacaktı. Bir takım büyük holdinglerin bu yolda çalışmaları vardı. Bilebildiğim kadarıyla Hürriyet gazetesi kırkıncı kuruluş yıldönümünde günde kırk sayfalık bir *gazete vermeyi planlıyordu. Bunun bir aşama sonrası da pazar günlerine özgü gazetedir.*

T.K.: Bir yazınızda işaret ettiğiniz gibi gazeteciler cemiyetinin amblemi "kalem". Şimdi kalem gazetecileri temsil ediyor mu?

İ.Soysal: Size alaturka bir cevap vereyim, bir fıkra anlatayım:

Adamın biri çarşıda dolaşırken bakmış, gösterişli, fiyakalı bir dükkan vitrini. Boydan boya al atlasla döşeli ve tam ortada bir tek saat, ama sıradan bir saat.

Adam, *kapının üstündeki* küçük tabelayı okumadan içeri girip, bir masanın gerisinde müşteri bekleyen satıcıya , "saatleri görebilir miyim?" demiş. Dükkancı son derece sakin, "efendim burası saatçi değil sünnetçi" deyince "peki vitrindeki saat ne demek oluyor?" demiş ve cevabını da hemen almış: "Sünnetçi dükkanı vitrinine ne koymamı önerirsiniz?"

Şimdi gazetecilik de böyle bir iş. Kalem elbette ki çağdaş gazeticiyi anlatmaktan uzak. Ama yerine ne koymalı? Bilgisayarlı dizgi makinası mı? Ofset baskı makinası mı? Faks ya da telefoto sembolü mü? Artık yazı makinası ve telefon bile demode kalmaya başladı. Bizim kuşak, kalem yerine yazı ve haberlerini yazı makinasında yazmaya başlayan gazeteciler kuşağıydı. Ankara'dan İstanbul'a mektupla ya da ELT telgrafla haber geçmeyi bırakıp da telefonla haber yazdırma devrimine tanık olmuştuk. Sonra sonra telefoto ile resim, teleksle haber geçmeye başladık. Gazeteler salt İstanbul'da basılırken, aynı gazetenin aynı gün aynı saatlerde İstanbul'la birlikte Ankara'da da bakılması olayını yaşadık. Sonra ofset gazeteleri gördük. Bugün faks var, bilgisayar var, otomobillerde telefon var, telsiz telefon kullanılıyor vb. Haa Türkiye gazeteciliğini sembolize etmek için kalemden başka belki bir de kelepçe ve hapishane demir parmaklığı kullanılabilir kullanılırsa. Basını, belki bunlar bir ölçüde çağrıştırır günümüz Türkiyesinde.

T.K.: Sol basının geleceği nedir? Dağıtım, yazarlık açısından. Sizin de çıkardığınız YÖN'e benzer başarılı bir dönem gelebilir mi?

İ.Soysal: Sol kamu oyunun büyük bir siyasi partisi, parasal gücü olmadıkça büyük tirajlı bir sol gündelik gazete hayal bile edilemez. Belki kimi gazetelerin sosyal demokrat tutumlarıyla yetinilir. Dergiciliğe gelince. Bugün artık YÖN dönemi gibi bir dönem de yok.

Kaldı ki, Yön de biz çok para getiren demeyeyim, beş altı kişilik kadrosunu geçindiren bir dergi olmaktan bile uzak kaldı. Biz Yön'ü çıkarırken, Doğan Avcıoğlu ve onun yanı sıra iki ya da üç arkadaşımızın geçimini sağlayacak parayı zor kazanıyorduk. Bunun için de Mümtaz Soysal üniversitede, Cemal Bey (Eyüboğlu) baroda, ben ve İlhan Selçuk da basında çalışarak geçimimizi sağlıyorduk.

Haa bu demek değil ki, sol bir dergi çıkarılıp etkin olunamaz. Olunur ama bu kez de dağıtım sorunu çıkar. Dergiyi bastıracak yer sorunu çıkar. Velhasıl binbir zorluk çıkar. Nitekim bugün yayımlanmakta olan sol dergilerin sergilip gelişememesinde tüm bu sorunlar etkin. Bir de solun kendi içindeki bölünmüşlüğü ve klikçilik, kendisinden başkasını beğenmemek, tekkecilik anlayışı var ki o da ayrı bir dert.

1 MAYIS 1987 ve 1 MAYIS 1988

NOTLAR

1 Mayıs 1987 ile 1 Mayıs 1988 arasındaki niteliksel ayrım, geçen yıl uzun bir aradan sonra 1 Mayıs kutlanmasına başlamak üzere ciddi bir başlangıç yapılması istendi ve gerçekleştirildi. Bu yıl, 1988 yılı 1 Mayıs'ında ise "yasak savma" ön plana çıkarılmak istendi ve yasak savıldı. Arkasından da karşılıklı ithamlar başladı.

Bir: Geçen yıl, Dönem Yayıncılık inisiyatifi aldı ve teker teker sendikalarla ve dergilerle görüştü. Dergilerden "Çözüm" önceden katılmayı düşündü ve sonradan vazgeçti. Çağdaş Yol, katıldı ve büyük katkılarda bulundu. Henüz çıkmamış olan Güneşe Çağrı Dergisi, büyük sorumluluklar aldı ve yerine getirdi. O sırada Dönem Yayıncılık içinde olan ve daha sonra Emek Dünyası'nı çıkaranlar, 1 Mayıs 1987'nin gerçekleşmesinde büyük yük taşıdılar.

İki: Las Petkim-İş, Deri-İş, Genel Hizmet İş Sendikaları tümüyle ve Petrol-İş kısmen katıldılar. Bu üç sendikanın yöneticileri Vahdettin Karabay, Munzur Pekgüleç ve Sait Üner, konuşma yaptılar. Petrol-İş, davetiyelerin satımına katıldı ve Genel Başkanı Cevdet Selvi, 1 Mayıs'ta konuşmasından son anda vazgeçti. Toplantı sırasında Yalçın Küçük'e haber göndererek aniden Bursa'ya gitmesi gerektiğini bildirdi. Petrol-İş işçileri katıldılar ve panolarıyla geceyi renklendirdiler. Ancak yöneticiler katılmış olduklarına pişman oldular ve Dönem Yayıncılık'a olan borçlarını ödemeyerek pişmanlıklarını gerçekleştirdiler.

Üç: Otomobil-İş, katılmayı kabul etti ve bu yönde karar aldı. Davetiye satımına katıldı ve sattığı davetiyelerin parasını ödedi. Son anda vazgeçerek, sendikalı işçiler arasında katılmama propagandası yaptılar. Kristal-İş, katılma kararı aldı ve davetiye satışı için bilet aldı. Son anda ve Otomobil-İş ile aynı zamanda, davetiye satışından vazgeçti ve katılmayı reddetti.

Dört: Gün Dergisi ile Alınteri Dergisi, düzenlemenin Maocular tarafından yapıldığı propagandasını yaymak istediler. Gözlemci dışında katılımı önlemeye çalıştılar.

Beş: 1 Mayıs yasağı kırıldı. Hınça hınç dolu salonda altı saat 1 Mayıs özlemi giderildi.

Altı: Dönem Yayıncılık, 1988 yılında inisiyatif almayacağını açıkladı.

Yedi: Ancak 1988 yılı başında, Şubat Ayında, Yalçın Küçük, Yeni Öncü ve Çözüm Dergisi yöneticileriyle görüşerek ortak bir programın düşünülme zamanının geldiğini bildirdi. Herkese açık olmasını önerdi. Önce bir kaç dergi çerçevesinde bir düşünce oluşturulmasını ve daha sonra da genişletilmesini teklif etti. Spor ve Sergi Sarayı veya Luna Park'ın tutulabileceğini, ancak toplantı yerine gidişlerin ayrı ayrı yerlerden ve toplu biçimde olabileceğini ifade etti.

Sekiz: Yeni Öncü ile Yeni Çözüm Dergileri, inisiyatifi Gün ve Alınteri Dergileri'ne vermeyi tercih ettiler. Gün ve Alınteri, devlete, artık bu tür gösterilerin dışına çıktıklarını anlatmayı bir politika olarak kabul ediyordu; Öncü ve Çözüm, bunları bilerek, Gün ve Alınteri Dergileri'ni ön plana sürdü. Belki de yapmayacaklarını bilip, sonuçta yapmadıklarını söylemek istiyorlardı.

Dokuz: 1 Mayıs 1987'nin gerçekleşmesinde önemli sorumluluk alan Çağdaş Yol Dergisi, Otomobil-İş ile Kristal-İş gibi sendikaların, geçen yıl nasıl oyun oynadıklarını biliyordu. Bu iki sendikanın uzlaşmacı ve en fazla SHP'li veya SHP kuyrukçusu olduklarını görmek için ön plana itmeyi tercih ettikleri anlaşılıyordu.

On: SHP, bunlar için sığınaktır. SHP güvencesi olmadan devletle karşı karşıya gelmek bir yana böyle bir görüntü vermeye bile cesaret edemezler. Bunu gösterdiler.

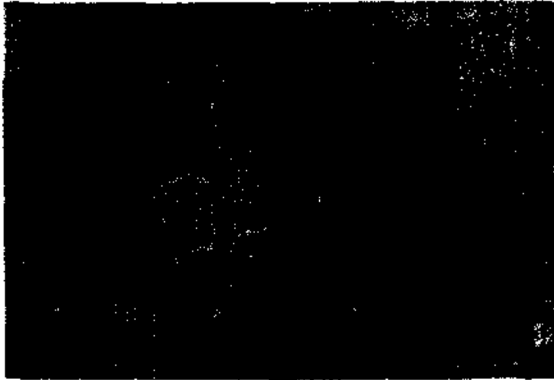


1 Mayıs sabahı, SHP Milletvekillerinin kuyruğuna takılıp, SHP güvencesinde Taksim'e çıkmak istediler. SHP milletvekilleri, bu yüreksiz sendikacıları peşlerine almayı reddedince de gürültü koparmayı tercih ettiler.

Onbir: SHP Milletvekillerinin İl Merkezinden Taksim'e yürüyeceklerini herkes biliyordu. Saatleri de belliydi. Bütün bunlar bilinirken, daha sonra, Çözüm Dergisi ile Çağdaş Yol Dergisi'nin başta Baştürk olmak üzere SHP milletvekillerini "provokasyon" ile suçlamaları son derece şaşırtıcıdır. Anlaşılması mümkün değildir.

Hiç bir eylemde veya ortak örgütlenme projelerinde bir araya gelemeyen Çağdaş Yol ile Çözüm Dergisi'nin,

olumlu bir girişimi "provokasyon" suçlamasında bir araya gelmeleri üzücüdür. Biraz daha özenli davranmak gerekiyor. Bir 1 Mayıs Gününü, yürüyüş saatlerinin uymamasını provokasyon olarak nitelemek Türkiye solunun eski hastalıklarıdır ve vazgeçilmesi gerekiyor.



Oniki: SHP bir partidir. Devrimc ihareket, SHP'nin daha devrimci bir eylem paketine gelmesi için çaba harcamaktan vazgeçmelidir. SHP milletvekillerinin hareketin kendilerine, partilerine uygundur ve olumlu sayılmalıdır.

Devrimc hareket, öğrenci davranışlarından ve çığırtkanlığı bir mücadele yöntemi haline getirme alışkanlıklarından kurtulmalıdır.

Onüç: Emek Sineması'nın önünden Taksim'e çıkmaya çalışmak bir 1 Mayıs Gösterisi değil, bir tepkidir. Tepkili olmak, devrimci hareketin başlangıcıdır. Fakat tepkiyi eylemin yerine koyma zamanı geçmiştir. Eylem için planlama ve hesap da gereklidir.

Ondört: 1 Mayıs, hiç bir yerde bir miting değildir; bir yürüyüştür. 1 Mayıs'larda, Paris'te, Moskova'da, Londra'da, Frankfurt'da binlerce işçi, emekçi, öğrenci yürürler. Türkiye'de Taksim'e yürümek bir heyecan olmuştur. Türkiye'de henüz devrimci hareketin ve 1 Mayıs'ların geleneği kurulamadı.

Başka yerlerde de yürünebilir. Planlama gerekir. Tek başına tepki ve dergiler arası öğrenci yarışı işe yetmez. Planlama gerekir. Burjuvazinin yasaklarını güçle, kütleyle ve akılla birlikte yenmek gerekir. Yalnız kütle ve yalnız tepki hiç bir yere götürmez, yasak savmalar ve arkasından ithamlar başlar.

Onbeş: Eksikliğiyle fazlasıyla Türkiye'de 1 Mayıs'lar, hem 1987 ve hem 1988 yılında ve hem de daha önce kutlanmıştır. Yer fetişine, dar örgüt yarışına, yasak savan tepkilere prim verilmemelidir.

Devrimci hareketi bir tepkiler ve ağıtlar yumağı halinden çıkarmak gerekir: Türkiye'de 1 Mayıs Gösterileri engellenemez.

Türkiye'de 1 Mayıs'ların yasak olduğunu söylemek, bunun için Avrupa'nın parlamento veya örgütlerinden kararlar çıkarmaya çalışmak yol olmamalıdır. Kutlanıyor. Hem Taksim'de yürümeye çalışanlar ve hem de SHP milletvekilleri kutlamışlardır. Başkaları da kutlamıştır.

Birleştirici günleri ayrılık noktası haline getirmemek ve getirenlerle mücadele etmek günüdür.

PEN KLÜBÜ KÜRT MERKEZİ KURDU

Türkiye'de Kürtçe yazılması üzerinde yasaklar sürerken Dünya Yazarlar Birliği, International PEN, Kürt Merkezi kurdu ve Kürt yazarlarını üyeliğe kabul etti. Kürt PEN Merkezi'ni International PEN'e kabul edilen ilk Kürt Üye Hüseyin Erdem temsil ediyor. Adresi şöyle: Navenda PEN a Kurdi. c/o Hüseyin Erdem Postfach 100785 D-5000 Köln 1.

Hüseyin Erdem'in The Kurdish Centre International PEN'in kuruluşu ile ilgili açıklamasını yayımlıyoruz.

International PEN'e bağlı olarak bir KÜRT PEN MERKEZİ (Navenda PEN a KURDİ) kuruldu.

International PEN'in 6-9 Nisan tarihleri arasında İngiltere'nin Cambridge kentindeki King's College'de düzenlediği uluslararası konferansla gündem maddelerinden biri de Kürtistan'ın Irak, İran, Suriye, Türkiye parçalarında ve sürgünde yaşayan Kürt yazarlarının oluşturacağı bir KÜRT PEN MERKEZİ'nin kurumasıydı.

International PEN'in ilkelerini benimseyen ve üye olma niteliklerini taşıyan Kürt yazarlar, Hüseyin Erdem'in girişimiyle bir araya geldiler. Aralarında kültür ve edebiyat alanında olduğu gibi politik nitelikleriyle de uluslararası düzeyde tanınmış, seçkin kişiler bulunuyor.

8 Nisan Cuma Günü, yukarıda sözü edilen uluslararası konferansta bir konuşma yapan Hüseyin Erdem, delegeleri KÜRT PEN MERKEZİ'nin kurulmasını desteklemeye çağırdı. International PEN'in sekreteri Alexandre Blokh, Kürt PEN'inin kuruluşu konusunu delegelerin oyuna sundu. Hazır bulunan delegeler olumlu oy verdiler. Karşı ve çekimser oy kullanılmadı. Uluslararası Sekreter A. Blokh'un "Kürt PEN'i aramıza hoş geldin!" sözleri coşkuyla karşılandı. Daha sonra Kürt PEN temsilcileri Emine Erdem ve Hüseyin Erdem tüm delegelerce kutlandılar.

Kürt PEN'inin en önemli özelliği tüm Kürt yazarları bir araya getirmesi ve bu yapısıyla ulusal bir kimlik taşımasıdır. İkinci bir özellik de, Kürt tarihinde ilk kez ulusal bir Kürt örgütünün uluslararası bir örgüte eşit haklarla üye olmasıdır.

1970 AYRICALIĞINDA 15-16 HAZİRAN

İlhan AKALIN

Toplumsal muhalefetin yükseldiği dönemlerde, kitleler mücadeleye katılıyor. Coşkusu yüksek ve kararlı kitleler, toplumsal muhalefetin prestijinin düşük olduğu dönemlerde, ortadan kayboluyorlar. Ortada görünmeyen kitleleri bir tarafa bıraksak, örgütlü mücadelede, mücadeleyi bizzat yönetenlerin çoğunluğu da kaybolanlar arasında yer alıyor.

Toplumsal muhalefetin prestijinin düşük olduğu dönemlerde, kitleleri mücadeleye çekemiyorsunuz. Kitlelerin alanlara gelmeyişine şaşılıyor. Prastijin yüksek olduğu dönemlerdeki katılım çokluğuna da şaşılıyor.

Prestijin sıfır noktasına ulaştığı günleri geride bırakamadık henüz.

Sınıf bilincine yükselmemiş, toplumsal tepkiler, tepkiye neden olan olayın ortadan kalkması ile sönüyor. Tersinden şöyle söylenebilir. Her sınıf ve tabakadan insanlar, olaylar karşısında tepki duyuyorlar. Bu tepkiler tek tek olmaktan çıkıp örgütlü biçime dönüşebiliyor. Örgütlü tepki, kazanım için mücadelesini sürdürüyor. Kazanımlar boyutlu ya da boyutsuz, geçici ya da kalıcı olabiliyor. Kitleleri örgütlü mücadeleye kazanmak, kalıcı olmasını sağlamaktan farklı oluyor.

Cumhuriyet gazetesinde, 1968'de 20 yaşında olup, mücadelenin içinde olanlarla, 20 yıl sonra yapılan görüşmelere ilişkin yazılanlar ilginç manzara oluşturuyor. Mücadelede hayatlarını yitirenleri şükranla anıyoruz ve anacağız. Ama bugün hayatta olanların tümü için olumlu düşünmek mümkün olmuyor. Olumsuzluk elbette kişiliklerine ilişkin değil. Olumsuzluğu, mücadele yıllarının ideolojisinde aramak gerekiyor. Ya da, mücadelenin başarısı ve kalıcılığı, mücadeleye kattığımız kitleden ne kadarına sınıf bilinci verebilmiş olunması ile orantılı. Günümüze baktığımızda başarısızlak net görünüyor. Başarısızlığın pek çok nedeni arasında baş sırayı, tepkiyi sınıfsal temele oturtamamak, bu bilinci yerleştirememek yer alıyor. Yitirdiklerimizi ölüm yıldönümlerde anmakla yetiniyoruz. Anacağımız kazanım ise sıfır.

Mayıs ayını geride bıraktık. 1 Mayıs tartışmaları ise sürecek. Haziran ayındayız. 15-16 Haziran üzerine söyleneceklere tanık olacağız. Bu tartışmalar da bir süre devam edecek, kesilecek, bir yıl sonra kaldığı yerden başlamak üzere.

KAYNAKLARIN SEFALETİ

15-16 Haziran olaylarını konu olan oldukça hacimli bir kitapta şöyle yazıyor:

"T.K.P. nin 1919-1923 'Kurtuluş Savaşı' döneminde, Sovyetler Birliğinden yardım sağlanmasında büyük katkısı olmuş ve Anadolu'da: gerek silahlı guruplar örgütleyerek, gerekse işçi ve halk arasında faaliyet göstererek, 'Kuvayi-Milliye'nin emperyalizme karşı olan savaşını güçlendirmiştir." (*)

Hangi kaynaktan alınmıştır, doğruluk derecesi nedir ? Bu kitabı okuyanlardan kaçı bu soruyu sordu, doğrusu merak ediyorum. Yukarıya aldığım alıntı gibi onlarca örnek var kitapta. Bunlar için 'abartma' sözcüğü hafif kalıyor.

Abartma her alanda var, sürüyor ve devam edeceğe benziyor.

DİSK neydi, kimler tarafından nereye getirildi, bugüne DİSK'den ne kaldı ? Abartma sürüyor. Sadece kuruluş yıldönümlerinde. İşte size bir slogan: "DİSK'in 21. Kuruluş Yıldönümünde Mücadele Geleneği Yaşıyor" (**)

Haziran ayında da buna benzer sloganlara tanık olacağımız muhakkak.

1970 AYRICALIĞI

Mevcut kaynakların güvenilebilir olanlarından yararlanarak 1970 yılının ayrıcalığını kabaca belirtmeye çalışmayı amaçlıyorum.

1980 öncesi DİE kaynakları ile SSK kaynaklarını güvenilir buluyorum. Kaynaklardaki bilgiler peş peşe sıralanınca ortaya inandırıcı tablolar çıkıyor. Abartmaları da yakalamak mümkün oluyor.

DİE 1963 Sanayi ve İşyeri sayımı sonuçlarına göre, anılan yılda işçi sayısı milyonun altında: 947 bin. İmalat sanayiinde çalışanların sayısı ise

(*) İşçi Sınıfı Sendikalar ve 15-16 Hazirn, Sorun Yayınları, 1976, s.14

(**) Emek Dünyası, Şubat 1988, Sayı: 2

679 bin. Bu bilgilerin doğrulanması için ekleme yapmak gerekiyor: Sözkonusu yılda, SSK uygulama kapsamı dar. Sigortalı sayılmayanlar işçi sayılmıyor ve sayılara dahil edilmiyor. SSK kapsamı 1965 yılında bölge bölge genişletildi ve en son İstanbul bölgesi 1970 yılında kapsama alındı.

SSK İstatistik Yıllıklarına göre, kamu kesiminde 1963 yılında 17.40 TL olan günlük ücret, 1970 yılında 38.73 TL olmuş. Aynı dönemde özel sektör de ise 18.32 TL den 32.98 TLye gelmiş. İstatistiklerde yer alan işçilerin büyük bölümünün sendikalı olduğunu kabul edebiliriz. Ve Türk-İş'in kamu işyerlerinde ağırlıklı olarak üyesi bulunduğunu da eklersek, Türk-İş üyesi işçilerin ücretlerinin, özel söktöre göre yüksekliğini söyleyebiliriz. Bu durum, özel sektör işyerlerinde sendikal örgütlülüğün eksikliğini gösteriyor. Bana göre, 1970' lerden sonra işçilerin DİSK'e yönelmelerinin en büyük etkeni budur. DİSK ağırlıklı olarak İstanbul ve Marmara'da ve özel sektör işyerlerinde örgütlüdür. 1970'den sonra, işverenler, Türk-İş'i özel sektör işyerlerinde örgütlenmeye zorladılar. Bu zorlamanın yanında DİSK'in de güçlenmeye başlaması Türk-İş'i özel sektör işyerlerinde örgütlenme çalışmaları yapmaya zorladı.

DİE yayınlarının 658 nolusunda 1970 yılında sendika ve sendikalı işçi sayıları, ayrıca toplu iş sözleşmesine tabi işçilerin sayıları kaydedeliyor.

Bu kayıtlara göre 1970 yılında sendikalı işçi sayısı 2.088.219. Bu sayının gerçeği yansıtmadığını aynı kaynağın başka bölümlerinde var olan bilgilerle göstermek istiyorum. 1969 yılında yapılan toplu iş sözleşmelerinden yararlanan sendikalı sayısı 244.486, 1970 yılınada 550.961 ve 1971 yılında 342.50. Toplu iş sözleşmelerinin hemen tamamı, iki yıllık süreli yapılıyor. 1969 ve 1970 yılında toplu iş sözleşmesinden yararlananların toplamı, tam olmasa bile sendikalı işçi sayısı hakkında bilgi veriyor. Ya da 1970 ve 1971 yıllarına ait sayıların toplamı da 1970 yılındaki sendikalı sayısını verelebilir. Her iki halde de sendikalı işçi sayısı milyonun altında. Sendikalı işçi sayısındaki bu tutarsızlık, DİE'nin kaynaklalarının değil, o dönemde yürürlükte olan sendika yasalarından kaynaklanıyor. Toplu iş sözleşmesi yapma yetkisi almak isteyen sendikalar üye sayılarını belgeler üzerinde üretiyorlar. Halil Tunç, genel başkan olduğu dönemde Türk-İş'in üye sayısını acıklamıştı. Verdiği sayı, SSK Genel Kurulu'na sunulan rapordaki işçi sayısının tamamen aynısıydı. DİSK kayıtları da üye sayılarını abartılı olarak yansıtıyordu. Genel-İş'in Türk-İş'den ayrıldığı dönemlerde, yine Halil Tunç, bu sendikanın 25 bin civarında üyesi olduğunu açıklarken, Abdullah Baştürk, 100 bin üyelik DİSK aidatı yatırarak DİSK genel kurulunda 100 bin üye karşılığı delege ile temsil ediliyordu.

1963 ve 1968 yıllarında sanayi sektörünün artış hızı yüzde 12. 1965 ve 1967 yıllarında yüzde 10'un biraz altına düşerken, 1966 yılında yüzde 15.2' ye çıktığı görülüyor. Aynı yıllarda gerçek işçi ücretlerinin artışı da yüzde 3.5 ile 8.3 arasında seyrediyor. En yüksek rakam olan 8.3, 1969 yılına ait. 1963 yılında milli gelir artış hızı yüzde 9.7. 1966 yılında yüzde 12'ye çıkıyor. Diğer yıllarda 3 ile 6.7 arasında seyrediyor. Gerçek ücret artışı 1966 yılı dışında hep milli gelir artış hızının üstünde.

1970 yılına gelindiğinde milli gelir artış hızının yüzde 5.6 olmasına karşın sanayi kesiminin artış hızı yüzde 2.1're düşüyor ve gerçek ücret artışı da yüzde 0.8 oluyor. (*)

Tarım kesimindeki gelişmeler de ilginç. 1963 yılında bu kesimin artış hızı yüzde 9.6. Bu yılı takip eden iki yıl sıfırın altırda. 1966 yılında yüzde 10.7 ve 1970 yılına kadar yüzde bir. 1970 yılında ise yüzde 4.

Kayıtlı bilgiler, ekonominin ve toplumun rahatsızlığını ortaya koyuyor. Ayrıca, işçilerin örgütlülük düzeyinin eksikliğini de gösteriyor.

15-16 Haziran direnişinin örgütlü oldugu gerçek. Ne var ki, böyle bir örgütlülüğü sağlayacak ne bir parti ne de sendikal birlik var.

Bu bilgilere 1960'lı yılların toplumsal olaylarını ve toplumsal muhalefetini eklersek tablo tamamlanmış oluyor. Öğrenci eylemlerini toprak işgalleri, memur hareketlerini fabrika işgalleri izliyor. Çokca yazıldığı ve bilindiği varsayımıyla ayrıca kaydetmeden geçiyorum.

1970'e gelindiğinde ekonimin bunalımını aşmak için bir sıra tedbir gerekiyor. Sanayi kesiminin istekleri var. İstekler doğrudan ekonomik olduğu kadar sosyal ve hukuki düzenlemeleri de içeriyor. Hükümet istekleri bir bir yerine getirilirken isteklerin içinde yer alan hukuki düzenlemerden sendikalar yasası çerçevesinde DİSK'in direnişi gündeme geliyor.

15-16 Haziran direnişinin örgütlü olduğu gerçek. Ne var ki, böyle bir örgütlülüğü sağlayacak ne bir parti ne de sendikal birlik var. Bu tesbit doğru ise, direnişin politik değil, eylemsel hazırlıklar sonucu geliştiği söylenebilir. Nitekim, direniş sonrası gelişmeler de bunu doğruluyor. Açılan davalardan hiç bir sonuç çıkmamış, işten atılan direnişçilere sahip çıkan olmamış ve dah önemlisi, DİSK bundan sonra rota değiştirme hazırlığına başlamıştır. Hazırlık kısa sürmdü. Önce12 Mart muhtırası desteklendi. Sonraki yıllarda devrimci lafazanlıklarla işleri yürütmeye çalışıldı. Ve arkasından örgütü emin adımlarla sosyal demokratlara teslim ettiler.

(*) TİB Yayınları No: 5, Ankara, 1974

Saçak Grubu

BERKTAY VE PERİNÇEK AYRI DÜŞÜNÜYORLAR

Aydınlık Grubu'nun araştırma ismi Halil Berktay, Sovyetler Birliği'nin sosyalist olduğunu ve eski görüşlerini yanlış bulduğunu yazdı.

Perinçek, Berktay'ı "Oğuz'cu" olmakla eleştiriyor

Türkiye solunda antisovyetizmin en büyük kaynaklarından birisi olan "Aydınlık Grubu" veya "Saçak Grubu" olarak bilinen Doğu Perinçek - Halil Berktay ekibinde görüş ayrılığı belirdi. Berktay, Sovyetler Birliği'nin sosyalist olmadığını ve Stalin'in sosyalizm dışına çıktığını söylemesinin yanlış olduğunu yazıyor. Perinçek'in buna karşı çıktığı anlaşılıyor; "Kuruluş" dizisi nedeniyle Perinçek ile Berktay arasında sert tartışmalar çıkıyor. Doğu Perinçek'in Türk-İslam sentezine yakın bir tutum almasına karşın, Berktay'ın televizyon dizisini eleştirmesine Perinçek, "Berktay Oğuz'cudur" diyerek itiraz ediyor.

Halil Berktay'ın Perinçek Grubu tarafından kurulan Sosyalist Parti içinde bir seminerde yaptığı anlaşılan konuşmanın ikinci bölümünün yayınlandığı Saçak Dergisi'nin Mayıs 1988 sayısı net bir görüş ayrılığını ortaya çıkarıyor. Berktay'ın incelenmesinin yayınlandığı Saçak Dergisi, Berktay'ın kaleminden uzun bir dipnotu da basıyor; bunda, Halil Berktay, daha önce Aydınlık Grubu tarafından Sovyetler Birliği'ne ve sosyalist sisteme yöneltilen ağır eleştiri ve küfürleri saydıktan sonra, Sovyetler Birliği'nin, "hayli uzun bir çürüme dönemi geçirmesine karşın, yeni olgular gözönünde bulundurulduğunda, sosyalist bir ülke olmaktan çıkmayıp, kendi kendini düzeltme potansiyelini korumuş olduğu anlaşılıyor" diyor. TKP Pişmanları kitabında kullanılan sözcükle TKP "direngenleri" arasında yer alan 51 Tevkifatı hükümlüsü Erdoğan Berktay'ın oğlu olan Halil Berktay şunları da ekliyor: "Dolayısıyla geçmişe, sovyetler'i -eleştirmenin ötesinde- 'yeni tip bir kapitalizme dayalılık' anlamında 'sosyal-emperyalist' diye nitelemek ve buradan hareketle 'Hitler tipi bir faşizm', 'yeniden-paylaşımcı', 'savaşın esas kaynağı', 'dünya halklarının ve Türkiye devriminin baş düşmanı' gibi tespitlere sıçramak, hayli yanlışmış". Berktay, Aydınlık Grubu içinde yeni bir değerlendirme öneriyor.

YAŞAYAN VE SORUNLARINI ÇÖZEN SOSYALİZM

Halil Berktay, incelemesinde, kendi sosyalist arkadaşlarına ve parti kuranlara şunları söylüyor: "Ben, işte bu çerçeve içinde, sosyalistlerin, programlarındaki çok güzel ve önemli ilkeleri saklı tutarak, o ilkeleri, program düzeyinde değilse anlayışlar düzeyinde, Sovyetler Birliği dahil bütün sosyalist ülkelerin sosyalist olduğu, bir aile meydana getirdikleri, esasen bu yüzden az-çok benzer, ortak problematikler ile yüzyüze kaldıkları nosyonu ile tamamlamalarından yanayım." Ayrıca Halil Berktay, "Gorbaçov'un Ekim Devrimi'nin 70 nci yıl konuşması, kanımca hayli düzgün bir Stalin değerlendirmesi içermektedir." diyor. Berktay'ın bu görüşleri, Türkiye'de antisovyetizmin kaynaklarından bir önemlisinin daha kuruyacağının ilk işaretlerini veriyor.

PERİNÇEK'İN MİSYONU

1968 yılında Kültür Devrimi'nin heyecanlı günlerinde Türkiye'de sol içinde anti-sovyetizmi yayma misyonunu üstlenen Doğu Perinçek, Dev-Genç'i, Aydınlık Dergisi ile THKP Hareketi'ne ve buradan 1970 yıllarının Dev-Yol'una koyu bir anti-sovyetizm ile tutarsız sovyet değerlendirmeleri ekebilen Doğu Perinçek'in yalnızlaşma süreci devam ediyor. Bu yakınlarından Erdoğan Güçbilmez'i gizli servislere, Şahin Alpay ile Osman Ulagay'ı eylülist dönemin Cumhuriyet Gazete-

si'ne. Cengiz Çandar'ı, önce Cumhuriyet ve sonra Hürriyet'e veren Perinçek, bir kısım arkadaşlarını da önemli kapitalistler yaptıktan sonra, yeni dönemde, Hasan Yalçın ve Halil Berktay ile yürümeye çalışıyor. Halil Berktay'ın bu yeni değerlendirmesini, aynı sayıya, Perinçek tarafından yazıldığı belirtilerek TİKP'nin Ocak 1980 tarihinde yapılan Kongresi'ne sunulan rapordan pasajlar koyarak karşılamaya çalışıyor.

BUĞRA-ÇAKMAKLI-PERİNÇEK-BERKTAY

Fakat Saçak Dergisi'nde yer alan Tarık Buğra, Yücel Çakmaklı ile Halil Berktay ve Doğu Perinçek'in katıldıkları "Kuruluş" dizisi paneli, Berktay ile Perinçek arasında bir tartışma olarak geçiyor. Bu tartışmada Doğu Perinçek, şunları söylüyor: "Burada enteresan bir tablo çıktı ortaya. Tarık Bey, benim gördüğüm, biz bu tartışmada benimle Halil arasında bir yerde kaldınız." Bundan sonra da "Halil'in de çok fazla Oğuzcu kaldığını görüyorum" diyor. Halil Berktay'ın buna cevabı "ben henüz Oğuz hakkında birşey söylemedim, ben teknolojiden söz ediyorum" oluyor. Doğu Perinçek, Halil Berktay'ın bu cevabına kızıyor ve hemen şunları dile getiriyor: "Hayır, çok şey söyledin. En son eleştirdiğin, daha sonradan Osmanlı'ya bir asalet kazandırmak için uydurulmuş söylentileri, tarih teorisinde fazla benimsediğini görüyorum. Osman Bey, kesinlikle bir kabile şefi değildi. Bir Selçuklu aristokratıydı." Perinçek, Berktay'ın tarih sözlerine kızgınlığını şöyle tamamlıyor: "Osman, burada ilerinin temsilcisidir. Alınyazısına ben çok takılmadım, Halil." Böylece Sovyetler Birliği konusunda Halil Berktay'ın yeni ve olumlu değerlendirmesine Doğu Perinçek, Berktay'ın Saçak'ta ve Kaynak Yayınları'nda dile getirdiği tarih görüşlerini reddederek karşılamaya çalışıyor.

Berktay geri kalmıyor ve bu karşılığa şu karşılığı veriyor: "Sen çok sofistik bir tarih tartışması yapıyorsun, kendi kafandaki problemler açısından düşünüyorsun." Bundan sonra biraz da dizinin eleştirisine geçiyorlar ve burada da görüş ayrılığını belgeliyorlar. Perinçek, Buğra-Çakmaklı dizisinde "birçok tarih hatası tesbit" etmekle birlikte "fakat bundan dolayı eleştirmeye gerek yok." diyor. Berktay ise buna şu cevabı veriyor: "Ben buna tam katılmıyorum. Çünkü bu filmin tarihi realizm iddiası da vardır. Herşey yazarın haklı kategorisine girmez." Berktay, filmi beğenmiyor. Perinçek, değerlendirmesini şöyle tamamlıyor: "Türkçesinin akıcılığı ve müziğin güzelliği çok başarılıydı. Anlatımı kavrayan ve kucaklayan bir müzik." Doğu Perinçek, bu ilkel dizide beğenecek yerleri saptarken Tarık Buğra ve Yücel Çakmaklı, tartışmayı, ilgiyle izliyorlar. Berktay'ın Sovyet değerlendirmesinden habersiz ve belki de dizilerinin Aydınlık Grubu'nu böldüğünü düşünerek önemlilik duygusuna kapılıyorlar.

HASAN YALÇIN SESSİZ KALIYOR

Berktay'ın yeni değerlendirmesi, Türkiye'de önümüzdeki günlere umutla bakmayı sağlayan olumluluklardan birisidir. Perinçek'in eski tutumuna bağlı kalacağı kesin görünmektedir. Öğrenci liderliğinden gelen ve ılımlı bir kişiliğe sahip Hasan Yalçın, henüz görüşünü açıklamıyor. Bu açıklama ile Aydınlık Grubu, son şeklini alabileceğe benziyor.

YALÇIN KÜÇÜK'ÜN DGM'DE İKİ DAVASI SONUÇLANDI

İstanbul'da bağımsız sosyalist aday Sait Üner'in kampanyası nedeniyle açılan dava İstanbul DGM'de aklanmayla sonuçlandı.

Ankara'da bağımsız sosyalist aday Ali Fidan'ın kampanyası nedeniyle başlatılan kovuşturma bilirkişi raporundan sonra takipsizlik kararı ile sonuçlandı.

Yalçın Küçük hakkında 1987 Kasım ayında bağımsız sosyalist adayların kampanyalarında yapmış olduğu konuşmalar nedeniyle açılan bir dava ile başlatılan bir kovuşturma sonuçlandı. İstanbul DGM, aklanma ve Ankara DGM takipsizlik kararı verdiler.

İSTANBUL DGM

Bağımsız sosyalist aday Sait Üner'in kampanyası nedeniyle Sait Üner, Mehmet Sert ve Yalçın Küçük hakkında İstanbul DGM'de açılan dava, DGM savcısının da aklanma istemesiyle, beraatla sonuçlandı. Üner ve Sert'in komünizm ve Küçük'ün kürtçülük propagandası yapmak suçundan yargılandıkları davanın 13 Mayıs'ta yapılan duruşmasında Savcı, suçun teşekkül etmediği gerekçesiyle beraat istedi.

Sendika izleme polislerinin ilkel bir polis izleme raporuna göre açılan davanın son celsesinde Üner ve Sert'in avukatı

Ercan Kaner, böyle bir iddianamenin sıkıyönetim mahkemelerinde bile görülmediğini söyledi. Yalçın Küçük'ün avukatları Gülçin Çaylıgil ve Levent Akyüz de, böyle deli saçması bir tutanakla dava açılmasının müvekkillerini, mahkemeyi ve savunma hukukçularını, boş yere meşgul etmek anlamına geldiğine işaret ettiler.

Yalçın Küçük de mesleğinin öğretim üyeliği olduğunu ancak asıl öğretmenin toplum sayılması gerektiğini ve bu toplumda yasaların çerçevesinde yazmayı ve konuşmayı öğrendiğini, böyle bir iddianame ile dava açılmamış olmasını tercih ettiğini söyledi. Kısa bir aradan sonra aklanma kararı açıklandı.

ANKARA DGM

Ankara'da bağımsız sosyalist aday Ali Fidan'ın seçim kampanyası nedeniyle düzenlenen panelde yaptığı konuşmada suç işlediği gerekçesiyle Yalçın Küçük hakkında Ankara Emniyeti'nin polis izleme raporu Ankara Savcılığı'na gönderilmiş, Ankara Savcılığı'nın da Ankara DGM'ye havale etmesi üzerine, Ankara DGM Savcılığı tarafından ifadesi alınmıştı. Savcı, ifadeden sonra, polis izleme tutanağını bilirkişiye göndereceğini ifade etmişti.

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Ahmet Danışman'ın bilirkişi raporunda Yalçın Küçük ve Ali Fidan'ın konuşmalarında TCK 142 ve 312 çerçevesinde bir suç bulunmadığı yazılıyordu. Ankara DGM Savcılığı, bilirkişi Dr. Danışman'ın raporunu ciddiye alarak Y. Küçük, A. Fidan ve bu konuşmaları yayınlayan Toplumsal Kurtuluş Dergisi yazıişleri müdürü Orhan Gökdemir hakkında takipsizlik kararı verdi.

Daha önce Ali Fidan ile Orhan Gökdemir'in ifadeleri alınmamıştı. Bilirkişi raporuna göre verilen takipsizlik kararı, Fidan ve Gökdemir için de geçerli oldu.

FRANKFURT'TA 1 MAYIS

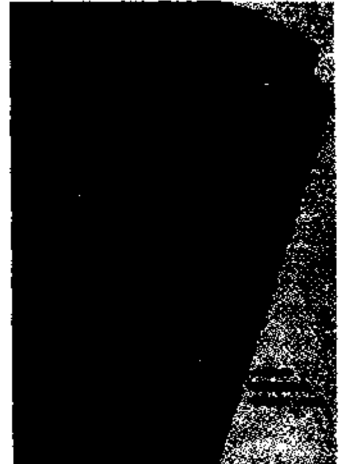
1 Mayıs dünyanın her yanında kutlandı. Frankfurt'ta Türkiyeli devrimcilerin düzenledikleri 1 Mayıs Gösterisi'ne yaklaşık iki bin kişi katıldı ve bildiriler dağıtıldı.

Partizan tarafından yayınlanan bildiride şunlar dile getirildi: "Bugün, Asya, Afrika, Latin-Amerika'da ezilen halkların ve ulusların sosyal ve ulusal kurtuluş mücadeleleri desteklenmeden, And Dağları'nın doruklarında Peru Komünist Partisi'nin yürüttüğü halk savaşının yanında yer alınmadan 1 Mayıs enternasyonalist bir temelde anılabilinir mi?" Partizan bildirisinde, mücadelelerinin, Diyarbakır'da, Elazığ'da, Kandıra'da, Metris'te sürdüğü de anlatılıyor.

Avrupa'da Dev-Genç adına dağıtılan bildiride, 1977 yılındaki katliamın sol içi çatışmalara zemin hazırladığını ve egemen basının "Maocu bozkurtlarla sosyal faşistler" arasındaki kavgaları kışkırttığını ileri sürülüyor ve 1978 yılından itibaren kütlelerin Devrimci Sol etrafında kenetlenerek bunları aştığı dile getiriliyor. Dev-Genç bildirisinde şunlar yazıyor: "Halkımızın mücadelesi 78-79'a gelindiğinde aynı zamanda kendi önder öz örgütünü de yaratmıştı. Doğru siyasi bir perspektifle sınıflar mücadelesinde yer alan Devrimci Sol hareketin yarattığı devrimci işçi, devrimci gençlik hareketi ve devrimci memur hareketinin yanında yer adı." Avrupa'da basıldığı için cümle düşüklüklerini de içeren Dev-Genç bildirisi şöyle son buluyor: "Bugün de Devrimci Sol hareket, 1 Mayıs 1988'i, iş yavaşlatmalarla, gösterilerle, anma ve kutlamalarla, bildiri ve pankartlarıyla kutlama hazırlıklarında. Ne reformist uzlaşmacılık, ne de faşizm, mücadele ve dayanışma günü 1 Mayıs'ları unutturmayacak ve engellemeyecektir." Avrupa'da Dev-Genç, 1 Mayıs kutlamaları arasında mitinglere yer vermiyor.

Kürdistan Yurtsever İşçiler Birliği, YKWK, 1 Mayıs için yayınlayarak dağıttığı bildiride şunları söylüyor: "PKK'nın (Kürdistan İşçi Partisi- 1978) anti-sömürgeci, anti-emperyalist ve anti-feodal ulusal kurtuluş mücadelesinde Kürdistan işçi sınıfı yığınsal olarak yer aldı, bilinçlendi, örgütlendi ve mücadele deneyi edindi. Kürdistan işçi sınıfı ilk defa ulusal ve toplumsal kurtuluş çıkarları yolunda Kürdistan şehirlerinde yığınsal 1 Mayıs kutlamaları yaptı, şehitler verdi, zindanlara düştü, direnişler geliştirdi." Bildiride Kürdistan Yurtsever İşçiler Birliği 'YKWK, yurtseverliği enternasyonalizmle kaynaştırmış işçi örgütü olarak, toplumsal kurtuluşun ulusal kurtuluştan geçtiği gerçeğinden hareket etmektedir." de deniliyor.

Türkiyeli devrimcilerle Almanların katıldığı Frankfurt 1 Mayıs Gösterisi'ne Frankfurt Gençler Birliği, TDKP, Ekim, Tevgera Sosyalist A Kurdistane de bildiriler ve yandaşlarıyla katıldılar.



SOVYETLER, SORUMLU DAVRANDILAR GÜVENİRLİKLERİNİ GÖSTERDİLER

Sovyet Ordu Birlikleri, Afganistan'dan geri çekiliyorlar. Ancak, bu Sovyetler Birliği'nin veya sosyalizmin geri çekilmesi değildir; Sovyetler Birliği, Güney sınırında sosyalizme açık bir demokratik devrimin dünya gericiliğinin elinde yıkılmasını önlemek için üzerine düşen sorumluluğu yerine getirdi ve Sovyet Orduları'nın girdikleri yerden bir daha çıkmayacağı propagandalarını etkisiz hale getirerek dünya devrimci hareketlerinin güvenilir bir dostu olduğunu gösterdi.

Sovyetler Birliği'nin, dünya gericiliğiyle desteklenen iç gericilik karşısında yardım isteyen devrimci hareketlere yaptığı yardımlar hep, Sovyet Ordusu'nun girdiği yerden çıkmayacağı propagandasıyla ve bir işgal olduğu savıyla gölgelenmek isteniyor. Afganistan'da 1978 tarihinde başlayan Nisan Devrimi'nden sonra, 1978 tarihli Afgan-Sovyet Dostluk, İyi Komşuluk ve İşbirliği Antlaşması gereğince, Sovyet Ordusu'ndan bazı birliklerin ve Amerika Birleşik Devletleri'nce desteklenen Afgan karşı devrimcilerine karşı savaşan hükümetin isteği uyarınca Afgan Hükümeti'nin yardımına gelmesi, Afganistan'ın Sovyetler Birliği tarafından işgal edilmesi şeklinde propaganda edildi. Sovyetler, her zaman, görevleri bitince geri çekileceklerini açıkladılar. İkinci Dünya Savaşı sonunda Kuzey İran'da kurulan bağımsız devlete yardım eden Sovyet Kuvvetleri'nin bir yıl içinde geri çekildiğinin bilinmesine, Yugoslavya'nın sosyalist sistemden ayrılmasına hiçbir müdahale edilmemesine karşın, Batılı propaganda, Sovyetler Birliği'nin kuvvetlerini geri çekmeyeceğini sürekli olarak ileri sürmekten geri durmadı.

EMİN-KARMAL-NECİP

Demokratik Afgan Cumhuriyeti'nde yönetime gelen Hafizullah Emin, sosyalist yönelişli Afgan demokratik devrimini, mantıki sınırlarının ucuna getirdi ve Afgan gericiliğiyle amansız bir mücadele başlattı. Bu mücadele içinde hem gericiliğin beli kırıldı ve hem de Nisan Devrimi yorgunluk işaretleri verdi. Babrak Karmal, sosyalist yönelişli Afgan Devrimi'ni demokratik sınırların içine çekti ve yerine gelen Necip ise, "uzlaşma" politikasını ilan ederek, Demokratik Afgan Cumhuriyeti'ni kabul ettikleri ölçüde aşiretleri ve dinsel güçleri, Afgan Hükümeti içine almaya çalışıyor.

Afganistan'da, 1930 yıllarında Türkiye'deki kemalist rejime benzer bir hükümet oluşmaya başlıyor. Necip'in "uzlaşma" politikası, aşiretlerin bir bölümüne uygun geliyor; ancak Amerikan emperyalizmi, Sovyetler Birliği'nin güneyinde ve Sovyetler Birliği'ne düşman olmayan bir Afganistan'a tahammül edemiyor. Batı basınında çıkan belgeler ve Reagan'ın açıklamaları, tümüyle, Afganistan'da hükümete karşı silahlı mücadele edenlerin tümüyle Amerika Birleşik Devletleri tarafından yönetildiğini ve finanse edildiğini gösteriyor.

ABD VE DİNSEL GERİCİLİK

Afgan karşı devriminin Afganistan'daki birinci hedefi, laik okullar ve öğretmenler oluyor. Afgan karşı devrimcileri, işgal edebildikleri yerlerde ilk önce okulları yıkıyorlar; karşı devrimcilerin şimdiye kadar iki bin okulu yerle bir ettikleri haber veriliyor. Afgan karşı devrimcileri, ayrıca, Afganistan Demokratik Halk Partisi'ni destekleyen 200 mollayı ellerine geçirir geçirmez öldürdüler. Bütün bunlar, dünyanın en gelişmiş ve en güçlü kapitalist ülkesi Amerika Birleşik Devletleri'nin, milyarlarca dolar ve Pakistan üzerinden sağladığı silah ve askeri eğitim imkanlarıyla, dünyanın en geri bir karşı devrimine ortak olduğunu gösteriyor.

SOVYETLER: DOSTLUK VE SORUMLULUK

Sovyetler Birliği'nin sosyalist yönelişli bir demokratik devrimi, dünya gericiliği karşısında yalnız bırakmamak için, Dostluk Antlaşması üzerine ve askeri birliklerle desteklemesi son derece yerinde olmuştur. Bugün Afganistan'da, ABD tarafından desteklense de Afgan karşı devrimine karşı durabilen bir devrim tarafı bulunuyor.

Bundan sonrası bir ölçüde Washington'un tutumuna bağlı görünüyor. Washington, Afgan gericiliğine yaptığı yardımı keseceğine dair bir işaret vermiyor. Ancak bunu artırması halinde Sovyet Askerleri'nin yeniden yardıma geleceğini hesaba katmalıdır. Böyle bir durumda, dünya ölçüsünde bozguncu propagandasını yapması ya da yapsa bile inandırıcı olması ihtimali daha azdır.

İKİSİ GECİKMİŞ BEŞ ELEŞTİRİ YAZISI

Yalçın KÜÇÜK

Devrim ile parti ve sanat ile eleştiri; her bir ikili arasında bir benzer ilişki görüyorum. Bir toplumda devrim olmadan da devrimsi patlamalar ve her türünden tepkiler oluyor; parti'dir, bunları alıyor, geliştiriyor ve değiştirerek disipline ediyor ve bir hedefe yöneltiyor. Parti'siz toplumsal tepkiler, denize ulaşamayan kaynaklar türünden, ovada ve bilinmeyen bir toprak parçasında kaybolup gidiyor. Hiç kuşku yok, eleştiri olmadan da sanatsal yaratıcılık var. Ancak eleştiri sanatsal yaratıcılıkları alıyor, geliştiriyor, yüceltiyor, amaçlı yapıyor ve topluma içeriyor, eleştiri, sanatsal yaratıcılığın sürekliliğine katkıda bulunuyor.

Parti, devrimsi patlamaları, topluma karşı toplumsal muhalefeti ve her türlü tepkiyi, iktidarın niteliksel değişimine götürüyor ve eleştiri, sanatta devrimin uyarıcısı ve habercisi oluyor. Eleştiri'siz sanat, kütlede niteliğini yitiriyor, bu, sanatın ortadan kalkması demektir. Sanat, yaratıcılığın kütleselleşmesi değil, kütlenin özünün, yaratıcı bir çaba ile, çıkarılarak süslenmesidir, yaratıcılık ile kütle arasında, bir ucuyla, birbirini besleyen ve diğer ucuyla, birbirini yok eden bir ilişki var. Yaratıcılıkla kütle arasında tek sonuca yönelik bir özdeşlik bulunuyor.

Devrimci durum çözümlemesi iki kazanın birden kaynadığı bir uzay ve zaman boyutunu anlatıyor: Aydın Kazanı ve Kütle Kazanı. Türkiye'de bugün, ne yazık, her iki kazan da kaynamıyor; kütle kazanı kül tutmuştur ve aydın kazanı küllenmişe benziyor. Kütle kazanının altında alevin rengi görülmeye başlıyor ve aydın kazanının altında eski korlar,kül olmuş duruyor.

Kütle kazanının kaynamadığı bir dönemde, kütle bir sürüdür, sürülür. Kütle kazanının kaynamadığı bir dönemde aydın, dümeni koparılmış bir yelkenlidir, en güçlü rüzgara göre yol alır. Aydın kazanının kaynamadığı bir toplumda aydın, sürekli olarak aydın kimliğini yitirir, kütleye doğru tükürülür. Bugün Türkiye'de aydın kütleye doğru tükürülmek isteniyor.

Tükürülebilen aydın sürüdür.

İradi müdahalenin rolü, aydın kazanını kaynatmada, kütle kazanına göre çok daha büyük oluyor, bugün, aydın kazanının altındaki külleri temizlemek birincil görev olarak ortaya çıkıyor. Bunun için şiddetle ve ısrarla eleştirmek büyük bir zorunluluktur; ayrışmak ve ayrıştırmak için eleştiri gerekiyor.

Türkiye'de aydın yılı Ekim'de başlıyor ve en geç Haziran'da sona eriyor; diğer aylar, aydının tatili sayılıyor. Böylece 87/88 aydın takvimi sona eriyor. Peki, bir takvimde aydın kazanında neler kaynadı? Bir tiyatro oldu mu? Bir roman tartışıldı mı? Bir sinema "olayı" yaşandı mı? Bir şiir kitabı üzerinde duruldu mu? Bir inceleme, bir deneme, bir araştırma tartışıldı mı? Holding sanat dergileri övmekten ve övdüklerini tanıtmaktan, vakıflar ödül dağıtmaktan, günlük basın kendi raketini beslemekten, uzlaşmacı sol dergiler yaltaklanarak bir-iki küllenmiş aydını kafakola alma hesapları yapmaktan, devrimci demokrat basın kendi geçmişini ihtiyarlatmaktan başka ne yaptı? Yapılanlar yapıldıkça ve yapılmayanlar yapılmadıkça, bir yere gidilemeyeceğini belirtmek durumundayım.

Yapılanlarla yapılmayanlar Türkiye'de sanat kaynağının kıraç topraklarda, denize ulaşamadan, eriyip kaybolmak üzere olduğunu işaret ediyor.

Eleştiri, kütlesel olarak yapılanın bir yokluk olduğunu göstermeyi ve geleceğin ipuçlarına dayanarak geleceğin geleceğini işaret etmeyi anlatıyor. Eleştiri ile devrim arasındaki bağ, en çok, burada çıkıyor; bayağı olanı reddetme ve anlatma yeteneğinden yoksun olanlardan devrimci olamıyor. Bayağı olanı beğenerek yaşayanın reddi ve devrimciliği, yaz yağmuru türündendir; geçici ve kof oluyor.

DUYGU ASENA YAZMASINI BİLİYOR MU?

Duygu Asena'nın ilk ve son kitabı çıktığı zaman, okuyucularımdan çok mektup aldım ve sözlü olarak pek çok uyarıldım. Üzerinde bir kitap yazmam isteniyordu; Asena'nın ilk ve son kitabını alıp okumadım. İki nedeni var: Birincisi, zamanım olmadı. İkincisi, Babıali basının ve dergilerinin bir kampanya kararıyla övdükleri kitapları okumuyorum. Emin Çölaşan'ı ününe kavuşturan, Aziz Nesin'den Refik Erduran'a kadar, herkesin övgüsünü yazmasına neden olan ilk kitabını, uzun süre, elime almadım. Turgut Özal Propagandası yapıyordu; övenler, utangaç bir biçimde, ve Evren'in ilk kukla başbakan adayı Turgut Sunalp'tan daha iyi olacağı üstün gerekçesiyle, Turgut Özal'ı övmek için Emin'in kitabını övüyorlardı. Emin'e, öyle hatırlıyorum, bu üstün çabasından dolayı gazetecilik ödülü bile verdiler. Sonra aldım; okudum. Emin, Turgut Özal'dan aldığı belgelerle, kendisinin çok başarısız olduğunu düşündüğü bir dönemde, böyle bir kitap yazmıştı; Quo Vadimus kitabımda, Emin'i ve çalışmasını eleştirdim. Dürüsttür; daha sonraki bir çalışmasında, belgeleri, Turgut Özal'dan aldığını açıkladı. Ödül verenler, verdikleri ödülü geri almadılar.

Latife Tekin ile Ahmet Altan'ı övenler, kitaplarını bir kampanya konusu yapanlar, her ikisinin omuzlarının üzerinden Eylül öncesi devrimci hareketi karaladıklarını biliyorlardı; utangaç bir biçimde eylülist bir çizgiyi

savunuyorlardı. Uzun süre almadım ve okumadım. Zorlandım ve özellikle Tekin'in, Türkiye devrimci hareketine gecekondudan gelme bir asil mürebbiye yapılmak istendiğini görünce, aldım ve okudum; Küfür Romanları çalışmamı yazdım.

Duygu Asena bir kampanya konusu yapıldı: Emin Çölaşan ile bir yayınevi, Latife Tekin ile diğeri, Ahmet Altan ile bir üçüncüsü ve Duygu Asena ile de 1960 yıllarında Dev-Genç içinde yer almış, şimdi ANAP saflarına yaklaşmış, devrimciliği kırmayı yayın politikası sayan birisinin kurduğu bir yayınevi destekleniyor. Şaşmıyorlar; görünmez el, sırasıyla, bir yayınevine destek oluyor. Kampanyalardan yorulduğum için uzun süre Asena'nın kitabını okumadım. Sonra bir arkadaşımdan aldım; üzerinde çalıştığım, 1987 Ocak ayında çıkan dördüncü baskısı oluyor.

Önce belirtmem gereken iki nokta var; birincisi, başlangıcın son derece mütevazi olduğu anlaşılıyor. Yayınevi, hem kapağa ve hem de künye sayfasına Duygu Asena'nın kitabı için "deneme" diyor. Bu kitabın roman olması çok sonra gerçekleşiyor; piyasanın tiraj çarkları, Duygu Asena'nın denemelerini birden bire roman yapıveriyor. Türkiye, yazarının ve yayınevinin "deneme" dediği bir kitabın en çok sattığı bir ülkedir; ne kadar övünülse yine de az olacağını düşünüyorum. Ne kadar entellektüel bir ülke! Bir ülkede "deneme" kırk baskı yaparsa, roman belki de yüz kırk baskı yapabilir? Daha da önemlisi, Türkiye, belki de bir deneme kitabını film yapan ilk ülke oluyor; Atıf Yılmaz'ın ticari dehasını da kutlamak gereğini duyuyorum.

Buna ek olarak, kitabın iç sayfasına eklenen Duygu Asena'nın yaşam öyküsü de son derece mütevazi görünüyor, "1946 yılında İstanbul'da doğdum" diyerek başlıyor ve bir takım ajanslar ile magazinleri saydıktan sonra "bir kez evlendim, bu anda evli değilim, çocuğum yok" ifadesiyle sona eriyor. Böyle bir sansasyonu, Asena'nın da beklemediği anlaşılıyor.

Bir parantez açıyorum: Asena'nın ve bir diğerinin bireysel bir kusuru olduğunu düşünmeden, eylülizmin bir takım "bestseller" profesörleri yaratmayı bir politika haline getirdiğini tekrarlıyorum. Üniversite profesörlerinin son derece etkisizleştiği bir zamanda düzenin otoritesi olarak "best-seller" profesörlüğü keşfediliyor.

İhtiyaç keşfin anasıdır; Engels böyle söylüyor.

Bestseller profesörlerinin worst-writer olmalarından endişeleniyorum.

Buraya gelmeden önce ikinci noktaya işaret etmek durumundayım; Duygu Asena'nın denemelerinden, özünde, rahatsız olmadım. İlke düzeyinde hoşlandım. Asena'nın denemelerinde beğendiğim şudur: Bireyin güçlü olmasını savunuyorum ve Duygu Asena, kadının güçlülüğünü savunuyor. Güçlü kadın, güçlülüğün tümüne bir adımdır; bundan, yalnızca, sevinç duyuyorum.

Bundan sonra eleştirilerimin bir bölümünü sıralayabilirim; Duygu Hanım'ın, kadın için seçtiği güçlülük tanımına ve güçlülük modeline katılmayı mümkün göremiyorum. Duygu Hanım, güçlülük tanımını erkekten çıkarıyor ve güçlülük modeli olarak da zavallı erkeği seçiyor. Kısaca, tanım ve model üzerinde durmak istiyorum.

Asena'nın güçlü kadını, yalnızca cinsiyeti kadın olan bir erkek'tir; kadın, güçlü erkeğin yaptıklarını yapabildiği ölçüde güçleniyor. Bu, bir güçsüzlük kaynağı oluyor; güçlü erkeği taklit eden bir kadına güçlü kadın diyemiyorum. Bu, olsa olsa, dişi maymun sayılabiliyor.

Hegemonyanın gücünü, kurtulmak isteyenin hayal gücü yetersizliğini gösteriyor; burjuvalar, feodallerin hegemonyasından kurtulmak istedikleri zaman bile onları taklit ediyorlar. Fransız Devrimi filmleri hatırlanabilir, ilk burjuvalar, giyimde, müzikte, davranışta, ev döşemede, hep asillere öykünüyorlar. Robespierre, adının önüne, asillere ait "de" takısını alıyor. İşçiler, burjuvaların ekinini ve davranışlarını model sayıyorlar. Türkler, Batılıları maymun türünden taklit ediyorlar. Kürtler, Türkler'e benzemeye çalışıyorlar ve hayal gücünden yoksun kadın, kurtuluşu için yalnızca, erkeği taklit ediyor. Duygu Asena, işinde karısını ihmal eden erkek yerine, sevgilisini bırakıp Amerika'ya giden bir iş kadınını, kurtuluş sayıyor. Son derece üzücü buluyorum.

Güçlü kadın, güçlülük tanımını erkekten çıkarırken, model olarak da "çapkın" erkeği alıyor. "Bilim ve Edebiyat" adlı çalışmamda yer alan "Ahlak Dersi" incelemesinde var; çapkın erkek bir zavallıdır. Duygu Asena'dan daha önce Aysel Özakın "Genç Kız ve Ölüm" adını taşıyan romanında, kurtulmuş kadına model olarak çapkın erkeği çıkardı; çapkın kadının, çapkın erkek kadar zavallı olduğunu yazdığımı hatırlıyorum.

İnsan ahlakının en sarsılmaz deneklerinden birisi cinsel ahlak oluyor ve insan, önce, kendi vücudunda gerçekleşiyor. Karşı cinsle bütünleşme, cinsel birleşme, insanın büyümesidir ve büyük bir özgürlük kapısı oluyor. Özgürlüğün olduğu her yerde ahlak vardır ve eylem olmayan yerde özgürlük yoktur; ahlak, eylemde davranış ilkeleri oluyor. Cinsel birleşme, insanın ilk büyük özgürlük kapısı olduğu için mutlaka bir ahlakı da içermek ve kesinlikle sevgi ile donatılmak durumundadır. Sevgi, her zaman, insan oğlunun, özgürlük sınırlarını zorlayan bir eylemi oluyor.

Sevgisiz insan özgürlüksüz olabiliyor.

Baskı dönemlerinde ve uzay ile zamanın her noktasında, erotizmin ve pornografik yayının ön plana çıkması, cinselliğin insanın ilk gerçekleşmesi ve büyümesi olmasından kaynaklanıyor. Özgürlüksüz dönemlerde, başka tüm özgürlük alanları kapalı ve kendisine güvenini yitirmiş insan, cinselliği bir nicelik haline getiriyor ve güvensizliğinden kaynaklanan sevgisizliğiyle, cinsel birleşmeyi metalaştırma yolunu buluyor: Erotizm.

Asena'nın denemelerini, kadın bireyi güçlendirme yönünde iyi niyetli bir adım olarak görüyorum. Ancak eylülist baskının deformasyonlarından ve efektif olarak zorladığı felsefeden kurtulamıyor.

Hepsi güzel, ancak ve ne yazık, Duygu Hanım yazmasını bilmiyor. Türkçeye hiç bir titizliği yok. Denemelerinin ikinci sayfasında, 25 satırda altı adet "şey" geçyor(*). "Gizli bir şeyler", "bir şeyler", "terbiyesizce şeyler", "gizli birşeyler", "dediği şeyin", "o şeyden", bütün bunlar hep bir sayfada yer alıyor. Üçüncü sayfada

* Duygu Asena, Kadının Adı Yok, İstanbul, Ocak 1987, s. 6

"çocuk oğlan" deyimi var: Duygu Asena'nın "oğlan" sözcüğünün anlamını da bilmediği anlaşılıyor. TDK sözlüğü "oğlan" sözcüğü karşısında "erkek çocuk" anlamını veriyor.(*) Eğer Asena'nın deyimine uygulanacak olursa "çocuk erkek çocuk" oluyor.

Ne yazık, cinsellik üzerine yazan Duygu Asena, "oğlan" sözcüğünün "erkek çocuk" anlamına geldiğini bilmiyor ve bunu bir cinsellik göstergesi sayıyor; çünkü, denemelerinin birinci sayfasında "babamın kendisi de oğlan" deyiveriyor. Bu her yerde görülüyor; "bebek oğlan" veya "oğlan çocuklar" diye yazıyor. "Kız köpekler" ve "erkek köpekler" diyor; dili bilmediği için kadınları yüceltmek uğruna kadınları aşağılıyor. Türkçede "kız köpek" bulunmuyor ve "dişi köpek" var.

Türkçeyi hiç bilmiyor. "Bir ara baktım, babamın, ayakları yorganın altından, Gülriz Abla'nın poposunu elliyor."(**) Ayakların "ellemesi" ile ilk kez karşılaşıyorum. Sözcük belli, "ellemek" ancak el'le yapılır; insanlar ayaklarıyla ya tekme atıyorlar, ya itiyorlar, ya da dokunuyorlar. Buradaki virgüllerin yerlerine de dokunmadım; tümüyle yanlış duruyorlar. Denemelerin son derece acele yazıldığı görülüyor.

Uzatmak istemiyorum; Duygu Hanım, "mızıkacağımı anladı" diye yazıyor. Türkçe'de böyle bir sözlük yok; Türkçe Sözlük'te "mızıkmak" değil, mızıklanmak" var. (***) Ayrıca Duygu Hanım "aval aval bakıyorlar" diye yazıyor. (****) Yazmaması gerek; bu sözcük Fransızca kökenli bir argodur. Argo, yazı dilinin dışındadır. Deneme yazarlarının argo sözcükler kullanmalarını son derece şaşırtıcı buluyorum.

Yazmasını bilmeyen Duygu Hanım'ın denemelerindeki parantezlerin neden açıldığını, neden kapandığını, üç noktanın neden bu kadar büyük bir özgürlükle kullanıldığını,ve denemelerin kurgusuyla inandırıcılığını bir kenara bırakıyorum; çok sattığını tekrarlamakla yetiniyorum. Bir dönemdir, yazım kurallarından habersiz denemeler çok satarken iyi yazıcılar yazmayı unutuyorlar. Şimdi bunun üzerinde durmak zorunluluğunu duyuyorum.

ADALET AĞAOĞLU YAZMASINI UNUTTU MU?

Sanatçı veya yazar ya da sanatçı yazar, çağının tanıdığı mıdır; tanığı olduğu, pek çok kez, ileri sürülüyor. Bunun bir ilericilik olduğuna da inanılıyor. Katılmıyorum. İstatistikçiler, çağlarının tanıklarıdırlar. Sanat ve yazım, istatistikten ayrıdır; bir yaratıcılığı içeriyor.

Sanatçı amprisizmden kaçmak durumundadır; sanatçının malzemesi çağının gerçeklerinden daha çok, çağının gerçeklerinde varolan geleceğin ipuçları olmalıdır. Yalnızca çağının gerçeklerinde kalan sanatçı, ürünleriyle de tarihin gerilerinde kalabiliyor; kalıcı olan, çağının gerçekleri arasında geleceğin ipuçlarını büyütebilende saklanıyor. Stendhal ile Turgenyev'i ön plana çıkaran, geleceğin ipuçlarını büyütebilmeleri oldu; Dostoyevski, hiç kuşkusuz, Turgenyev'den daha çok çağının tanığı olmasına karşın, Turgenyev geleceğe çok daha fazla akıyor.

Adalet Ağaoğlu'nu, giderek aşırı ölçüde çağının tanığı olarak görüyorum; daha önce de ampirisist eğilimler sezdiğimi yazdığımı hatırlıyorum. En çok sevdiğim ve hala da Türkçe'nin en güzel romanlarından birisi olarak gördüğüm "Ölmeye Yatmak", toplumu saran bir başkaldırıyı ve bunun çeşitli kesimlerdeki etkisinin yol açtığı sarsıntıyı, bir yığın ikircik yumakları olarak verebiliyor. Turgenyev'in "Babalar ve Oğullar" romanındaki yeni ile eski arasındaki çatışma, Adalet Ağaoğlu'nun bu ilk romanında öğretim üyesi Aysel ile devrimci öğrencisi arasında, yumuşak, zor, yasak, özgürlüğü genişletici bir sevginin tereddütleri olarak ortaya çıkıyor. Romanda, gerçekliğin bütün ipuçları devrimci öğrencidedir ve öğretim üyesi hanım, bu başkaldırıya katılmakla ölüm arasında bir tereddütü sergiliyor.

İpuçları var: devrim yerine Martçı darbe geliyor. Adalet, "Bir Düğün Gecesi" romanını yayınlıyor.Ustalığını ve temiz yazıcılık işçisi olduğunu burada da gösteriyor; ancak, artık ipuçları, devrimci gençlikten alınıyor ve başka yere, planlamacı ve iktisat profesörüne veriliyor. "Bir Düğün Gecesi" umudu olmayan bir arayışı anlatıyor.

Umudun baskı altında ezilmesi, MC Hükümetleri, faşistlerin kanlı sokak baskınları, 57 doğumlu kuşakta, kendilerini, erotizmle gerçekleştirme kolaycılığını doğuruyor; 1970 yılları, erotizm ile pornografinin ön plana çıktığı, her türlü homoseksüalitenin bir insanlık durumu olmaktan çıkarılarak bir kurtuluş yolu olarak propaganda edilmeğe başlandığı bir dönemi başlatıyor. Adalet Ağaoğlu, bu dönemde, "Yaz Sonu" romanını yazıyor ve Akdeniz'in tuzlu buharının pus perdesi altında homoseksüaliteyi araştırıyor.

Bütün bunları anlıyorum. Ancak, devrimci hareket üzerinde cadı kazanlarının kaynatıldığı ve radyo ile televizyonun bir sıkıyönetim savcılığı borozanı yapıldığı bir dönemde "Üç-beş Kişi" romanının yazılmasını anlayamıyorum. Bu romanda, başarılı bir mühendis işadamı kahraman yapılıyor. Gerçek dünyada ise iş adamları, Viyana Kongresi'nin sevincini tekrardan yaşıyorlar. Böyle bir ampirisizme tepki duyuyorum.

Hepsini anlayabildiğimi düşünüyorum; bir iniş çizgisi çıkıyor. Ancak "Hayır" romanını hiç anlayamıyorum. Başa dönüyor; Ölmeye Yatmak'ın iki kahramanı yeniden ortaya çıkıyor. Birisi ünlü bir profesör ve diğeri yurt dışında bir emigre eski devrimci oluyor. Bundan sonra ne oluyor; gerçekten bilemiyorum. Romanı okuyan bir genç arkadaşım örokomünist oldukları sonucunu çıkarıyor; gerçekten anlamıyorum. Adalet Ağaoğlu'nun romanlarına olan düşkünlüğüm ve her zaman Adalet'in romanlarını göklere çıkaran Ahmet Cemal, Selim İleri ve Ahmet Oktay'ın klikçiliklerine kesin inancım ile, ısrarla, sonuna kadar okudum. Bana roman için hazırlık sayfalarının karıştırılmış olduğu izlenimini verdi; Adalet'in, giderek, bunu bir

* TDK, Türkçe Sözlük, s. 565.
** Kadının Adı Yok, op. cit., s. 93.
*** Ibid., s. 7.
**** Kadının Adı Yok, op. cit., s. 44
F. Tevetoğlu, Türk Argosu, Ankara, 1980, s. 60.

* Adalet Ağaoğlu, Hayır, İstanbul, 1987, s. 323.

yazım türü sanarak kasden karıştırmış olmasını da mümkün görüyorum.

Sonunda şunlar yazılıyor: "Baştan alabiliriz. Parçaları kendimce yanyana dizebilir, üstüste yığabilir, birini ötekinden farklı uzaklıkta koyabilirim"(*). Belki de gerçekten bunu yapıyor. Bir de romanı "Temmuz 1984-Temmuz 1987" tarihleri arasında yadığını belirtiyor; Türkiye'de bir roman yazımı için uzun bir zaman aralığı oluyor. Karışmış olabilir.

Bildiğim bir nokta var; bu romana bakarak Adalet Ağaoğlu'nun yazmayı unuttuğunu görüyorum. Böyle roman yazılamayacağını ve bunun Türkçe olmadığını kesinlikle ileri sürebiliyorum. Bu eleştiri kesitini de bir kaç örnekle tamamlamak istiyorum.

"Çok süslendim, ama daha kapıda her şey boşa gidecekti çocuklar. Bastonum takıldı, neredeyse çamurların içine kapaklanıyordum!

Alev (dehşete kapılmış): Ay, Allah Korusun!

Aysel (hem öğretmen hem delişmen): Haydi canım! İş ona kalsaydı...

Konuşmaya tanık olanlar, ortada pek hoş bir şaka varmış gibi, güldüler. Bir ses:

Ne kadar sevimli!

Bir fotoğraf: Törenin neşeli başlangıcından bir an!"

Hayır'ın ilk sayfalarından aktardığım bu parantezler, iki noktalar, ünlem işaretleri ne oluyor? Yazıcılığa yeni başlamış bir kimsenin ilk tiyatro müsveddesini hatırlatıyor. Batı Avrupa'da bitmiş olan roman, biçimsel zorlamalar ve bu arada parantez ve noktalama işaretleri ile bir çıkış yolu arıyor; Adalet Ağaoğlu, eski titiz yazıcılığını bırakıp, bu çıkmaz yolu taklit etmeye başlıyor.

"Bir Ses (Yanındakine):

Bunlar kim yahu?

Prof. Dereli:

Sonra..."

Herhangi bir üniversite öğrencisi buna benzer cümleler kursa, öğretmeni tarafından yazmayı bilmemekle nitelendirilmesi gerekiyor; Ağaoğlu, "Sonra..." diyerek ve üç noktadan sonra uzun ve anlaşılmaz bir paragraf yazdıktan sonra parantez ve iki nokta hastalığını bir daha gösteriyor.

"Bir gazeteci (Keser):

Ama bu çok ürkütücü gelişme olur!

Prof. Dereli (Ona sevecen bir tebessüm gönderir, hatta hafifçe göz kırpar):

... velev ki dünya, herkesin kendi adına karar verebildiği bir dünya olsun. Velev ki hür varlığın unutturuluşu son bulsun. Teknolojik çağın, her türlü varoluş anlamını ortadan kaldıran yönelimi durdurulsun.

Aynı gazeteci:

Çok tehlikeli..."

Nasıl bir Türkçe ve nasıl bir yazıcılık ortaya çıkıyor; "Bir Gazeteci" veya "Aynı Gazeteci", hep büyük harflerle başlıyor. Ama paragraf başları küçük harfle olabiliyor. Bunu Adalet Ağaoğlu'nun Türkçe yazıcılığa katkısı sayamıyorum.

"(Gülüşmeler, "Ne şakacı, ne sevimli" mırıltıları...)

Başkan Yardımcısı (fırsatı kaçırmaksızın):

Sizi artık şöyle alalım, daha fazla yormayalım aziz Prof. Dereli. Bir şey için. Bir meyve suyu, pepsi?

Prof. Dereli:

Sert bir martini olsun.

Başkan Yardımcısı (Kıskançlığını örtbas etmeye çalışarak):

Oooo, maşallahınız var! İki bin yılına dimdik, ayakta girmektesiniz. Başarılarınız büyük, sağlığınız yerinde...

Yazar dost (O an'da belirir):"

Baştaki ve sondaki çift tırnakları ben koydum; bütününe bakarak Adalet Ağaoğlu'nun yazmayı unutmuş olduğu sonucunu çıkarıyorum.

Buradaki Profesör Dereli, "Ölmeye Yatmak" romanında, devrimci öğrenci Engin ile ilişkisi nedeniyle intihara teşebbüs eden, Doçent Aysel olmalıdır. Engin, sonunda emigre devrimci oluyor ve Aysel Profesör olarak yurt dışına çıkıyor. Buluşuyorlar.

"Engin (sevecen):

Ayak bileğin şişmiş?..

Aysel (aldırışsız):

Eh, evet. Ne olsa yıllar... Yaşlılık."

Karşılaştıkları zamanda da iki noktalar ve parantezler birbirini ayırıyor. Hayır'da Adalet, Aysel'in neden ölmeye yattığını da açıklıyor. Aktarıyorum: "Artık son Sürüye katılmaya, günlük çatapatalarda aydınlık görmeye son. Paydos!" Artık Aysel ve Adalet Ağaoğlu, 1960 yılla-rının sonlarındaki devrimci hareketliliği sürü olarak görüyor.

Açıklamasını aktararak Sevgili Adalet Ağaoğlu'nun son kitabıyla ilgili eleştirimi tamamlıyorum: "Alev anlatmıştı. Aysel, o gece böyle demiş. Yani, banyoda baygın düşüp, her yanını kırdığı gece. Yaşamlarımız elimizden alınıyor. Kararlarımız, neredeyse bir filmi görmeye karar vermişiz de, piyasaya sürülecek bir şeye bağlı. Aysel'in, 'sürüye katılmaya son!' dediği andaki sesini işitmek, o andaki yüzünü ben de görmek isterdim. Herhalde ciddi değildi. Öyle dediği günden bugüne aradan kaç yıl geçti. Herhalde kesin değildi. 'Bitti. Son'larımız bile ne kadar dağınık, parçalı..." Adalet Ağaoğlu, son romanı ile ilk romanını değiştirmek istiyor; bu kadar ampirisizmi kabul etmiyorum. "Ölmeye Yatmak" romanında Aysel, sürüye katılmamak için değil, devrimci harekete uyuşamamak kaygısını taşıdığı için intiharı denemek istiyor.

Adalet Ağaoğlu'nun Aysel'i, "Ölmeye Yatmak" romanında değil, "Hayır" denemesinde sürüye katılıyor. Sürü oluyor.

ÖZEL SEKTÖRÜN GENÇ SÜRÜLERİ: BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ

Eylülist Darbe Öncesinde, öğretim üyelerinin örgütünün düzenlediği bir bilimsel toplantıda Boğaziçi Üniversitesi'ni özel sektörün özel üniversitesi olarak nitelendirdiğimi hatırlıyorum. Boğaziçi Üniversitesi'nde öğretim üyesi olabilmek veya bir başka üniversiteden Boğaziçi'ne transfer olabilmek için önce, mutlaka, büyük tekellerin birisine danışman olmak gerekiyor. Eylülist Darbe öncesinde gizli olan bu ilişki, eylülizmin bütün gizlilikleri utanmaz bir açıklığa çevirmesinden sonra, yaygınlaşarak gün ışığına çıkıyor.

Özel sektörün bütün playboy veya playgirl iktisat hocaları artık yalnızca Boğaziçi Üniversitesi'nde çalışıyor. Ön plana çıkıyorlar. Arkalarında, Planlama Teşkilatı'nda birlikte olduğum Hüsnü Kızılyallı türünden bilgili uzmanlar ve hem Planlama Teşkilatı'nda ve hem de ODTÜ'de birlikte çalıştığım Demir Demirgil türünden sevimli motorlar yer alıyor; bunlar çalışıyor ve hazırlıyorlar. Playgirl veya playboy iktisat profesörleri sunuyorlar.

Bunlar daha önce yazdıklarım, yeni olguların ışığında tekrarlıyorum. Tekrarlamam gereken bir nokta daha var; tekelci rejim, sürelere dayanıyor. Tekelsi rejimin egemenliğini ve yönetimini sürdürebilmesi için mutlaka bireyleri sürülere dönüştürmesi gerekiyor. Egemenlik açısından Orta Çağ ile Tekelsi Rejimi arasında bir bağlantı görüyorum: Her ikisi de sürülere dayanılarak yönetimini sürdürüyor. Orta Çağ, klasik çağın bilgili ve hayal gücü yüksek bireyini sürüye çeviriyor. Tekelsi dönem, kapitalizmin girişimci ve gelişen bireyini sürü yapıyor.

Tekelsi rejim sürülerini iki kaynaktan alıyor; önce, bireyleri alıyor ve sürüye çeviriyor. Adalet Ağaoğlu'nun "Ölmeye Yatmak" romanındaki bireyleri, "Hayır" denemesinde sürüye dönüşmenin yollarını arıyorlar. Eylülist Darbe, Türkiye'de, bir sürü üretme fabrikası" kurdu; bütün güzel insanları hamam böceklerine dönüştürmeyi sürdürüyor.

Bu, birinci yoldur. İkincisini, Boğaziçi Üniversitesi sağlıyor. Boğaziçi Üniversitesi genç ve damızlık sürü yetiştirme kurumu oluyor; bunu, Boğaziçi Üniversitesi açıklıyor. Ben, açıklamasından çıkarıyorum.

Şimdi önümde 7 Mayıs 1988 tarihli Cumhuriyet gazetesi var; Boğaziçi Rektörü ile Hasan Cemal'i gösteriyor. Artık Cemal Paşa'nın torunu Hasan Cemal'e de bir haller olduğu anlaşılıyor; Hürriyet'in Genel Yayın Yönetmeni kadar bile ağırbaşlı davranamıyor. Boğaziçi sürüleri, en çok Hürriyet ile Cumhuriyet'i okuyorlarmış; bunun için ödül töreni düzenliyorlar. Hürriyet'in genel yayın yönetmeni yok; bir müdürü gidiyor. Hasan koşmuş, ödül alıyor.

Aslında ve geçerken bir parantez açmak istiyorum: Eğer Boğaziçi sürüleri en çok Hürriyet ve Cumhuriyet okuyorlarsa, ödülün tersine olması gerektiğini düşünüyorum. Cumhuriyet'in Boğaziçi sürülerini kutlaması ve ödül vermesi gerekiyor. Bu paranteze bir nokta daha sığdırmak istiyorum; Boğaziçi sürülerinin seçtikleri, her dalda, bir tek'tir. Yalnız iki gazeteyi en çok okuyorlarmış; üniversitelerde istatistik okutmuş birisi olarak bunu anlayamıyorum. Şike kokuyor.

Şike kokuyor: Boğaziçi sürülerinin ödül töreni, tam Cumhuriyet'in kuruluş gününe geliyor. İstatistikte bu tür rastlantılara kuşku ile bakılıyor. Cumhuriyet, 64 üncü kuruluş törenini Boğaziçi Rektörünün Hasan Cemal'e verdiği ödülü resimleyerek kutluyor.

Özel sektörün özel üniversitesinde öğrenciler bir anket yapmışlar; en çok, Cumhuriyet bir yana, Hürriyet'i okuyorlarmış, bunu açıklıyorlar. Hürriyet, Türkiye'de de en çok okunan gazetedir. En çok, Hürriyet satıyor. Demek, Boğaziçi, Türkiye ortalamasından ayrılmıyor. En çok Vehbi Koç'u beğeniyorlarmış; Vehbi Koç, Türkiye'nin en tanınmış iş adamıdır. En çok Gırgır Dergisi okuyorlarmış; Gırgır, Türkiye'de en çok basan dergi oluyor. En çok Mazhar-Fuat-Özkan'ı beğeniyorlarmış; bunlar, Türkiye'de de en çok beğenilerek, Avrupa'ya gönderildiler. En çok Naim Süleymanoğlu'nu beğeniyorlarmış; gazetelerde en çok Naim'in resmi çıkıyor ve en çok Naim övülüyor.

En beğendikleri hocaları Profesör Demir Demirgil imiş; diğerlerini tanımıyorum, bu seçime katılıyorum. Sevimlidir ve tatlı ders anlatıyor; birlikte hem plancılık ve hem de öğretim üyeliği yaptığımızı tekrarlıyorum. Ancak Profesör Demirgil'in bir miktar istatistik bildiğini de hatırlıyorum. Türkiye'de halter yaygın bir spor değildir; bir halterci, bir üniversite anketinde birinci çıkarsa, ya uygulanan istatistik modeli yanlıştır, ya da bunda bir şike var demektir.

Devam ediyorum: En çok Duygu Asena okunuyormuş. Burada durmak istiyorum; Duygu Asena'yı en çok Kadınca Dergisi'nin başyazarı olarak okumuyorlar. Duygu Asena, en çok "kitap yazarı" olarak okunuyor. Buna pek çok şaşıyorum; çünkü Duygu Asena'nın tek bir kitabı var. Bir kitap nasıl en çok okunur? Bir kitap en çok bir kez okunabiliyor.

İstatistik ve anket bir tanım işidir; "en çok okunan kitap yazarı" olabilmek için, Türkiye'de, Yaşar Kemal, Kemal Tahir, Orhan Kemal, Adalet Ağaoğlu, Selim İleri, Aziz Nesin ve benzerlerinden birisi olmak zorunluluğu var. Ancak bunlardan birisi, Türkiye'de yapılabilecek herhangi bir ankette en çok okunan kitap yazarı olabilir; bunun dışındaki bir sonuç bir şike yapıldığını gösteriyor.

Bir parantez açıyorum: Bu yazdıklarımı, Boğaziçi Üniversitesinin istatistik ve iktisat öğrencileri bir ders ödevi olarak çalışmalıdırlar. Okuldaki istatistik öğretmenlerine ve bunlara güvenemedikleri zaman da, yurt dışındakilere sormalarını salık veriyorum; istatistik reklamcılıktan ayrılıyor.

Duygu Asena'ya bu yıl en çok satan kitabın yazarı olarak ayrı ve sahil kentlerindeki pratiğe göre "jüri özel ödülü" verebilirlerdi; buna itiraz etmiyorum. Türkiye'de en çok satan kitabın, Boğaziçi'nde de en çok okunması, Boğaziçi öğrencilerinin sürü oldukları görüşünü doğruluyor.

Teorik fizik, Einstein'ın "düşünsel deney" dediği deneylere dayanıyor. Boğaziçi'nin bu anketinin sonuçlarını görünce, bir düşünsel deney yaparak, Mersin'de, bir tırcının Güney Bar'da tanışıp evlendiği karısına aynı soruları sordum. Aynı sonuçları aldım. En çok Mehmet Ali Birand'ın 32. Gün programını seyrediyor. En çok Müjde Ar'ı beğeniyor. Tiyatrosu yandığı için Ferhan Şensoy'a bayılıyor. "Bizim patron" diyor, eskiden çalıştığı barın sahibinden söz ediyor; "Hürriyet okurdu, arada bize de verirdi" diye ekliyor. Kocası ODTÜ'de okumuş; Deniz Geçmiş ile aynı yurt odasında kalmışlar. "Çok severdi" diyor; aklına gelince gözleri doluyormuş. Şimdi tırcılıktan zengin olmuş ama, gençliğinde okuduğu Cumhuriyet'i bırakamıyormuş; kocasının emekli albay babası da Cumhuriyet okuyor. Uğur Mumcu'yu kendisi değil, kocası okuyor; kendisine ağır geliyor. Kocası rabıta'ya kızıyor.

Bunlar sürüdür; eylülist darbe ile birlikte tekeller, üniversite öğrencilerini sürüleştirmek istediler. Günlük reklamın, televizyonun yön verdiği, Türkiye ortalama-

sının dışına çıkamayan koyunlar haline getirmeye çalışıyorlar. Aydın olma yolunun dışına itiyorlar.

Bunlardan geleceğin faşist yöneticileri çıkarlar.

Bitiriyorum: Zaman zaman, akılcı bir yönetimin ilk günlerinde yapılacak olanların ayrıntılarını veriyorum. Böyle bir yönetimin ilk gününde, cami minarelerindeki hoperlörlerin tümünü indireceğimizi, okullarda ve resmi dairelerdeki mescitlerin tümünü kapatacağımızı tekrarlıyorum. Sultanahmet Cezaevi, eğer otel yapılırsa, yıkacağımızı ve devrimler müzesi yapacağımızı yine tekrarlayarak yazıyorum.

Bir de şimdiye kadar yakın çevreme çok söyleyip de yazmadığım program var: Boğaziçi Üniversitesi'nin yeri, Türkçü ve tiyatrocu Ahmet Vefik Paşa'ya aitti. Misyonerlere sattı. Burada Robert Kolej adıyla bir misyoner okulu açarak, Osmanlı uyruğu gayrimüslim çocuklarını okuttular. Sultan Hamit, bu güzel yerin Amerikan misyonerlerine satılmasına çok kızdı; Vefik Paşa ölünce Aşiyan'a gömülmesini emretti. Çan seslerinden mezarında uyuyamamasını diledi.

Bu misyoner okulu, daha sonra, Lozan Antlmaşması'nı fiilen çiğneyerek yüksek öğretim vermeye başladı. Lozan Antlaşması'na göre, Türkiye'de yabancı yüksek okul açılamıyordu; Türkiye, bu alanda, bağımsızlığını korumaya çalıştı. ODTÜ örneğinde olduğu gibi yabancı dilden eğitim yapan yüksek okullar Türkler tarafından açılınca, misyoner okulu, Boğaziçi Üniversitesi'ne çevrildi. Şimdi Bilkent ile birlikte özel sektör için elitist eğitim yapıyor.

Bu açıklamalardan sonra, akılcı bir iktidarın ilk gününde gerçekleştirmek istediğimiz ayrıntılardan birisini daha yazmak istiyorum; Boğaziçi Üniversitesi'ni bu binadan çıkarırız. Burasını yazarlar evi yaparız. Türkiye'nin ve belki de dünyanın bu en güzel coğrafya parçası, Türkiye'nin yaratıcı yazarlarına ve sanatçılarına layıktır. Burasını, yazarlara veririz.

Boğaziçi Üniversitesi için yer olarak da Metris'i düşünüyorum. Şimdi hapishane olarak kullanılan binaların, iktidarımızın başlarında özel sektöre bırakacağımız perakende ticaretle uğraşacak bilgili ve elitist bakkallar, büfeciler, sandviççiler yetiştirmek için uygun olduğuna inanıyorum.

TÜRKİYE'DE AYDININ YENİ KAZANI NEREDE?

Özel sektörün özel üniversitesinde şike izlenimi veren öğrenci anketinde bir soru eksik; son derece anlamlı görünüyor. Bilim, sapmalar üzerinde düşünüp araştırarak gelişiyor; Hürriyet'i, Gırgır'ı, Duygu Asena'yı, Naim Süleymanoğlu'nu, Vehbi Koç'u "en büyük" yapan ve şike izlenimi veren ankette, öğrenciler öğrencilere en çok beğendikleri politikacıyı sormuyorlar. Cesaretleri yok ve yasakçıdırlar. Aslında bu tür anketlerde mutlaka bu tür bir soru oluyor; Özal'ın, Demirel'in, İnönü'nün politikada "en büyük" çıkmasından utanıyorlar. Öğrenciler, öğrencilere, bayağı politik soruları bile yasaklıyorlar.

Peki şimdi ne olacak? Boğaziçi ve Bilkent, tekellere menecer ve geleceğe faşizan yönetici yetiştirme işini üzerlerine almış görünüyorlar; ODTÜ, sallanıyor. Bu işlevlere katkıda bulunabilmek için fazla büyümüş olduğu anlaşılıyor ve bunun dışında, üniversite adı altında, liseler yayılıyor. Daha da umut kırıcı olanı, üniversite öğretim üyeleri, bir suçluluk kompleksi içinde, kendileine güvenlerini yitirmiş bir küme olarak, geçimleri oldukça yerinde bir bürokratlar kümesine dönüşüyor. Rektörlerin büyük bir bölümü, sömürge valilerini örnek almışlar; öğrencilerine, bir sömürge halkı gibi bakıyorlar.

Üniversiteler, aydın kazanının kaynayabileceği ocaklar olmaktan çıkarıldı. Basın, holdinglerin babıali bürokratlarının irili-ufaklısını barındırıyor. Genç gazetecileri, orta ve yaşlı kuşak gazetecilerden daha boş görüyorum. Bazan, mülakat yapmak için geliyorlar bir genç insanın kafasının nasıl bu kadar karışık olabileceğine şaşıyorum. Türkiye'de bireylerin kafalarının tam bir bulamaç olmaları için, üniversiteye asistan olarak girmeleri ve özellikle dergilerde bir iş bulmaları yetiyor.

İyi para alıyorlar. Hürriyet, kırkıncı yılını kutlarken, çalışanlarının aldıkları aylıkların dağılımını açıkladı; artık gazetecilik mesleği, iyi para alınılan bir kast'tır. Haberi çarpıtmak ve bu mümkün olmayınca ezmek, alınan maaşların karşılığı oluyor.

Milliyet'te Öztin Akgüç'ün haftalık yazılarından çok öğreniyorum. İlhami Soysal'ın yazılarında eski hazzı buluyorum. İlhami'nin başlattığı türü şimdi sadece Uğur Mumcu sürdürüyor; kavgalarını ilgiyle izliyorum. İlhan Selçuk, politik dengeleri yazıyor ve İlhan'ın yazılarında dengelerin değişimini görüyorum. Hepsi bu kadar; gazete almıyorum ve rastladıkça, bunları okuyorum. "Bakalım, görelim, olaylar ne gösterecek" diye yazılarını bitiren bürokratların yazdıklarını görmüyorum.

Türkiye'de aydın kazanı nerede kaynayacak? Formülasyonu yeni olmakla birlikte soru ve sorun yeni değil; Ekin'i bunun için kurmaya çalışıyorduk. Büyük kentlerde kahvehaneler olacaktı; küçük kitaplıklar bulunacaktı ve buraya, aydın adayları ile aydınlar gelecekti. Seminerler yapılacaktı ve konferanslar verilecekti; güncel politikanın uzağında, yeni aydını yaratmaya çalışacaktık. Bunları ilan ettik; devletin engellerini aşabiliyorduk. Arkamızdan gelenlerin, kendi yokluklarını görenlerin, devlete yaranmak isteyenlerin, çelmelerini etkisiz hale getiremedik.

Üzülmeye gerek yok; kitaplıklı tartışma kahvehaneleri bir eksikliğe işaret ediyor. Aydın kazanın kaynatılacağı ocakları bulmak zorunluluğu var; yayınlanmakta olan Aydın Üzerine Tezler'in beşinci kitabında, pencerelerinde zeytinyağı tenekelerinden oluşan saksılar bulunan temiz gecekondu evlerini önerdim. Genç işçinin ve genç memurun, hatta orta kuşak işçinin ve memurun günlük çalışmasından sonra, şoförlük, boyacılık, silicilik türünden ek işler bularak geçimini sağlamaya çalıştığını biliyorum. Bu, varolmak için gerekli çalışma süresinin, nerede ise, eylülizmden önceki zamana göre iki katına yaklaştığını gösteriyor. İşçiler ve memurlar, geçimlik

ücretlerini bulabilmek için, eylülist darbeden çok daha uzun çalışmak zorunda bırakılıyor.

Tartışmadan ve yüz yüze konuşmadan, yeni aydını yaratmak imkansızdır; mutlaka karşılıklı tartışma gerekiyor. Bir yolu bulunmalıdır. Bu en önemli sorunlardan birisi olarak duruyor. Burada, Ekin'in baltalanmasından bir süre sonra, Bilar-İstanbul Şubesi'nin oluşturulmasını ve güncel kaygılarla dar örgütçü bakışlardan uzak seminerlerin başlatılmasını pek olumlu buluyorum. Seviniyorum.

Ancak tartışılacak malzeme de bulmak zorunluluğu var; aylık politik dergileri bir kenara bırakıyorum. Bunlar içinde Toplumsal Kurtuluş'tan başkasının herhangi bir tartışma kapısı açtığını da sanmıyorum; ancak, Toplumsal Kurtuluş'u da aynı kenara koyuyorum.

Dost Yayınevi'nin mali sorumluluğu altında çıkarılan "Yapıt" Dergisi'ni ilgiyle izliyordum; seviniyordum. Eylülizmin üniversite dışına bıraktığı genç öğretim üyeleri, bu dergiye, akademik yazıcılığın olumlu yanları ile birlikte olumsuzluğunu da taşıdılar. Fakat yine de önemli bir kaynak oluyordu; yardım önerdiğimi hatırlıyorum. İstemedikleri izlenimini edindim; kapattılar.

İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti tarafından çıkarılan "İktisat" Dergisi'ni önemli buluyorum. Zaman zaman durağanlaşmakla birlikte Nail Satlıgan'ın yönetiminde aydın kazanının ocaklarından birisi olabiliyor; öyle görüyorum.

Trotskistler, Batı Avrupa'da, marksist kaynaklarla ustalık kazanmış, güncel araştırmaya yönelik bir ekol oluşturuyorlar; Büyük Britanya Komünist Partisi ile Fransız Komünist Partisi çevresindeki aydın damarlarının kurumasıyla tek kaldılar. Şimdilerde trotskizmin anti-stalinist ve anti-sovyet tutkularına sıkı sıkı bağlı kalarak, daha devrimci bir yazın oluşturmaya çalışıyorlar.

On Birinci Tez'de yazanların tümünün trotskist eğilimli olduklarını ileri sürmüyorum. Ayrıca üniversite kadroları içinde olan genç öğretim üyelerinden katkı almalarını da olumlu buluyorum. Türkiye'de, dün ve bugün, Kapital'i, başından sonuna kadar değil okuyanların, okumaya teşebbüs edenlerin sayısının bile beşi bulmadığına inanıyorum; hala, Kapital'in henüz aşılmamış üstün aydın yeteneğini, becerisini, ustalığını, Türkiye araştırmalarına katma sorunuyla karşı karşıya bulunduğumuzu düşünüyorum. Bütün bu açılardan, On Birinci Tez'i de, aydın kazanının kaynayacağı ocaklardan birisi olarak görüyorum.

Ekin Belleten'de, düzeyli tartışma olanakları hazırlayabilmek üzere, çıkışını yapıyor. İlk sayısı, felsefe, estetik ve toplumsal bilimlerde özgün araştırmalara dayanıyor; çıkışını, yaşayıp yaşamayacağı tartışmalarından daha önemli buluyorum. İlk planda önemli olan ve bugün en çok gereken, yılmadan ve durmadan, kütle kazanıyla birlikte aydın kazanını kaynatmaya çalışmaktır; aydın kazanını kaynatırken düzeyli olmaya çalışmak temel ilke olmalıdır.

Türkiye'de aydın ocakları, kaybedilmiş olanları kırıntılarla yakalamayı değil, felsefede, fizikte, estetikte, toplumsal araştırmalarda uçlarda dolaşmayı hedef almak durumundadır; diyalektiğin bilinen yasalarının, karşılaşılan sorunları çözümlemeye yetmediğini düşünüyorum. Türkiye aydınının önündeki temel sorunun, diyalektiğin yasalarını geliştirmek ve düşünme için yeni diyalektik ilkeler bulmaktır; böyle görüyorum. Eşitsiz gelişme yasasının, böyle bir imkanı zorladığını ve yarattığını düşünüyorum.

RASİN'İN NAZIM PORTRESİ: DEVRİMCİ NAZIM

Modern fizik, modern resim ve modern marksizm, buna marksizm-leninizm de deniyor, tarihin aynı kesitinde doğuyor; On Dokuzuncu Yüzyılın son yılları ile Yirminci Yüzyılın savaş öncesi zaman kesitinde kökleri atılıyor. Yirminci yüzyıl, gerçekten büyük dönüşümleri gerçekleştiriyor. Şair sezer; Nazım seziyor. Şiirlerinde en çok Yirminci yüzyılı yaşamaktan mutluluğunu dile getiriyor.

Eşitsiz gelişme yüz yılıdır. İlk sosyalist devrim, en gelişmiş kapitalist ülkede değil, toplumun çeşitli cephelerinde gelişmenin tam bir eşitsizlik sergilediği bir ülkede gerçekleşiyor; dünyanın, işçi sayısı açısından en büyük fabrikaları ile en acımasız despotizmi, devrim öncesi Rusya'da görülüyor.

Aydın Üzerine Tezler'de, Tanzimat'ın da Cumhuriyet'in de bir aydın bolluğuna değil tam bir aydın kırımına ve kıraçlığına rastladığını gösterebildim. Her iki dönüşümden önce de Türkiye'de aydın bir japon gülüdür; dikenli kauçukta narin kızıllıklar gibi açıyor. Bunu saptadıktan sonra, Ekim Devrimi öncesine baktım; aydın kıtlığı gördüm. 1905 kalkışmasının arkasından gelen Stolipin Reformları, görülmemiş bir aydın uzlaşmacılığını ve kırımını ön plana çıkarıyor.

Dönüşüm öncesinde aydın kıtlığı bir eşitsiz gelişme yasası yansıması oluyor.

Kıtlıkta bir sıçramayı gösteriyor.

Rasin'in Nazım portresini de kıtlıkta bir sıçrama olarak görüyorum.

Nazım'ın doğum günü için kız kardeşi Samiye



Rasin, Nazım Hikmet, 1988, Tuval üzerine akrilik

Hanım'ın kokteyl veya Cumhuriyet Kitap Klübü'nün Nazım'ın yurttaşlık hakkı için düzenlediği panel davetiyesine koyduğu Nazım portrelerini de gördüm. Her ikisinde



de Nazım, ya eski bir Hollywood aktörüne veya sevimli bir Grek meyhanecisine benziyor. Bunları artık atmak gerektiğini düşünüyorum.

Artık Rasin'in "resmettiği" Devrimci Nazım var: Müthiş delikanlı, sonsuz uçarı, en yüksek düzeyde kararlı bir Nazım görüyorum. Görmek istediğimi görüyorum.

Türkiye'de Nazım'ın assimilasyon süreci başlatılıyor ve Nazım'a haksızlık ediliyor. Şiirleri de resimleri de evcilleştiriliyor. Ne yazık, Türkiye'de en çok Nazım edebiyatı yapanlar hiç Nazım okumuyorlar. Varna'dan yazdığı şiiri okumanın, karlı kayın ormanını söylemenin, memetçik terennüm etmenin Nazım okumak olmadığına inanıyorum. Önce bir şovenizmi atmak gerek; yurt dışına çıktıktan sonra Nazım'ın şiirinin tükendiğini söylemek, bu şiirleri yok saymak, önce şiir bilmemek ve sonra da şovenizmin batağına saplanmak oluyor. Son yıllarda yazdığı şiirleri Nazım'ın şahaserleridir; Aydın Üzerine Tezler'in yeni kitabında geliştirdiğim düşüncelerimi burada tekrarlamak istemiyorum.

Bir parantez açmak istiyorum; içine koyacaklarım var. Bir: Kemal Tahir'in sağcılara verilerek Peyami Safa'nın ilericiler tarafından okunmasını önermiştim; pek çok tepki aldığımı hatırlıyorum. Benim işim, tepki almaktır; şimdi, sağcılar, Kemal Tahir'i bağırlarına basıyorlar. İki: Orhan Veli'nin Türkiye ilericiliğinin şairi olamayacağını ileri sürdüm. Pek çok terslikle karşılaştım. Cumhuriyet'in ikinci sayfasını düzenleyen Sami Karaören'inkini hiç unutamıyorum; Oktay Akbal, Cahit Külebi, bir yerde yemekteydiler ve "merhaba" demek istedim. Sami Bey, benim edebiyat uzmanı olmadığımı ve Orhan Veli üzerinde yazmamam gerektiğini buyurdular. Çok şaşırıyorum; peki edebiyat uzmanları ne yapıyorlar? Polis radyosunun sürekli olarak Orhan Veli şarkıları çaldığını bu uzmanlar ne zaman öğrenecekler; bunları sormak gereğini duyuyorum.

* Melih Cevdet'in Mevlana konusunda yazdıklarına tümüyle katılıyorum. Aydın Bey'i tamamlamak üzere olduğum için katılamadım.

Parantez içinde parantez açıyorum: Sinema, baskı dönemlerinin, aydın sanatı haline geliyor. Bunun dışında kalamayacağımı anlayınca, sinemaya gitmeye ve televizyona razı olmaya karar verdim. Televizyonda ilk gördüğüm şu oldu: Bütün uzlaşmacı aydınlar, devlet televizyonunun taşaronu olmuşlar. İsmet Paşa'nın komiği Süleyman Demirel, tüm solcu ve solumsu gazeteci ve sanatçıları televizyondan uzaklaştırırken, Celal Bayar'ın komiği Turgut Özal, hepsini, televizyon programlarının taşaronu olarak kullanarak, düzenine bağlıyor. Bu, bir. Bir de şunu gördüm: Semih Sergen, dudaklarını uzatarak, gözlerini kırparak, kendinden geçerek, Orhan Veli şiirleri okuyor. Orhan Veli, eylülist televizyonun şairidir. Eylülizm, aydınları yerli yerine koyma işini de üstlenmişe benziyor.

İkinci parantezi kapatıyorum ve birinci parantezin üçüncü noktasını yazıyorum: Bunun için Ruhi Su'nun "Seferberlik Türküleri ve Kuvayi Milliye Destanı" plağını dinliyorum. Nazım'ın Kuvayi Milliye Destanı'nı hiç sevmedim. Ruhi'nin bu plağından hiç hoşlanmadım. Son derece millicidir; uygun bir zamanda televizyonda çalınacağını düşünebiliyorum.

Tepki yaratmadan aydın kazanını kaynatmaya çalışmak, sihirbazlığa özenmek oluyor.

Türkiye ilericiliği sihirbazlık dönemini geride bırakmak zorundadır. Zaman geçiyor.

Rasin'in portlerini hep sevdim; insanını, gözünde, yoğunlaştırıyor. Yıllar önce Ankara'da, Turkuaz Galerisi'nde Melih Cevdet portresini görmüştüm; önünden ayrılamadığımı hatırlıyorum.(*) Melih Cevdet, enazından fizik açıdan, son derece güzel bir insandır; fakat, Erenuslar'da Rasin'in İlhan Berk portresini de seyrediyorum. Resim olarak, belki de daha güzel görünüyor.

İrem ve Rasin Arsebük ile tanışmama Nazım Portesi neden oldu; tanışmanın gerekli seromonisini unuttuğumu söylemek zorundayım. Gözlerimi ayıramadım. Arsebükler'in son derece güzel evlerinde, saçlarının her tutamı ayrı bir güzellikte başkaldıran Nazım'la karşılaştım. İlhan Akalın'ın yönetimindeki Ekin, Devrimci Nazım'ı çoğalttı. Yakında dağıtımını tamamlıyorlar.

Bitiriyorum: Devrimci Nazım'a baktıkça içim kalkıyor ve göğsüm yükseliyor. Güç alıyorum. Daha güvenli duyuyorum.

Devrimci Nazım'ın, yavan bir şovenizmle, şiirinin bittiğinin ileri sürüldüğü zamandan iki dörtlükle, tamamlıyorum. Resmine ve kendisine yakışıyor.

***

Gülüm, iki gözümün bebeği,
Ölmekten korkmuyorum,
Ölmek ağırıma gidiyor,
Onuruma yediremiyorum ölmeği.

***

Yeryüzüne tohum gibi saçmışım ölülerimi,
Kimi Odesa'da yatar, kimi İstanbul'da, Prag'da kimi
En sevdiğim memleket yeryüzüdür.
Sıram gelince yeryüzüyle örtün üzerimi.

TAŞKIŞLA'DA SINAV DÖNEMİ VE BAHAR

Bilgesu ERENUS

İstanbul Taksim'de, 122 yıllık tarihi Taşkışla'ya yıkım iskeleleri kuruldu, turistik bir otele dönüşecek Taşkışla, yıldızlısından elbet ve Teknik Üniversitelilerin değil artık.

Bu günlerde o yaşta ve Taşkışla'da öğrenci olabilmeyi ne çok isterdim. Çünkü, tiyatronun bu gönüllü suskunluğunda gerçek bir tiyatro olayı yaşanacak orada ve gündelik hayatla alabildiğine iç içe.

Güneyde bir tatil kasabası. Yurdun dört bucağından getirilmiş tencere pazarlamacıları eğitimde. "En iyi tas bizim tasımızdır" marşı yeri göğü inletiyor, denizi de. Meslekleri mimarlık olan Taşkışla çıkışlı bir gurup da aynı tatil kasabasında, dönem yemeği yerine öç günlük bir geziyi yeğlemişler Gezinin son akşam yemeğinde guruptakilerden biri, "arkadaşlar" diyor, "okulumuz gidici, ses bekliyoruz." Mesleği mimarlık olan ve Taşkışla çıkışlı guruptan hiç bir ses gelmiyor,duyulan yalnızca "En iyi tas bizim pazarladığımızdır" marşı.

Hemen aynı günlerde Burunsuzoğlu'nun gazetelerde bir mesajı var. Burunsuzoğlu, 122 yıllık tarihi Taşkışla'ya ve daha incelerine yıkım iskeleleri kuran firmanın sahibi. Mesajında, "Kültürel varlıkların korunmasını biz mimarlardan daha iyi yapıyoruz" diyor.

Gene aynı günlerde, mimarlık öğrencilerinden bir gurup, sorunlarını artık yeterince kullanılmış açlıkla değil, tiyatro yoluyla anlatma çabasında. Oyuncu öğrencilerden biri, yemekhane kuyruğunda T cetvellerini koltuk değneği gibi kullanarak yürüyor. Kuyruktakilerden bazıları selamladı onu. "Günaydın hocam". Oyundan habersiz olanlar soruyor. "Neden hocam dedin, üçüncü sınıftan falancaydı o". Günaydın diyen yanıtlıyor "yoo bizim dekandı geçen, yürüyüşüne baksana." Yemek kuyruğundakiler T cetvellerine dayanarak uzaklaşan üçüncü sınıftaki arkadaşlarının ardından şaşkınlıkla bakıyorlar.

Ertesi gün Taşkışla'da T cetvellerine dayanarak yürüyenler çoğalıyor, dekanlar ya da. Yürümeyenler, "Nasılsınız Hocam" diye selamlıyor onları. Sonra Karlı Kayının müziğine uyarlanmış bir şarkı duyuluyor Taşkışla'nın kantininde.

YÖK'ün kararttığı yolda / Yürüyorum gündüzleyin / Efkarlıyım efkarlıyım / Elini ver nerde elin

Taşkışla'nın kantininde şarkıya katılanlar var, oysa tek sesle başlamıştı, şimdi bir koro görkeminde.

Koridoru haberliyor biri, gidip bakılıyor. Sınıfların önünde insandan kurulu bir iskele, say ki gençlik bayramlarının yaylanan denge kulesi, gene de yadırgatıcı. Yadırgayanlardan biri sormadan edemiyor. "Neler oluyor." Evet aynen bu cümle, televizyonda da sorular böyle soruluyor çünkü. İnsandan iskele oluşturanlardan en üstteki, aşağıya sesleniyor "Okulumuzda nicedir yıkım iskeleleri var, onları neden sormuyorsun?" Bir yığın öğrenci, okullarındaki yıkım iskelelerini sanki o gün ve ilk kez görüyorlar.

Aynı gün tasarım dersinde, öğrenciler kağıttan oluşturdukları soyut formalar yerine, bir metre uzunluğunda burunlar yapıyorlar. Burunsuzoğlu'nun burnu bu ve öğrencilerin her birinin elinde şimdi. Burunlar öğlen teneffüsünde bir şarkıya dönüşüyor, ezgi Yemen türküsüne ait bu kez.

Taşkışla önünde çekiç sesi var / Bakın firmasında acep nesi var

Ertesi gün ve gene öğle teneffüsünde Taşkışla Bahçesinin üç ayrı yerinde, üç ayrı iskele kuruluyor insandan, üçü de aynı anda. Öğrenciler birini, Boşspor iskelesi diye adlıyorlar, ikincisi Haktaala iskelesi, üçüncüsü de varoluşçuların...

Kapıdakiler bir anlam veremeden, yönetime soruyor "Neler oluyor?" Evet aynen bu cümle ve artık nedenini yinelemeyeceğim.

Yönetim pek emin değil ama, yanıtlıyor "sınav dönemi... vizeler."

Kapıdakiler, "Üstelik de bahar" diye ekliyor, gençlere karşı hoşgörülü olmaları öğütlendiği için "Başlarına vurmuş olmalı" tümcesini geçiştiriyorlar.

Yazdıklarımdan mesleğim adına ne denli tad aldığımı anlatamam. Sınav dönemi ve bahar Taşkışla'ya olağanüstü bir oyun getiriyor bu günlerde, tıpkı doğadaki canlanma gibi. Kütleye gitgide yayılan kütlece benimsenen, oysa yadırganmıştı ilk başlarda, kendiliğinden oluşan bir provadır bu anlattıklarım ve ilk fırsatta gösteriye dönüşecek. Şu günlerde o yaşta ve Taşkışla'da öğrenci olabilmeyi bu nedenle istedim. Coşkusunu yitiren yaşamla bağı kuruyan ve gönüllü bir suskunluğa giren tiyatro, Taşkışla'nın oyuncu-öğrencileriyle yeniden solumaya başlayacak. Gerçekleştirecekleri gösterinin metnini "İki insanın olduğu yerde tiyatro vardır" sözünü önemseyerek, sizler için de yayımlıyoruz. Nerde ve hangi ko-

şulda olursanız olun, kendi sorunlarınızın tiyatrosunu yaratmada yardımcı olabilir bu metin, Tiyatronun eylülist uykudan uyanarak, gözlerini yaşanana dikmesine de belki, kimbilir?

Eğer gösterilerini gerçekleştirebilirlerse Taşkışla'nın oyuncu-öğrencilerinin bu coşkulu serüvenine ve aldıkları tepkiye de gelecek sayımızda yer vereceğiz. Gerçekleştirebilirlerse deyişimin iki nedeni var. Bir, ben yalnızca öğrencilerin bu projesinden haberliyim sonucu öğrenemedim daha. Projeye kendi düşlerimi katmamı anlayışla karşılayacağınızı umuyorum. İki, Yalçın Küçük'ün deyişiyle eylülist rejim özellikle üniversite üç ve dördüncü sınıflarda kabuğunu kırmakla kırmamak arasında tereddüt eden civciv benzeri öğrenciler yarattı. Proje ve istek yeterli olamıyor çoğu zaman. Bütün mesele kabuğa vuruştaki o kararlılık. Yalçın Küçük'ün benzetmesine katılmakla birlikte ben gene de umutla, o yaşamsal "tık" sesine açtım kulaklarımı ve bekliyorum.

Ha bu arada kulağı "En iyi tas bizim tasımızdır" marşına şerbetli, Taşkışla çıkışlı ve mesleği mimarlık olanlar "Neler oluyor"u bırakın artık, heeyyy nerdesiniz sizler?

Taşkışla'nın 88 sınav döneminde, mimarlardan başka çevreciler ve yeşilciler de terlemek zorunda. 1986 da Ankara Güven Park için ANAP Milletvekilleriyle birlikte imza vermek güvenli bir muhalefetti, ama hepsi o kadar işte. Ucu sermayeye dokunanda tuz buz oluyor, o kurumlu muhalefetleri.

Bizler, Taşkışla konusundaki tüm suskunlukları sahiplerine bağışlamalıyız ve kulağımız kabuğunu zorlayan o yaşamsal tık sesinde, sağır sultanlarca bile duyulacağını bilerek.

BURUNSUZUN BURNU OYUNU

Oyuncular iskele oluşturacak sayıdadır, 10-12 kişi. Kız oyunculardan biri şarkıyı başlatır.

Taşkışla önünde çekiç sesi var
Bakın firmasında acep nesi var
Milyar dolar ile, Alman markı var
Ah o ne firma, tek derdi para
Karşı çıkan yok, acep ne ola?

Öteki oyuncularda eşlik eder kızın şarkısına.

İskele kuruldu senin mi sandın
Burunsuzoğlunu insan mı saydın
Sermaye arsızı arlanmaz kandın
Ah o ne firma tek derdi para
Karşı çıkan yok, acep ne ola?

Dekan ve Burunsuz'u oynayan oyuncular belirir. Burunsuzun kocaman bir burnu vardır, içi para dolu. Dekan telaşla, şarkı söyleyenlere yönelir, T cetvellerine dayanarak yürürken, devinişleri ve konuşması kurgulu gibidir.

DEKAN- Çocuklar, çocuklar, neden anlamak istemiyorsunuz? Bitmiş artık, her şey bitmiş. Hukuki olarak bu mektep bizim değil artık, bir inşaat firmasının.

Burunsuz, dekanın yanına gelerek kocaman burnunu çıkarır.

BURUNSUZ- Çok iyi konuştun hoca. Hem biliyorsun, biz kültürel varlıkların korunmasını mimarlardan çok daha iyi yapıyoruz.

Dekan Burunsuz'un uzattığı eli isteksizce sıkar ama, koluna girmek istemesini kibarca engelleyecektir. Dekan kenara çekilirken mahcuptur sanki, sonuşurken oyuncuların yüzüne bakamaz.

DEKAN- Sakın üzülmeyin, her ne kadar bu binayı kaybettikse de gideceğimiz yer bizim malımız.

Oyuncular şarkılarını söyleyerek ilk iskeleyi oluştururlar.

YÖK'ün kararttığı yolda
Yürüyorum gündüzleyin
Efkarlıyım efkarlıyım
Elini ver nerde elin?
Taşkışlanın ortasında
İskeleler sıram sıra
Ulaşırsa biri ancak
Ulaşacak yıldızlara

Oyuncular kurdukları iskelede Boşspor flamasını dalgalandırırlar. Burunsuzoğlu heyecanlanmıştır.

BURUNSUZ- Doğruya doğru... Ben bu çocukları çok sevdim.

Boşspor iskelesi tezahürattan sarsılmakta.

OYUNCULAR- Yenilsen de yensen de taraftarız seninle...

Burunsuz, insandan iskeleyi gazetelerin spor sayfalarıyla süsler.

BURUNSUZ- Hah şöyle...

Tezahürat Burunsuz'un da katılımıyla büyür.

OYUNCULAR- En büyük Boşspor başka büyük yok.

Flamacının aykırı sesi duyulur birden.

FLAMACI- Karnım acıktı.

Oyuncular şaşırmış görünerek flamacının sesini bastırırlar.

OYUNCULAR- En büyük Boşspor başka büyük yok.

Flamacı bir fırsatını bulup duyurur sesini yeniden.

FLAMACI- Bahar, sevmek zamanı...
Oyuncular flamacıyı ayıplarlar.
OYUNCULAR- Arkası gelmez dertlerimini... En büyük...
Burunsuz, amigoluk yaparak yönlendirir tezahüratı.
BURUNSUZ- Helal olsun, helal olsun size...
OYUNCULAR- En büyük...
Flamacı avazı yettiğince bağırır.
FLAMACI- Babam işsiz, büyüyünce ben de...
Oyuncular flamacıyı uyarırken, iskelenin dizlerindeki titreme artar ve yıkılır. Boşsporcular yerde uvunmakta şimdi.
BURUNSUZ- Önemli değil, küme düştünüz...
FLAMACI- Tam da şampiyonluğa yaklaşmışken.
Oyuncular gazeteleri buruşturup top yaparlar, resim çektiren bir takım görüntüsündedirler, kağıttan top kaptanın koltuğunun altında. Dekan hüzünle izlemiştir onları. Burunsuz burnunu hoparlör gibi kullanmakta.
BURUNSUZ- Yılmaca yok çocuklar. Bu yurdu ancak böyle kalkındıracağız... Boşspor için üç defa (dekana sorar sırıtarak) Aç spor muydu yoksa? Boşspor ya da aç spor için üç defa...
Oyuncular takım görüntüsünü bozmadan bağırırlar.
OYUNCULAR- Teker, teker, geber.
Burunsuz kenara çekilirken söylenir.
BURUNSUZ- Aslı yaşa değil miydi bunun, ya da sağ ol... yaşa...
Takım kaptanı koltuğunun altındaki kağıttan topu uzaklara tekmeler. Oyuncular geçiş ezgisiyle ikinci iskeleyi kurarlar.

Taşkışlanın ortasında
İskeleler sıram sıra
Ulaşırsa biri ancak
Ulaşacak yıldızlara

Hak Taala iskelesidir kurulan. Dekan üzüntüyle gözlerini kapar. İskelenin en üstündeki yeşil bir takke giymiştir başına.
ENÜSTTEKİ- Rabbime şükürler olsun, emhamdürüllah.
OYUNCULAR- Allah bu günlerimizi aratmaya.
DEKAN- Zaten ben dekan olduğumda, burası elden çıkmıştı çoktan.
BURUNSUZ- Ne buyurdun hoca?
Burunsuz burnunu cop gibi sallar, dekandan yana.
BURUNSUZ- Allah dinden imandan ayırmasın, öyle ya...
Burunsuz, dua mırıldanarak yaklaşır iskeleye, en alttakilerin başlarına da yeşil takkeler takar, yüzlerine üfleyerek ellerine tespit tutuşturur.
ENÜSTTEKİ- Zaten kitabımız şöyle buyurmuştur.
Biz dünyayı kullanımıza imtihan olsun diye yarattık.
Burunsuz, burnundaki paraları denetler konuşurken.
BURUNSUZ- Bu dünyada sadece ahret için çalışmak lazım. Doğruya doğru, çok güzel... (Dekan'a) İçin kaldırmıyorsa sen gene kapa, kapa gözlerini hoca.
Enüstteki kanat takar.
ENÜSTTEKİ- Bu dünya çekilesi değil zaten, ben cennete gidiyorum, hadi bana eyvallah.
Burunsuz, bir mucize karşısında imişcesine dizleri üzerine çökerek onun uçmasını bekler. Enüstteki kanatlarını çırpar ama bir türlü uçamaz. Alttakiler onu yüreklendirmeye çalışır, kanatlı, iman gücüyle yeniden dener ama nafile... Son hamlede dekan tehlikeyi sezmiştir, koşar kollarını açar, yere çakılmasını önler kanatlının.
DEKAN- Mustafa Kemal'in Türkiye'sini ne hale getirdiler.
Burunsuz, burnunu cop gibi kullanarak uyarır Dekanı.
BURUNSUZ- Bu buyurdun hoca?
En üstteki düşme şokuyla damağını kaldırır.
ENÜSTTEKİ- Bu sefer gerçekten elhamdürüllah.
Burunsuzoğlu yanağından makas alır onun.
BURUNSUZ- Sen kalbini bozma yavru kuş, bir gün mutlaka uçacaksın.
Oyuncular Burunsuz'un üzerine doğru yürüyüp ellerindeki takke ve tespihleri onun kağıttan burnuna tıkarlar.
BURUNSUZ- İman gücü dedikse... hey yapmayın... Paracıklarım ezilecek.
Burunsuzoğlu tıkılanları atıp, bir kenarda paralarını düzler.
BURUNSUZ- Bunu bir yere yazdım hoca... (oyunculara) Sizi de.
Oyuncular üçüncü iskeleyi kurarken, geçiş şarkısını söylerler. Varoluşçuların iskelesidir bu ve balık istifi gibi üst üste yatmıştır oyuncular.
ENALTTAKİ- Heyy boğuluyorum. Hani Godot gelecekti?
Varoluşçular çevrelerine bakarlar güçlükle, tek tek konuşurlar sonra, umudlarını yitirmeme çabası içinde.
– Gelseydi haberimiz olurdu.
– Söz verdi bir alfa romeo getirecek bana.
– Nike ayakkabı
– Dağ tulumu
– Malibu
– Bodrum bodrum
– Uludağ
– Eee, hadi ama artık gelecekse gelsin
– Çok canım sıkılıyor ve seni seviyorum.
Oyuncular birlikte konuşur bu kez.
OYUNCULAR- Ben de
- Sana demedim.
OYUNCULAR- Ben de
– Bu yükseklik başımı döndürüyor.
– Yükseklik mi dedin? Sürünüyoruz aslında.
– E, hadi ama gelecekse gelsin.
Burunsuz isportacı gibi yaklaşır.
BURUNSUZ- Haadiii... Godot geldi Godot... Uslu çocuklara, şirin çocuklara temiz mallarımız var.
Oyuncular sevinçle koparlar birbirlerinden.
OYUNCULAR- Godot gelmiş.
Burunsuz, oyuncuların kulaklarına fısıldar.
BURUNSUZ- Esrar, eroin, kokain, çeker çekmez apartmandaki komşu daire kadar yakın olacak sana Amerika.
Burunsuz, her birine ayrı ayrı koklatır burnu.
BURUNSUZ- Nasıl ha, nasıl ama...
Oyuncular tedirgin olmuştur.

OYUNCULAR- Sen Godot değilsin.

Burunsuz, hala mal sokuşturma çabasındaki isportacı edasındadır.

BURUNSUZ- Nike, Jaguar, Dag tulumu, Malibu, Bodrum Bedroom, Uludağ ye, ye...

Oyuncular iteler Burunsuz'u...

BURUNSUZ- Kabul ama, o gelmiyor boyuna bekletiyor, sizi.

Oyuncular üstüne doğru yürür burunsuz'un topluca. Burunsuz geriler.

BURUNSUZ- Godot değilim ama ben hiç değilse geliyorum, öyle ya...

Burunsuz geri geri giderken, izleyicileri farkeder.

BURUNSUZ- Burada da cici çocuklar varmış.

Bu kez onlara yöneltir tezgahını.

BURUNSUZ- Nike, Jaguar, undergraund müzik, eroin, kokain, esrar.

Oyuncular Burunsuz'u çevreleyip gitgide yükseltirler seslerini.

OYUNCULAR- Sen Godot değilsin, Godot değilsin sen. Sen Godot değilsin.

Burunsuz kendini seslerden koruma çabasında söylenir, terini silmekte bir yandan da.

BURUNSUZ- Sahi bu Godot kim?

Dekan aralarına girmiştir, çeker alır Burunsuz'u.

DEKAN- Yoo çocuklar, bakın o kadar da değil. Firma iskelesini ön cepheye kurdurmadım çünkü.

Burunsuz'un burnu düşmüştür telaştan Dekanın arkasına gizlenir.

BURUNSUZ- Benim Godot'um hocam imiş, sağol hoca.

Ayakucuyla burnunu kendine doğru çekmeye çalışır, gizlendiği yerden.

BURUNSUZ- Zaten ön cepheye iskele kurmak isteyen kim? Geriden iş çevirmeyi çok daha iyi biliriz biz.

DEKAN (Oyunculara)- Bir de ders esnasında çalışırlarsa gelin bana söyleyin, telefon edeyim ve hemen durdurayım tamam mı?

BURUNSUZ- Hocam çok iyi konuşuyor allahıma, ders saati dışında çalışacağız.

Burunsuz burnunu alabilmiştir sonunda, takıp güçlenir.

BURUNSUZ- Biz burnu yere düşse almazlardan değiliz.

Oyuncular geçiş şarkısıyla dördüncü iskeleyi kurarlar. Direncin iskelesidir bu, ve o ana kadar kurulanların en görkemlisi. İskelenin bu görkemi karşısında dekan ve Burunsuz ayrı bir telaşa düşerler. Dekan daha sakin görünme çabasında yaklaşır onlara.

DEKAN- Arkadaşlar, duydum, derneğiniz kurulmuş... Tamam bilmiyor değilim, okulumuz da elden gitti. Onu da biliyorum... (sesini yumuşatır iyice) Bana inanın, ne kadar az şey var artık yapabileceğimiz..

Burunsuz'un burnu ağırlaşmış gibidir, güçlükle taşıyarak ordan oraya koşturur.

BURUNSUZ- İmdaaat, anarşistler... Bensiz günleri geri getirecekler.

Dekan çaresizlik içinde Burunsuz'u işaretler.

DEKAN (Oyunculara)- Görüyorsunuz işte...

DERNEKÇİ- Allende der ki,

DEKAN- Bırakın şimdi Allende'yi, sırası mı?

Burunsuz burnuyla, direnç iskelesine saldırır, coplar önüne geleni. Direnç iskelesi sapasağlam durmakta.

DERNEKÇİ- "Gençler siz en az ulaşanlarsınız, ve sizin böyle kalmanızı istiyorum" der Allende.

DEKAN- Çocuğum yavrum, ne laf anlamaz şeysin sen, Allende öldü.

OYUNCULAR- Öldürüldü.

Dekan kaşıyla gözüyle hala Burunsuz'u işaretlemekte.

DEKAN- Size ne bir yabancının ne dediğinden. Yalnız bırakıldık görüyor musunuz?

DERNEKÇİ- Sizin dediğiniz ne peki hoca?

Dekan gerekli sözcükleri bir türlü bulamaz sanki.

DEKAN- Benim söylediğim... Ik zık vık.

Burunsuz telaşla gelip bir gramafonmuşcasına burnuyla kurar dekanı.

BURUNSUZ- Bunun da iki de bir kurgusu bitiyor. (Oyunculara) Gözüm üstünüzde ha...

Dekan rahatlıkla söyler cümlesini kurulduktan sonra.

DEKAN- Benim dediğim... Bu aşamada fazla radikal davranmamak gerek.

BURUNSUZ- Hocam gene iyi konuştu allahıma...

Burunsuz Dekanı iterek önüne geçer, konuşur.

BURUNSUZ- Ne demiştik, hem biz kültürel varlıkların korunmasını mimarlardan çok daha iyi yapıyoruz. (Korkutma çabasıyla burnunu dizlerine vurur) İtirazı olan var mı, var mı itirazı olan ha?

Dekan Burunsuz'un omzu üzerinden konuşur.

DEKAN- Unutmayın ki, sizden öncekiler de hep masum isteklerle başlamışlardı.

BURUNSUZ- Aferim hoca, ama gene de yetmez, polisi de ara.

Oyuncular iskele görüntüsünden çıkıp, yürüyüş kolu oluştururlar. En öndekinin elinde bir pankart vardır.

"Taşkışlayı Taşbaşlara bırakmayacağız."

Oyuncular oyun alanını terkederken ilk şarkılarını yinelerler. Oyun alanında kalan dekan ve Burunsuz birbirlerine sarılmışlardır çaresiz, şarkıyla uzaklaşan oyunculardan yana bakarlar.

BURUNSUZ- (Ağlamaklı) Anarşistler, teröristler... Bensiz günler başlıyor mu hoca?

Dekan onunla sarmaş dolaş olduğunu şimdi farketmiştir sanki, iteler. Oyuncuların arkasından gitmeğe de gücü yoktur.

DEKAN- (seslenir) Çocuklar, çocuklar, gittiğiniz yol, yol değil... Oysa gideceğimiz yer bizim olacaktı. (kuşkuyla mırıldanır) mı acaba?

Oyuncular seyircilerin arasına katılmıştır. Seyircilerin de söyleyişiyle şarkı güçlenir. Oyun alanında hüzün dolu çaresiz bir dekanla, korkudan gözleri büyümüş, oyuncuların ve seyircilerin kimliklerini burnuna kaydeden Burunsuz vardır. Şarkı gitgide yükselir.

İskele kuruldu senin mi sandın
Burunsuzoğlunu insan mı saydın
Sermaye arsızı arlanmaz kandın
Ah o ne firma tek derdi para
Karşı çıkan yok, acep ne ola?

İŞKENCE VE İŞKENCEDE HEKİMİN ROLÜ

Dr. İldeniz KURTULAN

82 Anayasasının 17. maddesini hepimiz ezbere biliriz. Biliriz ama yinelememde sanırım bir sakınca yok.

"Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz, kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz."

Ne kadar açık ve seçik değil mi? Oysa geçersiz, çünkü işkence ülkemizde devlet düzenini koruma bahanesiyle sorgulamanın vazgeçilmez parçasıdır. İşkence "itiraf"ın daha doğrusu kolluk güçlerinin istedikleri doğrultusunda "ifşaat"ın gereğidir. Genelde bu hal zaman zaman "İşkenceci Devletler" diye bilinen ülkelerde "umuru adiye"den sayılır, varsın Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun kabul ettiği "İşkenceye Karşı Bildiri"nin 1. maddesinde, "kolluk kuvvetleri tarafından, doğrudan ya da üçüncü bir kişiden kanıt ya da itiraf elde edebilmek için ya da işlediği ya da işlediğinden kuşkulanılan bir eylem nedeniyle onu cezalandırmak ya da onu ve diğer kişileri korkutmak için, bedensel ya da zihinsel büyük acı ve ızdırap veren her hareket" yani her türlü işkence yasaklansın. Dünya yine despotların saptadığı yörüngelerde dönüyor, ta ezelinden beri. Nitekim tarihte Eski Yunan ve Romalılarda da böyle, Roma İmparatorluğunun yıkılışını izleyen bir kaç yüzyıl boyunca gerek kilise, gerekse sivil yargılamalarda da böyleydi.

İslam'da yasal düzen "kısasa kısas" temel anlayışına dayalı olduğundan işkence ve cezada falaka'dan tutun "recim" uygulamak, el-kol kesmeğe kadar bir sürü işkence biçimi "mübah"tır diyeceğim ama "mübah"tan öte "İslam Hukuk Sistemi"nin bir parçasıdır.

Yalnız İslam mı? İşkence Engizisyon döneminde hıristiyan kilise yasalarına resmen girdi. Ta ki Aydınlanma Çağıyla birlikte düşünsel planda mahkum edildikten sonra İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisiyle hukuken son buldu. Hatta Papalık 1816 yılında yayımladığı bir bildirgeyle Katolik ülkelerde işkence yapılmasını yasakladı.

Doğaldır ki, bildirgeler, yasalar ve de anayasaların hükümleri çoğu kez kağıt üzerinde kalır.

Evet, ta ezelinden beri "güvenlik örgütleri"nin çoğu, bir tanığın dinlenmesinde ya da bir sanığın sorgulanmasında alışılmış düzeyde işkenceyi yasal kalıba soktular, doktriner bir görünüm kazandırdılar.

Hitler, işkenceyi Alman ırkının kristalleşmesi uğrunda bir yöntem haline soktu. Ona özenen bir çok emperyalist ve militarist devletler sömürgelerinde işkenceye yeni boyutlar kazandırdılar. Fransızların Cezayir'de, ABD'lilerin Vietnam'da uyguladıkları gibi... Pinochet Şili'sinde ya da Saltanat dönemindeki İran'da, güvenlik güçlerinin, karşıt ilerici ve demokrat güçleri sindirme kampanyalarında olduğu gibi..

Bugün ise, ırkçı çevrelerin soykırıma yönelik eylemlerinde İsrail'in ülkesinden sürdüğü Filistin halkına dönük uygulamalarında işkence en etkin yöntemdir.

Tüm bu gelişmelere karşı Birleşmiş Milletler Örgütü, bildiri üstüne bildiri yayınlar ve biz de Devlet olarak altını imzalar ve de imzamızın hep en üst sıralarda olmasına özen gösteririz.

Oysa her şeye karşın işkence karakollarımızın dehlizlerinde, aynalı odalarımızda, haberalma laboratuvarlarımızda ve de zindanlarımızda olanca hırsıyla sürdürülmektedir. Sürdürülür.

Ben meslektaşları olduğumdan utandığım ve de kahrolduğum, bir avuç hekimin bu işkence arenasında oynadıkları role değinmek isterim. Ne ilgisi var demeyin. Ne yazık ki işkence bir devlet politikası olduğundan ilgili hekimler işkenceye katılmışlardır. Oysa hekimlik onuru bu katılımı içine sindirmez. Bu katılımı önlemeli. Ama nasıl?

Yasalara göre tutuklular, tutuklanınca hekim tarafından muayene edilmeli. Bu muayene gereğince yapılıyor mu? Yapılmıyorsa, ya da üstün körü yapılıyorsa, hekim işkenceye katılımının ilk evresini tamamlamıştır. Sorguya çekilen ve bu sorguda suçlamalardan kurtulma çareleri arayacak olan tutuklunun direncini işkenceyle kırmak istenecektir. Hekimin buradaki görevi tutuklunun sağlamlığını, işkenceye el verip vermediğini saptamaktır. El veriyorsa, "Hadi alın işkence edin!" diyecek. El vermiyosa, başka bir deyimle tutuklu sağlıksızsa, onu tedavi ederek işkencecilere teslim etmeğe zorunludur.

Daha da korkuncu işkence sonucunda, kendinden geçen, şoka ya da komaya giren, bir yerleri kırılan tutuklu yine hekime teslim edilir ve hekimin görevi tutukluyu işkencenin sürdürülebilmesi için yeniden canlandırması, yani rehabilite etmesidir. Ardından, yani tutuklu işkence tezagahından geçtikten sonra bu kez hekim içine düştüğü girdabın gidişine göre işkence izlerini kapatacak,

yokedecek ve işkence olgusunu yadsıyacak. Ve eline tutuşturulan "Standart Matbu Rapor"ları ayrıntılara girmeden, üstünkörü dolduracaktır. Rapor doldurmak işkenceye yapay bir yasallık kazandırır ve hekim imzaladığı "rapor"la işkence mekanizmasının en başta sorumlularının arasına girmektedir.

Hekimin baş sorumlulardan olduğuna hiç kuşkum yok. Çünkü her geçen gün hekimdir ki, işkence olanaklarını daha da genişletmektedir. Hekim bir yandan psikolojik rehberlik ve tıbbi danışmanlık yapar, bir yandan da tutuklunun ruhsal yapısını inceler; açıklarını korkularını saptar ve koz olarak kullanır. Derken işkence evrilir sayesinde. "Kaba" işkencelerin yerini "ince" işkenceler alır.

Eskiden, anatomik, fizyolojik ve psikolojik işkenceler varken, şimdi işkence uzmanı hekimler, süper işkenceler uygulamaya başladılar. Bu kez ABD'den mekanik işkence araç gereçlerinden sonra kimyasal ve farmakolojik araçlar getirdiler. İz bırakmayan, yan etkisi olmayan, beyinde yalnız ağrı merkezini uyararak, dayanılmaz ağrılar yaratan droglar, ampuller, vb.'ler. Kuşkusuz işken-ce, hekimler sayesinde erişilmez boyutlar kazandı.

Ne yapmalı? Çözüm, kısa vadeli ve uzun vadeli olarak ele alınabilir. Kısa vadede Hekim Meslek Örgütleri işe el koymalı. İşkenceye katılan hekimi saptamalı, görevinden uzaklaştırmalı, mesleğini sürdürmesine engel olmalı. Uzun vadede ise, bizde eksik olan insan sevgisini canlandırmalı. Bu sevgiyi eğitim ve öğretim mekanizmasıyla tüm insanlarımıza aşılamalı. Hele hekim olacaklara tıp eğitimi içinde ağırlıklı bir tıp ahlak ve insan hakları eğitimi öngörmeli. Nitekim Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi'nce yeniden düzenlenen "Tıp Meslek Ahlakı Tüzüğü"ne hekimin işkenceye karışmasını kesinlikle yasaklayan, gözaltındakiler ve tutukluların tıbbi incelemelerine ilişkin özel kuralların mutlaka eklenmesi kararlaştırıldı.

Yeni düzenlenecek olan Tıp Meslek Ahlakı Tüzüğü için önerilen maddeleri(*) aşağıda sıralamak isterim.

1. Silahlı çatışma ya da sivil kavgalar da dahil, hiç bir durumda hekim, işkenceyi ve zalimce, insanlık dışı ya da aşağılayıcı, onur kırıcı hiç bi işlemi onaylayamaz, hoşgöremez ve bunlara katılamaz. Mağdurun din, ulus, ırk, parti, parti politikası ya da toplumsal durumu ile suçunun cinsi hiçbir biçimde bu durumu değiştirmez.

2. Hekim, işkence ya da zalimce, insanlık dışı ve onur kırıcı tüm işlemlerin uygulanmasına yarayacak ya da mağdurun böyle bir işleme dayanma yeteneğini azaltacak herhangi bir yer, madde ya da bilgi sağlayamaz.

3. Hekim işkence ya da zalimce, insanlık dışı ve onurkırıcı tüm işlemlerin uygulandığı ya da böyle bir gözdağının verildiği yerlerde bulunamaz.

4. Hekim, insan yaşamına kesinlikle saygı gösterir, hiç bir incelemede fiziksel ya da ruhsal eziyet yaratamaz ve kişinin fiziksel ve ruhsal kapasitesini parçalayacak işlemlerde bulunamaz.

5. Hekim, tıbbi açıdan sorumlu olduğu kişinin bakımıyla ilgili bir karar verirken, klinik yönden tümüyle bağımsız olmalıdır. Bu bağımsızlığı zedeleyen bir durum ve kişi(ler) varsa, hekim bakımı üstlenmeyi reddedebilir.

6. Hekim, açlık grevinde olan ve fiziksel ve psikolojik olarak eyleminin olası sonuçlarını bildiğine kanaat getirilen kişileri zorla besleyemez. Hekim, yalnızca olası komplikasyonları anlatmakla yükümlüdür.

7. Hekim, gözaltında olan ve tutuklu bulunan kişilerin muayenesinde aşağıdaki koşullara uymak zorundadır:

7.1) Hekimin muayeneye girmemesi gereken durumlar şunlardır:

a) Hekimin kimliğini açıklaması engelleniyor ise,

b) Hekim, maske ve benzeri yöntemlerle yüzünü gizliyorsa,

c) Hastanın gözleri bağlı ise,

d) Hekim, muayene için ayrılmış yerlerin dışında muayeneye zorlanıyorsa,

e) Hekim ile hasta arasındaki olağan ilişkiyi zedeleyecek bir üçüncü kişinin varlığında hekim muayeneye girmez.

7.2) Hekim, hasta istediği takdirde kimliğini açıklar. Böyle bir istek kesinlikle geri çevrilemez.

7.3) Gözaltındakilerin ve tutukluların muayene sonuçlarını içeren rapor matbu olamaz. Rapor, muayene yapan hekimin elyazısı ile okunur biçimde yazılmalıdır. Hekim, adını, soyadını, diploma numarasını, varsa Tabip Odası kayıt numarasını rapora okunaklı olarak yazmak zorundadır. İmzanın da okunur biçimde olması gereklidir.

8) Baskı ve zorlama ile, hekimin uygun koşullarda çalışması engelleniyorsa ve 5. maddede sözü edilen "bağımsız" koşullar ortadan kaldırılıyorsa, hekim bu durumu 5 gün içinde tabip odasına (üye olsun olmasın) bildirmek zorundadır. Tabip odası bu bildirimin takipçisi olacaktır. Tabip Odası bu bildirgeyi işleme koyacaktır. Hekim isterse adı saklı tutulacaktır.

9) İşkence ya da zalimce, insanlık dışı ve onur kırıcı her türlü işkencelerin uygulanması ise bilgisi olan hekim, bu durumu 5 gün içinde Tabip Odasına Bildirmek zorundadır. Bildirimde bulunmamak da 1. maddede sözü edilen "onaylama" ve "hoşgörme" olayı olarak değerlendirilir. Tabip Odaları, bildirimde bulunan hekimin adını (kişi isterse) kesinlikle gizler ve bildirimde bulunan hekim ve ailesine yöneltilecek tehdit ve misillemelere karşı hekim ve ailesini destekler ve hekim meslektaşlarını da bu yolda isteklendirir.

10) İşkence ya da zalimce, insanlık dışı ve onur kırıcı her türlü işleme, biçimi ne olursa olsun katılan hekimlerin Tabip Odalarına üyelikleri düşürülür. Üye olmayanların ileride üyelikleri sözkonus olamaz. Temel ilkeleri "yaşama ve insana saygı" olan hekimlikle, bu tür davranışların bağdaşmayacağı inancıyla, bu nedenle cezalandırılan hekimlerin cezaları ertelenemez, affedilemez. Tabip Odaları bu nedenle cezalandırılmış hekimleri, yayın organları aracılığı ile meslektaşlarına duyurur.

(*) Dr. H. Ümit Kartoğlu, "RCT'den Gelen Hekimlerin Semineri", Ankara Takip Odası Bülteni, 1988/1-2, Ocak-Şubat..

BUHARİN VE SOSYALİZM

İkinci dünya savaşı, silahlı ve topyekün, bir saldırı oldu, Sovyetler Birliği, bu saldırıdan zaferle ve bir sosyalist sisteme dönüşerek çıktı. Sistem, 1956 yılında Macaristan'da, 1968 yılında Çekoslovakya'da, 1980 yılında Polonya'da içinden kapitalist restorasyon denemeleriyle karşılaştı; dünya sosyalist sistemi, bu sınamalardan, sosyalist halkların sosyalizme bağlılığını denemiş olarak çıkıyor.

En fazla bir köylü sosyalizmi veya sosyalist edebiyatla fazla süslenmiş bir kemalizmi temsil eden Başkan Mao, yaşayan sosyalizmin ideolojik kataloğunu, 1960 yıllarının sonlarından başlayarak ve Çin'i karargah sayıp dünya ölçüsünde bombardımana tabi tuttu. Başkan Mao, başlangıçta, başta Sovyetler Birliği olmak üzere sosyalist toplumlarda, nesnel gerekçelerin zorlamasıyla, sosyalist insanın yaratılmasında karşılaşılan güçlüklerden rahatsızlık duyanların özlemlerini de arkasına aldı; sonunda, Çin, kimliğini yitirme sürecinin içinde sıkışıp kaldı.

Sosyalist sistem şimdi hem bu acımasız denemelerin olumlu kalıntılarını ve hem de büyük bir güveni yaşıyor. Sosyalist sistem, bugün, hem bir gerçekliği ve hem de, içinden ve dışından, yıkılmazlığı anlatıyor.

Bu durum ve güvenli sonuç, yeni bir ahlakın başlangıcıdır.

Ekim Devrimi'nin oluşumuna katkıda bulunanların hepsi, katkıları ölçüsünde, tarihteki yerlerini alıyorlar. Rusya'nın çeşitli halklardan oluşan işçi sınıfı, emekçileri, köylüleri, askerleri, aydınları ve başta Lenin ve Lenin'in sorumlu öğrencisi Stalin, bugünün olumlu sonucunun mimarları olarak, en büyük payın sahibi oluyorlar.

Buharın'in ve diğerlerinin bütün katkılarının, olumlu ve olumsuz tutumlarının, özgürce tartışıldığı bir noktaya gelinmesi son derece sevindiricidir. Trotskiy'in de bütün katkılarının ele alınacağı, olumlu katkılarından dolayı övüleceği, olumsuzluklarından dolayı yerileceği zaman gelecektir, uzak görünmüyor.

Ancak Trotskiy'in ve Buharin'in tasfiyesinde Stalin, kesinlikle haklıdır. Başlardaki çok büyük katkıları ne olursa olsun, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin yönetimine Trotskiy'in ve Buharin'in geçmesi halinde, bugüne gelinmesi ihtimalinin çok az olduğu noktasında kuşku bulunmuyor.

*Yaratıcılığını yitirme aşamasındaki Batı Avrupa Komünist Partileri, devrime ve insanlara bir süreç içinde bakamıyor. Uzun süre Buharin'in adını unutmuşken, Garbaçov'un olumlu adımlarından sonra, diğer uca gitmek için acele ediyorlar. Fransız Komünist Partisi'nin haftalık yayın organı **Revolution,** itibarı iade edilenler içinde hiç kimsenin Buharin kadar önemli olmadığını anlatmaya çalışıyor(*). Bir başka sayısında Lenin'in, Buharin'e, "L'enfant cheri du parti" dediğini diline doluyor(**). Lenin'in, Buharin için yazdıklarını ancak büyük bir rezervle marksist sayılabilir, dediğini unutmuş görünüyor. **Revolution,** İlya Ehrenburg'un kendi isteğiyle anılarından çıkardığı ve Ehrenburg'un kızı tarafından şimdi **Revolution**'a verilen bir bölümü de yayınlıyor(***). Ehrenburg, burada, "Le heros de mon adolescense etait Nikalai İvanovitch Boukharine" diyor; buluğ çağlarında, iki arkadaştan Nikolay, İlya'nın "idolü" oluyor.*

Ehrenburg, Buharin'i, "neşeli, coşkulu, resim ve şiiri seven, en güç zamanda bile terketmediği bir alaycılığı olan" birisi olarak hatırlıyor. Revolution, tasfiyesine yakın zamanda, Buharin'in, "un koulak n'est pas un Kolchak" dediğini hatırlatıyor; Buharin mülk sahibi palazlanmış köylüyü anlatan ve "yumruk" anlamına gelen, bir kulak'ın, Beyaz Ordu generallerini anlatan Kolçak, olmadığını söylüyor.

Köylülük, kapitalizmin gübreliğidir.

Buharin, bir sosyalizmde, kapitalist restorasyonun ideologu olarak ölmüştür.

Çalışmanın ürünü ile harcanan emek arasında birebir ilişki kurmaya çalışmak , başında, küçük mülk sahibi köylülüğün ahlakıdır, kapitalizmin temel ilkesidir ve emek değer yasasının özüdür. Bunlara karşı çok titiz olmak gerekiyor.

*Buharin, Lenin'in, beşinci ölüm yıldönümünde yaptığı konuşma, SBKP teorik organı **Kommunist**'in Şubat 1988 tarihli ikinci sayısında yayımlandı. Moskova'da yayımlanan, **Socialism: Theory and Practice** Dergisinin Mayıs 1988 tarihli beşinci sayısında İngilizce olarak yeniden basıldı.*

Buharin'in bugünlerde dünyanın her yanında ilgiyle okunan bu konuşmasını Toplumsal Kurtuluş İstanbul Bürosu'ndan İlkmut Yarkın'ın çevirisiyle sunuyoruz.

Yoldaşlar,

Büyük adamların eserleri -bizim değerli öğretmenimiz ve liderimiz de bu büyük adamlardan biriydi- olağanüstü zenginlikteki düşünceleri temsil ederler. Biz, bu zenginliğin olağanüstü çeşitliliğinden bir seçme yapmak zorundayız. İdeolojik mirasın değerleri tükenmez ve sınırsız olduğu için, burada, konumuza sınır koymamız gerekiyor. Bu nedenle konuşmamın özünü, Lenin'in siyasal vasiyetiyle, Vladimir İlyiç'ten bize kalan en akıllı, en büyük dikkatle tartışmış en son sözle, O'nun son ve iyice düşünülmüş direktifleriyle sınırlıyorum. Lenin'in kurduğu ve öncülük ettiği, onun zafere ulaştırdığı, iç savaşın destansı günlerinde yol gösterdiği, yeniden hazırlayıp yeni büyük ekonomik projeler devrinden tekrar mücadeleye soktuğu Parti için bıraktığı, etkin ve parlak çalışma planı hakkında konuşmak istiyorum.

İçerikleri çok derin ve önemli olan beş makale, Lenin'in bize vasiyet ettiği en önemli şeyleri kapsar: **Bir Günlükten Sayfalar; Devrimimiz; İşçi ve Köylülerin Denetimini Yeniden Nasıl Düzenle-**

meliyiz?; Daha Az, Fakat Daha İyi; Kooperatifleştirme Üzerine. Bu makaleleri dikkatlice incelediğimizde bunların birbiriyle ilgisi olmayan parçalar değil, fakat bir büyük bütünün organik parçaları, Lenin'in strateji ve taktiklerinin mükemmel bir planı, dünya



devrimci güçlerinin liderinin, ince ayrıntıları görme yeteneği ile tamamen belirli bir **perspektifin** temelleri üzerinde büyük bir emekle meydana getirdiği ürünler olduğunu görürüz.

Tüm bu makalelerin defalarca aktarıldığının, neredeyse bir makalenin her cümlesinin incelendiğinin tamamen farkındayım. Fakat bildiğim kadarıyla bugüne kadar bu makaleleri **karşılıklı bağlantıları** içinde analiz etme, onları tüm komünist çalışmamızın uzun va-deli büyük bir planının bir parçası olarak dikkatle kavra-ma yolunda hiç bir çaba gösterilmedi.

Öğretmenimizin öldüğü o üzücü günden bu yana beş yıl geçti. Lenin'in ölümünün altıncı yılına girdiğimiz bugün, içimizde şöyle bir korku ortaya çıkabilir: Gereğinden çok akıllı olmaya çalışmıyor muyuz, Vladimir İlyiç'in gözlemleri her ne kadar parlak olsa da, birbirinden ayrı olan şeyler arasında yapay bağlar kurmaya çalışmıyor muyuz?

Lenin'in ölümünden önce yazdığı makalelerine dikkatlice bakarsak, bu makalelerin ülkemizde sosyalist inşanın mümkün olduğu görüşünden hareketle devrimimizin genel bir değerlendirmesini, gelişmemizin dış hatlarının kesin bir taslağının çizilmesini, uluslararası durumun derin ve bununla birlikte özet bir çözümlemesini, strateji ve taktiklerimizin temel prensiplerini, ve ekonomik gelişmemizin sorunlarını,kültür devrimini, temel sınıf ilişkilerini, **devlet aygıtını, kitlelerin örgütlenmesini** ve son olarak, Partimizin ve onun liderliğinin oluşmasını içerdiğini görürüz. Gerçekten, Yoldaş Lenin'in son direktifleriyle geliştirilen bu genel planın içermediği hiçbir politik sorunumuz yoktur. Lenin politikanın bu büyük sorunlarını gelip geçici, anlık bir yaklaşımla ele almadı. O bu sorunlara "Büyük Politika", en geniş perspektifler, gelişmemizin genel hatları açısından yaklaştı. Onun çözümlemesi, küçük bir sektörün kılı kırk yaran bir çözümlemesi değil, fakat içinde tarihsel sürecin ağır ilerleyişinin, olağandışı, ikna edici bir basitlik ve açıklayıcılıkla gözler önüne serildiği muhteşem bir tabloydu. Lenin bu çözümlemeden geniş kapsamlı sonuçlar çıkarır, ama ayrıca nispeten küçük örgütsel bir ayrıntıyı bile bu çözümlemenin bir parçası olarak görür. Vladimir İlyiç'in planını tek bir bütün olarak göstermek; benim gün üzerime aldığım yükümlülük budur.

1. SOSYALİST İNŞANIN GERÇEKLEŞEBİLİRLİĞİ AÇISINDAN DEVRİMİMİZİN GENEL BİR DEĞERLENDİRMESİ

İlk olarak sosyalist inşanın gerçekleşebilirliği açısından devrimimizin genel bir değerlendirmesi sorunuyla başlıyorum. Bu sorun özüne uygun olarak, **Devrimimiz** başlıklı makalenin konusudur. İlk bakışta, bu makale bir eleştiri yazısı diye değerlendirilip gözardı edilebilir. Fakat bu büyük bir haksızlık olur. Devrimimiz, ortaya koyduğu düşüncelerle, Vladimir İlyiç'in en cesur ve en özgün yapıtlarından birisidir. Lenin'in "devrimimiz"i, yani bu devrimi ve bir bütün olarak onun olanaklarını seçmesi elbette bir rastlantı değildir. O ülkemizde sosyalizmi inşa etmek konusunda her türlü kuşkunun ortaya çıkabileceğni önceden gördü... Geçmişte böyle kuşkuların olduğunu, şimdi de şurada veya burada böyle kuşkuların bulunduğunu, bu tereddütlerin **gelecekte de** varlıklarını sürdüreceklerini biliyoruz.

Lenin'in bir kere daha **temel** sorunumuz olan "devrimimiz" sorununu, devrimimizin **karakterini** ve onun genel bir değerlendirmesini ele almasının nedeni budur.

Yoldaş Lenin temel sorunu şöyle ortaya koyar: Sosyalizme geçiş için yeterli objektif ekonomik ve kültürel öngereksinimlere sahip olmadığımız öne sürülüyor. Pekala. Fakat bu belirleyici faktör değildir. Bilgiçlik taslayan Kautskyistlerin (1) anlamak istemedikleri şey nedir? Onların farketmediği şey, dünya tarihi açısından bir proleter devriminin sosyalizme geçiş için oldukça yeterli (her ne kadar bu yeterliliğin nerede başladığını kimse söylemese de), son derece gelişmiş ekonomik temellere sahip gelişmiş ülkelerde başarılması gerektiği halde, iç ve dış koşullarının spesifik içerikleri tarafından belirlenen bazı özel durumların olabileceğidir„Bu durum bizim ülkemizde gözle görülür bir şekilde mevcuttu; çünkü ülkemizdeki devrim ilk olarak dünya savaşıyla, ikinci olarak yüzmilyonlarca Doğu halkları arasında muazzam bir hareketlenmenin başlamasıyla, ve üçüncü olarak da ülkedeki sınıfsal güçlerin, Marx'ın 1850'lerde en iyi şekilde tarif ettiği gibi özellikle elverişli bir bileşimiyle, yani bir **köylü savaşının bir proleter devrimle** birleştirilmesiyle bağlantılıydı.

Bu koşullar, bu tamamen eşsiz ve özgün durum devrimimizin tüm gelişmesinin temellerini oluşturdu. "İşçilerin ve köylülerin iktidarını" **ilk defa** ele geçirdiğimizde özgün bir durum gerçekleşebilir bir hale geldi **ve o zaman,** "İşçilerin ve köylülerin hükümeti ve Sovyet sistemi diğer uluslara yetişmeye başlamamızı sağladı." (2) Vladimir İlyiç'in bu çok cesur düşüncelere, daha

sonraki yorumlarıyla bağlantı kurmak için de ihtiyacı vardı. **Eğer** ülkemizdeki sosyalist devrim, Marx'ın belirttiği gibi geniş ölçüde sınıf güçlerinin spesifik bir bileşimine dayanıyorsa, "bir proleter devrimin bir köylü savaşıyla bu bileşimi" (yani, işçi sınıfının köylülükle, işçi sınıfının önderliği altındaki ittifakı-3) her ne pahasına olursa olsun sürdürülmeli ve korunmalıdır, çünkü eğer sınıf güçlerinin bu ideal kombinasyonunu **kaybedersek,** ülkemizde sosyalist devrimin gelişmesinin tüm temelleri ortadan kalkar.

"Devrimimiz"i bir kere daha sosyalist açıdan değerlendirerek, sağlıklı kapitalizme, yani burjuva restorasyonuna geri dönme düşüncesiyle flört edenlerin temel olarak öne sürdükleri fikirleri bertaraf ederek ve "devrimimiz"i tüm kapsamıyla tanımlayarak, Lenin büyük bir dikkatle "devrimimizin" gelişmesinin karakterinin ve sonuç olarak, taktiklerimizin yönlerinin ve temellerinin en genel sorunlarını da ele alır. Lenin bazı kişilerin devrimci retoriğin arkasına sığınırken, iktidarın proleterya tarafından alınmasından sonra toplumun tüm gelişmesinde ortaya çıkacak temel ve belirleyici değişmeyi kavrayamamalarından doğacak olan tehlikeyi önceden görür.

II. GELİŞMEMİZİN TEMEL YÖNÜ VE POLİTİKANIN GENEL ÇİZGİSİ

Lenin burada gene sorunun alışılmadık derecede cesur, parlak ve kuvvetli bir formülasyonunu veriyor. Lenin bu formülasyonu olağanüstü bir değeri olan **Kooperatifleştirme Üzerine** isimli makalesinde dile getirdi.

Lenin makalesinde şöyle yazıyor:

"Sosyalizme tüm bakış açımızda köklü bir değişiklik olması gerektiğini kabul etmeliyiz." (4)

Bu tez nerede ve ne zaman böyle güçlü bir şekilde ifade edilmişti? **Kooperatifleştirme Üzerine** adlı makalenin bu tezi açık bir şekilde ve şiddetli bir politik enerjiyle formüle ettiğini öne sürüyoruz.

"Sosyalizme tüm bakış açımızda köklü bir değişiklik olması gerektiğini kabul etmeliyiz". Lenin makalesinde böyle yazıyor.

"Köklü bir değişiklik şudur: Daha önceki çalışmalarımızda biz esas olarak siyasal mücadele, devrim,siyasal iktidarı kazanmak vb. konuları vurgulamıştık ve vurgulamak zorundaydık. Fakat şimdi vurgu değişiyor ve barışçıl, örgütsel, kültürel çalışmalar üzerinde yoğunlaşıyor. Uluslararası ilişkiler ve dünya çapında durumumuz için mücadele etmek zorunda oluşumuz da eğitimsel çalışmaları vurgulamamızı gerektiriyor.. Bunu bir kenara bırakırsak ve kendimizi iç ekonomik ilişkilerle sınırlarsak, çalışmamızda vurgu kesinlikle eğitim üzerinde yoğunlaşacak." (5)

Bu cümleler kesinlikle Lenin'in sınıf savaşımını reddettiği anlamına gelmez, çünkü "barışçıl düzenlemeler" vs "kültürel" çalışmada sınıf savaşımının **özel bir biçimidir.** Bu proleteryanın **tüm** çalışanlara öncülük edeceği, onun **tüm toplumun** bir bütün olarak gelişmesinden sorumlu olduğu, **tüm "ulusal ekonomi"nin** büyük bir kollektif düzenleyicisi haline geldiği, gelişmenin iki temel sınıfın (işçi sınıfı ve köylülük) birbirine yakınlaştırılmasının gerektiği bir aşamaya **geldiği**, ortada hiç de "üçüncü bir devrim" gibi bir sorun olmadığı anlamına gelir.

Elbetteki hayatın gerçek akışı çok karmaşıktır. Bu konuda Mefistofeles şöyle der: "Tüm teori gridir sevgili dostum, fakat yaşamın gerçek ağacı daima yeşildir." Objektif koşullar çok karmaşık ve bizim taktiklerimizde yeterince kusursuz olmayabilir. Bu yüzden sınıf savaşımının ve onun sosyal sınıfların yeniden gruplandırılmasıla ilgili biçimlerinin keskinleştiği durumlar ortaya çıkabilir. Biz şimdi sınıf savaşımının keskinleştiği süreçlerden birini, işimizin "kültürel çalışma"yla sınırlandığını söyleyemeyeceğimiz bir süreci yaşıyoruz. Mücadelemizin her bir aşamasının spesifik özelliklerini reddedersek bu elbetteki yanlış bir tutum olur. Fakat aynı zamanda, Yoldaş Lenin'in gelişmemizin karakteri üzerine temel tezleri tamamen doğru kalıyor. **Bu tezler bize büyük taktiksel yolumuzu planlamada teorik dayanaklar olarak hizmet etmelidir.**

III. ULUSLARARASI DURUM VE DEĞERLENDİRMESİ

Lenin siyasal vasiyetinde kendisini hiç de genel sorunlarla sınırlamıyor. Genelden özele, daima spesifik olana doğru ilerliyor ve daima yaşamsal konuları ele alarak konusuna hakim bir şekilde canlı ve parlak özellikleri topluyor. Vladimir İlyiç uluslararası bir devrimci, birinci sınıf bir Marxist teorisyendi ve doğal olarak en büyük güçlüklerin, en haince tehdit ve tehlikelerin **uluslararası durum**'dan kaynaklandığını farketti. Zamanla Lenin'in siyasal vasiyetinde uluslararası durumla ilgili olarak ne yazdığını ve bunun birkaç istisna hariç, dünya olaylarının daha sonraki tüm gelişmesi tarafından doğrulanmış bir çözümlemeyi içerdiğini unutuyoruz. Bir noktada yaşam en büyük düzeltmeyi ortaya koydu ve ben bu noktayı listenin en başına koyuyorum. Yoldaş Lenin uluslararası durumu şöyle ortaya koydu: 1) Batı Avrupa'da emperyalist devletler arasında bir bölünme var; En altta Almanya bulunuyor, galip devletler tarafından Almanya'nın kendi ayakları üzerinde doğrulmasına izin verilmiyor. Bu nokta önemli derecede ortadan kaldırıldı; bilindiği gibi, büyük güçlükler içine düşmeye başlamasına rağmen, Almanya kendisine yaşam veren Amerikan altın yağmuru sayesinde ayakta durabiliyor. 2) Lenin çözümlemesine şöyle devam ediyor: Diğer yandan galip devletler yani Fransa, Britanya, Birleşik Devletler, Japonya kazandıkları zaferlere güvenerek güçlerini arttırabilirler ve şu anda "bu ülkelerde devrimci hareketi erteleyecek ve 'sınıf barışı' benzeri bir durum yaratacak" (6) olan işçi sınıfına imtiyazlar sağlayacak bir durumdalar. Bu özet, doğru ve haklı bir ihtiyatlılığı olan bir formüldür. 3) Aynı zamanda Hindistan, Çin gibi doğu ülkelerinde devrimci hareket, insanlığın çoğunu devrimci bir fırtınanın içine çekecek şekilde patlamak üzeredir.4) Lenin'in yazdığı gibi, "Doğu'nun ve Batı'nın başarılı emperyalist devletleri" (7) arasındaki dış çelişkiler mayalanmaktadır. 5) Karşı-devrimci emperyalistler ve maddi güçleri hala az olan Doğu'daki ulusal-devrimci hareket

arasındaki karşıtlıklar ve çelişkiler mayalanmaktadır: 6) Emperyalistler ve Sovyet Devleti arasında bir çelişki mayalanmaktadır.

Vladimir İlyiç bu satırları yazdığı zaman biz kapitalizmin stabilizasyonundan bahsetmedik. Bu stabilizasyonun tanımlaması yoktu. Ve Vladimir İlyiç bizim yıllarca sonra büyük güçlüklerle başardığımız çözümlemeyi esas itibarıyla yaptı. Lenin oportünizmle ya da herhangi bir ölümcül suçlamayla karşı karşıya gelmekten korkan biri değildi ve muzaffer emperyalist devletlerin başarı kazanacağını yazdı. Öte yandan, kapitalist stabilizasyonun ortaya çıkardığı karşıtlıkları da yazdı. Asıl esas dikkate değer nokta ise Vladimir İlyiç'in bir sonraki devrimci patlamayı olması yakın bir savaşla doğrudan doğruya birleştirmesidir.

Büyük ölçekli kitle hareketlerine gelince, o bu hareketlerin, devrimci bir durumun ve muazzam büyüklükteki kitlelerin doğrudan devrimci bir patlama yaratma ihtimallerinin olmadığını söylediği Doğu'da gerçekleşmesini dilecek. Tarih bu öngörüyü tamamen doğrulamadı mı?

IV. ULUSLARARASI DURUM BAKIMINDAN STRATEJİ VE TAKTİKLERİMİZİN TEMELLERİ

Uluslararası durumun çözümlemesinin ışığı altında, Vladimir İlyiç strateji ve taktiklerimizin temellerinin de ana hatlarını ortaya koydu.

Yoldaş Lenin, uluslararası durumumuzu ilk olarak **askeri bir tehdit** açısından inceledi. Kuşkusuz bu konuyu temel sorun olarak ele aldı.

Gerçekten sorunu nasıl ortaya koydu? Onu nasıl formüle etti?

"Bu durum ülkemiz için hangi taktikleri gerektiriyor?"

"Kendimizi emperyalist devletlerle olması yakın bir ihtilafa düşmekten kurtarabilir miyiz?" (8)

"Karşı-devrimci Batı Avrupa ülkelerinin bizi mahvetmelerini önlemek" (9) için hangi taktikleri izlemeliyiz?

Vladimir İlyiç'in kullandığı açıklamaların kesinliğini, onun gösterişli sözleri kullanmadaki farklılığını ve sorunun Lenin'in politik vasiyeti sorunu olduğunu farkedenler, sorunun bu cümlelerde ortaya konuluş şeklinden, onun sosyalist inşa ve tüm devrimin kaderi hakkında duyduğu şiddetli heyecanı (ciddi bir düşünürün ve akıllı bir stratejistin heyecanını) farkedebilirler. Lenin hiç de bir "aşırı milliyetçi vatansever" değildi. Düşmanlarının güçlerini ciddi bir şekilde göz önüne aldı. Bizim zayıflığımızı da açıkça ortaya koydu ve kitlelerin bunun üstesinden gelmesi konusunda ısrar etti. Bütün bunlardan başka, halkın emek verimliliğinin düşüklüğüne de işaret etti. Emperyalistlerin Sovyet Devleti'ni yok etmeyi başaramadıklarını, fakat onun gelişmesini engelleyerek önemli bir zarar vermeyi başardıklarını, görevlerini yarı yarıya gerçekleştirdiklerini ("yarı çözülmüş bir sorun") belirtti.

Kültürel ve ekonomik gelişme alanında önemli bir ilerleme kaydetmemize rağmen, aynı zamanda **yarı-kuşatma** durumu altında yaşadığımız da kabul edilmeli. "Halkın emek verimliliğinin düşüklüğü"ne gelince, ileriye doğru en büyük sıçramayı gerçekleştirmemize rağmen, Batı Avrupa ve Amerika'yla karşılaştırıldığı zaman aşırı derecede düşük, yarı-ilkel bir gelişme düzeyinde olduğumuz söylenmelidir.

Vladimir İlyiç yukarıdaki soruları kendisi nasıl cevaplandırdı? O bu soruları son derece tedbirli bir şekilde yanıtladı. Büyük mücadelelerin sonuçlarına dair genel soruların yanıtının önceden görülemeyen "birçok faktör"e bağlı olduğunu söyledi. **Son çözümlemede,** zaferimiz muazzam bir kitle hareketinin gücü üzerinde yükselecektir. İnsanlığın çoğunluğu (SSCB, Çin, Hindistan vb.) mücadelenin sonucunu belirleyecektir. Bununla beraber, bu sonucun belirlenmesinde kesin taktiklere ihtiyaç vardır.

Böylece: "Bu durum ülkemiz için hangi taktikleri gerektiriyor? Çok açık ki şunu: İşçi hükümetimizi korumak ve küçük köylülüğü onun liderliği ve otoritesi altında tutmak için son derece dikkatli olmalıyız." (10)

Lenin böylece bir emperyalist saldırıya karşı mücadelede, temel iç güvence ve proleterya devriminin karşıdevrimci Batı Avrupa hükümetlerine karşı mücadelede zafere ulaşması için gerekli olan, temel taktiksel yönetim sorununu ele alarak şöyle der: İşçilerin hükümetinin köylülere karşı olan davranışıyla ilgili olarak politikanın böylesi buhranlı anlarında azami dikkat sahibi olmalıyız. Makalenin başka bir yerinde açıkça, kesin olarak ve kısa ve öz konuşarak çok açıklayıcı ifadeler kullanır:

"Kendimizi kurtarmak için şu taktikleri kabul etmeli veya izlemeliyiz:

"Yönetiminde işçilerin köylülerin liderliğini elinde bulundurduğu, onların güvenini kazandığı bir devlet kurmak için çaba sarfetmeli ve azami oranda tasarruf uygulayarak toplumsal ilişkilerimizden aşarılığın her türlü izini ortadan kaldırmalıyız.

"Devlet aygıtımızı yönetimi en elverişli hale getirecek düzeyde sadeleştirmeliyiz." (11)

İlk bakışta, bu düşünceler Batı Avrupa kapitalist güçlerinin bir saldırısı durumunda "kendimizi kurtarmak" için yetersiz görünüyor. Fakat Lenin daha sonra görünüşte yetersiz olan bu direktiflerden, birini diğerine bağlayarak, daha spesifik direktiflerin mükemmel bir zincirini oluşturma yolunu izliyor ve devrimci mücadele ve inşanın tüm karmaşık ve yaşayan pratiği buradan ortaya çıkıyor. Lenin'in, ağır bir kayayı hızla savururcasına güçlü bir şekilde altını çizdiği düşünce, çok karmaşık görünmüyor; köylülere önderlik etmek, "azami tedbir", köylülerin güveni, devlet aygıtını minimum düzeye indirmek; tüm bunlar çok önemsiz, çok basit görünüyor.

Fakat iki çeşit basitlik vardır: birincisi "çalmaktan daha kötü" olan bir basitliktir. İkincisi ise bir dehanın basitliği, konuya en derin şekilde hakim olmanın ve bu konunun en mükemmel bilgisine sahip olmanın ürünü olan bir basitliktir. Sanat alanında bu tür basitliğin üstün bir örneği Leo Tolstoy'dur. Politika alanında böyle bir basitliğin en mükemmel örneği Vladimir İlyiç'tir.

Daha önce söylediklerimin ardından şunları söyleyebilirim. Vladimir İlyiç askeri bir ihtilafın er ya da geç kaçınılmaz olduğunu gördü ve devrimimizin, sadece köylülerin işçilerin hükümetine güvenmesi halinde bu savaştan

başarıyla çıkacağını öne sürdü. Lenin'in vasiyetine göre bu, o olmadan devrimin de varolması mümkün olmayan **belirleyici öncüldür.** Bu da sonuçta, en büyük tutumluluğu işaret ediyor. Niçin? Yoldaş Lenin bu sloganların doğasında var olan değeri ortaya çıkartıyor: En büyük tutumluluğun öneminin ilk bakışta göründüğünden daha derin olduğunu kanıtlıyor.

V. EKONOMİK POLİTİKANIN TEMELLERİ

Daha Az Daha İyi, Fakat Daha İyi adlı ünlü makalesinde Lenin planını, birbirine işçi ve köylülerin ittifakı ve tasarruf yapmak direktifleriyle birleştirdiği iki hat boyunca geliştiriyor. Bu **endüstrileşme ve nüfusun kooperatifleştirilmesi** planıdır. Köylülerin güvenini kazanmamızın,toplumsal ilişkilerimizden gereksiz olan her şeyi çıkarmamızın, devlet aygıtını minimum düzeye indirmemizin ve kaynaklarımızı derece derece geliştirmemizin gerekliliğini vurgulayan Lenin daha sonra şöyle sorar:

"Bu köylüvari bir sınırlamanın egemen olduğu bir hükümet olmayacak mı?" (12)

Vladimir İlyiç insanlarımızı çok iyi tanıyordu, kendisinin köylülük hakında çok konuştuğu, köylüvari bir sınırlamayı önerdiği gibi suçlamalarla karşılaşacağını çok iyi biliyordu. Vladimir İlyiç bu düşüncelere cevap olarak şöyle der:

"Hayır. İşçi sınıfının köylülüğün önderliğini sürdürmesini sağlarsak, devletimizin ekonomik yaşamında mümkün olan en büyük tasarrufu yaparak, her şeyden faydalanarak büyük ölçekli makine endüstrisini, elektrifikasyonu, geliştirebilir, bataklık kömürünü hidrolik yoluyla çıkartabilir, Volkhov Enerji Projesi'ni tamamlayabiliriz." (13)

"Umudumuz bunda ve sadece bunda yatıyor". (14)

Bundan sonra "bir küçük köylü ülkesi düzeyinde değil, fakat hızla büyük-ölçekli makine endüstrisi düzeyinde" (15) ilerlememiz mümkün olabilecektir. Burada "dönüm noktası" nedir? En anlamlı politik düşünce nedir? Lenin'in ana çizgisini herhangi bir başkasından ayıran spesifik özellik nedir? Birincisi, tüm planın temelinde işçi ve köylülerin ittifakı ve azami tedbir düşüncesinin olması gerçeğidir. Bu noktada Lenin ve Trotskiy'nin "tedbir" konusundaki derin görüş ayrılığı ortaya çıkar. Lenin çantadaki bir kekliği çalılıktaki iki kekliğe yeğler; Trotskiy ise tam tersi. İkincisi, ülkenin endüstrileşmesini hangi temeller üzerinde yürüteceğimiz ve endüstrileşme için artan oranda harcamamız gereken **ek maddi kaynakları** nereden bulacağımız sorularına tam bir yanıt bulduğumuz gerçeğidir. Bu kaynaklar çeşitli olabilir. Sahip olduğumuz kaynakları harcamak olabilir (artan bir açık), mal yokluğu ve enflasyon riskile birlikte **kağıt para basımı olabilir**; köylülüğe ağır vergiler koymak olabilir. Fakat bunların hiçbiri endüstrileşme için sağlıklı bir temel değildir. Bu önlemlerin hiçbiri sağlam veya kesin değildir, tüm bunlar köylülükle kurulan bağların kopması tehlikesini doğurabilir. Yoldaş Lenin diğer kaynakları belirtir. Bu kaynaklar her şeyden önce ülkemizde gerçekten korkunç boyutlara varan **verimli olmayan harcamaların maksimum düzeyde azaltılması**, ve kalite parametresinin, en önemlisi, **halkın emek verimliliğinin yükseltilmesidir.** Emisyon, kendi kaynaklarımızı harcamak (altın, mal, döviz), köylülüğe ağır vergiler yüklemek gibi önlemler değil, fakat, **halkın emek verimliliğinde niteliksel bir yükseliş ve verimsiz harcamalara karşı kararlı bir mücadele,** birikimin ana kaynaklarıdır. Bu kesin bir direktif, kesin bir politik çizgidir, bilgece bir görüştür; çünkü uygulandığı zaman ekonomik gelişmenin, sosyalist birikimin ekonomik alanda ve sosyal-sınıfsal alanda gerçek, sabit ve sağlıklı bir temele oturacağı tek çözümdür. Endüstrileşme yolu, birikimin kaynakları sorununun çözümü, endüstrileşme politikası direktifi, **köylülükle kurulan bağların kopması tehlikesinden uzak durmak, bilakis, köylülükle ittifakın güçlendirilmesi zorunluluğu,** ve belirleyici olarak endüstrileşme sorununun genel bir değerlendirmesi (Lenin büyük ölçekli makine üretimi hakkında "Umudumuz bunda ve sadece bunda yatıyor." diye yazıyordu.). Bunlar Lenin'in eserlerindeki tüm sosya-ekonomik durumdan ve uluslararası durumun analizinden çıkan direktiflerdir.

Gelişen endüstri ve küçük ve çok küçük köylü çiftliklerini birleştirmenin örgütsel temellerini açıklarken, Lenin "Kooperatif planı"nı, "kooperatif ticareti'yle (16) bağlantılı bir planı önerir. Neden bu bağlantı kooperatifleştirmeden geçiyor? Kooperatifleştirme niçin kesin bir yöntem olarak öneriliyor? Lenin bunun yanıtını çok ihtiyatlı bir şekilde veriyor: Çünkü bu nüfusun,kendi çıkarları doğrultusunda, kooperatifleştirme yoluyla sosyalizme yöneldiği, "yeni sisteme köylülük için en kabul edilebilir, en kolay ve en basit araçlarla" (17) gidildiği bir geçiştir.

İşçi sınıfı ve köylülük arasında bir bağ kurma sorunu (ekonomik ve sosyal-sınıfsal bakış açısıyla) elbette çeşitli şekillerde ortaya konabilir. Köylülüğün, **hiçbir şart altında** bu ilişkide hiçbir şey yapma yeteneği olmayan küçük burjuvazi (mülk sahipleri) gibi, sosyalizm için hiçbir şey yapmazken, işçi sınıfının sosyalizmi inşa edeceği söylenebilir. Vladimir İlyiç sorunu bu şekilde ortaya koymadı. Kooperatifleştirmenin köylülüğü kazanmanın en basit ve en kolay yolu olduğunu yazan Lenin, şöyle devam eder:

"Fakat bu yine temel bir öneme sahiptir. Her çeşit işçi birliği ile sosyalizmi kurmak için fantastik planlar yapmak bir yöntemdir, tamamen farklı bir başka yöntem de pratikte sosyalizmi inşa etmeyi her küçük köylünün bu işe katılabileceği şekilde öğrenmektir.Bizim şimdi ulaştığımız aşama budur. Buraya ulaşmakla beraber, hiç kuşkusuz, bu avantajdan çok az yararlanabiliyoruz." (18)

Bu görüş bugün de geçerliliğini koruyor.

Yoldaş Lenin'in kooperatifleştirmeyi nasıl değerlendirdiğini herkes biliyor; O, bizim koşullarımızda nüfusun hepsini içine alan bir kooperatifleştirme sosyalizmdir ve bizim "sadece" buna ihtiyacımız var dedi.

"Şimdi sosyalizme ilerlemek için gereksinim duyulan başka bir aygıt yoktur. Fakat sadece "bunu" başarmak için, gerçek bir devrim olmalı, tüm halk bir kültürel gelişme sürecinden geçmeli. Bu yüzden kuralımız şu olmalı:

Mümkün olduğu kadar az filozofça konuşmalı ve cambazlık yapmamalıyız. Bu hususta NEP (19) bir ilerlemedir, çünkü en sıradan köylünün bile düzeyine uyan bir durumdur ve o köylüden, düzeyinin üstünde hiçbir şey talep etmez." (20)

Köylülükle bir dizi sorunlarımızın olduğu şu sıralarda, şu çok basit ve aynı zamanda bilgece olan kuralı hatırlamamız yerinde olur. **Köylüye onun ilgi duyduğu şeyler yoluyla, mümkün olduğunca az filozofça sözler ederek ve cambazlık yapmadan yaklaşmalı, ona en basit yaklaşımları göstermeliyiz.** Kooperatifleştirme planı için bir **kültür devrimine** ihtiyacımız var, çünkü tüm kooperatifçiliğin başarılı olması için medeni tüccarlar gereklidir. Lenin, kooperatifçilerimiz "şimdi Asyatik usullerle ticaret yapıyorlar, fakat iyi bir tüccar olmak için Avrupai usulde ticaret yapmalı" (21) diye yazar.

Ve böylece, **köylüye en kabul edilebilir gelen ve en basit araçlarla** yaklaşma gerekliliğine hazır olmak temel oluyor: "Bizim amacımız"ı köylünün özel ilgileriyle birleştirmek. Makalesinin başka bir yerinde, Lenin bu sorunu son derece keskin bir şekilde ortaya koyar. Lenin şöyle yazıyor, NEP "Özel çıkarların, özel ticari çıkarların devlet denetimi ve kontrolünde bir kombinasyonu, bu çıkarların genel çıkarlara boyun eğmesidir, ki bu durum daha önce birçok sosyalist için bir engeldi." (22) Lenin köylüye onun kendi ihtiyaçları yoluyla ulaşılması gerektiğini ve bu temelde, kooperatif ticaretiyle, kooperatifleştirme yoluyla sosyalizme öncülük etmesi gerektiğini öğretti.Fakat kooperatifleştirmenin sosyalizme öncülük edebilmesi için uygar bir kooperatifçilik anlayışı olması gerekir ve bu da ticaretin **Asyatik değil fakat Avrupai** usullerle idare edilmesini gerektirir.

VI. TEKEL SINIF İLİŞKİLERİNİN SORUNLARI

Vladimir İlyiç ekonomik sorunlara sınıfsal olmayan bir ekonomik perspektiften yaklaşmadı. Her büyük sorunu bir yandan uluslararası durumla öte yandan ülkemizdeki sınıf savaşımıyla birleştirdi. Lenin'e göre, ekonomi toplumun sınıfsal yapısında meydana gelen sürekli değişmeler ve birbirine geçmelerle eşzamanlı olarak gelişiyordu. **Sosyalist yapılanmanın temel güvencesi, sosyalizmin halen süren inşasının gerçekleşmesini garanti edecek sınıfsal güçlerin en uygun kombinasyonu için; "proleter devrimi"ni bir "köylü savaşı"yla yeni bir biçimde, bu sefer "inşa etme" biçiminde birleştirmek için çaba sarfetmektir. Bu temel görevdir.** Marx'ın belirttiği budur ve bu **Marxist görüşlerin** bir [illegible]şümüdür. İşçilerin ve köylülerin en güçlü ittifakına duyulan ihtiyaç kendini özellikle çetin ve yıptarıcı uluslararası koşullar nedeniyle hissettiriyordu. Lenin'in bu temel tezlerle ilgili dikkate değer pasajını bir an bile unutmamalıyız. Bu pasajı hepimiz biliyoruz, fakat onu bir kere daha hatırlatmayı bir görev olarak görüyorum.

"Elbetteki, Sovyet Cumhuriyetimizde sosyal düzen iki sınıfın, işçi ve köylülerin, işbirliği üzerinde temellenmiştir. Bu iki sınıfa şimdi, bazı koşullarla, yeni burjuvazinin de (Nepmen) katılmasına izin verilmiştir. Bu sınıflar arasında ciddi sınıf çatışmaları ortaya çıkarsa, bir bölünme kaçınılmaz olacaktır. Fakat bizim sosyal sistemimizde böyle bir bölünmenin zemininin oluşması kaçınılmaz değildir, ve Merkez Komitesinin, Merkez Kontrol Komisyonu'nun ve bütün olarak Partimizin ana hedefi sınıflar-arası bir bölünmeye neden olabilecek koşulları çok yakın olarak gözlemek ve onları önlemektir. Çünkü son çözümlemede Cumhuriyetimizin kaderi ya köylü yığınlarının işçi sınıfına destek olmasına, ittifakına sadık kalmasına, ya da yeni burjuvazinin (Nepmen) köylülüğü işçi sınıfından ayırmasına, işçi sınıfıyla köylülük arasına bir duvar çekmesine izin verip vermeyeceklerine bağlıdır. Biz bu alternatifi daha iyi gördükçe, işçilerimiz ve köylülerimiz bunu daha iyi anladıkça, Sovyet Cumhuriyeti için ölümcül olabilecek bir bölünmeden kaçınma şansımız da daha büyük olacaktır." (23)

Dikkatinizi bir Marxist için "korkunç" görülebilecek şeylere çekmek istiyorum. İşçi sınıfının köylülükle eşit olmadığı genel olarak bilinir. Köylülük, orta ve fakir köylülüğü bile kastetsek, kır küçük burjuvazisidir. (Vladimir İlyiç bu makalesinde kulakları hiç belirtmiyor.) Eğer ortada iki sınıf varsa, bu iki sınıf arasında sınıf farklılıkları da olacağı herkes için anlaşılabilir bir şeydir. Vladimir İlyiç'e göre, eğer bu sınıflar arasında sınıfsal çatışmalar ortaya çıkarsa, bölünme kaçınılmaz olacak ve bu da Sovyet Cumhuriyetinin yıkılmasının kaçınılmaz olmasına yol açacaktır. Burada sorun nedir? Lenin Marxism'den mi uzaklaşıyor ya da köylülüğü özel bir sınıf olarak değerlendirmekten vaz mı geçiyor? Eğer bir kimse yüzeysel, vülger, anti-leninist bir konum alırsa, orijinal "Sovyet" gelişmesinin tüm gerçek diyalektiğini kavrayamazsa bu anlaşılamaz bir durum olur. Şimdi işçi sınıfı kendisini köylülükten uzaklaştırmadan, onun tüm kitlesiyle birleşerek ve ona önderlik ederek,köylülüğü "onun kendi imajıyla" yeniden yapmak göreviyle karşı karşıyadır. Kapitalist toplumda proleterya ve köylülük arasında tamamen farklı bir ilişki vardır. Büyük ölçüde köylülerden oluşan Kızıl Ordumuz, köylünün içinden yeni bir düşünceyle çıkacağı en büyük kültürel mekanizmadır.

Vladimir İlyiç tamamen haklıdır: Bu iki sınıf arasında bir bölünme olması, yani bir sınıfın diğerini yeniden yaratacağı mekanizmayı mahvedecek ciddi sınıfsal anlaşmazlıkların ortaya çıkması, Sovyet Cumhuriyeti için öldürücü olacaktır. Bu yüzden Vladimir İlyiç'in her önermesini işçi sınıfı ve köylülük arasındaki ilişki açısından düşünmesi kolaylıkla anlaşılabilir bir davranıştır. **Bu nedenle genel direktif şudur: Partimizin bir bütün olarak, tüm gövdesiyle görevi neyin bir bölünmeye yol açabileceğini gözlemek ve tehlikeyi tam zamanında görerek onu yok etmektir.**

VII. KÜLTÜREL GELİŞME SORUNLARI

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz; endüstrileşme artı kooperatifleştirme. Fakat kültür devrimi kooperatifleştirmeyi öngerektirir. Kültür Devrimi sloganı öne süren Lenin kendisini bu konuda sadece slogan düzeyinde sın[illegible]-

yor. Sloganın somut anlamını çıkarıyor ve ne yapılması gerektiğini, esas olarak neye dikkat gösterilmesi gerektiğini, konunun özünün nerede olduğunu gösteriyor. Bu konu özellikle **Bir Günlükten Sayfalar** makalesinde ele alınmıştır. Lenin doğal olarak bu konuyu da işçi sınıfı ve köylülük arasındaki ilişki açısından ele alıyor. "Bu noktada yaşamsal ve devrimimizin bütünü için belirleyici bir öneme sahip olan politik bir sorunla, kent ve köy arasındaki ilişki sorunuyla karşı karşıyayız." (24) Burada **genel** hüküm açıktır. "Esas yapmamız gerekeni" yapmıyoruz: Halkın öğrenim düzeyini uygun bir düzeye yükseltemedik. Burada önümüze bir görev daha konuyor. Ve Lenin hemen daha da ileri gider: Eğer kültür devrimini tamamlamak istiyorsanız, size devlet bütçemizin gözden geçirilerek, **ilköğretim lehinde tümüyle** yeniden yönlendirilmesi direktifini veriyorum der. Böylece Lenin kültür devrimi sloganını sadece ortaya atmakla kalmadı, ona gerçekten geniş açılı bir yön de kazandırdı. Kimse bunun derhal, hatta bu yıl bile, yerine getirilebileceğini söyleyemez; fakat bu gerçekten cesur, devrimci ve son derece doğru bir direktiftir. Bunun gerçekten ne demek istediğine bakalım: Sosyal ilişkilerimizden tüm aşırılıkları, yüksek tabakaya ait tüm süsleri, gereksiz olan her şeyi çıkarıp atmak; devlet bütçesini genel ilköğretim lehinde yeniden yönlendirmek, halkın öğretim düzeyini uygun bir düzeye yükseltmek. Bu elbette gerçek bir devrim olur. Bu devrim başarılabilir, fakat bürokratik işlerin, önyargıların, yaşam tarzının ve alışkanlıkların spontane güçleri tarafından ona karşı çıkılacaktır. Vladimir İlyiç "resmi kanallarımızın veya resmi bütçemizin dışında kalan kırsal bölgeler için hemen hemen hiçbir şey yapmıyoruz" (25) demekte tereddüt etmedi. Kültür devriminin hedefleri karşısında, köylere gidecek **kitlesel işçi örgütleri** fikrini ileri sürdü, korumacı toplumsal sorununu tartıştı ve öncü nitelikteki işçilerin köylere komünizmi getirmesi formülünü buldu. Fakat Lenin, insanlarımızın gerçek iş yerine süslü sözler ve boş laflarla ne kadar oyalandığının çok iyi farkında olarak, bu kavramın içeriğini açıklamaya başlar. Düşüncesini şöyle ifade eder:

Bu "kırsal kesimlerde sadece ve tam anlamıyla komünist düşünceleri derhal yaymamız gerektiği" anlamına gelmez. "Kırsal bölgelerimiz komünizmin maddi temellerinden yoksun kaldığı sürece bu propagandanın komünizm için gerçekte zararlı ve öldürücü olacağını söylemeliyim."

"Bu bir gerçektir. Kent ve köy arasında, kırsal bölgelerde komünizmi yerleştirme gibi bir peşin hükme bağlanmadan, ilişkiler kurmaya başlamalıyız. Bu şu anda gerçekleştirilebilecek bir amaç değildir. Şu anda önümüze böyle bir amaç koymak zamansız bir davranıştır ve davaya yarardan çok zarar getirir."

Bu, genç Sovyet memurlarından oluşan bir hücreyi değil, fakat onmilyonlarca, yüzmilyonlarca insanı örgütleyen ve bu onmilyonlarca insana nasıl yaklaşılması gerektiğini bilen bir örgütçünün parlak zekasıdır. Lenin köy ve kent arasındaki ilişki biçimlerinden (patronaj vb.) bahsederken, bürokratik davranışlardan kaçınmamız konusunda ısrar eder ve bürokratikleşme tehlikesine karşı da uyararak **çeşitli işçi birlikleri** sloganını öne çıkarır.

Lenin'in kültür devrimi ve özellikle kırsal bölgeler sorununa yaklaşım biçimi budur. Bu çalışmaya ne kadar büyük bir önem verdiği çok belirgin bir niteliktedir. **Kooperatifleştirme Üzerine** adlı makalesinde şöyle der: "Önümüzde çağımızı belirleyen iki önemli hedef duruyor. Birincisi devlet aygıtını yeniden düzenlemek; ikincisi de, kölüler arasında eğitim çalışması yapmak". (26) Başka bir yerde köylüler arasında eğitim çalışması yapmayı **çok önemli bir tarihsel hedef** olarak tanımlar.

Lenin'in ne kadar oylumlu bir kültürel ve eğitsel çalışma planı ortaya koyduğunu ve onu, kooperatifleştirme, ülkenin sanayileşmesi ve uluslararası kapitalizmle mücadele üzerine olan diğer tezleriyle ne kadar sıkı bir şekilde bağladığını görebilirsiniz.

VIII. DEVLET AYGITI VE DEVLET VE PARTİNİN ÖNCÜLÜĞÜ SORUNLARI

Vladimir İlyiç burada kültür devriminin en önemli unsurlarından birinin, sosyalist birikiminin ve kitlelerin sosyalizmi inşaya katılımının (en küçük köylü bile sosyalizmi inşaya katılmalıdır) en önemli manivelalarınan birinin devlet aygıtının durumu ve yönetimin niteliği olduğu sonucuna gelir.

Bu düşüncesini **İşçi ve Köylülerin Denetimini Yeniden Nasıl Düzenlemeliyiz?** (27) ve **Daha Az Daha İyi, Fakat Daha İyi** isimli iki makalesinde geliştirir. Konuya önem vermek Vladimir İlyiç'in bir soruna yaklaşım biçimidir. "Bu konuda bir şeyler yapmanın zamanıdır. Çok hızlı gelişme, övüngenlik gibi hususlarda son derece şüpheci olmalıyız. Her saat, her dakika ileriye doğru attığımız adımları kontrol etmeli, düşünmeli ve daha sonra her saniye onların dayanıksız, yüzeysel ve yanlış anlaşılmış olduklarını kanıtlamalıyız. Şu anda bize en zararlı olacak şey aceleciliktir." (28)

Vladimir İlyiç devlet aygıtı sorununa "dikkatlilik", "güç" ve "açıklık" gibi oldukça kolay şeyleri vurgulayan bir prensiple yaklaşır.

Vladimir İlyiç'in devlet aygıtı sorunu hakkındaki öncüllerini hatırlayacaksınız: Devlet aygıtımızı ihtiyatlı kullanmalıyız, çünkü ancak bundan sonra sanayileşmeyi yürütmemiz mümkün olacaktır. Basitleştirme gereklidir, çünkü ancak bundan sonra **kitleleri devrime katabiliriz. Emek üretkenliğinde** genel bir yükselme sağlanmalıdır. Böylece devlet aygıtı sorunu, kitlelerin katılımı, ihtiyatlılık ve emek üretkenliği gibi noktalardan hareketle diğer tüm sorunlarla birleştirilir. Devlet aygıtı sorunu, ekonomiden kültüre kadar, diğer tüm sorunların üzerinde birleştiği bir odak noktasıdır.

Ve bu anlmaşılabilir bir şeydir. Sözün kısası, devlet aygıtı proleteryanın muzaffer lideri olan Prati'nin tüm politikasını üstünde yönetliği bir manivela, bir mekanizmadır. Son çözümlemede, bir perspektiften bakarsanız, bizim devlet aygıtımız milyonları kucaklayarak, tüm çalışanları içine alarak, maalesef şu an varmaktan çok uzak olduğumuz devlet-komün evresine geçişi hazırla-

ması gereken bir örgüttür. Ve böylece Yoldaşlar, Vladimir İlyiç şunu sorar: Eğer sorun devlet aygıtının nasıl bir durumda olduğuysa, onu onarmak için ne kullanmalı, nereye yönelmeliyiz, hangi manivelalara sahip olmalıyız? Ve ortaya dikkate değer bir formül koyar: Diktatörlüğün en derin köklerine ulaşmalıyız ve bu en derin kökler "öncü nitelikteki işçiler"dir.

Ve böylece ilk olarak "öncü nitelikteki işçilere", ikincisi, ülkedeki "gerçekten aydınlanmış elemanlara" ulaşmalıyız.İşçilerin ve köylülerin Denetiminde "toplumsal sistemimizde varolan en iyi öğeleri" (29), "gerçekten zamanımıza uygun yani en iyi Batı Avrupa Standartlarından aşağı olmayan bir işçi kadrosunu" (30) yoğunlaştırmaya dikkat etmeliyiz.

Devlet aygıtımızı düzenlemeye başlamamız gereken yer burasıdır. "Gerçekten aydınlanmış" elemanlar şu niteliklere sahip olmalıdırlar: birincisi, hiçbir şeyi olduğu gibi kabul etmeyecekler; ikincisi, vicdanlarına aykırı olan tek bir söz bile söylemeyecekler (bazılarının sandığı gibi politikada vicdan bir tarafa bırakılmaz); üçüncüsü, hiçbir zorluktan ürkmeyecekler ve dördüncüsü, önlerine koydukları hedefi yerine getirmek için hiç bir savaşımdan kaçınmayacaklar.

Vladimir İlyiç'in bu unsurlarda aradığı nitelikler bunlardır.

Fakat hepsi bu değil. Yoldaş Lenin devlet aygıtını yenilemek ve Merkez Kontrol Komisyonu'yla birleştirilerek, İşçi ve Köylülerin Deneti'yle başlamak üzere öğretici özel testler, "sınavlar" uygulamayı önerdi (İşçi ve Köylülerin Deneti aday işçileri ve Merkez Kontrol Komisyonu adayları için sınavlar). Bu testler adayların devlet aygıtının düzenlenmesi, çalışmak istedikleri branşın yönetiminin örgütlenmesi hakkındaki teorik bilgilerinin ölçülmesi amacına yönelik olmalıdır.

İşçilerin ve Köylülerin Deneti'nin modernleştirilmiş enerjinin birinci sınıf ve akümülatörü haline dönüşmesiyle, bu kurum, emek üretkenliğini yükselterek ve tüm çalışma planını yeniden yaparak, diğer tüm **Halk Komiserlikleri'nin** gücünü harekete geçirecek bir manivela haline gelmelidir. Fakat Vladimir İlyiç niçin bu kurumun Merkez Kontrol Komisyonu ile birleşmesini önerdi, bu birleşmenin bir bütün olarak planla ne ilgisi vardır? Yoldaşlar, Vladimir İlyiç'in tüm planını **kendi bütünlüğü içinde** dikkatlice incelerseniz bunu anlamak çok kolaylaşacaktır. Planın iki ana ekseni vardır: Birincisi, daha iyi çalışma, tasarruf, endüstrileşme, emek üretkenliğinin yükselmesi, nitel göstergelerin gelişmesi ve ikincisi, işçi sınıfı ve köylülük arasında düzgün bir ilişki ve Partimiz içinde bir bölünme, Partimizin içined bu iki sınıf arasında bir bölünme meydana gelmemesi için dikkat göstermek. Bundan dolayı İKD ve MKK'nun birleştirilmesi, iki ana ekseni denetleyecek ve ülkenin en iyi unsurlarına sahip olacak ikili bir yapının oluşması gereklidir. Böylece bu örgütsel proje, başta dış politika olmak üzere, tüm önceden yapılanlarla ilgilidir. Ve son olarak aynı plan kitleler hakkındaki ayrı ayrı gereksinimleri geliştiriyor. Vladimir İlyiç bu gereksinimleri çok kısa fakat açıklayıcı bir şekilde formüle etti: **"Gerçek kitlelerin gerçek katılımı".** Bir insan kalabalığını bir araya getirebilirsiniz, fakat bu bir kitle olmaz; bu insanlar sanki 'katılmışlar' gibi bir araya getirilebilirler, fakat gerçekte katılmış olmazlar. Bu yüzden formülümüz "gerçek kitlelerin gerçek katılımı"dır.

Ve böylece Lenin'in planını bir bütün olarak alırsak, devrimimizin genel bir değerlendirmesinden ayrı olarak uluslararası durumun bir değerlendirmesini verdiğini görürüz ve bu uluslararası durumdan, Lenin, **iktidarın onaylanması,** sağlamlaştırılması sonucunu ve işçi sınıfına küçük köylüler üzerindeki otoritesini elinde tutması temel direktifini çıkarır. Bunu, sırasıyla, tasarruf temelinde, köylülüğün kooperatifleştirilmesi yoluyla daha nitelikli iş elde etme yani hiç şiddete başvurmadan en kolay, en basit araçlarla köylülüğü sosyalist yapılanmaya çekme temelinde endüstrileşme hedef izler. Bundan sonra kültür devrimi, devlet aygıtının yeterli, pürüzsüzce işleyen, kitleleri de içine alan bir şekilde yeniden düzenlenmesi sloganları gelir; sınıflar arası ilişkinin sağlamlığı hakkındaki çalışmadan sonra Parti çizgisi, Parti'nin birliği için çalışma gelir; bu aynı zamanda bir yandan işin niteliğini gözetiminde bulunduran, kontrolü, pratik çalışmayı ve emeğin örgütlenmesi hakkında yapılan bilimsel teorik araştırmaları birleştiren, diğer yandan da Parti'nin birliğini koruyan ve bu yolla işçi ve köylü ittifakının başarılı bir şekilde işlemesini önüne bir görev olarak koyan ikili bir yapının (İşçi ve Köylülerin Deneti artı Merkez Kontrol Komitesi) temelini oluşturur.

Bu gerçekten olumlu ve uzun yıllar alan bir plandır. En geniş perspektiften yola çıkar. Lenin'in ana tezlerinin sağlam temellerine dayanır. Aynı zamanda gerçekten pek çok bilgiler içeren somut bir plandır.

Yoldaşlar, ben burada Lenin'in bir tek önemli düşüncesini bile gözden kaçırmamaya çalıştım ve Lenin'in çeşitli makalelerinden çıkan bazı yorumlardan başka kesinlikle kendimden bir şey eklemedim. Bunları bir bütünün ayrılmaz parçaları, Vladimir İlyiç'in siyasal vasiyeti olarak sunmaya çalıştım. Onun ölümünden beri yaşadığımız büyük tarihsel sürecin objektif gelişme şartlarında; uluslararası sınıf saflaşmaları alanında, Sovyetler Birliği ve empeyalist devletler arasındaki ilişkiler alanında, ekonomik gelişme ve sınıflararası gelişmeler alanında (bu kulakların artan faaliyetlerini de kapsıyor), ve Partimizdeki yeniden gruplanmalar alanında önemli gelişmeler ortaya koyması anlaşılabilir bir şeydir. Hata yapma riskine girmeden, hemen hemen hiçbirimiz büyük rekorlar kıracak hedefleri, örneğin endüstriyel yapılanma diyelim, önümüze koymadık. Bununla birlikte, önümüze bir çok büyük hedefler de koyduk, endüstrinin rasyonelleştirilmesinde, ekonominin bilimsel ilerlemesinde, dolaysız teknik düzenlemelerde, üretimin genişlemesinde vb. bir çok başarılar kazandık. İktisadi yönden ileriye doğru büyük bir adım attık.

Gelişmenin çelişkilerinin kendisini en çok hissettirdiği yer olmasına rağmen uluslararası durumumuzu belirli bir derecede sağlamlaştırdık. Bununla birlikte gelişmemiz, üzerinde bugün de konuştuğumuz birçok zorluklara yol açacak kadar eşit olmayan bir şekilde gelişti. Son zamanlarda partimiz, Lenin'in politik vasiyetindeki metinlerde belirtilmeyen bir çok soruna göğüs gerdi.

Kooperatifleştirmeyle birleştirilen ve şu an üzerinde önemle durduğumuz kollektif çiftliklerin gelişmesiyle, devlet çiftliklerinin gelişmesiyle ve güncel teknik sorun ve hedeflerle ilgileniyoruz. Lenin bunların sadece genel bir taslağını çizmişti. Bizden önce değişik şekillerde birçok sorun ortaya çıkmıştı. Fakat politikamızın, stratejimizin ve taktiklerimizin ana hatlarını önceden sezinleyerek ortaya koyan Vladimir İlyiç'tir. ülkemizin ve partimizin yaşadığı zorluklar bizi tekrar tekrar politik bilgeliğin en tükenmez kaynaklarından birine, Vladimir İlyiç'in vasiyetine dönmeye ve temel sorunu, işçi sınıfı ve köylülük arasındaki ilişkiyi, dikkatlice gözden geçirmeye zorluyor. Çünkü sanayileşme, tahıl arzı, mal yokluğu ve savunma sorunlarının hepsi köylüyü ve işçiyi ilgilendiren sorunlardır. Partimiz bu sorunlara özel bir önem vererek onları gelecek konferansının gündemine koyuyor..

Yoldaşlar, beş yıl önce sakin bir kış günü proleterya devrimimizin dehası aramızdan ayrıldı. Birçoğumuz, onu çağırmaya alışkın olduğumuz adı söylersek, bu demir-"yaşlı adam"lar, bu önder, devrimci ve bilgin ile birlikte çalışma şansını elde ettik.

Ölümünden sonra geçen beş yılda Lenin'in düşünceleri yaşamın zorlu sınavından geçti ve şimdi biz en şiddetli arzumuzla, tüm inatçılığımız ve gerçekliğin bilgisiyle daima **ileri ve daha ileri** gitmek için kızıl bayraklarımızı havaya kaldıracağız.

(Şiddetli alkılar. Orkestra Enternasyonal'i çalar.)

Communist, No. 2, 1988

NOTLAR:

(1) Karl Kautsky'nin yandaşları. Karl Kautsky Alman Sosyal Demokrasisi'nin liderlerinden birisidir. 1854-1938 yılları arasında yaşadı. Birinci Dünya Savaşı'ndan (1914) sonra revizyonizmle uzlaşma yolunu seçti. "Ultra Emperyalizm" teorisinin kurucusudur, gerçekte bir proleterya devriminin kaçınılmaz olduğunu reddetmiştir. Rusya'daki Ekim Devrimine karşıydı.

(2) V.I. Lenin, *Collected Works*, vol. 33, s. 479.

(3) Marx 16 Nisan 1856'da Engels'e şöyle yazdı: "Almanya'da her şey proleter devriminin, Köylü Savaşının dikkate değer yeni bir desteğini sağlayıp sağlayamamasına bağlı olacak. Bu gerçekleşirse her şey harika olur." (K. Marx and F. Engels, *Selected Correspondence*, Progress Publishers, Moscow, 1965, s. 92).

(4) V.I. Lenin, *Collected Works*, vol. 33, s. 474.

(5) Aynı kaynak.

(6) V.I. Lenin, *Collected Works*, vol. 33, s. 499.

(7) Aynı kaynak, s. 500.

(8) V.I. Lenin, *Collected Works*, vol. 33, ss. 499, 500.

(9) Aynı kaynak, s. 500.

(10) V.I. Lenin, *Collected Works*, c. 33, s. 499.

(11) Aynı kaynak, s. 501.

(12) Aynı kaynak, s. 501.

(13) Leningrad yakınlarında, Volkhov nehrindeki Volkhov Hidroelektrik Enerji İstasyonu 1921-1926 yılları arasında inşa edildi.

(14) V.I. Lenin, *Collected Works*, c. 33, s. 501.

(15) Aynı kaynak, s. 502.

(16) Aynı kaynak, s. 469.

(17) Aynı kaynak, s. 468.

(18) Aynı kaynak, s. 468.

(19) NEP (New Economic Policy) - Partinin ve Sovyet Devletinin kapitalizmden sosyalizme geçerken uyguladığı politika. 1921'de başlatılan bu politikanın temelleri Lenin tarafından geliştirildi. Her tarımsal ürün için büyüklüğü ilkbahar ekiminden önce belirlenen bir ayni vergi konuldu. Özel ticarete, küçük özel işletmeciliğe, devlet denetimi altındaki işletmelerin kiralanmasına vb. izin verildi.

(20) Aynı kaynak, s. 470.

(21) Aynı kaynak.

(22) Aynı kaynak, s. 468.

(23) Aynı kaynak, s. 486.

(24) Aynı kaynak, s. 474.

(25) Aynı kaynak, ss. 465-466.

(26) Aynı kaynak, s. 474.

(27) İşçi ve Köylülerin Deneti, Halk Komiserliği, devlet kontrol organı. 1920'de kuruldu. 1923'te Parti Merkez Kontrol Komisyonu'yla birlikte çalışmaya başladı. Bu kurumun temel amacı devlet yönetimi ve ekonominin tüm sektörlerinin kontrolü, bürokratik işlemler ve kırtasiyecilikle mücadele, Sovyet yasalarının hazırlanmasını denetleme, çalışanların şikayet ve başvurularının yönetim organları tarafından zamanında gözönüne alınması idi. Çalışmalarını 1934'e kadar sürdürdü.

(28) V.I. Lenin, *Collected Works*, c. 33, s. 488.

(29) Aynı kaynak, s. 489.

(30) Aynı kaynak, s. 487.

YALÇIN KÜÇÜK

AYDIN ÜZERİNE TEZLER

Beşinci Kitap

TEKİN YAYINLARI

" Bu çalışmamı planladığımdan onbeş gün geç bitirebildim. Onbeş gün yazdıklarımdan ürktüm, daktilodan kaçtım; sonra alıştım. Bir yirmisekiz/yirmidokuz nisanda önsöz yazıyorum. Bundan yirmisekiz yıl önce genç aydınların üzerine kurşun yağdırılmıştı ve aralarındaydım. Şimdi ben, yaşlanmış aydınlara ışın şiddeti yağdırıyorum.

Mağrurlar yere düşüyor ve düşkün sanılara onur ekliyorum. Neden yapıyorum, heren binlercesinin yıllarca saklı ayıbını gün ışığına çıkarıyorum, neden tek başıma aydın tarihinin altını üstüne getiriyorum: Bunu hep kendime soruyorum. Bir insan'dır; geçmişi doğru olmayanın geleceğinin sağlam olacağına inanmıyorum.Geleceğe güveniyorum ve geleceği istiyorum.

Restorasyon döneminin yıldızları nasıl oluyorlar? Balçıktan bir lamba mıdır? Yoksa bir fanusla havasızlığa mahkum edilmiş bir insan mıdır? Yoksa hedonist bir iskelet midir? Çatal parmaklarıyla, dünyanın nimetlerini, kuru kafa ağzına taşıyan obur bir iskelet ağzına taşıyan obur bir iskelet algılayabiliyorum: Restorasyon döneminin yıldızlarını görüyorum. Bu çalışmamda da Restorasyon döneminin yıldızlarıyla savaşıyorum."

Diyarbakır hapishanesinde tüp patlamasından öldüğü bildirilen dört tutuklunun ölüme düzenledikleri seferin öyküsünü öğrendik. Mehmet Tanboğa ile İdris Güzel'in kaleminden çıkan öyküyü, inanamayarak ve sanki bir destanmış gibi okuduk. İnanıyoruz. Ancak ne kadar onurlu olursa olsun derinden üzülüyoruz. Bu toprakların insanının kararlılığına şaşırıyoruz. Bir daha tekrarlamamasını diliyoruz. İnsanın direngenliğine hayranlıkla ve büyük bir üzüntüyle, adeta istemeyerek yayımlıyoruz.

17 MAYIS DÖRTLER EYLEMİ

17 MAYIS 1982 günü Diyarbakır askeri cezaevinde önemli bir olay oldu. Ama bu olay o günün bilinen koşulları nedeniyle Türkiye kamuoyuna yansımadı, yansıtılmadı. Sadece basında şöyle bir haber çıkmıştı: "Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde 33. Koğuşta tüp patlaması sonucu dört tutuklu yanarak öldü". Bu haber doğru değildi. Birincisi, Diyarbakır Askeri Cezaevi'nin hiç bir koğuşunda tüp yoktu. İkincisi, dört tutuklu bir kaza sonucu değil, bilinçli ve örgütlü olarak hayatlarına, birlikte kendilerini yakarak son verdiler.

Bu önemli ve düşündürücü olayı anlatmadan önce 1982 yılı içinde Diyarbakır Askeri Cezaevi'nin durumuna kısaca değinmekte yarar var.

Cezaevlerinde baskılar çok daha önceleri de vardı. Fakat 12 Eylül'le birlikte bu baskılar artırıldı. Ve sistemli işkenceye geçildi. Ancak Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde baskıların dozu çok yüksek tutuldu. Ve hatta diyebiliriz ki vahşet düzeyine yükseltildi. Bunun çok yönlü nedenleri vardı. Bu yazımızda bunun yorumlanmasını yapmak istemiyoruz. Ama öyle sanıyoruz ki Türkiye kamuoyunda bunlar çok az bilinmektedir.

1982'nin başlarında Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde her şey artık çığırından çıkmıştı. Üç, dört bin kadar tutuklunun tümüde korkunç bir zülum ve işkence altındaydı. O günlerde bazı tutuklular bu cezaevinde yaşamaktansa polis sorgusunda bulunmayı çok daha ister oldular. O dönemlerde polis sorgu odaları ve buralarda yürütülen işkence politikası ve yöntemleri yakından bilinmektedir. Cezaevine gelen bazı tutukluların tekrar polis sorgu odasını düşünmesi bu açıdan ilginçtir.

Ama hiç kuşkusuz bir kurtuluş yolu değildir. Diyarbakır Askeri Cezaevi'ndeki vahşetin, insanlık dışı uygulamaların sınırını belirtmek açısından yukarıdaki örneği verdik.

1981 yılında başlayan sistemli işkence 1982 yılının ilk günlerinde artırılmıştı. Artık herkes zorla pişmanlığa ve itirafa sürüklendirilmek isteniyordu. Başaşağı gidiş başlamıştı. Ya, tüm insani ulusal ve sınıfsal değerlerine sırt çevirerek ihanet edeceksin, ya da bu işkenceler altında öleceksin. Cezaevi idaresi bu ikilemi her tutuklunun önüne koyuyordu. Cezaevinde hem kitle hem de politik güç olarak çoğunlukta olan PKK davalarında yargılananlar öncelikteydiler. Yani Birol Şen, Esat Oktay Yıldırıran ve Ali Osman Aydın komutasındaki cezaevi idaresi PKK davasından yargılanan tüm sempatizan taraftar ve üyelerini "ya itiraf yaparak herşeyi mahkemelerde açıklayacaksınız, ya da burası size mezar olur." diyorlardı.

Dayak zoruyla bazı tutuklular itiraf yaptılar. Bu itiraf yapanlar daha sonra mahkemelerde kendilerini nasıl itirafa zorlandıklarını açıklayarak itiraflarını geri aldılar.

Yüzlerce asker gardiyan aldıkları talimat gereği büyük kalın sopalar ve joplarla koğuşlara saldırılarını artırdılar. Önlerine gelen herkesi kırıp geçiyorlardı. "Her taraf kandı" demiyoruz, ama bu dönemde bir çok tutuklu kafası, çenesi, kol ve bacakları, boyun ve sırt bölgeleri kırıldı. İran ozanı Sadi'nin bir sözü var: "Sultan beş yumurta için zülmu reva görürse, askerleri bin tavuğu şişe vururlar."

Cezaevi idaresi "her tutuklunun eline elli jop vuracaksın" dese asker gardiyanlar bu sayıyı keyfi olarak yüze kadar çıkarıyorlardı.

Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde "dayak" işkence politikasının en önemli ögesini oluşturuyordu. Her tutuklu ortalama olarak günde elli altmış jop ve kalas, sopa el ile ayaklarına, daha doğrusu vucudunun her yerine yiyordu. İdarenin ikinci büyük silahı tutukluları "aç" bırakmaydı. Ekmek ve yemek çoğu zaman verilmiyordu. Verildiği zaman da çok azdı. (Yemeğinin içine çeşitli pislik atılıyordu. Fare pisliği, farenin kendisi, deterjan, sabun ve çeşitli şeyler karıştırılıyodu.) Parası olanlar da kantinde ihtiyaçlarını alamıyordu. Yaşam koşulları dayanılmaz bir hal almıştı. "Ya ihanet edeceksin, ya ihanet edeceksin". Tutuklunun önüne yalnızca bu yol koyuluyordu.

Ama devrimci direnişçi güçlerin de bir politikası olduğu unutulmuştu. Nihayet 1982'nin 21 Mart Newroz gecesinde Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde bir güneş doğdu. Mazlum Doğan yoldaş bu anlamı büyük gecede kendi hücresinde işkence ve itiraf politikasını protesto eylemi koyarak hayatına son verdi. Mazlum'un bu eylemi başlı başına bir direniş hareketiydi. Gerçi Mazlum'un kendi hayatına son vermesi baskı ve işkenceleri cezaevinde sona erdirmedi. Ama zülme karşı bir kurtuluş yolunun ve en önemlisi de baş aşağı gidişin (tutuklular açısından) durdurulabileceği mesajını herkese iletmiş oldu.

Polis sorgu odasını düşünmek kurtuluş değildi. Ölüm göze alındıktan sonra ihanet perdesi de kolay yırtılabiliyordu. Mazlum Doğan yoldaşın ölüm haberi kısa sürede koğuşlara ulaştı. İstisnasız herkes ağlıyordu. Mazlum'un

arkadaşları onun ölümüne inanmıyorlardı. Ama olay gerçekti. Yas tutmanın hiç bir anlamı yoktu. Mazlum hücre bölümünde ortaya koyduğu eylem, ihanete karşı ölümle durulabileceğini anlatıyordu.

Mazlum Doğan yoldaşın ölüm haberi koğuşlara değişik şekillerde ulaştı. O dönemlerde hiç bir koğuşun hiç bir koğuşla yanyana, üst üste olmalarına rağmen haberi yoktu. 33. Koğuş Mazlum'un kendini yakarak hayatına son verdiği şeklinde bir haber aldı.

33. Koğuşta diğer koğuşlar gibi uzun süre bu olayın etkisi altında kaldı. Ancak bu koğuşta dört kişi vardı ki daha değişik şeyler düşünüyorlardı. Yeni ve daha büyük bir eylem! Ses verecek dünya kamuoyunu ayağa kaldıracak bir eylem. Bu zulmü, bu fırtınayı, bu ihanete gidişi başkada hiç bir şey durduramazdı. Mazlum Doğan'ın direniş yolu izlenmeli ve en kısa sürede bu eylem konulmalıydı. Ama ne yapılabilirdi? Günlerce, haftalarca tartışıldı, bu konu üzerinde, kafa yoruldu. Ama koğuşta hiç kimse bu dört kişinin bunları düşündüğünü bilmiyorlardı. (Gerçi bu dört insan eylemden önce koğuştaki arkadaşlarına sohbetlerinde yer yer konuşmalarında bu teslimiyet ortamından nasıl kurtulabileceklerini soruyor ve böylece güçlü bir eylem konulursa etkisi dünya kamuoyunda ne olacağını tartışıyorlardı.) Her şey çok gizlice yapılıyor, eylem hazırlıkları yavaş yavaş tamamlanıyordu. (eylemden bir hafta önce kantinde ısmarladıkları boya, neft ve tiner bu dört arkadaşlar tarafından kaldırılmıştı.)

Nihayet eylem günü geldi. Takvimler 17 Mayıs'ı gösteriyordu. Yıl 1982... O gece Ferhat Kurtay, Necmi Öner, Eşref Anyık ve Mahmut Zengin adlı PKK kadroları dört tutuklu koğuşun bir köşesinde son hazırlıklarını tamamlıyorlardı. Eylem sabaha karşı konulacaktı. O sırada koğuş uyuyor olacaktı, her şey daha kolay olurdu. Ama arkadaşlarıyla vedalaşmaları gerekiyordu. Eylemi de açıklayamıyorlardı. Eylemciler koğuşa daldılar. Her biri kendi etrafında bir küme oluşturarak gece geç saatlere kadar sohbet ettiler, sohbette genellikle dört eylemci

Bir insanın kendini yakması, öyle basit birşeymiş gibi gelmiyordu onlara, zordu. Ölümün belki de en zoru. Ama teslimiyet içinde yaşamak daha zor değil miydi ?

tarafından eylemden sonra koğuştakilere nasıl davranacaklarını ve ne yapmaları gerektiğini üstü kapalı anlatıyorlardı. Gerçi konuşmak yasaktı, ama o gece eylemciler yasağı hiç dinlemediler. Bütün giyecek eşyalarını yanında bulunan sigara ve özel eşyalarını arkadaşlarına dağıttılar. Yine hiç kimse bir şey anlayamadı. Bazı tutuklular bu gecenin değişik bir gece olduğunu, birşeylerin olabileceğini anlamışlardı. Ama ne olabilirdi?

Eylemciler kendi arkadaşlarının nöbet saatlerini gönüllü olarak devraldılar. O dönemlerde tutuklular koğuş içinde sırayla sabaha kadar nöbet tutuyorlardı. Böylece Diyarbakır'ın geceleri de işkenceye dönüşüyordu.

Eylemciler dört arkadaş koğuş yattıktan sonra nöbete durdular. Birazdan ölüm gelecekti, ölüm sen nasıl birşeysin diyeceklerdi. Heyecanlıydılar, ama asla ürkek değil. Çünkü eyleme kendi aralarında tartışarak karar vermişlerdi. Gönüllüydüler. Yalnız eylem anında hemen tavır koyup ölmek gerekiyodu. Ne pahasına olursa olsun mutlaka ölmeliydiler. Eylem başarısız olursa amaçlarına ulaşmamış olacaklardı.

Bir insanın kendini yakması, öyle basit birşeymiş gibi gelmiyordu onlara, zordu. Ölümün belkide en zoru. Ama teslimiyet içinde yaşamak daha zor değil miydi? Ölümlerin en zoru işte buydu. Yaşamak ne ki? Güçlü bir ateş kısa sürede herşeyi bitirirdi.

Yeni bir sabah doğuyordu. Cezaevindeki tutuklular, o gün gördüğü işkenceler nedeniyle ölü gibi uyu-yorlardı. Ama dört yiğit ayaktaydı. Horozların ötüşüy-le birlikte eylem yerine yavaş yavaş yaklaştılar.

Eylemciler bu ateşi nerede bulacaklardı? Koğuşta yanıcı, kesici ve asıcı tüm malzemeler toplatılmıştı. Bir ateş daha vardı ki, yıllar önce çalmışlardı onu. Ateşin sonundan gelenler şimdi hapistiler ve yanmakta olan ne varsa çalınmıştı. Bir mirasları yoktu, belki bir miras vardı ama direnmek geleneği değildi. Halkın umutları ve güvenleri onların öz evlatları birşeylere yeminliydiler. Ama Diyarbakır Askeri Cezaevi koyu bir teslimiyet dönemi yaşıyordu. Ateş bu anlamda çalınmıştı, işte. Ama nerede nasıl bulunacaktı?

Daha önce özellikle Mazlum yoldaşın eyleminden sonra içinde bulundukları bu koyu teslimiyet ortamında nasıl çıkılacağı konusunda koğuştaki arkadaşlarıyla yer yer konuşup tartışıyorlardı. Birden Ferhat Kurtay'ın kafasında bir şeyler gelip gitti. Bir, iki kez "acaba" dedi. Olurdu tabi. Neden olmasın. Şu koşuğun içinde yığılmış yağlı boya kutuları, boş kasa ve gazete, kantinden ısmarladıkları tiner, neft pekala yanabilirdi. Dört eylemcinin gözlerinde sevinç vardı.

O dönemlerde cezaevi idaresi bir yeni politika geliştiriyordu. Cevaevi'nin tüm koridor ve koğuş duvarları boyanacaktı. Ama bu boyama Atatürk'ün sözleri -büyük boy resimleri- Türkiye'nin haritalarıyla olacaktı. Tutuklulara zorla bu boyalar aldırmaya başlandı. Çok büyük olan cezaevi bir ayda tümden yazı doldu. Bir karış boş yer bırakılmadı. Boş bırakılan her yer için koğuşlar özel işkencelere tabi tutuldu, haftalarca yemek vermeme cezasıyla cezalandırıldı. Bu boya işinin öyküsü çok uzundur. Ailelerin zor bela kazandığı ve getirip kendi evlatlarına yatırdıkları paralar hep bu boyalara gitti. Cezaevi'nde korkunç bir açlık var ama o zamanın parasıyla 5 milyona yakın para ile tutuklulara zorla ve işkenceyle boya aldırtıldı. Cezaevi idaresine göre zaten bu paralar "Rusya"dan geliyordu. Ama bu boya ve malzemeleri ile tutukluların eylem koyacağı oluşturdukları teslimiyet ve ihanete giden yolları yıkacaklarını nereden akıllarına gelirdi?

Yeni bir sabah doğuyordu. Cezaevindeki tutuklular, o gün gördüğü işkenceler nedeniyle ölü gibi uyuyorlardı Ama dört yiğit ayaktaydı. Horozların ötüşüyle birlikte eylem yerine yavaş yavaş yaklaştılar. Gazete, kağıt parçalarının da boyalarının yanına getirerek önceden hazırladıları boş kasaların yanına güzelcene yerleştir-diler. Dört insanın içine girebilecekleri bir şekilde hazırladılar. Ama bir şeyleri eksikti. O akşam yazdıkları "yoldaş"lara başlıklı bir bildirileri vardı. O neredeydi? Aradılar ve buldular, bir arkadaşın yastığı başına koydular. Tekrar usulca eylem yerine gittiler. Ama ya dışardaki arkadaşlarını, aileleri, onları bir kez daha görmeyi ne kadar çok istiyorlardı. Necmi'nin yaşlı bir anası vardı. Şimdi orada olsaydı da Necmi'sine bir çay yapsaydı. Ne zamandır çay içmiyordu, Necmi anacığını da ne kadar çok görmek istiyordu. Ferhat'ın gönlünde yeğenleri-kardeşleri vardı, onları o kadar özlemişti ki. Eşref ve Mahmut'da dalıp dalıp gidiyorlardı. Ama yürekleri uyanıktı. Birazdan olacaklar onları ve diğerlerini mutlu edecekti. Bunu biliyorlardı. Ve inanıyorlardı ki bu zulüm bir gün bitecek. Ve yine biliyorlardı ki burada yanan ateş daha başka yerlerde de yanacaktı. Ateşi çalanlar onu geri vermek zorunda kalacaklardı. Engizisyon Brüno'yu yaktı. Ama o düşüncelerinden taviz vermemişti. Fransa ve İspanya direnişçilerini hatırladılar. Stalingrat'da, Nazi işgaline karşı savaşan küçük çocuk Varya'yı gözlerinin önüne getirdiler. Hayri Durmuş ve Kemal Pir yoldaşlarının mahkemelerdeki o yüce, o soylu davranışları; Mazlum'un eylemi... çok şey düşündüler, o saatlerde. Ölüme çoktan hazırdılar, ya, saat 4,30 olsundu hele. Ve tam o saatte ateşi yaktılar. Ve yanan ateşin içindeydiler. Oysa o saatlerde insanlar sıcak yataklarında mışıl mışıl uyumuyorlar mıydı? Şehrin vitrinleri akşamdan kalma ışıklarıyla öyle durgun ve mahsun yanmıyorlar mıydı? Bir anne yeni uyanan bebesini susturmaya çalışıyordu. Dışarıdan birazdan ezan okunarak namaza durulacaktı. Yaşlı nineler ve dedeler, köyde bahçeye çıkmaya hazırlanan çiftçiler yeni bir güne, günün kaygısıyla başlayacaklardı. Böylece yaşanırdı hani!... Ot gibi, böcek gibi. Ama insan olmak, insanca yaşamak çok daha önemliydi, birileri için. Bu hep böyle olmuştur. Onların yüreklerinde iyilik ve doğruluktan yana güzel olan her şey vardı. "Seveceksin ama bu iyi bu kötü diyeceksin" diyorlardı. Yaşam bir kavgaydı. Zindanda ölmekte vardı. Bunu dışarıda da diyorlardı. İçeride de daha çok demediler mi bu sözü? Ve onlar öyle yaptı.

Ateş en gür alevleriyle yanıyordu. Alevlerin dansında bedenlerden çıkan yanık insan kokuları göğe yükseliyordu. Ve eylemciler bir yandan yanarken, bir yandan da slogan atıyorlardı. "Kahrolsun Sömürgecilik! İşkencelere son! Hainlerden hesap soracağız! Kahrolsun İhanetçiler!"

Yanan ateşi söndürmek eylemin kırılması demekti. Bu yüzden eylemciler "su dökmeyin! su dökmeyin! daha çok ateşi yakın!" diye bağırıyorlardı. Ama dehşet içinde kalan, belkide can korkusuyla su bidonuna sarılan bazı tutuklular habire ateşi söndürmeye çalışınca, eylemciler son bir çaba ile "su dökmeyin! eylemi kırmayın! bu hainliktir! yeter artık su döktünüz, ateşi yakın!..."

Ateşi verin alevleriyle isyanım olsun
burada gök aynı gök değil çünkü ne de güneş eski deminde
ateşi verin alevleriyle
türkülerimi söyleyin türkülerimizle...

Ve ateş daha çok yanmaya başladı. Koğuş sakinlerinden kendi can derdine düşenler, camları kırmaya, koğuş kapısını vurmaya başladılar. Ama nedense ne cezaevi idaresinden gelen var, ne de giden. Oysa hiç beklemediğin bir anda gece yarısı, yüzlerce gardiyan ellerinde jop ve kalaslarla koğuşlara girerdi. Ama o gece kimse gelmiyordu, gelmediler de...

Ve dolu dolu gelir isyan
büyür kavga
büyür güneş
büyür toprak
ve kan gölcüğü olur gözlerimiz
umuttur tuttuğumuz alevler içinde
yanar ha yanarız
paramparça avuçlarımız...

Ateşin dumanı bütün cezaevini kara bir bulut gibi kaplamıştı. Ve nihayet cezaevi idaresi subay ve gardiyanlarıyla birlikte geldiler. Önce içeri giremediler. Korkuyorlardı. Aralarında cezaevi iç emniyet amiri Esat Oktay Yıldıran da vardı. Sonra bir isyan olmadığını anlayınca koğuşa girdiler. Ve tüm bedenleri yanan dörtyiğit insanı battaniyelere koyup hastahaneye kaldırdılar. Ama hepsi de komadaydı. Öleceklerdi. Ve nitekim akşama doğru Eşref, ardından Necmi hayatını yitirdi. Bu iki yiğitten sonra Mahmut, en sonunda da Ferhat'ı kaybettik.

Sabah saat dokuzda koğuşa bir askeri savcı geldi. Önce koğuşu gezdi. Gitti eylem yerini inceledi.

Bir ara savcının: "Bunlar nasıl insanlar? Nasıl bir iradeydi bu?" diyerek hayretini dile getirdiği görüldü. Görülen başka şeylerde vardı. İşkencecilerin bu soylu, bu onurlu eylem karşısında boyun eğişleri...

Dört yiğit, dört onurlu insanların, bir de eylem öncesi "yoldaş"lara başlıklı bıraktıkları son söz bildirisi vardı. Orada kısa ve öz olarak neden böyle bir yola başvurduklarını yazıyorlardı. Eylemin amacı Diyarbakır askeri cezaevinde sürdürülen işkencelere son verilmesi ve sözde samimi itiraf adı altında yapılan haksızlıkların ve itiraf için kimseye işkence yapılmaması ve son olarak da bildiri şu tümcelerle bitiyordu: ".. Halkımızın ve dünya devriminin umutları olduğumuz için bu protesto eylemini koyuyoruz." Bildirinin en sonunda "Kahrolsun Sömürgecilik!" sloganı yer alıyordu. Sloganın altında da dört yiğit insanın isimleri ve imzaları vardı: Ferhat Kurtay, Necmi Öner, Mahmut Zengin ve Eşref Anyık.

Bu bildiriden cezaevi idaresinin hiçbir haberi olmadı. Eylem anında bırakıldığı yerde okutulup imha edildi.

Bugün bile bütün sıcaklığıyla yüreğimizdedirler. Ölümlerinin altıncı yılında onları bir kez daha saygıyla anıyoruz.

Bir yıldız vardır hani bütün yıldızlar içinde der, Homeros
Ne kopmuştur hiçbir zaman kök saldığı kutsal yerinden
Ne de boyun eğmiştir, ölüm kusan hiçbir karanlık önünde
Nasıl susulursa bin yıllık zamana karşı okyanus dilinde
Aynen öyle parlamıştır tüm gecelerin gökyüzünde

Adnan YÜCEL

KUTUP YILDIZI

Remzi KÜÇÜKERTAN , Kenan GÜNGÖR, Selim AÇAN

Yaşam sınırlarını zorlayan hatta ölümleri içeren bir eylemin artık kaçınılmaz bir hal aldığı yargısına varmıştık. 12 Eylülcülerin insanlık dışı baskı ve saldırılarına karşı yıllarca nice acı, sıkıntı ve özveri pahasına direnen İstanbul Cezaevleri, belirleyici bir "dönüm noktasın' daydı: ya bu devrimci, başeğmez kimliğini koruyup, sürdürecekti ya da sonunun nerede biteceği belirsiz oportünist bir "geri çekilme" anlayışının kaygan zeminine sürüklenecekti. TİKB davasından ve Dev-Sol davasından yargılanan devrimciler olarak bizler seçimimizi birinci yoldan yana yapmıştık.

Saldırının odağında, görünürde TTE sorunu bulunuyordu. Ama bu, başka bir bahane de olabilirdi. Çünkü saldırının asıl amacı, devrimci direniş cephesini bir noktadan kırarak, İstanbul cezaevlerindeki devrimcileri de teslim almaktı.

Dışardaki anti-faşist devrimci örgütlerin ağır yenilgisi, uzayan 12 Eylül süreci ve kitlelerdeki sessizlik, içerde yıllardır süregelen vahşi faşist saldırılar devrimci direniş saflarında giderek artan çözülmelere yolaçıyordu. Tabandaki kopmaların yanısıra, o güne kadar direniş mevzilerinde yeralan kimi anti-faşist hareketler tarafından da "geri çekilme" taktiği adı altında sonu belirsiz koyulaşmış oportünist taktikler üretilmeye başlanmıştı.

Bu koşullarda girişeceğimiz eylem, yalnızca İstanbul cezaevlerinin kaderi, hatta yalnızca cezaevlerinin geleceği açısından büyük bir önem taşımakla kalmıyordu: bunun da ötesinde, 12 Eylül rejimine o güne kadar başeğmemiş devrimci bir direniş odağını daha etkisizleştirme olanağını verip vermeme gibi bir anlam taşıyordu. Türkiye devrimci hareketi, karşı-devrimin 12 Eylül saldırısı karşısında hiç de parlak bir sınav verememişti. Devrimci mevzilerin birçoğu, bunları ellerinde tutan revizyonistler ve küçük burjuva oportünisleri tarafından hemen hemen hiçbir direniş gösterilmeden terkedilmişti. Ezilen yığınların devrimcilere olan güvenini derinden sarsan bu utanç verici sonuçları bari gereken dersler çıkarılmış mıydı? 12 Eylülle birlikte önce büyük bir şaşkınlığa, ardından da giderek derinleşen bir paniğe kapılanlar, hiç olmazsa şimdiden sonra toparlanıp kendilerine gelecekler miydi? Ne gezer... İstanbul cezaevlerinde o güne kadar devrimci direniş hattında yeralan oportünizm, artık geleneksel statükocu çizgisinde bile tutunmaya niyetli görünmüyordu. Dolayısıyla, o kritik dönüm noktasında sadece 12 Eylülcülerin o güne kadar görülmedik şiddette iyi örgütlenmiş, çok yönlü bir saldırısıyla yüzyüze değildik; geniş bir oportünist cephe tarafından da yalnız bırakılmıştık. Bu koşullarda ölümü göze almayan bir direnişin faşizmin saldırısını geri püskürtebilme şansı hemen hemen yoktu.

Verdiğimiz kararın devrim açısından tamamen yerinde ve doğru olduğundan kuşku duymuyorduk. Bu bakımdan içimiz rahattı. Ama iş, ölümü göze almak ve "ölüm orucu"na karar vermekle bitmiyordu. Böyle bir eyleme hareketimizi temsilen kimler katılacaktı? Eylem kararından daha zor bir karar vermekle karşı karşıyaydık. Seçilecek yoldaşlar güçlü bir olasılıkla ölümle kucaklaşacaklardı. Üstelik burada ölüm, bir eylemde veya kahpe bir pusuda sıkılan bir merminin ya da yağlı ilmiğin ucunda gelmeyecekti. Onu aramaya çıkmak, adım adım, saniye saniye, hücre hücre üzerinde yürüyüp "ölümü ölüm olmaktan çıkarmak" sözkonusuydu. Türkiye devrimci hareketinde daha önceden yaşanmış böyle bir tecrübe yoktu. Yine 12 Eylül döneminde Diyarbakır zindanlarındaki Kürt yurtsever-devrimcilerinin gerçekleştirdikleriyle birlikte "ölüm orucu" gibi bir eylem biçimine ilk kez başvuruluyordu. Ölüm orucuna katılacak yoldaşların belirlenmesinde herşeyden önce gönüllülük esas alınmıştı. Bu yoldaşlardan birisi, gönüllülüğünü bildirirken "faşizmi, yatağımdan sarsarak öleceğim" diyordu. Gönüllü yoldaşların sayısının çokluğu bir seçim yapmayı daha da zorlaştırıyordu. Yoldaşlar arasında adeta bir yarış ve rekabet başlamıştı. Öyle ki, birinci ve ikinci ölüm orucu ekiplerinde yeralamayacaklarını öğrenen yoldaşlardan bazıları bu nedenle kırılmış, alınmışlardı.

Aynı yarış ve zorluk kendi içimizde de ortaya çıkmıştı.ÖO kararıyla birlikte böyle bir eylem için seçilecek yoldaşlar arasında TİKB MK üyesi olma ididasıyla yargılanan bizlerden birinin de yeralması kararını almıştık. Günler, hatta haftalarca düşünüp taşındıktan sonra I. ÖO ekibinde yeralacak diğer yoldaşları sonunda belirleyebildik. Ama kendi aramızdan kimin katılacağı sorunu hala çözümlenmemiş olarak duruyordu. Herkes kendisini öneriyor, önerisini de geri almıyordu. Seçim kilitlenip kalmıştı.

Bu arada O'nun "kulis faaliyeti" başladı. Önce uzunca bir notu geldi. Ve ardından diğerleri... "Yoldaşlar" diyordu yazdığı bu notlarda, "bu görevi bana vermelisiniz". Bizleri ikna için ileri sürdüğü gerekçe ise, O'ndaki eşsiz alçak gönüllülüğü yansıtıyordu: "Böyle bir eylemde hareketimizi temsil etmenin ne denli büyük bir şeref olduğunu biliyorum. Bu şerefe siz yoldaşlarım belki benden çok daha fazla layıksınız. Ama hareketimizin gelecekte sizlere olan ihtiyacı daha fazla. Onun için

bırakın bu bayrağı ben taşıyayım." Herbirimizden adaylığımızı geri almamızı istiyordu.

O güne kadar kimi davranışları tanımlamak için aramızda kullandığımız "Özel" bir deyim vardı: "Fatihleşme"... Birinin bir davranışı karşısında "yine fatihliğin tuttu" demek, ya sınırsız bir özeveri örneğini, ya kavgada daima ön safta olma isteğini, ya engin bir alçak gönüllülüğü veya bir karınca çalışkanlığını anlatırdı. "Fatihleşmek", örgüt adamı olmak, kendini bütünüyle proletaryaya, halka ve devrime adamak demekti. İçtenlik ve sadelikti. Karşısındakini hemen sımsıcak sarıveren yapısallaşmış bir proleter hümanizmiydi. ÖO'na katılmak için Fatih, yine "fatihlik" yapıyordu. Tutkuyla öne atılmış, bizleri ikna etmek için ağzımızdan girip burnumuzdan çıkmaya çalışıyordu. Bu onurlu görevi omuzlamak için yazdıklarıyla O'nun bu dileğine artık daha fazla karşı koyma olanağı bırakmamıştı. Ne diyebilir, nasıl karşı çıkabilirdik? ÖO gibi bir eylem herşeyden önce sarsılmaz bir devrimci kararlılık, azim ve korkusuzluk gerektiriyorsa, bunlar Fatih'te zaten fazlasıyla vardı. Hangi işi yarım bırakmış, zoru görünce ne zaman kıvırtmış, hedefi gözden kaçırmıştı? İlerleyen günlerle birlikte ölüm karşısında tereddüt ve paniğe kapılmamak zorunluysa, bir kez yola çıktıktan sonra tereddüt ve paniğin yeri Fatih'in sözlüğünde ne zaman olmuştu? Eylemi kırmak için düşman, olmadık manevralar çevirebilir, akla hayale gelmeyecek yollara ve sinsi yöntemlere başvurabilirdi. Yıllarca mücadelenin her cephesinde dövüşmüş, nice zorlu sınav ve badirelerden alnının akıyla çıkmış Fatih gibi usta bir devrim savaşçısından daha iyi kim bunları boşa çıkartabilirdi? Bu şerefli, ama şerefli olduğu kadar da ağır sorumluluğu layıkıyla yerine getireceğinden zaten en ufak bir kuşkumuz dahi yoktu. Herkes hareketimizin gelecekte, diğer yoldaşlardan daha çok O'na ihtiyacı olduğu inancındaydı. Fakat öte yandan böyle bir eylemde hareketimizi temsil etmek, bizim mücadele anlayışımız ve örgütsel geleneklerimiz açısından gerçekten de büyük bir onurdu. Böyle bir onura ise, O, hepimizden daha fazla layıktı. Bunu düşünerek sonunda hepimiz adaylığımızı geri çektik.

I. Ölüm Orucu ekibindeki müfrezemizin başında Fatih yürüyecekti. Tam da "Fatih" gibi yürüdü. Dev-Sol'un yiğit militanları Abdullah Meral, Haydar Başbağ, Hasan Telci ile omuz omuza yürüdü, ölümün ve faşizmin üzerine... Duyuyorduk, hastanede Apo'yla yarışıyorlarmış "ölümü ilk kucaklayan ben olacağım" diye. Apo'ya ve Haydar'a geçildi bu yarışta. Ama eminiz ki, buna hiç hayıflanmamış, Apo, Haydar ve Hasan gibi devrimci yiğitlerle aynı kulvarda koşmanın gururu ve mutluluğu zerrece gölgelenmemiştir...

Bugün Türkiye devrimci hareketi içinde olumsuz bir eğilimin giderek "moda" haline geldiği görülüyor. Leninist örgüt ve mücadele anlayışı ve ruhu yerine, kişiler öne çıkarılıyor, örgütlerin yerini adeta "kahramanlar" alıyor. Bu çabaları ne toplumsal mücadelede bireylerin ve sınıfların rolü konusundaki materyalist tarih anlayışıyla bağdaştırmak mümkündür ne de proletaryanın kurtuluş mücadelesinde Parti'nin yeri konusundaki Leninist öğretiyle. Üstelik bu "kahramanlar" hakkında piyasaya sürülen efsaneler de ya abartılı veya tamamen gerçek dışıdır.

Proletarya ve ezilen yığınların seçkin bir savaşçısı olmak, elbetteki büyük bir onur, özlenmesi gereken bir mertebedir. Ancak önderler, propaganda ile yaratılmazlar. Bu mertebeye yükselebilmek için önce sınıf mücadelesinin ateşi içinde öyle bir-iki değil, nice zorlu sınavdan yüzakıyla çıkmış, bunun sonucunda sağlam bir sınıfsal karakter, güvenilirlik, çok yönlü bir deney ve ustalık kazanmış olmak gerekir. Lenin'in Alman proletaryasının unutulmaz önderlerinden biri olduğu kadar, dünya proletaryasının da seçkin savaşçılarından biri olan Bebel için söylediği gibi, "Bebel doğulmaz, Bebel olunur". Hiçbir abartma kaygısı taşımadan aynı şeyi ülkemiz koşullarında da, Mehmet Fatih Öktülmüş için söyleyebiliriz.

O'nu yeterince tanıyayamış olanlar, Fatih'i daha çok işkence tezgahlarında başeğmez bir komünist olarak bilirler. Bu yargılarında haksız da sayılmazlar. Gerçekten de Fatih, bu konuda soylu bir geleneğin önde gelen bir temsilcisi, ülkemiz devrimci hareketi içinde sayıları ne yazık ki az olan sembollerden biridir. 16 yıllık devrimci yaşamı boyunca tam dört kez faşist işkencecilerin eline düşmüş, her seferinde de arkasında görkemli bir devrimci direniş destanı bırakarak çıkmıştır. Bunların sonuncusunda aylarca Adana, Ankara ve İstanbul şubelerini gezdiği halde, 12 Eylülcüler, O'na adını dahi kabul ettiremediler.

Ama Fatih, ne salt işkence tezgahlarındaki destansı direnişleriyle ne de faşizmin zindanlarında ve mahkemelerdeki örnek militan çizgisiyle tanımlanabilir. Bunlara ek olarak, O, yalnızca gözüpek bir eylem adamı, her türden eyleme katılmış, planlamış yönetmiş tecrübeli bir komutanı mıdır? Adeta doğuştan yetenekli bir örgütçü, karşı devrimle mücadele sanatında yılların deneyimine sahip usta bir savaşçı, çevresine güven veren ve derhal benimsenen bir kitle önderi, yerinde sabırlı bir propagandacı, yerine göre ateşli bir ajitatör müdür?

Bütün bunlar Fatih'in ancak belli bir yönünü anlatır.O, bir bakıma, bütün bu çarpıcı niteliklerin toplamıdır. Ama bu toplam, değerlerin altalta konulmasıyla elde edilmiş aritmetik bir toplam değildir. Bu değerler O'nda içiçe geçmiş, birbirlerini daha da güçlendirecek tarzda uyumlu bir bütün oluşturmuş durumdadır. Bu bütünlüğün çimentosu, Marksist-Leninist ideolojidir. Zaten, Fatih'de esas olan da budur. O, proletaryanın dünya görüşünü ne bir entellektüel gevezik aracı, hatta ne de sadece bir siyasal eylem kılavuzu olarak görmüştür. Proleter sosyalizmi O'nun için herşeyden önce bir yaşam felsefesi olmuş, bunu içselleştirmiştir. Yeteneklerini ve önceden sahip olduğu erdemlerini proletaryanın kurtuluş davasının hizmetine koşmakla kalmamış, demir cevherinin ateş ve suyun da katkısıyla örste çelikleşmesi gibi O da sınıf mücadelesinin ateşi içinde bunları Marksist-Leninist ideolojinin potasında yeniden şekillendirmiş, saflaştırmış, zenginleştirmiştir. İşte bunun sonucundadır ki, yaşamı ve mücadelesi ile sınıf bilinçli proletaryanın yaşam felsefesi ve tarzının, O'nun nihai hedef ve ideallerinin, soylu sınıfsal erdemlerinin cisimleşmiş bir ifadesi olmuştur.

Fatih bir kutup yıldızıdır. Daima yükseklerde parlayan, yol gösteren, yeni yetişen devrimci kuşakların soylu yaşamı ve mücadelesini örnek alacakları bir kutup yıldızı...

Dünden Bugüne "Satır Başı" Hukuku

İSTİKLAL MAHKEMELERİ YARGILAMALARI (1925-1927)

Hüsnü ÖNDÜL

Aristo için, rahmetli hocam Prof. Dr. Bülent Nuri Esen; "Gima gibi bir adam; ne ararsan var" derdi. Adalet-eşitlik-hukuk üzerine araştırma yapanlar da "Dağıtıcı Adalet" anlayışını Aristo'da bulabilirler. Anıl Çeçen **Adalet Kavramı** adlı yapıtında, "Ona göre dağıtıcı adalet, mal onur paylaştırılmasından herkesin yeteneğine ve toplum içinde sahip bulunduğu koşullara göre kendine düşeni almasıdır." (1) diyerek Aristo'nun adalet anlayışını açıklamaktadır. Hemen söylemek gerekir ki Aristo, kölelik düzenini doğal gören bir düşünürdür. Köleler onur ve mal sahibi olamayacaklarına göre, buradaki "herkes", ancak belirli bir sınıf ve katmanlar arasındaki ilişkiyi anlatır.

ADALET

Marksizm, tarihe sınıf mücadeleleri açısından bakarken, sınıflı toplumların adaletini, adaletsizlik olarak niteler. Marksist öğretinin sosyalist ve sınıfsız toplum için öngördüğü adalet ilkesi, "Herkesten yeteneğine, herkese emeğine ve herkesten yeteneğine, herkese ihtiyacına göre" şeklindedir.

Aristo'nun onur ve mal paylaştırma ilkesi ile Marksizm'in yetenek-emek-ihtiyaç şeklindeki dağıtım-bölüşüm ilkesi aynı kavramla açıklanmaktadır: Dağıtıcı Adalet. Ancak aynı kavram altında incelenebilmesine rağmen Adaleti, gökten yere indirip insanın doğa ve diğer insanlarla ilişkilerine uyguladığınızda, bu ilişkilere üretim ilişkileri dediğinizde, iradeden bağımsız zorunlu ilişkiler olduğunu söylediğinizde, "varlığı özne, düşünceyi yüklem" olarak kabul ettiğiniz ve devletin toplum tarafından yaratıldığını ve tüm bu ilişkilerin üst yapıda -hukuki ve siyasi- bir yansımasını bulduğunu açıkladığınızda içerik (öz) farklılığı çok net bir biçimde ortaya çıkar.

Öncesiz ve sonsuz adalet olamaz. Tarih içinde adalet, zamana, yere, dünya görüşüne ve kuşkusuz en başta sınıflara göre değişik olarak anlaşılmış, yorumlanmış ve uygulanmıştır. Köle sahiplerinin, feodallerin, burjuvaların adaletinin sınıf özü hep aynı. Egemen düzenin ve düşüncenin hizmetinde olmak. Adaleti salt ceza ya da hukuk adaleti olarak ele almak da yanlış olur. Toplumsal yaşamın içinden çıkan, varolan ilişkileri sistemleştiren, disipline eden ve bir statüko yaratan kurallar bütünü (hukuk) varlık nedenleri gözetilmeksizin irdelenemez. Hukuk-Adalet, yeşerdiği zeminden koparıldığında Hegel'in idealist hukuk felsefesine ulaşılır, özne ve yüklem yer değiştirir. Ya da Feuerbach'ın ilişkilerinden yalıtılmış "insan"ına varılır.

Türkiye'nin hukuk düzeni, sık sık sarsıntılar geçiriyor. Bunun nedeni "kötü", "beceriksiz", "bilgisiz" iktidarlar, yöneticiler veya hukukçular değildir. Sarsıntı ekonomik-toplumsal ilişkiler sistemindedir. Bunun bir yansıması olarak hukuk düzeni işlevler yükleniyor. Kolay olmuyor kuşkusuz. Düzenleme yapılması durumunda, her düzeyde örgütlenmiş düşünceler muhalefetini gösteriyor.

İSTİKLAL MAHKEMELERİNİN KURULUŞU

1925-1927 tarihleri arasındaki dönemde Cumhuriyet'in ekonomik, toplumsal ve siyasal olaylarını İstiklal Mahkemeleri yargılamalarında görmek mümkün. İstiklal Mahkemelerinin kuruluşunu hazırlayan en önemli olay, Şeyh Sait isyanıdır. Araştırmacı Mete Tuncay, ayaklanmanın başlangıç ve bitimini şöyle özetler:

"13 Şubat 1925 Cuma günü (Şimdiki Bingöl ilinin bir ilçesi olan) Genç ilinin Ergani ilçesinin, Eğil bucağının Piran köyünde, haklarında eşkiya diye tutuklama kararı bulunan Şeyh Sait'in adamlarından on kişinin jandarmalara teslim olmayıp ateşle karşılık vermeleri ayaklanmayı başlatmıştır. Olaylar üç hafta boyunca ayaklanmacılar lehine gelişmiş, Şeyh Sait kuvvetleri 7 Mart'ta Diyarbekir'i kuşatmışlardır. Bu arada bazı ordu birliklerini dağıtmışlar, Palu ilçesini ve Elazığ merkezini almışlardır. Şeyh Sait'in Diyarbekir'i ele geçirememesinden sonra, seferber edilen askerler yığınak yapıp yavaş yavaş duruma egemen olmuşlardır. Şeyh Sait ve hareketin öteki önderleri 15 Nisan'da teslim alınmışlar, fakat bastırma harekatı Mayıs sonuna kadar sürmüştür." (2)

4 Mart 1925 tarihinde İsmet Paşa Başvekil olur. Aynı tarihte Takrir-i Sükun yasası çıkartılır. Aynı zamanda Ankara ve İsyan Bölgesi İstiklal Mahkemesi adı altında iki mahkeme kurulur. TBMM'nce milletvekilleri arasından İstiklal Mahkemeleri Başkan ve Üyeleri ile savcıları seçilir, 7 Mart 1925 tarihinde... İstiklal Mahkemelerine "terör mahkemesi" (3) denilmesini önerenler olduğu gibi, "Devrim Mahkemesi" (4) olarak nitelendirenler de vardır. Mahkemelerin üyelerinden hiçbiri (iki üye hariç) hukukçu değil. Mahkeme yasama organı üyeleri arasından

seçilmekte ve yasa koyucu güç, yargısal faaliyeti de üstlenmekteydi. İstiklal Mahkemeleri kız kaçırmadan rüşvete, vatana hıyanetten vesikasız seyahat etmeye kadar çok çeşitli suçlara bakmaktaydı. Verilen kararlar kesindi. Kararlar derhal infaz edilirdi. Sanıkların temyiz hakkı yoktu. İsyan Bölgesi İstiklal Mahkemesinin verdiği idam kararları kesindi. Sonradan Ankara İstiklal Mahkemesinin kararları da meclis onayı olmaksızın infaz edilir şeklinde değiştirildi. Bu dönemde hiçbir sanığa bir avukatın hukuksal yardımından yararlanma olanağı tanınmadı.

YARGILAMALARDAN ÖRNEKLER

Ankara İstiklal Mahkemesi üyesi Kılıç Ali, anılarında "Mahkemelerin icraatı hakkındaki hükmü tarih verecektir" demektedir. (s. 9) Doğrudan Kılıç Ali Bey'in savunmasına değinmek yararlı olacak. "Vazifemizi yaparken ne hatır dinledik, ne gönül, ne de emir... Hükümler derhal infaz edildiği için bu ağır mesuliyet karşısında dava kılı kırk yararcasına tetkik edilir, bu sebeple de muhakemeler büyük itina ile halk efkarı önünde açık olarak cereyan ettirilirdi. " (s. 9-13).

Hatır, gönül ve emir tüm özel mahkemelerde geçerlidir. İstiklal mahkemelerindeki örneklerini sıralıyorum. Bunlar tipik olanlar. mustafa Kemal Paşa, İzmir Çeşme'de verdiği baloya Ankara İstiklal Mahkemesi üyelerini de çağırmış ve duruşmada Kazım Karabekir Paşa'yı konuşturdular diye azarlamıştır. (Aybars, s. 352). Kazım Karabekir İzmir Suikast davasında sanıktır. İstanbul Barosu Başkanı Lütfi Fikri Bey'in yargılandığı davada Mustafa Kemal, ceza verilmemesi için "ricada" bulunmuştur. (Aybars, s. 264). Sanık beraat etmiştir. İsyan Bölgesi İstiklal Mahkemesi'nde görülen Gazeteciler davasında Mustafa Kemal'in şifreli ricasından ve Mahkeme Başkanının duruşmadaki konuşmasından sözeden Savcı Yardımcısı Bozok Mebusu Avni Bey, durumu Dahiliye Vekiline bildirir. (Tuncay, s. 144-145) Gazeteciler Mustafa Kemal'e bağışlanmalarını isteyen telgraf çekerler. Mahkeme Başkanının tavsiyesini yerine getiren Gazetecilerin tümü hakkında, "rica", "yalvarış" ve "tavsiye" ile beraat kararı verilir.

İzmir Suikastı davasında yargılanan Ali Fuat Cebesoy, anılarında, Cumhurbaşkanı'nın, "Paşaları senin hatırın için affettirdim." dediğini yazmaktadır. Mahkemenin yapısında varolan hatıra, gönüle ve emre açıklık, hukuk ve yasa karşısındaki tavrına da yansımaktadır. Örneğin, İsyan Bölgesi İstiklal Mahkemesi Başkanı Lütfi Müfit Bey, Savcı Süreyya Bey'e şöyle demiştir: "Bizim belli bir amacımız vardır. Ona varmak için ara sıra kanunun üstüne de çıkarız." (Aybars, s. 140) Bu, 420 kişinin idamına karar veren mahkemenin başkanının anlayışıdır.

60 yıl sonra Özal, Anayasa'yı bir defalık askıya almaktan sözedecektir. 12 Eylül döneminde binlerce davada, hazırlık soruşturması bizzat Cumhuriyet Savcıları tarafından yapılması gerekirken (Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'na 1696 sayılı Yasayla getirilen ek maddelerden ek 3. maddeye göre) soruşturmalar polisler tarafından yapılacaktır. Arasıra değil, sürekli yasanın üstüne çıkılmıştır.

Davaların kılı kırk yararcasına tetkik edildiği savunması ne kadar doğrudur?

Ankara İstiklal Mahkemesi Reisi Ali (Çetinkaya), "22 Aralık 1925 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde çıkan beyanatında; 'Bir aydır Kırşehir, Kayseri, Sivas, Tokat, Amasya, Samsun, Trabzon, Gümüşhane, Erzurum, Rize, Giresun havalisi devrettik.' demektedir." (Tuncay, s. 155).

Onbir İl'e gidip orada dosyaları inceleyip, onlarca insanın idamına, 15 yıl ve daha yukarı ağır hapis, sürgün ve kürek cezasına hükmetmek "kılı kırk yararak" mümkün müdür? Bu ancak, "vicdani kanaatlerine göre" karar veren bir mahkemenin işi olabilir. Nitekim, Ergün Aybars, koyu bir İstiklal Mahkemesi savunuculuğu yaptığı yapıtında (Doçentlik Tezi) şöyle demektedir: "Delil ihtiyacı ve temyizi olmayan, vicdani kanaatine göre karar verme yetkisi bulunan (...) İstiklal Mahkemeleri, hukuk mahkemeleri olmadıkları için, çalışmaları da hukuk ilkeleriyle bağdaşmıyordu, insan hakları ve özgürlükleri gibi klasik demokrasi ilkeleri sözkonusu değildi. (s. 392-404).

Ankara İstiklal Mahkemesi Başkanı Ali (Çetinkaya) Bey'in tavrını da, hukuk- yasa ve savunma hakkına gösterdiği saygı açısından bir iki örnekle açıklayalım.

Şapka giymek suç değildi. Ancak İstiklal Mahkemesi Başkanı şapka giydiği için Vakit Gazetesi Habercisi'ni hapsettirmek istemişti. Tam da o günlerde M. Kemal'in Kastamonu gezisi gerçekleşmişti. Tutuklamadan vazgeçildi, henüz şapka resmen kabul edilmemişti. Ve Ali Bey, başında şapka M. Kemal'i gezi dönüşü karşılayanlar arasındaydı. (aybars, s. 289)

İzmir Suikastı davasında henüz duruşmalar başlamadan önce İstiklal Mahkemesi bir beyanname yayınlar. Ve olayı kimin nasıl gerçekleştirmek istediğini ad ve yer belirterek açıklar. (Kılıç Ali, s. 48-49) Bu, "peşin hükmün" açıklanmasıdır.

60 yıl sonra, benzer "Peşin Hüküm"ler, yürütme organları tarafından meydanlarda ve televizyonda açıklanıyordu. Gözaltına alınmış insanlar, suçlu diye ilan ediliyorlardı. 'Masumluk Karinesi'nin bu denli, açıktan açığa çiğnenmesi yargıdan idareye doğru bir gelişme gösterebilmişti.

Yine İzmir Suikastı davasında, avukat tutmak isteyen sanıklara Mahkeme Başkanı; "İstiklal Mahkemeleri, dava vekillerinin cambazlığına gelmez" diyerek bu isteği reddetmiştir. (Aybars, s. 346)

Toplam 7500 kişinin yargılandığı (1925-1927), bunlardan 600'ünün idam edildiği İstiklal Mahkemelerinde tek bir sanığın savunucusu (avukat) yoktur. Savunma hakkının yokedildiği bu mahkemelerden 60 yıl sonraki gelişme biçimsel olmaktan öteye gidememiştir. Hazırlık soruşturması iki yılı aşan davalarda sanık savunucuları dosyadan, yapılan işlemlerden, keşif, tanık, yer gösterme raporlarından bilgi sahibi olma olanağından yoksun; tel örgüler ve telefon ahizeleriyle müvekkilleriyle görüşmek zorunda bırakılmış; görüşmeler örneğin Diyarbakır'da yarım dakika ile 2-3 dakika arasında, Mamak'ta 5 dakika, Metris'te uzun yıllar 10 dakika ile

sınırlanmış; sanıklar avukat görüşüne getirilir-götürülürken işkenceye maruz bırakılmış; görüş sırasında avukatların ve sanıkların sağdan ve soldan enselerinde görevli dinleyiciler bulunmuştur. Sanıklara savunmaları için maddi ve manevi olanaklar sağlanmamıştır. Tek tip elbise neden gösterilerek avukatıyla görüştürülmeyen sanıklara idam hükmü dahil onlarca yıl ceza verilebilmiştir.

Başbakan İsmet Paşa 19 Mayıs 1925'te Samsun'da konuşur ve, "Geçmişteki suçları izleyerek, sahiplerinin cezalandırılacağını" söyler. (aybars, s. 122) Bu konuşma İstiklal Mahkemesinde etkisini gösterir. İstiklal Mahkemeleri suç ne zaman işlenmiş olursa olsun kendisini yetkili ve görevli sayar.

Terakkiperver Fırka'sının polisce basılmasını "baskın" olarak nitelendiren "Tanin" başyazarı Hüseyin Cahit, yasanın geçmişe uygulanamayacağını söylüyor. Mahkeme uyguluyor. Hüseyin Cahit savunmasında, "böyle bir muhakemede ben hakim olmaktan ise mahkum durumunda bulunmayı tercih ederim." diyor. Sözlerine, "Yalnız kasıt, intikam ve kuvvet mahkum edebilir" diye devam eder. (Aybars, s. 248-249) Hüseyin Cahit sonuçta ömür boyu Çorum'a sürgün gönderilir.

İsmet Paşa'nın sözleri o günden sonra da geçerliğini sürdürdü . Binlerce sanık 60 yıl sonra da, (söylendiğinde, yazıldığında, yapıldığında) suç teşkil etmeyen fiillerinde dolayı yargılanıp mahkum edildiler. Örnek, yasal yüzlerce dernek ve yöneticileri, DİSK, Töb-Der, Barış Derneği gibi dernekler ve yönetici ve üyelerinin durumu...

Türk Ceza Kanunu 1.3.1926'da kabul ediliyor. Aynı yasa ile 1.7.1926'dan itibaren yürürlüğe giriyor. TCK'nın 2. maddesinin 2. fıkrası, "bir cürüm veya kabahatin işlendiği zamanın kanunu ile sonradan neşrolunan kanunun hükümleri birbirinden farklı ise failin lehinde olan kanun tatbik ve infaz olunur" hükmünü taşır.

Ancak İstiklal Mahkemelerinde bu yasa hükmü uygulanmamış, 1.7.1926 tarihli Adalet Bakanlığının yazısına, yeni yasayı uygulamayacağına ilişkin yanıt vermiştir.

Hukukun ve Yasanın üstüne çıkmak, Lütfi Müfit Bey'in söylediği gibi "arasına" olmuyor anlaşılan.

Türk Ceza Kanunu 1 ve 2 nci maddelerinde yazıyor: "Kanunun sarih olarak suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez.", "İşlendiği zamanın kanununa göre cürüm veya kabahat sayılmayan fiilden dolayı kimseye ceza verilemez." Benzer ilkeler Anayasa'larda da yeralıyor. Özgürlük asıl, yasak istisnadır. 60 yıl sonra da, Uluslararası ve iç hukukta kabul edilen ilkeler tersinde yorumlanabiliyor.

Kenan Evren, "1 Mayıs yasaktır." diyor. Anayasa dahil hiçbir yasada böyle bir yasak yok. Kutlamak serbesttir ve kutlayanlar cezalandırılamaz. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı suçluyor: "Dernekler illegal örgütlerin güdümündedir." Türkiye'de hiçbir öğrenci derneği hakkında böyle bir iddia ile açılmış dava yok. Derneklerin tüzel kişiliği var. Ha bir özel kişi suçlanmış, ha bir dernek. Suçluluğu hakkında kesinleşmiş bir mahkumiyet hükmü olmadıkça herkesin masum sayılacağı ilkesi karşısında, böyle bir demeç yasaya aykırıdır. Sonradan tevil yoluna gidiliyor.

29 Haziran 1925. Diyarbakır'da Siverekkapı önünde 47 idam sephası kuruluyor. Şeyh Sait ve isyancılar asılıyorlar.

Aristo'dan Voltaire'e... Son söz Voltaire'den. Yargıçlar, Konfiçyüs, Solon, Sokrates, Titus vb. düşünürlerdir. Ölüler yargılanır. Voltaire, "Bütün bu davalar görüldükten sonra, şu hükmün ilan edildiğini duydum" der.

"İlksiz yaratıcı, koruyucu, mükafatlandırıcı, öc alıcı, bağışlayıcı, vs. adına bir isteğimizle yaratıverdiğimiz yüz bin milyon milyar dünyada yaşayan halk bilsin ki, adı geçen halktan hiçbirini boş düşüncelerine değil, sırf hareketlerine bakarak yargılayacağız; çünkü adaletimiz böyle emrediyor."

Ne yalan söyleyeyim, böyle bir hükmü ilk defa dinlemiştim: Üzerinde doğduğum o küçük kum tanesinde şimdiye kadar okuduklarımın hepsi şu kelimelerle bitiyordu:

"Çünkü keyfimiz öyle istiyor." (5)

(1) ÇEÇEN Anıl, Adalet Kavramı, May Yayınları, 1981

(2) TUNCAY Mete, Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931) Yurt Yayınları.

(3) KILIÇ Ali, İstiklal Mahkemesi Hatıraları, Sel Yayınları, 1955, s. 7.

(4) AYBARS Ergün, İstiklal Mahkemeleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1982.

(5) VOLTAIRE, Felsefe Sözlüğü II, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Çeviren Lütfi Ay, 1965, s. 173.



14 Haziran 1984
Abdullah Meral

17 Haziran 1984
Haydar Başbağ

17 Haziran 1984
M.Fatih Öktülmüş

23 Haziran 1984
Hasan Telci

....
Durdu bir avuç yiğit
Bir tutam kır çiçeği
Ölüm dediğiniz de ne ki
Gözümüzde hainler kadar küçük
Ve zafere inancımız
Ölümsüzleşene ölümler kadar büyük

Remzi KÜÇÜKERTAN
Kenan GÜNGÖR
Yaşar AYAŞLI
Selim AÇAN
Ve arkadaşları

Devrimci hareketin yeni biçimler almak üzere olduğu bir zamanda yalnız THKP veya PKK örgütlenmesinin değil, aynı zamanda PKK'nın THKP'ye bakışının da bilinmesini yararlı buluyoruz. Kendal Dorsin bu iderlemeyi PKK yayınlarına dayanarak hazırladı. Her zaman olduğu gibi Toplumsal Kurtuluş ile ilgili ağır eleştirileri de yayınlıyoruz.

THKP VE PKK

12 Mart ve 12 Eylül askeri darbeleri karşısındaki tutum, her bakımdan somut bir yol ayrımı, kendisini "sol" olarak tanımlayan kesim arasında kesin bir ayrışma ortaya çıkarmıştır. Bu açıdan her iki darbenin de yarattığı ortam devrimcilik, devrimci direnişçilik, proleterlik ve halkçılık için tam bir denek taşı olmuştur. Sahte, reformist ve tasfiyeci "sol" her iki darbe ardından da beyaz bayrak çekip egemen düzenle bütünleşir ve düzenin uzantısı haline gelirken; devrimcilik birincisinde yenilmiş, ikincisinde ise girdiği şiddetli mücadele içinde gelişip güçlenmeye çalışmakta ve yengi yollarını aramaktadır. Ama her ikisinde de, yenilgide ve yengi arayışında bir ortaklık vardır: Direnişçilik.

Kısaca çizilmiş olan bu çerçeve içinde, hem egemen sınıf, hem de ezilen sınıf açısından 12 Mart nedir? 12 Mart darbesi nereden geldi ve geriye neler bıraktı? Ya da başka bir deyişle neye dönüştü?

Türkiye solculuğu 1960'lı yıllarda her şeyi ile tam bir karmakarışıklık olan TİP'i yaratmıştı. Ama 1970'lere gelinirken TİP aşılıyor, devrimci gençlik hareketi zirveye ulaşıyor, bu hareket içinde yeni kadrolar yetişiyor ve devrimci hareket yeni tip bir örgütsel sürece giriyordu. İşte böyle bir ortamda, işbirlikçi tekelci kapitalizmin tam egemenliği sağlanmalı, siyasal iktidar buna uygun tarzda yenilenmeli, mevcut devrimci gelişmeler sağlam bir örgütsel yapı kazanmadan, devrimci direniş pratiği oturmadan ezilmeli, tasfiye edilmeliydi.

Bu doğrultuda 12 Mart askeri darbesi gerçekleştirildi, amaçlananlara belli düzeyde ulaşıldı ve süreç bu biçimde işlemeye bırakıldı.

Devrimci hareket, bu karşı devrimci saldırıdan yenilgi aldı, çıkış yapamadı. Mahir Çayan, Deniz Gezmiş, İbrahim Kaypakkaya ve arkadaşları gibi önderlerini kaybetti. Bu durum zaten zayıf olan devrimci hareket için daha ağır sonuçlar, daha büyük ayrışma ve belli bir gerileme yarattı. Türkiye solculuğunun 1960'larda yarattığı yapı 1970'lere gelirken zaten önemli ayrışmalara uğramıştı. Reformculuk daha 12 Mart'ın sesini duymadan teslimiyet bayrağını çekerken, THKP-C, THKC ve TKP-ML gibi örgütlerde şekillenen yeni devrimcilik direniş bayrağını açtı. Ancak, hareket henüz çocukluk dönemindeydi; ideolojik, politik ve taktik açılardan bir yığın hata ve yetersizlikleri vardı, örgütsel yapı henüz gurup olma özelliğini aşmıyordu; bu yapısıyla bile kutsal yolu seçti, direndi ve kendisini izleyemeyenlere söz hakkı tanımayacak bir açıklıkla kendisini belgeledi. Bugün bile o dönemde ve o hareketler içinde kalıp da izde yürüyemeyenlerin hareket hakkında değerlendirme yapamayışları bundandır.

1960'ların yarattığı Türkiye devrimci hareketi 1970'lerin ilk yıllarında yenildi, o dönemin yarattığı hareket yenildi, fakat devrimcilik Türkiye'de önemli bir adım attı, anlamını bilenler için birtakım değerler yarattı. 71 devrimciliği Türkiye'de kırk yıllık reformizmi ve tasfiyeciliği yerle bir etti, mezara gömdü; Türkiye'de yeni bir dönem açtı, yeni bir gerçekliği, direniş gerçeğini yeniden başlattı. Bu nedenle Türkiye tarihinde ve Türkiye toplumunda silinmez etki bıraktı. Bugün kürt devrimci demokratik hareketinde güncel anlamını bulan bu canlanış, Türkiye halkı üzerinde de yaşayan tek devrimci etkidir.

Konu açısından burada önemli olan devrimci hareketin, başka bir deyişle solun durumudur. Görün-tüler başka ve çeşitli olsa da, bu dönemde "sol" 1960'lardakinden daha karmaşık ve daha kötü bir durumu yaşamıştır. Türkiye cephesi açısından, daha öncenin reformizmini ve tasfiyeciliğini yırtarak gelişen 71 devrimciliği, 12 Marttan sonra devrimci çıkış yapamadı. 1973 sonrasının "sol"u değil 71 devrimciliğini ilerletmek, onun bile çok gerisinde kalarak, esas anlamda tasfiye-ciliği yaşadı. Ecevitçilik ve onunla birlikte egemen sınıf, burada önemli bir zafere ulaşmış oluyordu. Ancak toplumsal muhalefetin yoğunluğu, bunalımın derinliği ve siyasal olayların hızlılığı bu durumu maskeliyor, açıktan görünmesini önlüyordu.

12 Eylül öncesi dönemde "sol"un durumunun ayrıntılı bilinmesi çok önemlidir, günümüzün kavranması ve ortaya çıkan duruma yeterli anlam verilmesi buna bağlıdır. 12 Mart'ta yenilmiş, ezilmiş olan devrimci hareket, darbenin etkisinin azaldığı ortamda çok çeşitli parçalara bölünmüş ve dağılmış olarak doğdu. Bu dağılma ve parçalanma dönem boyunca işleyen ana özellik oldu. Aslında bu, dayatılan tasfiyeciliğin işlemesi, devrimciliğin değil tasfiye olmanın gelişmesiydi. Çeşitli açılardan yaşanan durum bunu açıkça kanıtlar niteliktedir. Bu dönemde "sol", teorik gelişme katetmemiştir, ya doğma düzeyinde genel ideolojik kalıplar tekrarlanmış ya da burjuvaziye yamanan liberalizme kayılmıştır. Politik açıdan durum

çok daha nettir; bu dönemde "sol" politik bir güç olamamış, politika sahnesine çıkamamıştır; bu nedenle gerçek anlamda işçi ve emekçi sınıfların çıkarları gündemleştirilememiştir. Politik bir güç olmaya yürünmeyince devrimci bir örgüte ihtiyaç olmayacağı açıktır, örgütlenmede yaşanan kaosun nedeni budur.

Bu durumun en belirgin temsilciliği, dönemin en kalabalık gücünü oluşturan "devrimci yolculuk" oldu. Bu hareket, adına yol aldığını söylediği 71 devrimciliğinin özünü bitirdiği gibi, her bakımdan orta yolculuğu ile, ideolojik şekilsizliği, politikadan ve örgütlenmeden kaçışı ile kendisi ile birlikte dönemin devrimci potansiyelini de eritip yok etti, 71 döneminin direnişçi hareketlerinin parçalanmasından çıkan küçük gurupların şiddetine dayanan bir direnme-eylem içinde oldular. Bu yolda gelişen bir devrimci hareket yaratamayacağını adeta 71 direnişçiliğini hiç olmazsa yaşatma anlamına gelen bir eylem çizgisinde güçleri sürekli tüketeceği açıktı. Ve gerçekleşen de bu oldu. Dönem boyunca gözle görülebilen iki eğilim, devrimin tasfiye edilmesi açısından oldukça önemliydi. 71 direnişinin yarattığı muazzam etki, artan kitle muhalefeti ve gelişen Ecevitçilik ortamında ve sonuncusunun solu tasfiye etme görevine bağlı olarak, kendisini tasfiye etmiş olan TKP, elli yıl sonra yeniden, bu sefer de ortaya çıkan yeni gelişmeleri tasfiye etmek için kendisini yeniden göstermeye başladı. Yasa dışı ve yasal oluşumlarıyla burjuva kuyrukçuluğunu usta bir tarzda geliştiren bu eğilim, bir uç olarak, bir yandan kendisini devrimci gelişmeleri çarpıtmak için dayatırken, diğer yandan da devrime yüz çevirenlerin toplandığı alan oldu. Bununla aynı anlamda, fakat ters bir uçtan ortaya çıkan bir gelişme ise PDA-Aydınlık ekibi idi. İhtilalci hareketleri tasfiye etmek amacıyla ortaya çıkarılan ve onlara dayatılan bu eğilim, adım adım öyle bir hat izledi ki ustalıkta bir öncekini bile geride bırakarak burjuva uşaklığında ve devrim düşmanlığında en öne geçti. Bu dönemde "sol" denen yapı içindeki her gün artan ayrılıklar tamamen bu ortamın ürünüydü ve ideolojiden eyleme kadar bu yapı içindeki mücadele aslında tasfiye sürecinin bir gereği ve işlemesiydi.

Görüldüğü gibi, oyun her yönüyle tam oynanıyordu; devrimcilik adına ve bu ad dilden düşürülmeden tam bir tasfiye mekanizması kurulmuştu. Bu ortamda, Kıbrıs Fatihi yapılan Ecevitçilik, sadece egemen sınıfların değil, en başta bunların olmak üzere tam bir "umut" haline getirilmişti. Bu kuruluş her şeyi bitirmeye yeterliydi ve buna uygun olarak özenle hazırlanmıştı. Süreç tam da böyle işliyordu ki, gelişmenin seyri içinde bir çatlak ortaya çıktı. Bütün çabalara rağmen kontrol edilmesi ve ezilmesi başarılamayan bu çatlak, giderek büyüdü ve 1979'dan itibaren her şeyi etkiler, bu kuruluşu dağıtır, oyunu bozan ve amaçlananları tersyüz eder hale geldi. Bu nedenledir ki, PKK çok iyi kurulmuş bir oyun içindeki herkes için anormal bir olay olarak görüldü, bunların hepsine ters ve karşıt düştü, hepsinin zimnen ortak olan saldırısına uğradı. PKK ile diğerleri arasındaki ayrılık ve "herkese karşılar" diyerek sızlananların anlamadığı ya da anlamak istemediği karşıtlık böyle idi. Zafer yolunda ilerleyen Ecevitçilik can evinden vurulmuştu; çok iyi düzenlenmiş bir güç olarak solu bitirecekken son anda da olsa işler tersine döndü ve PKK önderliğindeki mücadele Ecevitçiliği ve onun tasfiyeci yavrularını bitirdi. Bu nedenledir ki, bugün bile bu güçlerce ısrarla sürdürülen bir saldırının hedefi oldu ve sinsice sürdürülen bir inkarcılığa maruz kaldı. Fakat ne yazık ki, başta Ecevitçilik olmak üzere bütün türevleri, bugün de PKK'nın yarattığı ortamda yaşam bulmaya çalışmaktan kurtulamadılar.

Bir grup olarak 1973'ten itibaren şekillenip gelişen PKK hareketi, 71 devrimciliğini inceleme ve onun direnişçiliğini özümseme temelinde, yenilgiye neden olan hata ve yetersizlikleri aşmaya çalışıp her alanda bütünsel bir devrimci gelişme sağlayarak vücut buldu. Öte yandan TKDP-DDKO eğiliminin sahte milliyetçiliğini bertaraf edip yurtseverliği özümseyerek ve canlandırıp geliştirerek ilerleme sağladı. PKK ile gündeme yeni ve "korkunç" bir sorun geldi: Kürdistan sorunu. Adını duyanları bile korkutacak cinsten bir sorundu; ama öte yandan son derece net, canlı ve geniş temelliydi, küçük bir güçken bile PKK'yı büyük bir politik olay haline getiren sorunun bu özelliğiydi. Türkiye'de Türk ve Kürt çevrelerden oluşan güçlerce 1971'de yaratılan direniş, yine aynı yapıda yükselmeye başladı.

12 Eylül'ün açığa çıkardığı en belirgin bir husus da 1970'ler "sol"unun gerçekliğiydi. "Sol" geçinen yapının gerçekte ne olduğu, devrimciliği mi yoksa tasfiyeciliği mi yaşadığı en açık bir biçimde burada göründü. Çünkü artık herşey kendi gerçekliğiyle ortaya çıkmak zorunda kaldı, artık maskeli yaşamın olanağı kalmamıştı.

12 Eylül askeri darbesi karşısında Türkiye'nin mevcut "sol"u ciddi hiçbir varlık gösteremedi, direnemedi, parçalanma, dağılma, kaçış, yozluk, çürüme esas özellikleri oldu, tam bir tasfiye olma süreci yaşadı ve tasfiyeci gerçeği açığa çıktı. Durumun böyle olduğu akıllı herkes tarafından bugün kabul edilmektedir. Ancak bu noktada yanılgıya düşmemek gerekir. 12 Eylül'den sonra mevcut Türkiye "sol"unun yaşamı tasfiyeciliktir. Fakat bu sadece 12 Eylül'den sonra ortaya çıkan bir olay değildir. Tasfiyecilik 1970'ler "sol"unun her alandaki tam bir gerçekliğiydi. Bunu o dönemin koşulları maskeliyordu. Daha da eskiden TKP tasfiyeciliğinin bir devamı olarak varlık buluyordu. 12 Eylül ise ortamı netleştirdi, herkes için bir açıklığı zorunlu kıldı. 12 Eylül'den sonra ortaya çıkan "sol"un bu gerçekliğinin herkesçe bilinir, görülebilir hale gelmesi ve tasfiyeciliğin genişliğine ve derinliğine büyümesidir. Bunun düzeyi öyledir ki, tüm toplum bir daha dirilmemecesine çürütülmeye çalışılmaktadır. "Devrimci Yolculuk" bu bakımdan, sadece 12 Eylül öncesi için değil, 12 Eylül sonrası içinde ibret verici bir olaydır.

Türkiye'de "sol" adına yapılan; bugün devrim ve direniş adına var olan her şeyin tasfiye edilmesi için çaba harcamaktır. Tasfiye olan güçler, doğma eğilimi gösteren her türlü direnişçi belirtiyi tasfiye etmeye çalışmaktadırlar, isteyen herkes süreci izleyerek bunu görebilir. Bu konuda SHP ve Ecevitçiliğin çabaları açıktır. "TKP çizgisi ile THKP-C çizgisi arasını dolduracağını" söyleyen "sosyalist artçıların" alttan alta

bunu nasıl geliştirdikleri, ipliği pazara çıkmış TKP'ciliğin mevcut koşullarda bundan başka bir tarzda zaten ortaya çıkamayacağı ortadadır. "Devrimci Yolculuk" ve benzerlerinin nasıl bir tasfiye sürecinden geçtikleri gözler önündedir; bunu isteyen onların yaşamını inceleyerek, isteme-yen ise "enternasyonalist" ortakları "Rizgariciliğin" nasıl bir yeni Aydınlıkçılık olarak ilerleyişini gözleyerek görebilir. Ve hepsinin anası olarak TKP, gizli yüzünü giderek daha açık etmektedir.

Bütün bunlar, Türkiye de "sol" olduğunu söyleyen güçlerin gerçek niteliklerini ve bu günkü durumlarını görmek için yeterlidir. Bunların "sol" ya da "tutarlı demokratik" hareketler değil, gerçekte devrimi tasfiye etmeye çalışan işbirlikçi ve uşak güçler oldukları açıktır. Türkiye'de olumlu devrimci gelişmeler için son derece elverişli ortam vardır, ancak zayıf olan bu tür eylemler tasfiyeci baskı karşısında gereken gelişmeyi henüz gösterememektedirler.

Sonuç olarak, izah etmeye çalıştıklarımızı kısaca özetleyelim. 12 Eylül rejimi karşısında Türkiye "sol"unun içine düştüğü tasfiyeciliğin geçmişte bağı nedir? Bugün dünyanın en büyük düşkünlüğü ve utancı olarak ortaya çıkmış bulunan bu durumun 1970'ler "sol"unun yaşadığı gerçekliğin açığa çıkması, maskesini kaybetmesi ve gerçek kimliğiyle görünüş olduğu ortadadır. Ve her iki dönemde bir gerçekliği yaşayan bu durumun daha eski geçmişle TKP tasfiyeciliğiyle kopmaz bir bağı vardır.

Bunlar karşısında 71 direnişçiliği ile PKK arasındaki ilişki nasıl olabilir? Böyle bir ilişki ve bağın mutlak olduğu rahatlıkla söylenebilir. Türkiye'de daha sonra kesintiye uğrayan 71 direnişçiliği, 75'lerden itibaren en somut ifadesini PKK'de bulmuştur.

Elbette PKK gerçeği bundan çok daha ötedir. Onda kendi halk gerçeği ve bölge halklarının gerçeklikleri vardır. Olay böyle çok geniş çerçeveli ele alındığında daha tam bir değerlendirmeye varılacaktır.

DÜZELTME

Geçen sayımızda yayımladığımız Mihri Belli ile şöyleşide bazı dizgi hataları olmuştur. Düzeltiyor ve özür diliyoruz.

Yanlış (sayfa 21) :

Çok doğru MDD'yi başdüşman bildi.

Doğru:

Çok doğru bir sınıf önsezisi ile (burada burjuvazi söz konusudur) CHP yönetimi ilk günden MDD'yi başdüşman bildi.

Yanlış (sayfa 22-23) :

Bu konuda tabuyu dayatanlar Türkiye topraklarında Türk hükümetinin denetimi altında nükleer füzelerle donatılmış Amerikan üslerinin varlığına bir itirazları yoktur.

Doğru:

Bu konuda tabuyu dayatanların Türkiye topraklarında Türk hükümekinin denetimi dışında nükleer füzelerle donatılmış Amerikan üslerinin varlığına bir itirazları yoktur.

Yurtdışında arkadaşımız Lokman Polat'tan sert bir eleştiri mektubu aldık. Mektubu 18 Nisan 1988 tarihinde kaleme almış, elimize Mayıs Ayında geçti. Lokman Polat, Halepçe Katliamı karşısında Türkiye'de "Sol" basının duyarsızlığına kızıyor ve Nisan 1988 sayımızda Halepçe Katliamı'nın yer almayışını, hayalkırıklığıyla kınıyor.

Sert eleştiri mektubunu, hukuk denetiminin dışında, olduğu gibi yayınlıyoruz. Bu arada Halepçe Katliamı'nın gerçekleştiği 17 Mart tarihinde ve genel olarak ay orta-larında dergimizi bağladığımızın bilindiğini sanıyorduk. Yasaklanarak toplatılan Mayıs 1988 sayımızda arkadaşı-mız Lokman Polat'ın hayal kırıklığının bir bölümünü giderebilmiş olduğumuzu umuyoruz. Toplumsal Kurtu-luş'a yöneltilen sert eleştirinin maddi temellerinin ortadan kalkmış olmasına karşın Polat'ın mektubunu yayım-lıyoruz ve eleştirilere kızmıyoruz. Diğer yayınların da aynı rahat davranışı göstermelerini bekliyoruz.

IRAK BAAS REJİMİNİN VAHŞETİ VE SOL BASININ DUYARSIZLIĞI

ABD Emperyalizminin Hiroşima ve Nagazaki'de uyguladığı vahşiyane katliamından sonra dünyada en büyük katliam Güney Kürdistan'ın Halepçe kentinde yaşandı. Kanlı Saddam diktatörlüğü Halepçe'yi kimyasal bombalarla zehirledi. Bir anda 5000 (beşbin)i aşkın kürt katledildi. Sömürgeci Baas reimi 16-17 Mart'ta Halepçe'ye, 3 Nisan'da Karabağ mıntıkasına ve diğer kürt köylerine karşı kimyasal silahlarla saldırıya geçti. Hardal, Foscin, Mastar, Cianid gibi çok çeşitli zehirli gaz türleriyle dünyanın gözü önünde kürt halkına karşı vahşi bir soykırım uyguladı.

Dünya kamuoyu olaya seyirci kaldı, Halepçe'deki vahşeti Irak-İran savaşının doğal bir uzantısı olarak gördü. Sorun Irak'ın kürtlere karşı yaptığı kanlı bir uygulama olarak değerlendirilmedi. Türk basınının her çeşidi bu soykırıma karşı duyarsız davrandı. MİT'e bağlı günlük burjuva gazetelerin ırkçı, şoven karakterlerinden dolayı olaya seyirci kalmaları doğaldır. Fakat doğal olmayan kendine sol, ilerici, devrimci, sosyalist diyen basının suskunluğu, duyarsızlığıdır.

Beşbini aşkın sivil insanın bir anda katledilmesi eğer haber değerini taşımıyorsa, o zaman haber değeri olmanın ölçütü nedir? Yayın satışını yükseltmek için kürt sorunuyla pragmatik bir şekilde oynayan burjuva solcuların samimiyetsizliği şimdi kendisini daha iyi bir şekilde açığa çıkardı. Şimdi kısaca bu yayınlardan bir kaçının tavrına değinelim.

NOKTA DERGİSİ: Güya Demokrat bir yayın çizgisini izleyen bu dergi, kürt sorunu karşısında bırakın demokratlığı genel insani değerlerini bile unutüyor. Egemen ulus şovenizminin ideolojisiyle donatılmış bu derginin kadroları (yazar, çizerleri) kürt halkına karşı uygulanan Jenosid'e karşı demokratik, insani görevlerini yerine getirmediler.

İKİBİNE DOĞRU: Maoizmin büyük güç şovenizmiyle, kemalizmin ırkçı şovenizminin eklektik yapısının ideolojik temelini oluşturduğu bu dergi hiçbir dönemde

kürt ulusal sorununa karşı samimi davranmamıştır.

12 Eylül mahkemelerinde bilinen bir günde kaç bin tane "Atatürk" pullamasını yaptıklarını belirtip kemalistliklerini ispatlamaya çalışmaları, ayrıca yine mahkemelerde K. Evren'i şahit gösterip Eylülist rejimin ne kadar sadık dostu olduğunu ispata çalışan ve 1980 öncesinde "Dördüncü Ordu Doğu'ya" deyip burjuvaziye yol gösteren bu kaşarlanmış burjuva sol grup da Halepçe'deki kanlı soykırıma karşı duyarsız kaldı.

Bu derginin suskunluğuna karşı Yusuf Arigil adlı bir okuyucu tepkisini şöyle dile getirdi: "Irak'ın Halepçe, Düceyde ve İnao kasabalarına hardal gazı atması haberine derginizde yer verilmedi. Böyle bir vahşet dünyanın neresinde olursa olsun, kime karşı yapılırsa yapılsın en başta siz lanetleyecektiniz. Bundan eminim. Fakat böylesi soykırıma uğrayan, bulunduğu her ülkede üçüncü sınıf insan muamelesi gören kürtler olunca önemli olmuyor mu?" (2000'e Doğru, Yıl: 2, Sayı- 15)

Evet sorun zaten gelip "Kürt olunca önemli olmuyor"da düğümleniyor. Kürt olmaktan başka hiçbir suçu olmayan bu silahsız, savunmasız insanların zehirli gazlarla boğulmaları bu dergi için bir haber niteliğini taşımıyor.

Ekonomi ve Politikâda GÖRÜŞ Dergisi: Ben bir İspanyol olsaydım diyen bu derginin yazarları maalesef bir İspanyol olarak Bask halkına karşı görevlerini yerine getirmiyorlar.

Bu derginin Nisan 1988 tarihli 17. sayısında bu katliamla ilgili tek bir satır yok. Oysaki bu kanlı vahşet 16 Mart'ta uygulanıldı. Kaldı ki Halepçe katliamından önce'de Baas rejimi Irak Kürdistanında bir çok vahşet uygulamıştı. 1987'de de kürt halkına karşı zehirli gazlar kullanıldı. 3000 (üçbin)'i aşkın kürt köyü yakılıp yıkıldı. Sömürgeci Baas zindanlarında binlerce kürt kayıp oldu ve bu dergide tek bir yazı, makale, yorum yayınlanılmadı.

GELENEK DERGİSİ: Bu derginin (ya da kitap dizisinin) gözü teoriden başka dünyadaki herhangi bir olayı görmüyor. "Teori için habire teori" üretirken teoride marjinal kalan dergici bir yaklaşımla genel sorunlara eğiliyor ve şimdiye kadar çıkan 15 sayısıyla teorik alanda da olsa ulusal sorunla ilgili görüşlerini belirtmediği gibi egemen ulus sosyalistlerine düşen görevleri de yerine getirmiyor.

GÜN, ALINTERİ, YARIN: Sosyal Şoven, reformist dergilerin soruna samimi bir şekilde eğilmedikleri, ürkek davrandıkları gün gibi ortadadır. Bu tür dergilerin halen de kendilerini sosyal şoven şartlanmalardan kurtaramamaları onları yanlış yollara sürüklemektedir.

YENİ ÇÖZÜM vb.:Küçük burjuva devrimci demokrat dergilerin, çevrelerin Filistin vb. halklar için kıyameti kopartmaları, bir sürü eylem yapıp ses çıkartmaları, fakat kulaklarının dibinde, gözlerinin önünde barbarca katledilen mazlum bir halkın mücadelesiyle dayanışma için kıllarını kıpırdatmamaları onların keskin devrimciliğinin özündeki kofluğunu göstermektedir. (Yeni Çözüm çevresinin Filistinlilerle dayanışma eylemi yapması, hapislerde kan bağışı kuyruğuna girmesi bizi sevindirir, ama Kürt halkına karşı da görevlerini yerine getirsinler.)

TOPLUMSAL KURTULUŞ DERGİSİ: Bu derginin Nisan sayısı elime geçmeden önce şunu ummuştum. Toplumsal Kurtuluş Dergisi nisan sayısının kapağını Halepçe katliamına ayıracak ve ağırlıklı olarak Irak kürdistanıyla ilgili yazı ve makalelere yer verecek. Fakat umduğumu bulamadım, Nisan 1988 tarihli 10. sayıda katliamla ilgili tek satır yok.

Toplumsal Kurtuluş'un "Bu sayımız" başlıklı yazısı son olarak 28 Mart 1988'de yazılmış, Halepçe katliamı 16 Mart'ta oldu 17 ve 18 Mart'ta dünyadaki bir çok radyo, televizyon, basın yayın organları olayı haber olarak verdiler.

Toplumsal Kurtuluş Dergisini yukarıda belirttiğim dergilerden farklı bir karakterde gördüğüm için (T. Kurtuluş şovenizme karşı mücadele eden ve kürtlere güven veren bir yayın politikasını izliyor.)onun da diğerleri gibi duyarsız kalışına bir anlam veremedim. Oysa "Bu Sayıda" başlıklı yazıda Kanlı Baas Rejiminin bu katliamını lanetleyip, gelecek sayıda bu konuya yer vereceklerini belirtebilirlerdi.

Görülüyor ki, Türk Solu ulusal sorunla ilgili bırakın devrimci, sosyalist görevlerini, demokratik ve insani görevlerini bile yerine getirmiyor. Ve onların bu tavrı halklarımız ve devrimci güçlerimiz arasındaki güvensizliği daha da artırmaya hizmet ediyor.

Oysaki Ortadoğu'da gelişen olaylar, Kürt halkının büyük bir soykırımla karşı karşıya oluşu vb. şeyler Türk soluna Enternasyonalist görevleri acil olarak dayatıyor. Türk Solu'nun sorumluluğunu daha da artırıyor.

Bugün iki sömürgeci ülke olan İran ve Irak arasındaki savaş bütün şiddetiyle doğu ve güney kürdistanda sürmektedir. İran ve Irak Kürdistanı tamamiyle savaş alanına dönüşmüştür. Kanlı Saddam diktatörlüğü Kürt halkını soykırımdan geçirmek için her şeye başvuruyor. Sömürgeci Baas rejimi, bölgedeki bütün gerici rejimlerin desteğiyle Irak'ta kürt halkını bir jenosid'ten geçirip ortadan kaldırmak istiyor.

Sırtını ABD emperyalizmine dayayan Eylülist rejim Ortadoğu'da aleyhlerine gelişen gelişmeleri önlemek için yeni girişimlerde bulunma hazırlığı içerisindedir. Bu hazırlığın temel nedeni, Eylülist rejimin, Ortadoğu'da Şah rejiminden boşalan yerini doldurması, ABD emperyalizminin çıkarları doğrultusunda Körfez ülkelerine müdahale etmeye zorlanmasıdır.

Musul ve Kerkük'teki petrole karşı iştahı kabaran Türk burjuvazisi hem bu iki kenti işgal etmek, hem de ABD ve Nato'cu emperyalitlerin istemleri doğrultusunda Basra Körfezine müdahale edip etmeme tereddütünü yaşamaktadır. Bu oyuna karşı durmak, kamuoyunu harekete geçirmek, ABD ve Eylülist rejimi teşir etmek Türk Solu'na kendisini dayatan devrimci, enternasyonalist bir görevdir.

Kürt halkını ve bölge ilerici, devrimci güçlerini hedefleyen Emperyalist saldırılara karşı bölge ilerici, devrimci güçleriyle dayanışma içerisinde hareket etmek bugünkü ortamda Türk Solu'nun en büyük görevlerindendir. Sömürgecilerin Kürt halkına karşı giriştikleri bu kanlı saldırıları lanetlemek devrimci bir görev olduğu kadar demokratik ve insani bir görevdir de.

olan gazeteler olarak görmemek gerekiyor. Türkiye basını iki gazetelidir: Cumhuriyet ve Hürriyet. Bir anketle Hürriyet ve Cumhuriyet'i seçtiklerini ilan eden Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerine, anketten önce, bu sonucun söylenmiş olduğunu düşünmek uygun görünüyor.

ARTIK, Türkiye'de, altmışlı yılların basınını bir daha yaşamak mümkün değildir. Babıali'den sol veya devrimci çizgi istemek hayaldir.

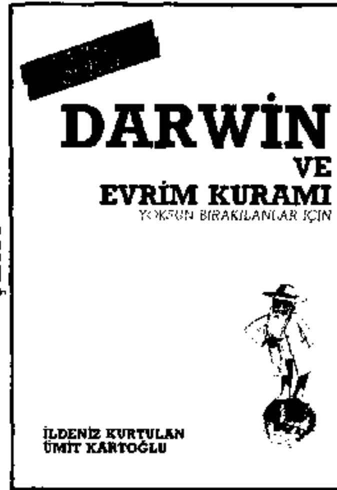
ANCAK dürüstlük istenebilir ve istenmelidir. Dürüstlük, burjuva basının da, kağıt üzerinde ilkelerinden birisidir. Türkiye'de bugün dürüstlüğün sınamadan geçirildiği alanlar vardır. PKK gerillaları ile Devlet kuvvetleri arasındaki silahlı çatışma bunlardan birisidir. Basın, burada, devletten yana bir yayın politikası gerekçesiyle haber çarpıtamaz, işi bu değildir. İkincisi, öğrenci eylemleri konusunda son derece dürüst olmak durumundadır. 28 Nisan 1988 tarihinde, İstanbul Üniversitesi rektörlüğünün işgali nedeniyle, Cumhuriyet'in yayını örnektir; dürüsttür. İstenen budur.

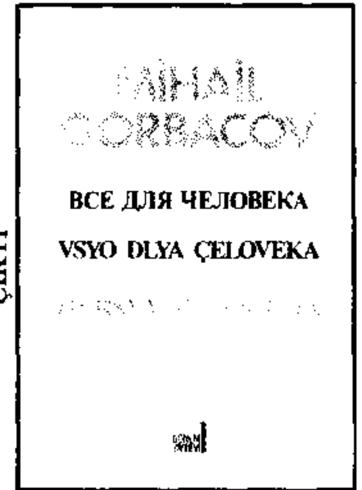
ÜÇÜNCÜSÜ, İlhan Selçuk yazdı; Türkiye'ye gelen 68 yılları ideologlarından Debray'ın, 1968 umutlarının fos çıktığını, bundan sonra devrim olmayacağını söylediğine işaret etti. "Bu da fos çıkabilir" diyerek ekledi. Basın, Türkiye'de devrim olmayacağı inancının fos çıkabileceğini hesaba katmalıdır.

İSTAKOZLAR arasında tercih, yarıştırılarak yapılıyor. İstanbul'da oligarkların yalılarında, canlı istakozlar yarıştırılıyor; besili olan arkada kalıyor ve seçiliyor. Hemen sıcak suya atılıyor; haşlandıktan sonra oligarkların güzide misafirleri, basının bürokratlarına, ikram ediliyor.

ALİ Kemal, mütareke basınını temsil ediyor. Emperyalistlerin adamı oluyor ve kurtuluşa inanmıyor. Emperyalistler tarafından besleniyor ve kurtuluş başlayınca kaçamıyor. İstanbul'dan alınıyor ve İzmit'te linç ediliyor. Nazım Hikmet, Kuvayi Milliye Destanı'nda linç sahnesinin şiirini yazıyor.











MÜTAREKE BASINI

SOL'un Türkiye tarihinde, görkemli yükselişin altmışlı yıllarında, Milliyet Gazetesi, başta kendisinin sosyalist olduğunu söyleyen başyazarı Abdi İpekçi ile birlikte, solda bir yer alıyordu. Akşam Gazetesi, sol mücadelenin odağındaydı. Cumhuriyet Gazetesi, ellili yıllardaki geri tutumunu terkederek, sol radikal bir hükümetin oluşması için mücadele veriyordu. Üçünün toplam tirajı beş yüz bini aşıyor; bugün için inanılmaz görünüyor. Türkiye'de günlük solcu basın tirajının yarım milyonu aştığı bir dönem yaşanıyor ve geride kalıyor.

ÇETİN Altan Milliyet'te, İlhan Selçuk Cumhuriyet'te, İlhami Soysal Akşam'da, düzeni hergün bombardımana tabi tutuyorlardı. Olumlu ya da olumsuz anlamda bugünkü yerleri ne olursa olsun, haftalık tirajı otuz beş bini bulan Yön Dergisi'nin Doğan Avcıoğlu'su ile birlikte, Altan, Selçuk, Soysal, Türkiye'yi yerinden oynatan, yönetenleri bunaltan, bir yayın çizgisine damgalarını vuruyorlardı. Türkiye'nin ileriye akan zincirinde çok önemli bir halkayı oluşturdular.

HEPSİ, Martçı Darbe ile birlikte cezalandırıldılar. Gerekçeler ayrıdır; inandırıcı tek gerekçe, altmışlı yıllarda izledikleri cesur ve yeni yayıncılıktır.

EYLÜLİZM, basını karşısına almamaya özen gösterdi; assimile etmeye çalıştı. Eylülist Darbe ile birlikte Türkiye basını, darbecilerin en büyük desteği haline geldi. Bu dönem, Türkiye basınının utanç dönemidir ve henüz üzerindeki perde açılmamıştır. Bu dönemde, resmi infaz ayinlerini kaçış edebiyatı ve resimleriyle süsleyen bir basın vardır. Bu dönemde MİT ile basın kaynaşmıştır. Bu dönemde polis her türlü kanun dışı işlemini istediği gibi sunabilme yollarını, Türkiye basınıyla, bulabilmiştir. Bu dönemde, Türkiye basını, İkinci Soğuk Savaş'ın en yüzsüz aynası olmuştur. Bu dönemde Türkiye basını, oligark'ların meddahlığını üstlenmiştir. Bu dönemde,basının yöneticileri, hangi oligarkın yalısındaki ziyafete ne zaman gideceğinin hesabını yapmaktan, bütün hesapları unutmuştur. Bu dönemde, Babıali yöneticileri, oligarkları, yalılarında verdikleri ziyafetlerdeki istakozların lezzetine göre değerlendirmeyi bir basın ahlakı haline getirmiştir. Utanç dönemidir; mutlaka açılacağından kimsenin kuşkusu olmamalıdır. Kişi kişi açılacağından kimsenin kuşkusu olmamalıdır. Belge belge ortaya çıkarılacağından kimsenin kuşkusu olmamalıdır.

BASIN, artık ilan kurumudur. Bunu, Türkiye ilericiliğinin de anlamış olduğu görülüyor. Kendi içinden gelerek mütareke basınının önemli bürokratları olan eski arkadaşlarının önüne giderek rica etmek yerine, haberlerini, para verip ilan olarak çıkarmayı tercih eder duruma gelmiştir.

BASIN, artık etkisini yitirmiştir. Turgut Özal'ın sinirliliğine bakarak basının etkisini sürdürdüğünü ileri sürmek inandırıcı görünmüyor; Türkiye, eylülist reformlarla, üçte bir oy ile hükümet etme yollarının açıldığı ve hükümetin iki parti arasında değiştiği bir dengeye ulaşmıştır. Birincisi; hükümetin, yüzde iki-üçlük bir oy değişimi ile değişeceği bir durum ortaya çıkıyor. Basının, tümünün, böyle bir etkisi olduğundan kuşku duymamak gerekiyor. Ayrıca ve ikincisi, Turgut Özal, Straus-Hupe ile Erol Simavi'nin ANAP içinden ve muhtemelen Bedrettin Dalan'ı yeni başbakan olarak pompalamak istediklerinden endişe etmektedir. Sinirliliğinin bir bölümü buradan geliyor.

EROL Simavi'nin MİT'in özel tehditlerinin dışına çıktığı anlaşılıyor. Son MİT raporu konusunda Hürriyet ile Cumhuriyet, net bir biçimde, aynı çizgiyi alıyorlar.

EYLÜLİST reformlarla iki partiye oturtulmak istenen Türkiye, öncelikle iki gazeteli bir basına kavuşmuş bulunuyor; Hürriyet ve Cumhuriyet. Hürriyet, rejim için ve Cumhuriyet ise rejimin sol politikası açısından önem kazanıyor. Hem ABD Ankara Büyükelçisi Straus-Hupe için ve hem de rejimin planlayıcıları açısından, Cumhuriyet'in bugünkü çizgisinin daha soluna kaymamasına özen göstermek son derece önemli görünüyor. Hürriyet'in geleneksel laik çizgisi dünya konjonktüründe daha da ön plana çıkıyor; Cumhuriyet, geleneksel hassasiyetini, Hürriyet'e devrediyor.

HÜRRİYET, laik, kapitalist, Batı ittifaklarına bağlı, bir Türkiye ile özdeşleşmek istiyor; gücünü buradan alıyor. Özgürlükler açısından tutumu, solun türevidir; sol güçlendiği zaman faşizan ve solun etkisizliğinde ise daha demokrat bir çizgi izleyebiliyor. Hürriyet, bu çizgisiyle, devletin her türlü organlarıyla doğrudan bağlantı kurma hakkını kendisinde görüyor ve eylülizmin, mütareke aydınlarını asimile etmeyi politika saydığı bir zamanda, bir aydın gazetesi olmanın da yollarını arıyor.

SİRKECİ tüccarı Aydın Doğan'ın sahipliğinde belkemiği olmayan bir eski solcu Altan Öymen'in dümeninde Milliyet, üstün bir klikçilik ve tutarsızlıkla, eski Hürriyet'i taklit etmeye çalışıyor. Cumhuriyet ise, Hasan Cemal'in yönetiminde, Abdi İpekçi'nin Milliyet'i olma gerekçesiyle, kendisini iş çevreleriyle dinsel tutuculara açmış bulunuyor. Cumhuriyet'in laik yayın politikasında titizliği Hürriyet'e bırakması buradan kaynaklanıyor, okuyucuları arasında Refah Partisi yandaşlarıyla iş çevresi ve menecerler önemli bir yer tutuyor. Hürriyet ile Cumhuriyet'in yaklaşan çizgileri arasında kendisine yer arayan Milliyet, kişiliğini ve etkisini yitiriyor; tirajı ne olursa olsun, okuyucusuna model olarak kebapçı çıraklarını alan Sabah ile sürekli okuyucu kaybederek, sağın fikir gazetesi olmaktan çıkan ve büyük bir mali krize giren Tercüman'ı, basında, kıymet-i harbiyesi

devamı arka sayfada